

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

II 27872
207697

PRIBEGI ÎN ȚARĂ RĂPITĂ

ROMAN SOCIAL BASARABEAN

DE

DUMITRU C. MORUZI

IAȘI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE N. V. ȘTEFĂNIU & Co.
1912

Prețul 3 lei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

207697

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toate Exemplarele vor purta semnătura autorului.

D. C. Moruzi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PRIBEGI ÎN ȚARĂ RĂPITĂ

PARTEA I

CAPITOLUL I

Sosirea Pribegilor în Kişinău

In toiul ernei 1854—55, cam pe la ceasurile patru după amiază, o grea caretă trasă de opt cai voinici ai poştei Impărăteşti, se îndrepta spre vechia capitală a Basarabici, venind dinspre Sculeni, Bălţi şi Orheiu, noul drum al Iaşilor, prevăzut cu poşte bune la depărtări cam de 20 de verste [1]) ruseşti fiecare.

Zic *noul drum*, pentrucă înainte de închiderea Prutului, de voiai să te duci dela Iaşi la Kişinău, nu luai drumul Sculenilor; treceai râul ceva mai la dreapta de actualul pod al drumului de fier, chiar pe locul unde se află şi astăzi o frumoasă pădurice şi nu mai găsiai poşta decât tocmai la Vulpeşti; de acolo, după ce treceai cu boii înaltul deal al codrului dela Fundul Bâcului, schimbai caii la Temeliuţi, Calaraşi şi Străşeni, după care şi intrai în Kişinău prin ulița lui Purcel, a Blagoviştenici, ca să dai în ulița Sf-lui Haralamb, cea mai de căpitenic uliță, pe care Rușii au botezat-o *Zolotaia*, adică de aur. Era mai aproape, că nu aveai de bătut decât patru, cinci poşte mari, pe când pe noul drum sunt vre-o douăsprezece, poate mai bune, dar tot aşa de mari.

Care a fost pe atuncea interesul strategic sau ad-

1) *Verstă* : cam 1200 de metri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ministrativ, care i-a împins pe Ruși să abată drumul Iașilor tocmai prin Orheiu, Bălți și Sculeni, nu pot spune. Fapt este însă, că numai interes comercial n'a fost; căci atunci când veni vremea să facă drumul de fier, între aceste două orașe, tot vechiul drum l'au luat de temelie, nedepărtându-se de dânsul decât foarte puțin, pentru a înconjura unele pedici ale naturei.

Cu toată voinicia lor, bieții cai înhamați rusește (adică patru buzișI la roate, mânați de către un iamșcic, [1]) iar celelalte două perechi mânate de către doi faleiteri [2]) abia puteau urni greaua caretă când se înfunda în zapadă până la butucul roții, iar când scapau la ghiață, abia puteau fi reținuți de către acei trei lipoveni bărboși, îmbracați la fel: cu câte un caftan negru, un fel de pălărie tare cu mărginele lasate pe frunte și pe ceafă, cu câte o placă de alamă galbenă cusută de mâneca stângă a caftanului, iar alta pe partea de înainte a pălăriei. Caii, oamenii și careta păreau presarați cu zahăr, din pricina fulgilor de ninsoare, care căDeau de sus, strălucitori sub razele unui asfințit de soare iernatic, ce străbătea cu greu norii trandafirii, albi, sau sur-gălbui, care fugeau spre răsărit. Doar plăcile de alamă de mai rămâseseră neacoperite și strălucitoare, fie că zăpada luneca pe metal, fie că nici ea în țara rusească, nu îndrăznia să se atingă de lucru împărătesc! Căci pe fiecare placă, se vedea lucrată in zarfuri, *pajura cu două capete*!

După ce trecu cele două poduri de piatră de peste apa Bâcului, — care pe locul acela se desparte în două brațe, pentru a se împreuna iar într'unul singur ceva mai la vale,—careta intră în sfârșit în vechiul Kișinău moldovenesc, prin ulița de jos rebotezată Pavlovscaia Ulița, cu toate că împaratul Pavel a trăit și a domnit râvnind poate la cucerirea Basarabiei, dar fără nici macar habar să aibă că va da strălucitul său nume celei mai mocirloase din străzile Kișinăului, numai pentru cuvântul că s'a mutat drumul poștei și că prin ea se intră în oraș.

1) *Iamșcic*: surugiu de capră
2) *Faleiter*: surugiu înaintaș călare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cred că nu va fi lipsit de interes pentru cititor, să-i dau o mică schiță despre vechiul Kișinău, așa precum era la 1855, cum l'am văzut și eu încă cu mulți ani în urmă și așa precum de sigur o fi fost și în timpul Moldovei, afară bine înțeles de vreo câteva adausuri administrative.

Mai întâiu, de cum treceai apa Bâcului, în care se bălăceau în voie și gâștile și rațele și porcii mahalalei, începeau case țărănești acoperite cu stuf, cu gospodării mai mari sau mai mici, după puterea omului, îngrădite cu nuiele și de pe ale căror garduri săriau potaie întregi de câni flămânzi, ori numai răi de colț. Intreg orașul fiind clădit pe un strat gros de nisip, acoperit numai de un strat subțire de pământ negru, acesta se măcina curând de roțile trăsurilor, făcându-se una cu stratul cel de dedesubt. Apoi vântul și ploile ducând nisipul tot la vale, mijlocul uliței se tot cobora mereu, până la o adâncime de un metru, sau chiar doi pe unele locuri. Casele și împrejmuirele rămâneau sus, așa că părțile lăturalnice ale bietei străzi, alcătuiau adevarate movilițe împodobite cu boz, iarba holerei și alte lucruri scumpe aruncate de peste garduri, sau lasate de vreun trecător. Cui îi da mâna să se resfețe în droșcă îi mergea bine. Cei pe jos își croiau drumul cu piciorul, fără a se prea uita pe unde calcau și dând naștere la câte două trei cărăruțe paralele, după lărgimea locului și mulțimea nevoilor.

Ici, colea, câte o casă de popă cu acoperemânt de șindrilă, zaplaz înalt și poartă de scânduri răzemată pe stâlpi de stejar. Când te întâlniai cu vre-o casă mai mare, în felul caselor boerești din orașele noastre de județ, știai de îndată că acea casă dă numele stăpânului ei și uliței, fără ca numele acesta să fie numai decât boieresc; iar ulița în care se afla vreo sfântă de biserică, lua numele bisericii sau chiar a ctitorului care o zidise. Și astăzi sunt încă ulițele Sf. Haralamb, Buna-Vestire, Sf. Ilie, Sf. Gheorghe, Ciuflea (aceasta după numele ctitorului). După numele proprietarilor de case avem: ulița lui Baloș, a lui Donici, Pruncu, Cațiki, sau a lui Constantin, Andrei, Mihai, etc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai vin numiri de meserii sau de naționalități precum: ulița căsăpiilor, a cojocarilor, a morarilor, armenească, grecească, turcească, (cu toate că nici în copilăria mea n'am apucat decât doi turci în Kișinău, care au murit și aceia); în sfârșit jidovimea alcătuită din trei uliți a Caraibilor, Evreiască și a Fariseilor. Bine înțeles că acelor străzi, când prin minune nu și-au schimbat numirele cu a vreunui cinovnic influent sau gubernator, ca Kiprianof, Astapof și alții, li s'au rusit numele de nu le mai recunoști. Ulița lui Baloș a devenit Balsovskaia, a lui Donici, Doncièvskaia (parcă ar fi fost bulgar, saracul), a lui Pruncu Prunkulskaia, Caţiki, Kaţikskaia, a Cojocarilor, Kojuhârskaia, Kasapskaia, și așa mai departe.

Jidovimea și cu ulițele armenească și turcească, și chiar ulița Sf. Haralamb, aveau altă înfățoșare decât cele de jos: era partea negustorească a orașului, Acolo întâlniai dughene cum mai erau nu tocmai de mult, la Iași pe ulița mare, alăturea de Mitropolia veche: cu niște stâlpi groși, alcătuind un fel de galerie acoperită înaintea lor, cu obloane de fier la ușe și ferestre. Mai dai pe acolo de câte o tarabă pe care ședea grecește vreun negustor bătrân, cu antereu și giubea, șapcă cu cozoroc și niște ochelari mari pe vârful nasului. Acela, dacă nu era nici grec, nici armean, apoi știai la sigur că-i moldovean curat!

Astăzi ulițele vechiului Kișinău sunt aproape drepte toate și oarecum lărguțe, cu toate că par strâmte față cu acele din Kișinăul modern. Pe atuncea însă, erau strâmte și încălcite toate. In mijlocul unei răspintii, dădeai și de câte o clădire de piatră, rotundă, fără ferești, având două uși și un diametru de la șease și până la opt metri, înaltă și boltită ca feredeul cel turcesc. Era un post de poliție, unde vreo opt oameni, îmbracați în mantale soldățești și înarmați cu... *halebarde* așteptau liniștiți la căldură, să vii să-i chemi pentruca să te scoată din mâna hoților. Când li se ura șezând, mai făceau câte un *șpaţir* prin cvartalul lor, dar tot câte doi, bine înarmați cu lungile lor halebarde, ca Doamne ferește, să nu dea prilej vreunor răi, să bată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

om împărătesc! Rar însă se întorceau cu cozile halebardelor întregi; căci hoții de vagabonzi sau de beţivi îi pândiau pe bieţii oamenii împaratului la vreo strâmtoare. Atunci uliţa fiind strâmtă şi halebardele lungi, cozile se rupeau tocmai pe şira spinării garadavoiului, [1]) care sbiera în zadar: „Caraul! Caraul!“. După ce se săturau bine, unii de dat şi alţii de sbierat, fiindcă şi hoţii, vagabonzii şi beţivii erau şi ei tot oameni împărăteşti, adică unia numai vernopodannîie, [2]) iar alţii chiar ostaşi sau slujitori de ai ţarului, cei învingători îi luau pe învinşi la braţ până la ceainăria cea mai apropiată unde se cinsteau cu ceai, cu votki (mai mult votki decât ceai), după care se despărţeau buni prieteni; dor cu halebardele în stare proastă. Aşa se făcea paza de noapte, ba şi acea de zi, în oraşul Kişinău din anul mântuirei 1855-lea!

Dar să revenim la careta noastră, pe care am lasat-o strecurându-se anevoie prin ulițele strâmte ale mahalalei, caii dela praştie siliţi a se ridica pe vârful movilițelor de care am mai vorbit, pe când cei dela oiște păreau că se cufundă în fundul pământului. Cu multă trudă şi anevoinţă ajunse ea la uliţa Sf.-lui Haralambie, pe care o trecu de-a curmezişul pentruca să dee în strada Gogol (un mare scriitor rusesc, dar care nu cred să fi avut nici el habar de sălbatica capitală a Basarabiei). Acolo altă lume, altă viaţă! Larga viaţă e rusească (Ruskaia şîrokaia jîzni [1]): cu nişte uliţi drepte şi largi de câte doisprezece stânjeni, dar cu bombajul tot pe dos, făcut de ploi şi de trăsuri, iar marginele tot înalte şi cu cărăruşe făcute cu piciorul prin aceiaşi bogată vegetaţie; cu case mari de câte două caturi, dar din care ai putea scoate cu înlesnire şi patru! Apoi cârmind la dreapta, tocmai la coltul unde se răsfaţă astă-zi vestitul otel Şvaiţarski, iar pe vremea ceia gimnaziul de băeţi, trăsura intră pe Alesandrovskaia şi lăsând în stânga grădina publică,

1) aşa se chemau aceşti halebardieri ai comunei.

2) *vernopodanniî*: supus, credincios.

1) *Ruskaia şirokaia jîzni*: Viaţa largă rusească cântată de poeţi şi romancieri şi devenită astăzi o expresiune proverbială.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iar la dreapta palatul gubernatorului, se opri in dreptul bisericei luterane, în fața unei porți mari boită verde, între doi stâlpi de piatră și la dreapta căreia apare o frumoasă casă, cu verandă rotundă spre uliță, susținută de coloane elegante. Era locuința lui Cc. Dumitrache Rusu, boier moldovan, ajuns și el vernopodan, odată cu pământul pe care se născuse.

Cu toate că era ziua mare, porțile erau încuiate cu îngrijire. De altfel ar fi putut să fie dimineața sau peste zi, că tot încuiate le-ai fi găsit. Vedeți D-voastră că la Kișinău nu se intră în casa omului ca la moară: ferestrele dinspre uliță sunt toate cu gratii și obloanele sănătoase; cheile dela poartă sunt încredințate ziua *storojului* zis și *dvornic*, care le întrebuințează numai la chemarea clopotului, iar noaptea le dă boerului care le ascunde sub perina dela căpătâiul patului, pe când credinciosul dvornic cu o toacă într'o mână și un ciocanaș de lemn în alta, se plimbă până la ziuă tocând, ca să știe hoții anume unde se află dumnealui și să nu dea nici ei de dânsul și nici el de dânșii. Așa că e bună liniște noaptea la Kișinău și nu se întâmplă nici odată să se prindă din greșeală vreun potlogar! Lumea doarme liniștită.

Așa dar cum se opri trăsura, descălecă faleiterul de dinainte, trase de cogeamite clopot mare și dogit, veni agale storojul cu ochii umflați de somn, deschise poarta și careta, trase la scara unui lung pridvor, acoperit și susținut de niște stâlpi groși de piatră.

Când ciocoiul din capră sărind jos deschise oblonul caretei, apăru în toată puterea vrâstei sale de 37 de ani un barbat înalt, de o rară frumuseță. Era prințul Alexandru Mavrocosta, însoțit de nevasta sa, coborâtoare a lui Ioniță Sturdza Voevod și de un mic copilaș de vreo patru cinci ani, care dormia dus, în brațele unei bătrâne guvernante franceze. Surghiunit din Moldova din ordinul lui Omer Pașa, generalisimul armatei turcești, care ocupa atunci Bucureștii, Mavrocosta venia să se oploșiască acuma în țara unde îi domniseră strămoșii, punându-se sub scutul puternicului ocrotitor al tuturor creștinilor din răsărit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca obârșie se zice că familia Mavrocosta ar fi fost de la Trebizonda și că se așezase la Bizanța, înainte încă de năvălirea turcească. Domnise de mai multe ori și în Valahia și în Moldova, dar stabilirea ei în țară era mult mai veche decât aceste domnii trecătoare din timpurile domnilor fanarioți,—după cum arât ruinele unui palat din Ploești, vechiu de mai multe veacuri și care poartă și astăzi numele acestei familii. Chiar acei dintre ei care fuseseră miruiți la Sf-tul Neculai Domnesc din Iași sau la București (bunicul prințului Alexandru) de mult nu mai aveau pic de sânge fanariot în ei, fiind amândoi fii, nepoți și strănepoți de românce. Dor tatăl prințului Alexandru, de rupsese cu datina familiei căsătorindu-se cu fiica unui bogătuș grec dela Țarigrad; dar tot în țară s'a întors, tocmai dela 1821, în țară a trăit și a fost îngropat în țărina sfântă a Moldovei, în care se născuse și trăise înainte de a se însura.

Pecând urcau scara pridvorului cu toții, le eșiră întru întimpinare stăpânii casei, adică: Cc. Dumitrache Rusu, un barbat înalt și spătos, cam de vreo 50 de ani, cu părul cărunt, tuns scurt, barba și mustețile rase cu îngrijire, ceia ce-l făcea să samene mult vistiernicului Neculai Ruset Roznovanu, cu care de nu mă înșel se și cam înrudea; apoi venia soția D-sale, Cc. Zamfirița Rusu, o băbușcă scundă și uscățivă, dar a căreia ochi mari și plini de bunătate, a căreia zimbet dulce și îngeresc, aratau cu prisosință că fusese și D-nei frumoasă pe vremuri; iar în urmă de tot duduile Frosa și Maria. Cc. Zamferița luă de braț pe domnița Ruxandra pentruca s'o ducă în salonul cel mare, Cc. Dumitrache pe prințul Alexandru, pe când duduile amândouă luau sub a lor oblăduire pe copil și pe guvernantă.

După obișinuitele dulceți și cafele, „Beizedeo, zise „Cc. Dumitrache, de cum am primit scrisoarea Lumi„năriі Tale, am avut noroc să-ți găsesc îndată o casă, „de care cred că vei fi mulțumit. Sunt casele lui Vic„tor Lazu. Case moldovenești, gospodăroase, cu sobe „bune cu stâlpi, nu ca cele pe care le fac rușii acuma;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„odăi mari și luminoase, salonul de primire încăpător, „așa că trag bună nădejdie că domnița va putea trăi „în ele așa precum a fost deprinsă. Aerul e mai cu„rat decât aicea, căci în față este un medean de vreo „două fălci de loc, pe care rușii au de gând să așeze „noul bazar. S'au și clădit într'un colț, departe însă „de casă, câteva dugheni pentru căsăpii, pitării, zar„zavaturi și altele; dar până'l vor umplea tot, va mai „curge apă destulă pe albia Bâcului. Meteahna lor, „mă rog: să le croiască pe toate de zece ori mai mari „decât trebuie! Apoi mai este o curte împrejmuită cu „ziduri, cam de două ori cât a mea, în care sunt bu„cătăriile, odăile de slugi, grajd și șopron pentru tră„suri. In fața despre uliță este un cerdac și două gră„dinițe, așa că vara se poate și mânca acolo, la aer „curat. Atâta cusur au că sunt cam departe de noi și „că mobila e cam veche și puțină; dar de o cam da„tă cred să vă ajungă și ce o mai lipsi, se va găsi „în târg, sau se va aduce dela Odesa, că tot fuge „lumea de acolo de frica războiului. Eu am pus să „grijască casele și să se facă foc prin sobe tocmai de „când le-am luat. Tot este gata și ați putea să vă „mutați oricând în ele. Numai de un lucru o să fie „foarte greu: nu am putut până acum să găsesc slugi! „Tot niște bețivi, care nu vorbesc decât rusește, foști „soldați sau unterofițeri în ostavcă. [1]) De unde să se „înțeleagă domnița cu dânșii? Și apoi îs și primejdioși. „Mai dăunăzi au strâns de gât pe un biet polcovnic, „nevasta lui și doi copii pentruca să-i prade și nici „acum nu i-a putut prinde polițmaistrul. Până vom „găsi oameni de nădejde, vă rog să-mi faceți cinstea „să găzduiți la noi. Cam înghesuiți veți fi, nu-i vorbă, „dar veți primi și D-tră găzduirea săracului, că-i din „toată inima!“

„Eu, Cucoane Dumitrache, răspunse prințul Alex„andru, nu găsesc cuvinte ca să-ți mulțumesc din toa„tă inima pentru câte le-ai făcut și mai vrei să le faci „pentru noi; dar nu pot să-ți fac așa suparare, mai

1) *Unterofițer în ostavcă:* foști sergenți în armată, acum în retragere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„ales că slugi mi-am adus, slava Domnului, destule. „Tot oameni credincioși, care nu au vrut să se lese „de noi nici în pribegie. Am cămărășiță, camardiner, „bucatar, sufragiu, perdegiu, spălătoreasă și Ruxandra „are pe fata ei din casă, o leașcă cu care e deprinsă. „Ca ajutoare cred că se vor găsi mai lesne; iar când „mă voi hotărâ să țin și cai, ceiace nu cred s'o fac așa „de curând, apoi nu tot vizitei ruși, am avut și la Iași?"

Și în adevăr: nuși isprăvise beizadea Alecu vorba, că intrară în curtea boierului trei sănii de poștă ticsite cu cufere și o droaie de slugi, care mai balaie, care mai smolițele, după cum le era obârșia dela Romani sau dela Egipteni.

Și tot alaiul acela cu caretă, cu sănii cu tot, sub conducerea vatafului de ogradă a Cc. Dumitrache, porni prin ulițele Alexandrovskaia și a Benderului, la noua locuință a prinților Mavrocosta, Iar odată ajunși, după vreo două ceasuri de despachetare și de muncă sârguitoare, dar spornică, ai fi putut jura că acolo trăiesc de când lumea stăpânii acestor vrednici slujitori

CAP. II

In casă de boier basarabean.

Bine înțeles că ar fi fost o necuviință din partea noilor veniți, să nu primiască nici masa pe care o pregătise Cc. Zamfirița anume în cinstea lor. Și masa aceasta nu era întru nimic mai prejos sau deosebită de mesele cele mai bune din Moldova. Doar atât că mezelicurile se serviau înainte de ciorbă, dar pe masa de mâncare,—nu ca la ruși care obișnuesc a le mânca de-a 'n picioare la altă măsuță. Apoi cu ciorba se serviau și niște prăjituri cu carne, foarte gustoase și care pe rusește se numesc pirojki. In colo aceleași feluri de mâncări: cu sarmale, pilaf, chioftele, murături, plăcinte, cataif, poame de clădării și fructe, de parcă erau rupte acuma de pe tufă sau de pe pom. Vinurile de asemenea erau din podgorii basarabene și vechi de câte 5-6 ani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După masă, cucoanele și duduile trecură iar în salon, pe când boerii se așezară în cabinetul de lucru al lui Cc. Dumitrache, tolăniți amândoi pe câte un divan, la câte un ciubuc și o vișinată.

„Ia, spune-mi acum, beizadea, zise bătrânul, ce „te-a făcut pe luminarea ta, să-ți lași țara, averea și „toate legăturile de rudenie și să treci la noi cu dom-„nița și un copil mititel?“.

„Ce să mă facă, spuse la rândul său beizadea „Alecu întunecându-se? Ia mânia, moșule, ura, dispre-„țul și... nevoia. Că nu de voe bună le-am părăsit pe „toate, ci numai surghiunit de o turcală spurcată, care „nici nu m'a văzut în ochi vre-odată;—dar pus și el „la cale de pâra minciunoasă a celuia pe care'l cre-„deam cel mai bun dintre prietenii mei.

„Din scrisoarea D-tale, cam bănuisem așa ceva „beizadea, dar aș dori să cunosc lucrurile mai cu de-„amăruntul; nu din curiozitate, dar din buna dragoste „pentru luminarea ta. De ai destulă încredere în bă-„trânețele mele, povestește-mi totul, dela alfa la omega. „Poate voi putea și cu să-ți dau un sfat bun“.

„Cu bucurie, moșule! Cine a trăit mai mult, a „văzut și îndurat mai multe. Poate dar judeca mai bine, „mai drept și mai rece, de cât unul de vrâsta mea; „vrâsta nălucirilor frumoase, nu zic ba, dar și a pati-„milor turburătoare“.

„Și-apoi, mai adăugă bătrânul, nici un doftor nu-și „poate vindeca singur boala, pentru cuvântul că ni-„mene nu-și poate judeca și cumpăni suferințele sale „cu destulă liniște.“

„Ai toată dreptatea, moșule, răspunse beizadea. „Ascultă dar cu luare aminte și vei vedea cum din-„tr'o clipă de furie, de care-ți pare rău îndată, poți „nenoroci și pe tine și pe ai tăi:

„Știi și D-ta moșule, că scârbiți de jafurile și ne-„dreptățile ce se făptuiau sub domnia lui Mihai Vodă „Sturdza, noi, o mână de tineri cu dragoste de țară, „de lumină și de dreptate, ne-am pus în fruntea po-„porului, ca să scăpăm Moldova de pacostea unei a-„semenea domnii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Am fost bătuți, schingiuiți și surghiuniți atuncea;
„iată și rănile ce le-am capatat la cap, făcute de puș-
„ca jandarmului care m'a prins în pădurea dela Bar-
„boși în care mă adăpostisem. Invinși am fost, dar de
„fapt am fost învingători, căci larma pe care o făcusem
„aduse mazilirea lui Sturdza și înălțarea pe tronul ță-
„rei a lui Grigori Ghica, cel mai scump dintre toți
„prietenii mei, pe care noi îl ținusem cuminte la o
„parte ca să nu-l compromitem; iar odată ajuns la scaun,
„ca să ne poată îndeplini visurile ce le făuriserm: de
„libertate, de dreptate și de unire.

„Mihalache Sturdza, știindu-mă unul din cei mai
„primejdioși dușmani, ai lui, în trei rânduri a pus să
„mă otrăvească: odată la Socola pe când mă aduceau
„rănit de la Barboși și de două ori la Criminalul din
„Iași, pe când zăceam pe patul durerii. Prieteni de ai
„mei și rude de ale nevestei mele, văzându-mi viața
„în primejdie, izbutiră să mă facă scăpat și așa rănit
„cum eram, trecui Prutul înot calare, ajungând la Scu-
„lenii rusești tocmai în zori. Nevasta mea cu primul ei
„născut (numai de un an sărmanul) veniră a doua zi
„să mă găsească și în căruța de poștă, pornirăm spre
„Odesa. Ții minte Cc. Dumitrache că trecând prin
„Kișinău, făcurăm atuncea cunoștință".

„Vai de mine, făcu bătrânul, cum să nu țin min-
„te, beizadea? Il cunoscusem pe părintele luminării
„tale și mi se rupea inima văzându-te rănit, pe dom-
„nița prăpădită de durere și pe bietul îngeraș bolnav!
„Nu m'ați ascultat atuncea când vă rugam să rămâ-
„neți la noi, până vă veți mai îndrepta! Copilul a ră-
„cit mai rău și... l'ați perdut."

„Nu puteam face alt-fel. Imi dădusem cuvântul să
„mă înfățișez de a dreptul autorităților din Odesa, un
„de-mi alesesem singur locuința. După lege ar fi tre-
„buit chiar să mă ducă între spângi. Apoi, mai adau-
„se prințul zimbind, fiindcă îmi eșise numele de *mare*
„*revoluționar*, ar fi putut crede rușii că am ven să-
„răscol Basarabia."

„Ba de una ca asta, nici prin gând nu le-ar fi
„trecut, beizadea! Știu ei bine că sîntem oameni cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„minți pe aicea și nici nu prea duc lipsă de cazaci „destui, pentru ca să ne astâmpere, de am eși cumva „din calea cea dreaptă. Zi mai bine că așa a fost să „fie și că dat v'a fost să gustați și din acest pahar „de amărăciune!.... Mai ales biata Domnița!....“

„Eram s'o perd și pe dânsa, sărmana! Dar în „sfârșit! zic și eu ca D-ta Cc. Dumitrache: așa a fost „să fie! Surghiunul meu nu ținu mult, precum știi. „Cum veni la scaunul domniei bunul meu prieten Grigori, „reintrai și eu în țară și mă reaflai între ai mei și „între ale mele; căci ori cât de dușman mi-a fost „Sturdza, n'a îndrăznit să mă lovească și în avere. „Pentru așa lucru trebuia un prieten, nu un dușman „de moarte! Cum sosii dar, mă grăbii să merg a-mi „vedea visul cu ochii, adică pe acela pentru care-mi „pusesem în joc și libertatea și viața.

„Știi prin ce cuvinte a răspuns urărilor pornite „din sufletul meu? De ar fi să mai trăesc un veac și „parcă tot nu le-aș uita! Iată-le:

„Îți mulțumesc Alecule pentru urările ce mi le faci. „Sunt cu atât mai mândru de slava la care am ajuns, „că nu o datoresc de cât mie însumi! Inalțat pe tro- „nul Moldovei prin mila lui Dumnezeu, voi domni prin „voința mea pentru binele țărei, fără a mai cunoaște „de-acum nici rude, nici prieteni. Cu dreptate pentru „toți, voi fi fără de milă pentru acei ce ar căuta să „se folosească de dragostea ce le-aș fi purtat, pentru „uneltirele lor revoluționare!“

„Frumoase și mărețe cuvinte pentru un despot „luminat, care ar fi avut tăria și înțelepciunea unui „despotism luat în înțelesul cel bun al cuvântului: „adică o energie luminată, neavând alt scop decât „binele, lumina, dreptatea deplină și liniștea țării. In „grelele împrejurări de astăzi, nici că ne trebue altce- „va, pentruca să se poată vindeca rănile făcute de „Mihalache Sturdza, Dar vai! Departe era prietenul meu „Grigori de asemenea însușiri! Slab de înger, pe cât „era de îngâmfat, afemeiat și zuliar, pe cât era de les- „ne încrezător la orice clevetire, era întotdeauna gata „să jertfească pe cel mai bun al său prieten, la pâra

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„mincinoasă a unei mueri. Şi nimene ca mine nu este „mai îndreptăţit a-l judeca astfel, câci eu, cel întâiu, am „căzut jertfa patimilor sale josnice şi slăbănoage."

„Cum se poate, întrebă uimit Cc. Dumitrache ?!"

„Iată cum, răspunse beizadea oftând:

„Mă mutasem în casele lui Alecu Roznovanu [1]). „Fiind casele prea mari pentu noi, închiriasem jumătate „din ele, văduvei unuia dintre cei mai veliţi boeri ai „ţărei ; femee foarte frumoasă de şi cam trecută, şi în „cele mai strânse legături cu noul domnitor.

„Aceste legături, cam neîndestul de ascunse, o cam „stânjeneau pe nevasta mea, care nu odată mi-a cerut „să ne mutăm aiurea. Fiind însă că mă încurcasem „cu poştele ţării pe care le ţineam pe toate de la Mi- „hăileni şi până la Galaţi şi Focşani şi nu stam în „Iaşi decât iarna, petrecând vara la moşiile mele din „Covurlui şi Putna, o îndupleeai să mai rămânem o „iarnă pe loc,—iar până la iarna viitoare să căutăm „pe îndelete o altă locuinţă.

„Slugi aveam o droaie şi noi şi cucoana. Şi tot „slugi de acelea de care nu te poţi desface decât vân- „zându-le, căci erau ţigani de zestre. Mâncau bieţii, „oamenii mei la bătăi zilnice pentru că nu era zi la- „sată de Dumnezeu, unde să nu vie cucoana să ni se „plângă, că vre-unul din ei se sfădise cu vre-un cioroi „de ai D-sale. In asemenea întocmiri nu mai aveam „linişte în casă şi viaţa deveni atât de nesuferită, că „furăm siliţi să curmăm ori-ce relaţii cu dânsa. Incepu „atunceo, să'mi bată ţiganii, ceia ce era pentru mine „o ocară. In vedere însă că era mătuşa Ruxandrei, „suferiam şi această umilire,—până într'o zi mă scoase „din răbdări :

„Aveam vre-o câţi-va prieteni la masă. Sufrageria „noastră era alăturea cu tualeta cucoanei, ba era şi „o uşe între aceste două încăperi, dar care era închisă „întotdeauna, tualeta având şi o altă ieşire. Pe când „mâncam mai cu poftă, de odată, ca nici odată, se „deschide acea uşe, şi'mi apare în prag slujnica cucoanei, „cu cogeamite caldare de zoiuri în mână şi cu năzu-

1) actuala şcoală de medecină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„inţa de a o trece pe sub nasul oaspeţilor mei. Mă „repezii înfuriat la slujnică, o luai de ureche şi o dusei „cu caldare cu tot în faţa stăpânei sale, întrebând-o „pe aceasta, dacă din poronca ei se făcuse o asemenea „obrăznicie ? Nu se sfii a'mi răspunde că în casa ei „are dreptul să facă orice pofteşte ! Şi cu în casa mea, „îi răspunsei şi îndată împărţii zoiurile din caldare „jumătate pe cucoană şi jumătate pe slujnică, parte „dreaptă, fără părtenire, dar nu fără ură, că eram în„furiat rău ! După asta le lăsai pe amândouă să se „zbiciască în voie, închisei uşa cu pricina luînd cheia „la mine şi-mi căutai înainte de masă şi de musafiri.

„Nu zic că am făcut bine, că deh ! Ori-cum, era „femee şi mătuşa mea prin Ruxandra; dar şi obrăznicia „era prea mare ! Apoi erau luni de când ne ferbea ca „în apă clocotită şi pe mine şi pe biata mea nevastă ! „Nici vorbă că m'a spus lui Vodă. Acela o potoli, fă„găduindu-i s'o răsbune. Şi în adevăr, a iscodit o răs„bunare atât de ticăloasă, în cât nici eu n'am vrut s'o „cred, când o rudă de aproape a lui Vodă, scârbit de „cele ce aflase, veni să ne prevestiască la timp.

„După numele ce-l port şi averea care era a mea „încă cu două luni în urmă, ţineam casă deschisă „şi Ruxandra se împrietenise cu nevasta consulului „rusesc, româncă şi ea, de neam cantacuzinesc. Veniau „des la noi şi des mergeam la dânşii. Politică nu fă„ceam, că eram prea ocupat cu poştele şi moşiile mele. „Şi nici n'aveam de ce să fac politică, odată ce prie„tenii mei erau la putere. Măria Sa, însă, se folosi de „prilejul că intraseră Austriacii în ţară şi Turcii în „Valahia, ca să mă pârască comandantului suprem al „oştirei otomane, Omer-Paşa; arătând că din pricina „simpatiilor mele pentru Rosia, unde mă oploşisem „chiar ca revoluţionar urmărit de ocârmuirea locală „la 1848, prezenţa mea la Iaşi în împrejurările de faţă „ar putea fi primejdioasă întru câtva, siguranţei ar„matelor de ocupaţie.

„Răspunsul nu întârzie şi fu cu totul pe placul „Măriei Sale. Mi se făcu cunoscut oficial, că în răstimp „de opt zile, să lichidez toată averea mea mişcătoare

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„și nemișcătoare și să părăsesc de îndată țara Moldo-
„vei, înștiințându-mă, că odată acest termen trecut, a-
„verea mi se va confisca și voi fi surghiunit cu sila!

„Poftim de vinde două moșii, una de douăsprezece
„mii de fălci și alta numai de nouă sute, în opt zile!
„Poftim de'ți răfuește socotelile cu cei dela care ai de
„luat și cu aceia la care ai de dat, vinde mobilă, tră-
„suri, cai, dacă poți.! Ca antreprenorul poștelor aveam
„bani de primit, garanția de patruzeci de mii de gal-
„beni capital închis în cai, căruțe, hamuri, fân, grăun-
„țe. Nu mi se plăti nici un ban, sub cuvânt că nu mi
„se poate elibera nici garanția, nici materialul, care
„este necesar serviciului public, până la expirarea
„contractului. Mi se scoase moșia cea mare la mezat
„pentru îndestularea creditorilor, cu toate că aceștia
„declarașeră că se mulțumesc a o lua în arendă pe doi
„ani. Abia putui aduna câteva mii de galbeni din vân-
„zarea mobilelor, a telegarilor și a giuvaericalelor ne-
„vestei... și iată-mă!"

„Bine, dar asta e hoție la drumul mare, strigă
„Cc. Dumitrache, îngrozit! Și D-ta, beizadea, ce-ai fă-
„cut?"

„Singurul lucru ce-l puteam face: Am redactat un
„protest către guvern și către contele Coronini, capul
„armatei austriace, făcându-i răspunzători de toate pa-
„gubele ce mi se pricinuise: am împământat câte o copie
„din acel protest pe la toate consulatele generale din
„Iași: am tocmit un avocățel de mâna a treia, (căci
„celor mari le era frică) pentru ca să-mi reprezinte
„interesele, mi-am luat nevasta și copilul, cu care am
„trecut Prutul la Sculeni, unde Rușii D-tale ne mai
„puseră să facem carantina de patruzeci de zile, ca să
„nu molipsim, Doamne ferește, împărăția, de holera
„ce bântuie tocmai la Varna!

„Chiar după scrisoarea matale, zise Cc. Dumitra-
„che, bănuiam că trebue să fii jignit în suflet de vreo
„mare nedreptate; mărturisesc însă că eram departe
„de a-mi închipui așa ceva! Ai toată dreptatea să dis-
„prețuești și chiar să urăști pe omul care-și răzbună
„josnicele sale patimi, în așa chip mișelesc!?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nu omul, moşule, făcu Mavrocosta, dar dacă aş „putea urî, lucru ce nu-mi stă în fire, aş urî rudele, „societatea şi chiar ţara întreagă, unde se pot făptui „asemenea mişelii! Pe când aşa nu o pot decât dispreţui.“

„Mergi prea departe, beizadea, zise bătrânul „întunecându-se.“

„Ba nici de cum! O zici pentrucă nu le ştii încă „pe toate! Ştii că de când s'a aflat vestea surghiunirei „mele toţi căutau să mă ocolească? Ţi-am mai spus „că din avocaţii cei mari care-mi erau rude şi prieteni, „nimene n'a avut îndrăzneala să-mi apere interesele. „Ştii că la plecarea noastră, numai două, trei rude mai „apropiate au îndrăznit să ne petreacă până la bariera „Copoului? Ştii cine s'a bucurat să-mi cumpere la mezat „şi de chilipir moşia părintească, sub cuvânt de a nu la- „sa mormintele părinteşti să cadă pe mâni străine? Chiar „însuşi fratele meu! Şi aceştia sunt oameni Cc. Dumi- „trache? Asta e ţară pentru care să te jertfeşti?“

„Rău, foarte rău au făcut.... dar şi d-ta beizadea, „judeci lucrurile prea cu patimă.“

„Nu, de o mie de ori nu! Mi-am scuturat tălpile „de praful Moldovei! Ea nu-i ţară pentru unul ca mi- „ne! Apoi la urma urmei strămoşii mei au fost greci. „Zi că grecii din care mă trag sunt şi astăzi numai „nişte raiale turceşti, dar nu tot raiale sunt şi Moldo- „venii? Jurând credinţa ţarului ortodox, cel puţin nu „voi mai fi raia turcească, la cheremul unui Omer-Paşa, „nesigur nici de avere, nici de viaţă. Inainte de toate „sunt soţ şi părinte. Am doi copii: cel din prima mea „căsătorie e la Paris, aistalalt e mic şi nu poate încă „pricepe nimica. Voi munci din răsputeri pentru Ru- „xandra şi pentru dânşii. Cu mintea şi înţelepciunea „mea, mă cred în stare să câştig aicea o avere şi mai „mare, decât aceia ce mi s'a luat cu hapca. Pe urmă, „când voi închide ochii, voi şti încaltea că'mi las ne- „vasta şi copii în ţară mare, de sine stătătoare, cu „rânduială bună şi cu legi care nu se pot calca!“

Urmă un timp mai îndelungat de tăcere, în care Cc. Dumitrache, dus pe gânduri, se învălui într'un a- devarat nour de fum albastru şi mirositor, după care reluă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„D-ta beizadea, care-l învinuai adineoare pe Ghica „Vodă de patimă și nedreptate, pare-mi-se că judeci „țara în care'ți ai părinții îngropați, în care ai copi- „lărit ai trăit până la vrâsta D-tale de astăzi și pentru „fericirea căreia n'ai pregetat a'ți varsa sângele, zic „că o judeci pe biata țara aceasta pe care ai iubit-o „atât de mult, cu patimă mai mare și mai mare ne- „dreptate.“

„Cum? sări tânărul Mavrocosta; apoi liniștindu-se „și cu ochii umeziți: Deh, moșule, voi fi judecând-o „poate și cu patimă, că tare rău mă doare! Și dus și „el pe gânduri, reluă: De nu prin maică-mea care e- „ra greacă, dar prin tatăl, bunicul și străbunul meu, „am numai sânge de român în mine... Mi-am iubit Mol- „dova cum e dator tot omul să'și iubească țara... Dar „să zici că o judec pe nedreptul, însemnează că D-ta „găsești că bine și cu dreptate s'au făcut cele făptui- „te înpotriva mea. Eu mi-am dovedit iubirea pentru „țară, vărsându-mi sângele pentru dânsa, dar ea, în „ce chip m'a răsplătit?“

„Cred că nu pentru răsplată, ți-ai vărsat D-ta „sângele, beizadea, ci din dragoste curată, făcu bătrâ- „nul cu măreție!“

„Bine înțeles că numai din dragoste curată, răs- „punse cu aprindere beizadea. Cine mi-ar putea spune „în față că am cerut, sau m'am așteptat la vreun folos? „Dar cel puțin să nu mă calicească aruncându-mă pri- „beag peste hotarele sale. Oare după ce primesc cea „mai îngrozitoare palmă pe un obraz, ai vra ca să-l „întorc și pe celălalt, ca să mă pălmuiască? Nu sunt „destul de bun creștin pentru așa smerenie! Nu înțe- „legi D-ta, moșule, că prin faptul surghinuirei mele „când două oștiri străine au pătruns în țară, gata a „se încăiera cu oștirea rusească, mi se aruncă în față „numele de suspect? Adică că eu, Mavrocosta, de neam „domnesc, moldovan de peste două veacuri, aș fi în „stare să mă înjosesc la scârboasa și murdara meserie „de spion?“

„Și cine astăzi, ar putea să bănuiască macar, așa „lucru ?“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nimene astăzi și niciodată cât voi trăi și cu mi-
„ne nici leatul de oameni care m'a cunoscut. Pe urmă
„însă.... după noi... se va găsi un document oficial prin
„care am fost alungat din țară ca suspect. Eși-vor oare
„atuncea morții din groapă ca să mă desvinovățiască?"

„Da, răspunse solemn bătrânul, vor eși morții din
„groapă ca să mărturisiască urmașilor că din tot ti-
„neretul care a luptat la 48 pentru libertate și lumi-
„nă, numai D-ta ai fost rănit. Iar morții aceștia care
„se scol din groapă pentru mărturisirea adevărului se
„chem *Istoria*, beizadea. Istoria care luminează întot-
„deauna trecutul, fără greș și fără patimă și cumpă-
„nește binele și răul, pentrucă atunci când ea vorbește
„stânsu-sau de mult și patimile și vrajbele, ne mai
„rămânând în cumpenele sale drepte decât faptele.
„Atunci vor vedea urmașii, că un om cu un trecut ca
„al luminării tale, n'a putut să se coboare până la
„josnicia de suflet a unui spion."

„când voi fi putrezit între niște scânduri de brad,
„iar urmașii mei vor fi ajuns peritori de foame? Nu
„moșule! Mai bine să nu mă mai întorc acolo nicio-
„dată, mai bine să pribegesc în larga lume și să nu
„mai aud nici de numele Moldovei, căci nu m'aș pu-
„tea întoarce fără ca să mă răzbun; iar pentru răzbu-
„nare trebuește ură și, încă odată, ura nu este în fi-
„rea mea. Sunt îngrozitor de iute; în mânie aș putea
„făptui și nu omor! Dar ura cea neclintită și înceată,
„care pândește cu anii prilejul și clipa răzbunării, nu
„numai că nu o pot resimți, dar nici c'am putut-o pri-
„cepe vreodată. Când judec și cumpănesc mai rece,
„pot ajunge lesne la iertare; dar dacă ajung la dispreț,
„atunci oricât aș fi iubit de tare, om, femee, soție sau
„țară, nu mai ființează nici o clipă în ochii mei!
„Sunt morți aceia pentru mine; mai curând s'ar întoar-
„ce mortul dela groapă, decât dragostea de dânșii în
„inima mea. Desprețuit-am odată țara, cât voi trăi
„nu-mi voi mai putea întoarce disprețul."

„Și ce e vinovată Moldova de fapta unui om fără
„suflet și fără dreptate? Că nu s'a găsit nimeni
„care să îndrăznească ați întinde mână de ajutor?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Uiți poate că în patru sute de ani de robie s'au pu-
„tut toci și inimele și caracterele. Ce-i vinovată săr-
„mana, că a ajuns în așa hal? N'a luptat, n'a biruit
„ca, o țară mică, o mână de viteji, apărând cu sân-
„gele ei curat, creștinătatea întreagă? De a ajuns în
„umilința de astăzi, nu uita, că nu prin biruința vrăj-
„mașului a ajuns în așa stare, ci prin înșelăciunile tur-
„cului păgân, a leahului, a ungurului și a neamțului
„papistaș și a rusului pravoslavnic, dar nu ortodox,
„care ne-a răpit și pe noi basarabenii din sânul neamu-
„lui nu prin luptă, nu prin spadă și glorie, ci numai
„cu o bucată de hârtie, un condei și o călimară."

„Acum dacă'mi dai voie, ia să judecăm lucrurile
„mai rece și liniștit:"

„Poftim, moșule, răspunse Mavrocosta."

„Te plângi că nimeni nu s'a găsit în toată Mol-
„dova, ca să-ți întindă mâna de ajutor în așa împre-
„jurări grele; dar cine putea s'o facă și în ce chip?
„Doar nu'i fi cerând ca țărănimea întreagă să se ridice
„pumându-și pieptul și luptându-se cu ciomagul împotri-
„va a două armate străine și a soldaților lui vodă?"

„Nu sunt așa de nebun, Cc. Dumitrache; dar cei
„de seama mea, cei cu care am copilărit și mă înru-
„desc ar fi putut protesta înaintea puterilor și chiar
„deadreptul la Țarigrad, macar în potriva ocărei ce se
„aruncă pe nedreptul asupra numelui de Mavrocosta.
„Ce ceream în protestul meu? Să fiu judecat și osândit
„la cele mai mari pedepse de mi s'ar dovedi vinovă-
„ția. Nu trebuiau să lese cu nici un preț și chiar în
„interesul siguranței lor viitoare, să se înfiereze pe ne-
„dreptul și să se nimicească unul de-ai lor. Mâine vor
„putea să pățească și ei ca mine!"

„In timpuri liniștite aș judeca și eu ca luminarea
„ta, beizadea, In vremea însă când suveranul țărei
„este în stare de război cu Rosia, protestul lor ar fi
„părut o izbucnire fățișe de dragoste către dușman, a-
„ducând după ea cele mai strașnice măsuri împotriva
„lor și a țărei. Ei bine, fii drept, beizadea: Oamenii
„aceștia, înainte de a'și apara ruda sau prietenul de
„copilărie, aveau datoria să'și apere soțiile, copii și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„averile și nu erau în drept pentru cel mai scump „din ai lor, să primejduiască Moldova. Tocmai văzând „ce pățești, în afară de orice lege și dreptate. trebu„iau să se ferească de a păți și mai rău. Crede-mă „că nu s'ar fi sfiit turcalaua de Omer a ridica spân„zuratori pe șesul Bahluiului, chiar sub ochii civilizați „ai lui Franz Iosef și ai Europei, astă-zi cucernica a„liată a califilor păgâni."

„Deh! făcu Mavrocosta ramas pe gânduri. Poate „să ai dreptate, moșule, că grele mai sunt astă-zi vre„murile și pentru biata Moldova."

„Dacă o primești asta de bună, urmă Dumitrache „Rusu, vezi că și purtarea fratelui D-tale nu este așa „de neagră cum ți s'a părut. Mai bine era un străin „la mormântul părintelui luminărei tale, decât nu frate „mai mare?

„Cu dânsul m'oi împaca lesne, răspunse Mavro„costa oftând. Am fost întotdeauna uniți între noi, „ne-am iubit sincer unul pe altul și nu încape ură „între noi."

„Să venim acuma la hotărîrea D-tale de a jura „credință împaratului nostru. Te-ai gândit oare că ai „doi băeți: unul de paisprezece și altul numai de pa„tru ani și că neam din neamul lor nu au avut nici „o încrucișare cu rușii sau cu vreunul din celelalte „popoare slave? Jurând pentru D-ta, juri și pentru „dânșii, ba mai mult, după legile de aici, D-ta poți „întotdeauna să revii asupra jurământului D-tale cu „învoirea țarului, pe când ei vor fi priviți ca băștinași. „Sângele apă nu se face, de unde știi că nu te vor „învinui vreodată că i-ai aruncat în neam străin, pen„tru care vor putea avea simpatii cât poftești, dar nici „când dragoste firească? Chiar Rușii plictisiți de mul„țimea nemților și a veneticilor de tot soiul, care vin „să le ia slujbele cele mai mari și mai mănoase, îi vor „privi oare cu ochi buni?"

„Veneticii aceia, moșule, slujesc pe împarat cu a„ceiași credință ca și rușii. Dacă ajung mai repede și „mai sus, dovedesc că fiind mai civilizați sunt mai „deștepți. Băiatul meu cel mai mere, trimis la Paris

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„la vrâsta de patru ani, tot atâta habar are de Moldova,
„ca și de țara ruscască. Când va isprăvi de învățat îl
„voi baga în marină, pentru care pare a avea ceva
„porniri, sau în diplomație din pricina limbei franceze,
„care este singura pe care o cunoaște. Își va face sin-
„gur cariera și nu duc pentru el nici o grijă. Aista,
„care-l am cu mine, îl vezi cât e de mare! Când va
„mai crește ceva, îl voi pune într'o școală din Peters-
„burg și nu va mai ști să zică nici „buna dimineața"
„în limba lui."

„Deh! făcu bătrânul. Cu toate că nu prea cred ca
„sângele să se prefacă în apă, poate să iasă bine și
„asta. Nu sunt atâtea pilde de oameni care se perd
„în neam străin? Se vor însura și ei în neam rusesc
„și copiilor lor nu le va mai rămânea decât numele,
„care este grecesc. Vei fi tras cu buretele peste atâ-
„tea spițe care au purtat cu fală acest nume grecesc,
„ca buni români de sânge și de suflet, pentruca să
„fii în țara ruscască privit ca grec cu sânge românesc
„în D-ta, căci până se vor însura copii D-tale în neam
„rusesc, vor avea copii și aceia alți copii, tot sânge
„de român va avea neamul Mavrocosta. Bagă de sea-
„mă, beizadea, că și asta se va întîmpla numai cu
„întocmirea ca fii și nepoții D-tale să nu se însoare cu
„fete de venetici. Pare-mi-se cu toate acestea că din
„necunoștința limbei și a neamului în care vrai să in-
„tri, îți fac niște închipuiri, pe care mă socot dator
„a ți le spulbera, arătându-ți adevărul. Și asta o fac,
„pentrucă te cinstesc mult și cunosc bine și limba și
„legile acestei țări."

„Și anume, întrebă Mavrocosta?"

„Parcă-mi ziceai că jurând credința împaratului,
„încetezi de a mai fi raià turcească și că închizând
„D-ta ochii, îți vei lasa nevasta și copii în țară mare,
„de sine stătătoare, bine orânduită și cu legi care nu
„se pot calca."

„Și poate nu-i așa?"

„Ba e așa,.... pentru cine nu cunoaște Rosia.

„Cum? întrebă Mavrocosta uluit."

„Netăgăduit. că de mare, Rosia'i mare, ba chiar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„poate ceva prea mare, fiind alcătuită de o sumedenie „de popoare, domnește un împarat cu un popor deo- „sebit, adică cel rusesc, precum și sultanul are cu el „poporul cel turcesc, de o limbă cu dânsul. Deosebi- „rea este că aicea toate popoarele împreună cu cel „rusesc se zic vernapodanii adică supuse credincioa- „se ale împaratului, ceia ce pe turcește se zice *raià* „numai pentru supușii creștini, iar poporul turcesc nu „se zice *raià*. Dincolo de Prut și de Dunăre, vedem „popoare întregi de raiale, având ocîrmuirea lor, cre- „dințele, moravurile, limba și obiceiurile lor și chiar „legi făcute de dânsele și pe care le pot schimba du- „pă chibzuința lor: într'un cuvânt o adevărată auto- „nomie la unele, iar chiar la cele mai supuse, legea „obiceiurile și limba sunt lasate slobode. Dincoace „nici un popor nu se bucură de autonomie. La judecăto- „rii și în toate ramurile administrative, pînă și în spi- „tale și chiar la poșta cu cai, limba este cea rușească „în toată împărăția. Legile sunt până acuma ale po- „poarelor, dar numai în parte. Iată, noi în Basarabia, „judecăm după trei legiuiri. Armenopol, Donici și „Ukazurile împărătești sau svod zaconov. după cum „se chiamă pe rusește. Așa că acela căruia i-am dat „dreptate aicea, ar fi osândit în gubernia Cherson, iar „în țara leșească ferit de pedeapsă. De asemenea ne- „.vrâsnicul dela noi este vrâstnic de acum patru ani „peste Nistru. Legile acestea se întrebuințează de niș- „te judecători, străini în cea mai mare parte de locu- „rile și de neamul pentru care au fost alcătuite, iar „judecățile pe care le rostesc, se întăresc sau se schim- „bă, de către senatul ocârmuitor, a căruia mădulări „sunt încă mai străine și necunoscătoare decât dânșii. „In sfârșit, mai presus de lege, este împaratul, care „răstoarnă hotărîrile chiar ale senatului ocârmuitor, „prin trei cuvinte: „*bîli po semù*“, adică pe româneș- „te: așa să fie. In asemenea întocmiri, jurând credință „împaratului, din raiaua sultanului, te faci vernopo- „dan-ul țarului, sau dela cheremul lui Abdul Medjid, „treci la buna sau reaua voință a lui Alexandru Ni- „colaievici. Dacă le-ai pune amândouă la cântar, parcă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„tot ar atîrna cumpâna din partea sultanului.“

„Ba de fel, Cc. Dumitrache. Tot mai bine verno-„podau decît iraià. Puterea aceasta mai presus de legc, „se află în mîna unui domnitor creştin şi luminat. „El este atît de sus aşezat că e mai presus de pati-„mile supuşilor săi. Poate dar judeca mai nepărtinitor „ca cei mai înalţi judecători, care sunt tot aşa de „supuşi lui ca şi împricinaţii. Aşa că atunci cînd se „încredinţează de o nedreptate, o poate îndrepta fără „nici o pedică. Cu asemenea putere, el poate reabilita „un osîndit, pe cînd casaţia franceză nu poate nici „astăzi reabilita pe curierul de Lyon.“

„Da, în criminal este reabilitarea osânditului pe „nedrept, pe când în civil, dărămarea principiului de „statornicia lucrului judecat, una din temeliile dreptului.“

„Pentru ce?

„Să-ţi dau o pildă: presupune că prin judecată „fie chiar nedreaptă, aş fi cîştigat dela beizadea Du-„mitrache, răposatul D-tale părinte, căsuţa asta şi „biata moşioară care alcătuieşte toată averea mea. Să „zicem că a trecut sorocul de prescriere de 31 de ani, „nu odată, ci de mai multe ori, aşa e că am rămas „bun stăpân şi pe casă şi pe moşie, fără ca nimene „să nu mă poată scoate din ele?“

„Negreşit. Iată, nevasta mea se află tocmai în aşa „împrejurare: Ioniţă Sturdza Vodă, bunicul ei, avea „vreo şapte mii de fălcii în judeţul Soroca şi vreo „alte şase la Cahul. Erau date toate în posesie. Odată „cu închiderea Prutului, închiseră şi posesorii lăzile „lor cu bani şi se făcură buni stăpîni pe cele patru „moşi. Vodă precum ştii, orbise şi muri de o boală „grozavă, fără a mai fi în stare să-şi caute dreptate. „Fiul său muri şi el, lăsând după dânsul patru orfane „mici. Termenul de prescripţie a trecut şi nu le mai „putem face nimica despoitorilor.“

„Vra să zică, mai stărui bătrânul, în Moldova a-„ceia stăpânită de Turci şi de bunul plac al domnito-„rilor, unde în vreme de război, un Omer-Paşa îşi „poate bate joc în bună voie de legi şi de dreptate, „nimene nu i-ar mai putea supara pe hrăpitorii moşi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„ilor domniței Ruxandre?“

„Se înțelege de sine, făcu beizadea Alecu, cu „nerăbdare. Ce se poate face împotriva faptului prescris?

„Ei iaca, la noi se poate! Dar să revenim la pil- „da ce ți-o dădeam adineoare: luminarea ta, fie pentru „slujbe aduse împaratului, fie prin înrâurirea unui „curtean cu vază, arăți drepturile ce le ai asupra „caselor și moșici mele, mai dovedești că ai perdut „termenele de judecată din împrejurări neatârnând de „voința D-tale și ceri dela mila și dreptatea împără- „tească, să desființeze prescripția. Imparatul având în „vedere că s'ar putea să ai și dreptate și că nu ceri „decât s'o dovedești în fața judecătorilor, dă ucaz de „redeschidere a dosarului, Atunci mergi la sigur! Iată, „sunt om bătrîn și nu mi s'a întâmplat să fi văzut pe „acel ce se judecă în asemenea întocmiri, să nu cape- „te dreptate, chiar atunci când n'o are. Cine ar putea „bănui, că țarul ar fi dat un asemenea ucaz, fără a'și „fi făcut o nestrămutată credință despre dreptatea „D-tale? Cine s'ar încumeta să fie de altă părere decît „țarul? Așa că ori cât timp ar fi trecut dela judecata „pe care o câștigasem, vii D-ta și mă dai frumușel „afară Iată ce este proprictatea în Rosia. Găsești oa- „re mare deosebire cu țara turcească, unde tot apar- „ține de drept padișahului?“

„Cucoane Dumitrache, sări Mavrocosta, vorbești „serios, ori în glumă?“

„Ba cît se poate de serios. Spun ceia ce știe tot „omul trăit în Rosia.“

„Dar bine, la 1848, am întrebat pe cei mai buni „legiști din Odesa și cu toții mi-au răspuns că pres- „cripția nu se poate atăca?“

„Și foarte bine ți-au răspuns. I-ai întrebat ce ziee „legea și ei ce spune legea ți-au aratat. Chiar de'i „întrebai de este pentru D-ta o cale mai presus de „lege, tot așa de adevărat ți-ar fi răspuns că „nu.“

„Ce erai D-ta la 48 și chiar astăzi? Un străin. „Dar mâine, după ce vei fi depus jurământul la sobor, „lucrul va fi schimbat cu totul și în vederea nedrep- „tății de care ai căzut jertfă, se poate întîmpla ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„împaratul să te miluiască cu un asemenea ucaz, mai „ales că în fond pricina D-tale este dreaptă. Martori „putem fi cu toții, că o cunoaștem și mai bine decât „luminarea ta. Numai de ai avea spete la Petersburg."

„Trebue să mă mai gândesc la asta, zise Cc. Alecu „îngândurat. Poate să fie răsplata cerului pentru su- „ferințele îndurate de noi, pînă acum

Tot vorbind așa, venise miezul nopții și afară cădea zăpada în fulgi mari și deși, așa că nu mai era cu putință ca noii sosiți să se mai ducă la locuința lor. Copilul se și culcase de mult. Rămaseră dar până a doua zi în gazdă la Cc. Dumitrache Rusu, petrecînd în tihnă noaptea în odăile ce le pregătise cu atîta drag Cc. Zamfirița pentru dânșii.

CAP. III

Miresme naționale rusești.

A doua zi de dimineață copilul și guvernanta fură trimiși în careta lui Cc. Dumitrache Rusu la casele lui Victor Lazu din ulița Gostinnaia colț cu Benderskaia-ulița. Beizadea Alecu însă și cu domnița Ruxandra, dornici de a se bucura de frumoasa zapadă care căzuse peste noapte din belșug, cerură să li se aducă o sanie de birjă

Așa că nici nu trecu un ceas dela plecarea caretei, că intră în goană și trase la scara pridvorului o săniuță ceva mai mică decât cele de un cal obișnuite la Iași, dar la care erau înhamați doi cai zdraveni și grași. Unul mai mare era înhamat între hlube, mergând numai la trap, cu capul susținut în sus de niște curele legate de un cerc rotund în formă de coroană, iar altul mai mărunțel alerga în copei cu capul întors spre dreapta, privindu-și coastele cu ochii holbați, de parcă-l apucase dalacul. Pe capra mică ședea pe un șold și cu picioarele afară *Izvoscicul* (adică birjarul) îmbracat într'un caftan de postav albastru, încins cu o curălușe bătută în ținte și purtând pe cap o căciulă de oaie cu fund de catifea în floarea caftanului, cam ca acela ale soldaților bulgari, despre care nici nu se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pomenia încă pe atuncea. Izvoșcicul ținea în mînă trei hățuri: două pentru calul dintre hlube și unul cu care stăpânia pe prăștier. Tot meșteșugul lui era să nu-l lese pe acesta să tragă mai mult decât tovarășul său dintre hlube, căci prins cum era de laturea dreaptă a sănici, o singură smuncitură mai puternică, ar fi fost de ajuns ca s'o răstoarne.

Inhămătura aceasta ciudată, are nevoie pentru a fi întreagă, de un alt prăștier în partea stângă. Atunci ea se numește troica și devine nu numai estetică, dar și patriotică, Rusului, care-și iubește țarul și neamul, îi saltă inima de mândrie când o vede venindu-i în față, căci în cercul cel mare dela mijloc el zărește coroana împărătească, iar în capetele întoarse în afară și picioarele alergând piezișe ale prăștierilor, însuși vulturul cu două capete, zburând cu aripele întinse spre noi înfrângeri, dar și înspre noi izbânzi și cuceriri. Să nu credeți, iubiți cetori, că este aicea vreo iscodire răutăcioasă din parte-mi: Nu se află poet rusesc, în toată literatura rusească, să nu fi cântat troica și tot în înțelesul ce vi-l dau mai sus. Noroc numai pentru omenire, că troicele se fac din ce în ce mai rare, răsfățându-se mai mult pe tabacherele de argint și pe chibritelnițele de lac decât pe drumuri, așa că zgândărese din ce în ce mai puțin coarda patriotică a rușilor. Cât despre înhamarea în doi a birjarilor, ea pare mai mult o prevestire a rău pentru viitor, căci deh! oricum s'ar putea privi lucrul, falnica pasere bicefală rămasă numai cu un cap și ciuntită de o aripă, nu va mai putea sbura nici drept, nici departe!

Cu tot gerul dimineței, care făcea să scârție zapada sub copitele cailor. călătorii noștri, strâns înghesuiți în mica sanie, fură izbiți de un miros cu totul nou pentru niște nări moldovenești. Acest Ilang-Ilang sui generis, era alcătuit din dohoreala ce o răspândeau deopotrivă hamurile rusești unse cu îngrijire, caii bine hrăniți cu... păpușoi și izvoscicul bine adapat cu votki. "Ia acum, zic și eu că'mi miroase a țară rusească, făcu beizadea ducându'și batista la nas. Nu mai dădusem de așa parfum frumos tocmai din anul 1849 la Odesa."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Beizadea Alecu și Domnița Ruxandra ducându-se la noua lor locuință

Într'o sanie de birjă

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Totuși plimbarea era plăcută pe ulița Alexandrovskaia largă și albă sub zapada care strălucia sub răsăritul de soare. Casele întroenite până la ferești, păreau că gem sub greutatea mormanelor de zapadă trandafirie, îngrămădite pe acoperemânturile lor, de pe care abia se mai zăriau coșurile fumegânde. Cele două sentinele dela poarta gubernatorului, răzămându'și puștele de gherete, se loviau cu brațele de pept și băteau din picioare, privind cu grije de nu trece vreun nacialnic [1]) ca să'i pedepsiască și tot nu se puteau încălzi nici așa în mântăluțele lor sur-gălbue și în șăpcuțele lor fără cozoroc. [2]) Trecea sania ca visul pe lângă grădina publică, mai poetică decât vara, cu copacii săi mari ce păreau de cristal, gemând și ei sub țurțurii de ghiață care îi învăliau și crengile și crenguțele, prefăcându-i sub razele tinere ale dimineței în atâtea podoabe de briliante, rubine și safire! Tot așa de poetic se arătau și bulevardul, gimnaziul, seminarul și palatul episcopal cu poarta sa zugrăvită numai în sfinți. Aveau și ele acciași înfățișare proaspătă a clădirelor văzute în strălucirea dimineților senine de iarnă.

Pe când erau să ajungă în dreptul unui soi de poartă triumfală clădită din piatră și cărămidă, dar tencuită și boită galben cu alb, pentru ca să fie la fel cu catedrala (pe rusește soborul) și cu clopotnița, deodată caii se opriră în loc, birjarul sări depe capră, își scoase repede căciula și îngenunchind smerit în zapadă, începu să croiască niște cruci mari și îndesate, cum numai Rușii pravoslavnici știu să le îndese. In acelaș timp clopotele începură a suna ascuțit în clopotniță, iar din poarta cea triumfală clopotul cel mare începu să mugiască și ceasornicul orașului să bată ceasul opt.

— Ce-i asta? întrebă Mavrocosta nedumerit.

— Trece prea sfântul arhiepiscop Antonie, răspunse izvoscicul crucindu-se și mai tare.

---

1) Nacialnic: comandant, ofițer.

2) Pe atuncea nu se pomenia în armată nici de cojoc de santinelă nici, de practica glugă ce se întrebuințează acum în oștirea rusească sub denumirea cerchezească de baștîc.

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi în adevăr că eşi de sub poarta cea cu sfiinţi mulţi, o caretă bogată, trasă de patru telegari negri, cu hamuri numai în argint, cu vizitiu pe capră de paradă şi cu faleiter la caii dinainte, plină înăuntru cu preoţi bărboşi şi pletoşi. Şi înainta măreaţă această strălucită vedenie trecând uliţa Alexandrovskaia de a curmezişul, străbătând sub bolta triumfală, ocolind clopotniţa şi venind să se oprească în faţa peristilului catedralei, în cântecele preoţilor care ieşiseră întru întimpinarea stăpânului lor duhovnicesc, cu crucea şi evanghelia.

Nici că se putea mai puţin de patru cai pentru ca să ducă până peste drum, pe unul din urmaşii acelor apostoli care răsturnau tronuri, credinţi şi moravuri, cutrierând lumea cu picioarele goale şi toiagul pribeagului în mână.

„— Zi ce vrei Alecule, făcu domniţa Ruxandra, „după ce sania se puse din nou în mişcare. Nu zic că „bieţii Ruşi miroase plăcut pe lumea asta, dar vor fi „de sigur de bună mireazmă pe lumea cealaltă. Ai „bagat de seamă cum se închina de frumos birjarul „nostru? Şi cu genunchii în zapadă, sărmanul!

„— Ia vezi mai bine de'ţi ascunde batista în bu„zunarul blănii, răspunse Cc. Alecu pe franţuzeşte. Să „nu ţi-o şterpelească pravoslavnicul de pe capră, cum „mi s'a întâmplat la soborul din Odesa cu alt pravos„lavnic. Acela dragă, se închina şi mai frumos, că „bătea nişte metanii de crapau lespezile bisericei, de „tare ce le lovea cu fruntea."

Cum ajunseră la capătul bulevardului, o luară la stânga pe uliţa lui Puşkin, aşa numită pentrucă marele poet trăise câtăva vreme în surghiun la Kişinău, dar cu totul într'altă parte. L'or fi aşezat acolo ca să fie aproape de colegul său Gogol, care după cum aţi mai văzut, a fost naşul uliţei paralele, pe laturea cealaltă a bulevardului. Apoi fiindcă Puşkin suferise multe nedreptăţi în viaţa lui sbuciumată, s'a crezut mai nemerit să se aşeze tribunalul civil sau *grajdanskii sud*, într'o casă mare cu două caturi chiar în colţul uliţelor Puşkin şi Alexandrovskaia; aşa ca să aibă şi omul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cui să se jăluiască, macar după moarte și să aibă îndată de știre și răposatul împarat Alexandru I-iu, dacă vreun pârlit de judecător ar fi îndrăznit cumva să ia partea lui Pușkiu împotriva ocârmuirei.

Cam pe la jumătatea uliței lui Pușkin, sania cârmi la dreapta de astă dată și dădu în sfârșit în ulița Goștinuaia, pe care se afla și casa lui Victor Lazu. Birjarul dădu drum cailor și ca gândul sbură săniuța prin acea uliță dreaptă, cu clădiri mari de peatră, dar toate numai cu un singur cat, împrejmuite cu ziduri înalte prevăzute cu câte o poartă mare bine închisă. Din când în când întâlniai câte o căsuță scundă, acoperită cu șindrilă: era băcănia-cârciumă a unui jidan cu nelipsitele clondire colorate, ghemuri de sfoară și șirarguri de smochine la geam. Mai câte o prăvălioară de bogasierie cu perciunatul așteptând la ușă, cu cotul în mână, pe musteriul pe care'l bagă cu deasila în dughiană. Apoi într'o casă mare, în colț cu ulița negustorilor, sau *Kupeceskaia—ulița*, un *Ciaini—Traktir*, singurul care ființa pe atunci în Kișinău și unde pravoslavnicul negustor bărbos, venia să bea la ceai până ce asuda și la votki până ce cădea; dar tot în sunetul unei uriașe flașnete mecanice care măcina ceasuri întregi acelaș cazacioc, [1]) până o opreai ca s'o întorci și să'i schimbi cazaciocul cu altul tot la fel și iar pornia dela dânsa! De erai beat, te ameția băutura, de erai treaz, te ameția flașneta, așa că nimene nu'și putea da seama ce a luat și ce are de plată.

Pe toată strada aceia, o singură casă era cu vre-o trei rânduri de ferești și cu o boltă mare la mijloc. Ea le întrecea pe toate în mărime, dar și în necurățenie. Trecând pe dinaintea ei, familia Mavrocosta dădu acolo de alt parfum. Ieșea de sub bolta cea mare, precum și de la toate ferestrele, prevăzute cu niște ventilatoare de tinichea, care le chiorau de un ochiu și zbârnâiau ca moriștele de copii,—un abur cald de borș din sfecle, de pâne cazon și de cizme de toval unse cu dohot și cu său. Era cazarma de infanterie; căci celor de cavalerie li se mai adăoga după *polojenie* (sau

1) *Cazacioc:* joc național rusesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

regulament) mirosul de băligar de cal.

„Of Doamne, Ruxandro, oftă bietul Mavrocosta „umplându-și plămânii cu aier proaspăt, după ce tre„cură de cazarmă! Nu știu de vor fi rușii noștrii de „bună mireazmă pe lumea cealaltă, dar rău mai do„horesc pe lumea asta!"

Cum ajunse la odihna lui, baizadea ceru halatul, papucii și cățuiele de afumat. Numai după ce trecu prin toate odăile, urmat de două slugi purtând cățuiele și afumă pretutindeni din belșug cu chihimbar și odogaciu, se hotărî a-și face cheful de dimineață cu dulceață, cafea turcească și ciubuc, întins a lene pe un divan și în miresmele lui iubite, ca în țara Moldovei; pe când domnița ținea sfat mare cu cămărișița Marghioala cum din lipsa de chifle pentru cafeua cu lapte, să le înlocuiască cu cozonaci proaspeți și cum să facă mai în grabă ceva dulcețuri de iarnă pentru baizadea și caifetul musafirilor.

In liniștea din prejur și în mireasma tutunului turcesc, cumpănia acum Mavrocosta spusele lui Cc. Dumitrache Rusu.

Cu toată ciuda lui, nu se putea opri de a-și iubi Moldova. După cum o mărturisise în ajun, nu știa să urască. Nu era în firea lui. Chiar acel Grigore Ghica, care l'a lovit până și în onoare, de i-ar striga la o primejdie: „iartă-mă Alecule și nu mă lăsa!" n'ar fi pregetat să'și mai primejduiască odată viața pentru dânsul, uitând că are nevastă și copii.

„Are dreptate, bătrînul, își spunea el în gînd!... Nici „ceilalți nu's vinovați, căci în zadar s'ar fi primejduit „pentru mine și ar fi putut aduce cel mai mare rău „pentru țară... Și nici nu pot pretinde să facă pentru „mine, ceia ce aș fi făcut pentru fie-care din ei... Eu „sunt cu totul o altă fire... Un alt-fel de om!... Un „soi de nebun, care niciodată n'am judecat cu crierul, „ci numái cu inima. Gânditu-m'am la 48 că am ne„vastă și doi copii?

„Pe unul l'am îngropat!... Pe Ruxandra eram s'o „perd; și acum rătăcesc prin lume, pribeag și sărăcit, „neștiind de voi avea mâne cu ce să'mi hrănesc fami-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„lia, lată unde m'a adus păcătoasa mea de inimă! „...Destul Alecule!... De-acum trebue să gîndeşti nu„mai cu capul şi să judeci cum judecă o lume!... Şi „totuşi... parcă e mai frumos cum am judecat până „acum!... Putea-voi oare să'mi' uit trecutul? Putea-voi „oare să'mi calc dragostele şi să pèrd amintirele prie„teniilor mele? Trebuie! Trebuie, pentrucă nu sunt sin„gur... Trebuie, pentrucă sunt răspunzător în faţa lui „Dumnezeu de viaţa şi viitorul a trei suflete nevino„vate: nevasta şi doi copii!

„Ori în ce chip ai privi lucrurile, sărmana Mol„dova tot e pierdută.

„De vor izbuti Ruşii să biruiască de rândul ista, „nu se mai opresc decât la Ţarigrad. Atunci, un gu„bernator la Iaşi ca la Kişinău, un altul, sau poate un „general gubernator la Bucureşti, unde'i Muntenia mai „mare decât Moldova. Tot va fi mai bine decât sub „Omer Paşa şi Coronini: unul musulman şi celalt cato„lic. Dacă însă vor fi cumva biruiţi, înainte de douzeci „de ani vor fi de două ori mai tari de cât astăzi şi „scopul tot şi'l vor ajunge. Nu se opreşte în calea lui „un popor de optzeci de milioane de suflete, care până „atuncea va întrece suta de milioane cu mult! Aşa dar, „ori ce s'ar putea întâmpla, copii mei şi cu chiar, de-mi „va da Dumnezeu zile destule, suntem meniţi a deveni „Ruşi. Nu e mai bine să'mi pregătesc calea de pe acum? „Mai mult pentru copii mei decât pentru mine!

„Dincolo m'au sărăcit! Nu trebuie să'mi fac închi„puiri zadarnice!..... Moşiile mele nu le voi putea re„capata niciodată! Dincoace... de este adevarat ce'mi „spunea Dumitrache Rusu aseară, pot capata moşii mai „multe şi mai întinse decât acelea ce mi s'au luat cu „hapca şi aceasta fără nici o mustrare de cuget, de „oarece reiau averea Ruxandrei din mânile unor hră„pitori. Imparatului chiar, îi cer dreptate după uzurile „ţării sale, iar nu pomană: încât nici lui nu'i datorez „nimic.... Dar pentru asta, trebue să mă lepăd de nea„mul meu! O dată însă ce m'am încredinţat că acest „neam, se va perde negreşit în neam rusesc, de ce nu „i-aş lua-o eu cu 20 de ani înainte, ca un bun părin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„te în folosul copiilor săi?

„Este adevărat că numele meu este grecesc, dar „prin încrucișări, timp de mai multe spițe, neamul din „care mi se trag strămoșii, mi-a ajuns tot așa de străin „ca și cel rusesc. Așa îmi vor ajunge și urmașii: îi „voi crește în neam rusesc, tot în neam rusesc se vor „căsători, devenind după câteva spițe, Ruși ca toți Rușii. „Nu zic că mă voi duce cu dânșii să trăesc la Peters„burg sau în alt oraș rusesc. Asta ar fi o jertfă peste „puterile mele!.... Nu,... nu,... prea miroase a iuft, „bată'i norocul să'i bată! Aicea tot mai scăp de mires„mele lor, că doar îi tot pământ negru moldovenesc „și ăsta, pe când peste Nistru eu cred că și florile și „iarba câmpului, tot a toval trebue să miroase!

„Ne vom așeza undeva la țară, în limba și obiceiu„rile mele. Ruxandra se va duce din când în când peste „Prut să-și vadă rudele, iar copii înstrăinați de mici, nu vor „mai ști de Moldova, cum nu mai știu eu de țara grecească!"

După ce se mâi sfătui cu domnița, hotărârea fu luată, în chip cu atât mai nestrămutat că dumneaei făcea răspunzătoare Moldova că i se rănise soțul și i se perduse primul ei născut. Așa că peste puține zile prințul Alexandru Mavrocosta, nepot și strănepot de domni mirțuii, jură credință țarului pravoslavnic, în mijlocul soborului din Kișinău, pentru dânsul și urmașii lui.

In aceiaș zi mai jurară credință împaratului și alte două beizadele: prinții Constantin și Panaiotti Moruzi. Cel dintâi izgonit din țară, aproape în aceleași împrejurări ca Mavrocosta, celalt crescut în ideile grecești și care făcuse studii militare în Austria, își amanetase averea, își părăsise nevasta și trei copii și adunând pe cheltuiala lui vre-o patru mii de voluntari greci, venise în capul lor să se lupte pentru crucea ortodoxă și patria.... grecească!

Bineînțeles că odată hirotonisit vernopodannii, *Kneazul* Mavrocosta fu și mai bine primit în societatea militară rusească. Alteța Sa, prințul Gortciacof, comandantul neînvinsei armate, care după ce nu izbutise a lua Silistra, fusese silită să se retragă cam iutișor din principate, ca să apere Basarabia înpotriva armatelor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Coronini și ale lui Omer Pașa, avea pentru Mavrocosta cea mai mare simpatie. El fusese acela care'l îndemnase mai mult a'și schimba naționalitatea și înrâurise mai mult asupra cugetărilor și felul de a gândi pe care le-am constatat mai sus. Gortciacof era o fire cavalerească, dreaptă, aparținând înaltei aristocrații depe acele vremuri. Cu toate că de obârșie curat rusească, împărtășia mentalitatea cam cosmopolită a nobilimei rusești. Limba în care cugeta, era mai mult limba franceză decât cea rusească, pe care însă o vorbea perfect din naștere și o întrebuința cu oștirea și slugile lui. Pentru dânsul ca pentru toți *boiarii* de pe atunceea, lumea se împărția în două specii deosebite: în gentilomi și în... negentilomi, ca să nu zic chiar bădărani. Naționalitatea între gentilomi se deosebia prin jurământul de credință care'l făceau de bunăvoie către suveranul legitim a vreunui stat. După cum se învrăjbiau suveranii între ei, se luptau și gentilomii întredânșii, gata a se întrucide, fără însă a se urî. Își luau viața, dar niciodată onoarea. Un cuvânt al suveranului era deajuns ca să'și dea gentilonul viața cu bucurie, să'și dea averea toată: nici o lege dată însă de suveranul său, nu putea împiedeca pe gentilom să'și apere onoarea și s'o răsbune, de cumva o patase altul. In asemenea întocmiri rusul Gortciacof nu putea face deosebire între un Obolenski coborâtor al lui Rurik, un Vittkenstein, Bremzem, Nesselrod, Langeron sau Panlucci; cu atât mai mult că însăși familia împărătească nu mai avea sânge rusesc decât din parte femeiască, iar din partea bărbătească, sânge nemțesc de Holstein Gottorp.

Bun și milos cum era, fusese adânc mișcat de nenorocirea ce căzuse asupra familiei lui Mavrocosta pentru simpatiile sale rușești și despre îngrozitoarea învinuire ce i se aruncase în față, învinuire, pe care el ca comandantul oștirei rușești, era mai în stare ca toți s'o cunoască de falșă. Convingerea lui era că onoarea Rusiei era îndatorată a despăgubi pe nedreptățit de cele ce suferise din pricina numelui rusesc. Aflând despre afacerea cu moșiile sturzești, după ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

făcu el însuș cercetări pe la toți proprietarii mari din Basarabia și se încredințase de dreptatea cauzei, interveni de a dreptul către împarat și obținu îndată ukazul de revizuire, pe când Mavrocosta nici nu se aștepta.

Se redeschiseră dar toate procesele și fură câștigate toate. Cele două moșii din ținutul Sorocii fură date după scurt timp lui Mavrocosta; iar adversarii neputând dovedi titlurile lor de proprietate, se mulțumiră cu hotărârea tribunalului, fără a mai face apel. Cu celelalte două din ținutul Cahulului, deși le luase în stăpânire și pe acelea, în același timp. Mavrocosta avu să se judece ceva mai multișor, adică vreo 25 de anișori sau ceva mai mult și iată cam din ce împrejurări:

Abia fusese pus în stăpânirea lor, se întâmplă că prin tractatul din Paris, județul Cahul și cu alte județe basarabene, trecură iar sub ocârmuirea și legile Moldovei. Adversarii folosindu-se de această împrejurare redeschiseră procesul înaintea tribunalelor române, cu tot alaiul de opoziții, contestații, apeluri, casații, etc. așa că nici nu prididi procesul să treacă de vreo câteva ori în fața tuturor instanțelor judecătorești, că acele două moșii retrecură sub juridicțiunea țarului. prin înțeleptul tratat din Berlin. Iar senatul ocârmuitor din Petersburg dădu definitiv câștig de cauză lui Mavrocosta, recunoscându'i dreptul asupra moșiilor Manta și Vadul lui Isac. De bucurie el le vându pe amândouă, ca să poată plăti cu prețul lor macar parte din datoriile ce făcuse pentru a le câștiga!

Cu prilejul acestor judecăți, beizadea Alecu, acum Kneazul Alexandru Dimitrievici Mavrocosta, făcu de îndată și chiar de cum intră la grajdanskii sud, cunoștiința unui al treilea parfum rusesc, care împreună cu cele două pe care le-am descris mai sus, alcătuiesc izul caracteristic și național al marei împărății.

Pe atuncea judecățile nu erau orale, ci prin scris, ceia ce îngreuia poate întru câtva lucrările, dar și înmulțea nespus numărul scriitorilor. Fiecare hârtie trebuia să poarte pe lângă iscălitură și sigiliul tribu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nalului, fiecare scriitor, afară de hârtie, cerneală nisipelniță și pachete de pene de gâscă, era înarmat de un băț de ceară roșie și cu o lumânare de seu, pe care o aprindea numai cât punea sigiliul și o stângea îndată, din spirit de economie, ca să aibă cu ce se lumina și acasă. Adăogați că într'o odaie mijlocie, scriau câte zece cinovnici, fiecare cu ceara și lumânarea lui, mai adăogați pe împricinații cu avocații lor, mai bine sau mai rău îmbracați cu blăni sau cojoace mirositoare, încalțați cu toții în iuft rusesc și veți avea o idee de plăcuta mireazmă care domnia pe acolo.

De altfel nu ar fi fost neaparată nevoie să mergeți la grajdanskii sud, pentruca să dați de dânsa. O puteai întâlni tot așa de bine la poșta cu scrisori, la poliție, la primărie, ca și în cancelaria mareșalului nobleței sau a gubernatorului *Besarabskoi Oblasti* [1]! De cum ai pus piciorul pe pământul *matușcăi Rosia* [2]), ca prinde a'ți gâdila nasul, începând de la vamă și urmându-te de câteori întâlnești vreun cinovnic în exercițiul funcțiunei, adică așezat la o masă și înegrind la hârtie prin mijlocul penei sale de gâscă.

Ba de mai ai a face cu vreo autoritate financiară, apoi te ametește țicăitul unui instrument, un fel de cadru de lemn cu vreo opt sârme pe care lunecă niște gogoloașe de lemn sau de os, înfățișând unitățile, zecimele, sutimele și fără de care rușii nu se pricep a aduna, mai ales în folosul statului, fiind chiar din fire mai predispuși la sustragere.

CAP. IV

Mentalitatea acelor vremuri.

Puține ierne au fost mai îmbracate și mai făgăduitoare de bielșug, ca iarna anului 1855. S'ar fi părut după mormanele de zapadă care acoperiau pământul scump al vechei noastre Basarabii, că avea să se reverse asupra ei, atâtea daruri de bielșug și fericire,

1) *Besarabskoi Oblasti*: Provincia Basarabiei, mai mult decât gubernia
2) *Matușca Rosia*: Mama Rusia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în cât s'o facă să uite până și amintirea celor patruzeci și trei de ani de suferințe și de înstrăinare, pe care le îndurase până atuncea. Și aceste prevederi se îndepliniră chiar, dar numai în parte: dacă bielșugul se întinse peste tot cuprinsul ei, numai trei județe scapără de înstrăinare, iar acestea numai vremelnic.

Cât timp *glavnaia cvartiră* a prințului Gortciacof (adică cartierul său general) stătu în Kișinău, deosebirea nu era tocmai mare între acest orășel și celelalte din Moldova și Valahia, ca Focșani, Râmnic, Galați sau Brăila, care fuseseră și ele pe vremuri *glavnîie cvartire*. Poate ceva deosebiri în lățimea străzilor, în stilul catedralei și în monotonia caselor din noua parte a orașului, toate împrejmuite cu ziduri de piatră și toate cu porțile închise ziua și noaptea, ridicând stradei orice închipuire de viață. Din când în când, câte o sanie de uliță sau particulară, aluneca ca umbra pe pârtia îngălbenită, dar văduve și acelea de veselii clopoței, bucuria iernelor dela noi. Câte un cinovnic învălit până peste ochi în gulerul blănii, își târîe galoșii de acasă până la slujbă, ori dela slujbă până acasă. Incolo, aceleași patrule mergând să schimbe vreo gardă, lungi șire de sănii pline cu răniți, scoși din spitalele Crimeei, pentru a face loc altora; câte vreun regiment plecând falnic la rezbel în cântecele corului soldățesc, acompaniat de dairale, tobe și fluiere, pe când muzica militară urmează tăcută cu instrumentele de alamă legate de gât și cu her capelmaister (neamț întotdeauna) adormit în sanie, tocmai în coada coloanei.

Retragerea silită a armatei lui Gortciacof, datorită mai mult politicei dușmănoase a Austriei decât înfrângerilor dela Silistra, atrăsese după dânsa multe familii boierești din Moldova și chiar din Muntenia, așa că la un bal sau vreo petrecere din Kișinău, te puteai socoti tot așa de bine la Iași, la București ca și la Kișinău.

Aceiași generali și ofițeri eleganți, cu pepturile pline de decorații de parc'ar fi cucerit lumea, buni dănțuitori, nevorbind rusește decât la slujbă, iar în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

societate neîntrebuințând decât cea mai curată franceză, împestrițată însă cu Ahh! sau cu Niu! național rusesc. Acciași boeri cărunți sau cheli câte unii, plutind în niște fracuri largi, dar care tot li se părcau strâmte după urma giubelei; cu bumbi de diamant, rubin, sau safir pe plastronul cămașii și lăsându'și fetele și cucoanele pe seama ofițerilor, pentruca să se cufunde într'o partidă de giordum sau de stos, în fumul tutunului turcesc, sorbit... cu nesaț din niște țigarete de chihlimbar, mai groase decât imameaua ciubucului.

Aceleași *coconițe moldoviance* (după spusele surorilor lor de peste Milcov) gătite ca dă la Paris și și vorbind până și țiganilor limba dă pă malurile Seinei! Aceleași cuconițe smolițe și boite à la Cc. Chirița (după spusele surorilor de dincoace de Milcov) vorbind limba de pe malul Dâmboviței cu *târă*, *târă* ca la ușa cortului! Aceleași intrigi și clevetiri între surori de acelaș neam, nelăsând a se întrezări, nici pe departe, că peste vreo patru, cinci ani, Valahia și Moldova vor alcătui acciaș și frumoasă țară, iar că D-nealor vor fi toate mume și soții de Români! Bine-înțeles că nu pun la socotială pe cele iertate de Dumnezeu, ramase fără moștenitori, ori călugărite din lipsă de zestre; cu toate că nici această din urmă stavilă pusă de biserică, nu era pe atuncea numai decât o piedică la înmulțirea neamului!

Doar boierimea băștinașă basarabeană, de arata acciași dragoste frățească și celora de peste Prut și celora de peste Milcov, fiind din vremuri înrudită și cu unii și cu ceilalți. Ba aș putea zice chiar, că între cucoanele basarabene și muntence, relațiunile erau mai dese fiind mai obișnuite a'și grăi limba decât cucoanele din Moldova, mai franțuzite chiar de pe atunci Râdeau, nu-i vorbă, la câte vreun cuvânt cu alt înțeles sau proforisială; dar se înțelegeau întotdeauna și în vorbă și în gândiri.

Cu toată vrajba dintre ele, nu era rar să întâlnești în acciaș sanie sau faieton pe o Lenș-Slătianu cu o Sturdzoaie, pe o Filipească cu o Rosetoaie, pe o Bălăceancă cu o Cântulcasă, purtându'și cu mândrie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

falnicele lor nume; iar când purtau nume rusești, germane sau grecești, după barbați, nu lipsiau niciodată pe cărțile lor de vizită (totdeauna în franțuzește) următoarele mențiuni: M-me La generale de X. nèe princesse *de* Stourdza; ori: Madame la princesse de J. nèe, *de* Balaceano. Apoi nu duceai lipsă nici de Racoviță, Dabija și Cafengiu, tot Ruși neaoși după slujbă, dar bucureșteni de baștină.

Muntenia era reprezintată după cum vedem prin familiile Leș-Slătineanu, Filipescu, Bălăceanu, Dabija, Racoviță, Cafengiu și multe altele.

Moldova prin Knejii Cantacuzino de la Hangu, Moruzi Pekianu, Moruzi Izvoreșteanu de la vârful câmpului, Mavrocosta, Sturdza, Baloș Roseti și alții.

Boerimea baștinașă era sub conducerea mareșalului său, marele proprietar, prințul Mihail Cantacuzino, văr cu Cantacuzineștii dela Hangu. Apoi venea marele bogataș și velit, boer Iorgu Baloș, Catargiu proprietarul domeniului și orașului Bălți, Crupenski însurat cu o domniță Moruzi, Ion Keșcu de la Bujor, Andronache Donici, fiul marelui legiuitor, Cazimir de la Milești, Dumitrache Rusu, văduva Roseti, Lazu, Razu, Cotruț, mocanu Șapte Sate, care și-a tălmăcit numele pe rușește în *Semigradof* prefăcând cele șapte sate în șapte orașe, Hâjdău tatăl marelui istoric, Bodescu, Mililiu, vestit prin herghelille sale, Cușu, Crușoveanu, Casu, Leonard, Buznea Obrejeauu, Gustea, Cuțălă, Bantoș, Calmuțki, așa poreclit pe rușește unde poate se trăgea din satul Călmățuiului, Ralea sau Rally, din neamul lui Arbore și câți alții ale căror nume îmi scapă.

Chiar în statul major al prințului Gortciacof, pe lângă un Stalipin, un Bezobrazof, un Ozerof, un Cotzebuc un Niepocoitinșki căsătoriți în neamul lor, întâlniai pe Șubin, Solohub și Saburof, tustrei ginerii marelui vistiernic Neculai Ruset Roznovanu, pe Kruzenstern, Mavros Bremzem, Gravais, a căror neveste aparțineau protipendadei muntenești. In asemenea întocmiri, se poate lesne vedea că rusoaicele, germanele și polonezele, erau în minoritate și copleșite de numărul covârșitor al româncelor. Ce s'or fi făcut copii lor?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Urmând pe părinți după întâmplările slujbei, prin uriașa împărăție rusească, s'or fi căsătorit și ei după pilda mamelor lor, iar urmașii nici nu vor mai fi știind, de sigur că port în ei macar o picătură de sânge românesc!

Dar și printre aghiotanții prințului erau câțiva români: dintre băștinași era un Crupenski, (Dumitru fratele lui Teodor, care astăzi își tăgăduește neamul) Petrache Kețcu, menit odată a dărui o regină Sârbilor; printre fii marilor boeri de peste Prut, era Iorgu, fiul lui Costache Sturdza și Dadu fiul lui Iordache Filipescu.

Vorbind despre acesta din urmă nu mă pot opri a povesti aicea o anecdotă care va învedera mai mult, mentalitatea marilor nobili din Rosia, depe acele vremuri:

Intr'o dimineață, un cogeamite locotenent-colonel, ceru audiență prințului Gortciacof și i se plânse că aghiotantul Dadu Filipescu îl pălmuise în plină adunare la club.

— „Și D-ta ce-ai făcut, întrebă prințul posomorându-se și ținându'l în picioare lângă ușe?

— „Nimic, Excelență; am venit să reclam după cum scrie la carte, de oarece duelul este oprit cu strășnicie.“

— „Bine! Așteaptă acolo, — și trăgând clopoțelul porunci să se cheme aghiotantul Filipescu.

— Cum sosi ofițerul, îi zise cu dragoste: „Scumpul meu copil, adevărat că l'ai pălmuit pe D-lui?“

— „Da Excelență, răspunse dârj Filipescu; l'am palmuit pentru că.....

— „Nu te întreb pentru ce, îl întrerupse bătrânul prinț, strângându-i mânele cu dragoste? Sunt încredințat că ai avut dreptate. Dar ce vrei?... Nu pot face alt-fel de cum scrie la carte. Iartă-mă Dadule,... sunt silit să-ți dau trei zile de arest. Lasă, că vor trece iute, nu te supara.“

Apoi pornind de odată iute și furios către D-nul locotenent-colonel, care aștepta smirna și încordat, îi zbieră în față: „Și-acum că te-am satisfăcut după cum scrie la carte, eși afară nemernicule, care nu știi ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însemnează cinstea de a purta o spadă la coapsă!“ Câtă deosebire între eroii Crimeei și eroii Manciuriei! Invinși au fost și unii, învinși și ceilalți. Onoarea celor d'intâi n'a putut fi nici bănuită și nici unul n'ar fi primit cu zile să meargă s'o apere înaintea legei. Câtă deosebire între un Gortciacof și un Kuropatkin!

După plecarea glavnei cvartire, Kișinăul reluă înfățișarea sa obișnuită de mic orășel de provincie. Intâmplându-se moartea împaratului Neculai Pavlovici, se decretă obișnuitul doliu public de șase luni, în care orice petreceri erau oprite. Las că neîncetatele înfrângeri ale neînvinsei armii rusești, cu bombardarea Odesei și a Oceakovului, cu debarcarea aliaților în Crimeie, cu nenorocitele lupte de la Balaclava, Inkerman, Tractir și altele, nu erau făcute ca să învesele lumea; dar nu mai întâlneai decât dame îmbracate în doliu și figuri de cinovnici și mai posomorâte ca de obiceiu. Moldovencele și muntencele își urmaseră barbații, care peste Nistru, care peste Prut și care peste apa Milcovului.

Ramaseră doar familiile băștinașe de boeri, care se adunau serile să facă scamă și bandaje pentru răniți. Domnița Ruxandra se ducea mai mult la Catargiu, la mătușa-sa, bătrâna Crupenski, ori la Dumitrache Rusu. Mai primea și acasă, unde se făcea și ceva muzică. Iorgu Baloș îi poftea une-ori la masă în frumosul său palat, prefăcut astăzi într'o instituție de binefacere pentru fete sarace. Era de o grosime extraordinară și de aceia nu mânca nimic la masă, ci urma un regim foarte aspru. Ori unde se ducea, într'o droșcuță unde patru cai voinici aveau ce trage, feciorul avea pregătit sub capră mașina de spirt, ouă și un pahar mare; iar din două în două ceasari, ori unde s'ar fi întâmplat, feciorul îi prezinta să bee paharul plin cu ouă ferte moi. Aceasta era singura lui mâncare și când avea musafiri la masă, fetele făceau onorurile. Ședea și el, dar nu se atingea de nici un fel de bucate.

Apoi nici petrecerile acestea nu țineră mult; căci odată cu desghețul se prefăcură și ulițele toate în niște puhoae, cărând la vale și sloiurile și nisipul uliței și câni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sau pisici înecate și găini moarte și câte necurățeni toate. Ba se spune că prin mahalalele de jos apa înecase cogemite vițel și vre-o doi porci. De te duceai undeva cu izvoșcicul, nu te udai decât atunci când se răsturna cu roatele în sus, lepădându-te în vre-o băltoacă. Alt-fel de intra apa în trăsură la vre-o adâncătură mai mare, nu purtai nici o grijă, numai ridicai picioarele pe capră și o lasai să curgă în voe pe sub D-ta, că tot uscat rămâneai! De se înomolea izvoscicul D-tale chemai pe altul ca să te scoată și tot ajungeai acolo unde aveai treabă! De te uitai pe fereastră, mai vedeai și câte un belfer de la școala jidovească ducând la învățătură cîți'va jidanași pe care-i purta în poalele halatului ridicat, la subsioară, ori după gât. Și nu se uda nici odată belferul pe pantaloni, pe ciorapi sau pe pantofi, căci sub halat era gol goluț până la brâu. De scapa vre'un jidanaș tichia din cap sau covrigul din mână, numai ce'l vedeai pe belferul căutând binișor prin apă cu bâtul până ce da de lucrul căzut. Atunci îl apuca frumos cu degetul cel mare al piciorului, îl ridica în sus pînă'l prindea și cu mîna și ștergîndu'l puțin de halatul său zoios, îl punea triumfător s'au pe capul s'au în gura păgubașului, care se punea din nou să'l ronțăească cu multă poftă. — Câți din jidanașii aceia care călăreau cu atâta mândric și nepasare pe umerii belferului, n'or fi astăzi mari baucheri, sau avocați de seamă, numindu-se acuma Alexandr Ignatici (adică Avrum sin Itic) sau Haralampie Livovici (adică Hascal sin Leiba)! Ba or fi ajuns din ei și baroni în elita mundială, cu grajduri de curse prin *orașul lumină*; că doar prin curse multe și dibace au putut ajunge să se cațere așa de sus!

Dar trecu în sfârșit și desghețul. Copacii din grădina publică și de pe bulevardul soborului, începură a lasa muguri; apele care nu se revărsaseră în apa Bâcului se perduseră în stratul gros de nisip zbicit îudată de către un vântuleț cald de primăvară, care'ți aducea miresmele pieței și a căzărmei din vecinătate, nivelând gropile făcute de desgheț și lăsându-te în voe să deschizi sau să închizi ferestrele, că tot una era:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

intra colbul prin privazuri ca la el acasă, așternându-se în strat subțire și pe mobilă și prin bucate.

Atunci începu o viață nouă în Kișinău :

Pe laturea bulevardului din fața Episcopiei pe care am mai descris-o, tot ce orașul avea mai de soi se primbla ca la manej, din colțul străzii Pușkin, la colțul străzii Gogol și din colțul străzii Gogol la colțul străzii Pușkin, admirând echipagiile elegante care și ele treceau cu acelaș încăpățînare de sus în jos și de jos în sus, în trapul telegarilor, timp de două ceasuri, fără încetare, dar și fără sgomot, cu roțile îngropate în nisip până la butuc. Această petrecere se cheamă pe rusește *catania*, adică primblarea. Incepând cu Ecc. Sa generalul Feodorof, gubernatorul Basarabiei, și până la cel de pe urmă ofițeraș, podriadcic [1]). sau cinovnic de la grajdanski-sud, nimene nu s'ar fi lipsit de catanie. Unia veneau cu cucoanele la braț și cu patru, cinci copii în avant gardă ; alții numai cu cucoanele, sau numai cu copii, după cum erau însurați din proaspăt, sau văduvi. Cei care nu erau nici văduvi, nici însurați, veneau numai cu săbiile de erau militari, ori de erau civili numai cu vărguța sau bastonul. Numai generalul Feodorof avea dreptul la două bastoane, unde-și uitase un picior nu știu pe ce câmp de batac. De accia chiar îl și făcuseră gubernator, ne mai find bun de altceva.

Și toată lumea asta tristă, îndoliată, după Tata Țarul, umbla posomorâtă din colo până'n colo, fără să îndrăznească a râde sau a vorbi ceva mai tare. De altfel este știut că Rușii n'au mai râs de atunci, de cât după rezbelul de la 1877 ; da și aceasta numai o scurtă vreme ; căci după izbânzile de la Port-Arthur, Ciusima și altele, iarăș li s'a întors bucuria în scârbă. Această stare de suflet, se rostește în limba diplomatică prin cunoscuta formulă : „La Russie se recueille !" adică că Rosia se reculege !

Fiindcă toți urmau acelaș drum pe aceiaș alee, pentru a se reîntoarce iar la locul de unde porniseră,

1) *Podriadcic :* antrepreux pentru furnituri militare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Strada Puşkin

Strada Gogol

Bulevardul

Aleea pe care se face catania (preumblarea).

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se alcătuiau—două curente : unul mergând spre răsărit, altul spre apus, așa că vrând nevrând trebuiau să se întâlnească față în față, prieteni sau cunoscuți. Atunci se încingeau între dânșii convorbiri foarte interesante despre care voi încerca să dau cetitorilor o mică idee, pentru ca să-și poată da mai bine seamă despre mentalitatea depe atuncea.

De pildă :

Între două familii cu copii :

—„Ahh ! Iegor Ignatici, cac pojivaite ? Șto vi podieluite ? (adică : cum mai trăiți ? ce mai faceți ?) apoi către soția lui Iegor Ignatici : Agripina Nastasievna, țeluim vam ruciku ! (adică vă sărut mâna".

— „Ahh ! Olga Ivanovna, țeluim vam ruciku, exclamă în acelaș timp Iegor Ignatici ; Afanasie Livovici, șto vi podieluite ?".

— „Apoi toți patru în cor: Slava Bogu, nicevo osobenno, adică nimic deosebit!).

— „Ați auzit mă rog ce-au pățit cânii ceia de Franțuji la podul de la Traktir, întrebă vajnic Iegor Ignatici ? I-am zdrobit cu desăvârșire. S'a isprăvit deacum cu ei !".

— „Scajite pojalusta, [1]). exclamau ceilalți trei ! Au părăsit Crimeea ? E adevărat ?"

— „ Ba încă nu ; dar au mâncat o batae strașnică. Dădeau ai noștri în ei cu săbiile, cu puștile, ba și cu tunurile mă rog ! Și dăi ! și bate-i ! și învârtâște-i ! Până s'au săturat ! Dar și canaliile de Franțuji nici că se dădeau înapoi, de și îi omoram cu miile ! Păgâni încăpățânați și fără de rușine, mă rog ! Fără de lege ! Norod de răzvrătitori !

— „Și apoi întrebară cuconițele amândouă ? !"

— „Și apoi ce să mai fie ? I-am bătut până am ostenit și văzând că nu se retrag nici morți, ne-am retras noi. Ce să le faci, dacă nu vor să înțeleagă ?".

---

1) *Scojite poajluste* se traduce literal ; spuneți, vă rog, dar se întrebuințează mai mult ca semn de mirare ; ați auzit mă rog ?—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Eu mă mir, zise cu ciudă Agripina Nastasievna, de ce nu'i aruncați în mare, dacă'i bateți așa de rău ?“.

— „Se vede cuconiță, răspunse Afanasie Livovici, că n'a venit încă prikaz de la Petersburg. De venea, sigur că i-am fi aruncat de mult !“.

— „Dar împaratul ist nou, ce face la Petersburg întrebă cu mai mare pornire Agripina Nastasievna ? De ce nu dă prikaz să se isprăvească odată cu dânșii ?

— „Asta nu e treaba cucoanelor, răspunse roș de mânie soțul ei ! Cucoanele să'și fiarbă borșul și casa, [1]). să'și spele și să'și ealce bulendrele la tăvăluc, să'și vază de copii ! Nu să judece pe împarați ! Ați auzit mă rog Agripina Nastasievna ? Priviți mai bine ce batjocură e în jurul D-tsră. ! Colea, [2]), nu baga degetele în nas, că'ți rup urechile ! Nastia ! [3]). Ah ! Nastia ! Nu'ți ridica rochița în sus, că e rușine drăguța mea ! Lènușca ! [4]). Dute fuguța la mama să'ți șteargă năsușorul !“.

. . . . . .

Intre un general bătrân și un înalt funcționar civil, așezați amândoi pe o bancă :

— „Vașe prevoshoditelstvo [5]) Dimitri Agafonovici. ați putea oare să'mi deslușiți un lucru ?“

— „Vă rog spuneți Cuzima Alexandrovici. Rostiți-vă și voi răspunde cu toată plăcerea“.

— „Cum se face, îndrăznesc să vă întreb, că pe aliați îi batem de câte ori îi întâlnim și ei tot pe pământ rusesc se răsfață cu mâncle în șolduri ? La Balaclava, Inckerman și acum în urmă la Traktirul de pe malul apei Cernaia, i-am zdrobit ; și totuși ei împresoară Sevastopolul ?“

— Poate Cuzima Alexandrovici, vă îndoiți de iz-

1) *Casa :* un fel de pilaf de hrișcă.
2) *Colea :* diminutiv pentru Neculai.
3) *Nastia :* diminutiv pentru Nastasia.
4) *Lenușca :* diminutiv pentru Elena.
5) *Vașe Prevoshoditelstvo.* Excelența voastră, se zice oricărui general de brigadă și de divizie. precum și consilierilor do stat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bânzile neînvinsei noastre armii, întrebă generalul cam suparat?“

— „Eu Vaşe Prevoshoditelstvo? Cum s'ar putea? N'am citit veştile acestea şi în Golos şi în Ruskii Invalid? Şi erau tipărite Dimitri Agafonovici, tipărite ca sfânta evanghelie şi epistolele sfinţilor apostoli! S'ar putea să mintă, adaose Cuzima Alexandrovici, crucindu-se cu evlavie? Zic numai că nu înţeleg prea bine. Ei mor cu miile, dar gem spitalele şi de ai noştri. De cât să ne slăbim aşa de-a mărunţelul, n'ar fi mai nimerit să se facă colo o opinteală straşnică şi să'i trimetem pe toţi, ca să'i mânânce peştii din marea Neagră? Să mă ertaţi, Vaşe Prevashoditelstvo, că zic şi eu o vorbă. Deh! nu sunt militar... o fi că nu se poate!“

— „Cine zice că nu se poate, sări generalul răstit? Vedeţi?... Ia aşa judeci d-ta Cuzima Alexandrovici şi cu toţi ţivilii d-tale! Dar numai o vorbă să spue ţarul şi sântem atât de mulţi, că de am da în vrăjmaşi numai cu şapcele noastre, i-am acoperi şi înăbuşi sub ele! Şapcami zachidaiem! cum zice proverbul soldăţesc. Socoţi d-ta Cuzima Alexandrovici, că până acuma ar mai fi rămas picior de vrajmaş, să spurce pământul sfintei Rosii? Socoţi că neînvinsul nostru Cernomorskii Flot [1]) nu i-ar fi înecat pe toţi, chiar de cum au eşit din Bosfor, fără să mai poată da ochii nici cu Ociakovul, nici cu Odessa, dar mite cu Sevastopolul? Intrebatutea-i vre'odată pentru ce ne'am închis flota în port, am lăsat să se bombardeze Odessa şi îi suferim pe păgâni să calce pe pământ împărătesc?“

— „De întrebat, m'am întrebat eu de multe ori, Dimitri Agafonovici; dar zău, de am putut să mă dumeresc!“

— „Pentrucă eşti ţivil Cuzima Alexandrovici! Pentrucă nu eşti militar, răspunse Dimitri Agafonovici, cu dispreţuitoare compătimire! D-ta nu poţi pricepe ca unul ca mine, tainele strategiei. Am să mă încerc să ţi le tălmăcesc:

„De aveam nechibzuinţa să arătăm duşmanilor,

1) *Cernomorskii Flot:* flota din marea Neagră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată strășnicia puterei noastre de la început, ce se întâmpla? Ar fi încheiat pace de îndată, s'ar fi astâmparat o scurtă bucată de vreme, s'ar fi întărit mai mult, ar fi atras cu dânșii și alte puteri și când le-ar fi venit la socoteală, ne-ar fi atacat prin altă parte și pe neașteptatele".

— „Așa e, Dimitri Agafonovici, așa e, întări Cuzima Alexandrovici! Uite, Austria pe care am scăpat-o de Unguri nu de mult, cum se poartă cu noi? A umplut Moldova cu oștirile sale, și poate peste o lună se vor răsfăța, chiar aicea în Kișinău. Parcă n'am înțeles cu de ce au trecut ai noștri peste Nistru?"

— „Bravo! Cuzima Alexandrovici! Pentru un civil nu judeci tocmai prost. Ar fi putut să coboare un alt corp de armată prin Podolia și gubernia Cherson și să-l apuce pe Kneazul Gorticiacof între două focuri, adică pe Prut și pe Nistru. Dar de asta să nu ai grijă, căci au mirosit ei grozava putere a soldatului rusesc și nu vor îndrăzni așa ceva nici odată. Dar tot așa ar putea face și Prusacii, că tot nu și-ar ajunge scopul. Ar mai păți Napoleon al III-lea, ce a pățit Napoleon I-iu. De a ne ataca prin marea Baltică le-a perit pofta, de și se lăudau Englejii că vor dejuna la Kronstardt și vor prânzi la Petersburg!

„Dar așa e cu totul altă treabă: Austria nu se va mișca de frică, Prusia nici atât, căci are o pică împotriva Franțujilor tocmai de la bataia ce au primit'o la Iena; granițele noastre dinspre nord și apus sunt dar asigurate. Ce'i pasă împaratului și chiar Rosiei, că dușmanii se vor întinde în câte-va gubernii de miază-zi, atîta de departe de capitală? Spuneai adineoare, Cuzima Alexandrovici, că ne slăbesc omorându-ne și rănindu-ne o mulțime de lume. Ei bine, din potrivă! Noi îi slăbim pe dânșii în asemenea chip!"

— „Ahh! Doamne milueste! Dimitri Agafonovici, ce bine voiți a rosti, zise bietul Cuzima uluit?"

— „Lucru foarte natural. Ascultă: De cade un om de-al lor, le trebue aproape trei luni ca să'l înlocuiască; apoi drumul și hrana lui costă tocmai atâția gologani, cât poate trage el la cântar cu pușcă, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ranița cu tot. De este rănit, ori se îmbolnăvește, atunci trage îndoit mai greu. De cade unul de-ai noștri, a doua zi sunt o sută în locul lui! De-ai căuta bine nu'i nici o pagubă! ori moare mujicul de tun, ori de biciul pomeșcicului [1]) tot o moarte pentru dânsul! Iar rusoaicele noastre, nasc mai mulți vernopodannii într'o singură noapte, de cât ar putea să ne ucidă Europa toată într'un an!"

— „Toate bune, Dimitri Agafonovici, făcu bietul Cuzima nedumerit! Toate bune și adevărate, dar nu pricep, cum o să se sfârșească toată trebușoara asta? O să ție resbelul în veciĭ, vecilor, îndrăznesc să vă întreb, Vașe Prevoshodistelstvo?"

— „Ba spre rușinea noastră, îmi miroase că o să se isprăvească foarte curând. De trăia răposatul, ar fi ținut poate un an, doi mai mult: dar la ce slavă, n'ar fi ajuns numele rusesc!?"

— „Adică binevoiți a pomeni de răposatul întru fericire Nicolai Pavlovici?"

— Da, chiar despre el! Acela era cu adevarat Ruskii țari! Voință de fer și planuri mărețe! El plănuise să'i atragă pe aliați cu Napoleon, Victoria și Sultan, cu tot, până în gubernia Poltava, tocmai pe locul unde țarul Petru a învins pe Carol al XII-lea. Acolo să'i înăbușe sub mulțimea șăpcilor noastre și dând mâna cumnatului său din Berlin, să ia împreună drumul Parisului, a Londrei și al Turinului; apoi plătind polița de recunoștință lui Franz Iosef pentru trădarea lui de astăzi, să treacă prin Viena la Țarigrad, făcând slujbă bisericească pravoslavnică în moscheia de la Sf. Sofia! Acesta era adevarat rus, adevarat Romanof, adevarat țar! Cu aista însă nu știu ce o să fie; căci tare'i bun și milos sărmanul copil! Mi-este să nu i se facă milă de bieții aliați!"

— „Te pomenești că închee pace, Dimitri Agafonovici, sări bietul Cuzima, îngrozit!"

— „Ia de asta mă cam tem și eu, Cuzima Alexan-

1) *Pomeșcic*: proprietar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drovici, făcu bătrânul general, oftând !... Și lumea neștiutoare o să spue că am fost bătuți.“

— „Parcă poți opri lumea să bârfească, Vașe Prevashoditelstvo ? Destul că noi Rușii vom ști ce să credem, Dimitri Agafonovici !“

. . . . . .

. . . . . .

Intre doi boieri basarabeni.

— „Slută treabă, vere Alecule ! Cică o să ne vie zilele acestea oaste papistășească la Kișinău !“.

— „Ia taci vere Mihalache ! De aceia ca peste Prut ?“.

— „Chiar de aceia bată'i nacazul să'i bată ! Cic'au făcut o gramadă de blăstămății prin lași și pe unde au trecut. N'auzeai ce povesteau boerii de dincolo ?“.

— „Dar nu mai crede, vere Mihalache ! Nu vezi că Rușii îi znopesc pe aliați în toate zilele ? Și să aibă mutră șoacățele nemțești să se puie de pricină cu Rusul, căruia nici Napoleon cel Mare n'a avut ce-i face ? Tocmai ei care au fost gazda bătăilor pe unde s'au aratat ? Se poate ?“.

— „Deh ! vere Alecule ; o fi și cum zici D-ta ! Dar mie părcă'mi miroase că gazda bătăilor nu mai sunt Austriacii, dar chiar Rușii noștri cu toată lauda lor. Apoi să ți-o spui curat : De-ar veni Nemții nu m'aș prăpădi cu firea de dorul Rușilor. Știi vorba lui Ioniță Sturdza Vodă ! pe Rusi nu i-am chemat cu și nici n'oi plânge când s'or duce !“ „Așa și cu Nemții ; de aș ști cu bine că după ce și-or încheia socotelele cu Rușii, se vor duce de unde au venit le-aș zice „bun sosit.“ Ce avem noi cu dânșii ? Dar ca să rămâie de veci la noi pentru ca să ne nemțească, să ne pângărească bisericele și să ne strice legea, apoi foarte le-aș mulțumi pentru așa dragoste. Să știu că m'ar spânzura cu tot neamul meu și tot înainte de a muri, le-aș otrăvi macar fântânele și izvoarele să crăpe de otravă ca niște șoareci !“

— „Dar care din Basarabia n'ar face ca D-ta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vere Mihalache?! Mi-s dragi Rușii ca și D-tale, adică atât cât trebuie ca să nu'i supărăm. Dar ca să ajung să mă împărtășească popa cel nemțesc cu buline de spițăric, asta nici macar odată cu capul! Cel puțin cu Rușii suntem de o lege și de bine de rău am jurat credință împaratului lor."

. . . . . .

. . . . . .

Intre intendentul militar Vatslav Cazimirovici pan Hlopiiski și doctorul baron Vilhelm Ferdinandovici von Eizenstern, unul polon altul filandez și vorbind amândoi stricat în limba rusească:

— „Pare-mi-se Vilhelm Ferdinandovici, că zilele noastre cele frumoase sunt pe drojdie! De vor merge lucrurile tot așa, o să se împlinească repede vorba lui Niculai Pavlovici că: Rosia se va lupta până la ultimul soldat și până la ultima rublă. Soldați mai are împaratul destui, dar lada cu rublele e cam pe fund Atunci neavând încotro, o să facă pace."

— „Aber ia! Eu mă mir Vatslav Cazimirovici, cum a putut ținea împaratul până acum! De unde scoate atâta bănet?"

— „Mă mir și eu Vilhelm Ferdinandovici! Atâta soldățime de hrănit, atâtea tunuri de întreținut, atâtea ghiulele de trimis la Sevastopol! Știi că fiecare ghiulea costă 100 de carboave argint numai de transportat!"

— „Asta n'ar fi nimica, pan Vastlav Cazimirovici, dar câte cancelarii, câte intendențe, câte podriaduri [1]) și podriacici[2]). Ia acestea costă parale! Acestea sleesc haznaua!"

— „Aveți dreptate, her baron! Și câte ambulanțe spitale și doctori cu intendenții și podriacicii lor speciali! De s'o încheia cumva pacea, în halul unde sunt finanțele imperiului, nici peste două-zeci de ani nu vom mai da de așa chilipir!"

— „Parcă eu sunt nebun să rămân doctor militar? Am clientelă frumoasă la Viborg și pot trăi, slava

1) *Podriad*: furnituri, antroprise
2) *Podriacici*: antreprenori.

ROMÂNIA Biblioteca Universității din Cluj
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Domnului și fără clientelă! Destul am muncit și mi-am expus viața și sanatatea pentru patria rusească. E vreme să mă odihnesc în patria mea!

— „Ba eu, fiindcă nu am patrie, mă voi duce în Franța să fac puțină politică polonează, doar și-a aduce aminte țarul Alexandru Nicolaevici, că am și eu o patrie care nu va rămânea deacuma mult timp rusească." Și după aceste cuvinte, acești doi cinstiți vernopodanii se despărțiră după o prietenească strângere de mână...

. . . . . .

. . . . . .

Intre doi evrei

Unul stă amărât pe o bancă, având barba în doi peri, zulufi sub o pălărie moale, hălat de sărbătoare ciorapi albi și papuci calcați; pe când cellalt, tânăr, vesel, stă în picioare, îmbracat într'un complect cafeniu, cu pantalonii vârâți în cisme și purtând pe cap o șapcă de catifea neagră. In mână ține o vărguță de călărie:

— „Vus macht-er a alte moreine [1]) întrebă cel tânăr."

— „Ghizind [2]) răspunse bătrânul- A vus macht-er a șeine pureț [3])? Oi, oi ce galant mai ești! Parchi ai fi cupchil de rabin, zou așa!"

— „Ba chiar cupchil di baron nimțesc, tată Moișe făcu tânărul glumind și învârtindu-se pe călcâie ca să'l poată vedea moșneagul din toate părțile! Nuu? Și ci ghișeft ai mai fucut astâăzi?"

— „Ghișeft? Da parchi mai ești ghișeft acuma pentru noi butrunii? Așa di priost un batalie, să nu dai Dumnizou la nimene! Adivorat a a a a șvartze Iuur! Puftim! Tocmai la Crim! Cini poate ajunge acolo? Numai voi tinerii cari sunteți nibuni, cum eram

1) Ce face bătrânul învațat?
2) Sănătos.
3) Dar ce mai face frumosul cuconaș?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi iu la 1831, chind cu Polskaia vostanie [1]). Atuncea era gheşeft, moi buiat, nu ca acum! Spuneai la muscali ci vor să facă vostancicii [2]), la vostancicii ce plănuesc muscalii şi aveai ghişeft de la amândoi! Apoi chind muscalii ucideau pe vostancichi şi vostancichi pi muscali, aveai ghişeft şi mai bun de la moorţi! Şi purale şi ciasornice şi inele şi chiti chiti! Da şi chind era butulie peste Dunare, tot bini era! Dar acum? Graniţă închis în toati părţile, marfa scumpă şi nici o contrabandă nu poţi face. La Prut stau cazacii di partea astă şi îţi fură marfă, dincolo stau Nemţii cari dau cu puşchi! Şii? Să pătesc iu ca bietu Beer Blindeschi de la Ţilineşti, tată a zece cupchii saracă? L'o împuşcat Nemţiica pi un chini! zou aşu!"

— „Di ci nu ti faci podriacic, ca mini reb Moişă? Iachi iu în trei suptumuni am chiştigat 30.000 di rublăs. Nu-i furmuăs, zau?

— „Podriadcic? Şi cini si dai la mine podriad?"

— „Cini: cini! Intindentsvă nuu! Iachiti richimand chiar iu."

— „Şi chit si dau pentri richimindaţie?"

— „Nimichi, reb Moişi. Di la D-ta nimichi. Ai fost prietin cu tatâ... Facem numai tuvurusie."

—„Da dachi mă fură intendenstvă?"

—„Ci-ţi pasă D-tale, reb Moişe? Parchi di la D-ta fură? Ei furâ di undi o să furi şi D-ta. Astă eşti chiştigul lor cinstit. Dumita ci pagubă ai cu astă? Iachii, cu acii triizeci de mii di rubli cari am chiştigat.... Intendenstvă a chiştigat şaptizeci di mii şi cei cari au dat marfă, un sută de mii. Numai pravitelistva [3]) a pugubit trii suti di mii, pintri di ci, chi marfă era proastă. Da iu? Iu ci am pugubit, mu roog?!"

—„Ba ai pugubit, moi priost! Pintri ci n'ai chiştigat tu şapti zeci şi intendenstvă triizeci han?"

—„Pentri ci, reb Moişe, chi ei sunt mai mulţi şi furfurie mit an cugâlă so află în muna loor!"

---

1 *vostdnie:* revoluţia poloneză din 1831
2) *vostancichi:* răzvrătiţii
3) *pravitelstvo:* statul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intre un muncitor rus și un țaran moldovan:

„Ei, moi maldavan! Vin a coș bem a vodocicu na zdravie ruskoi armii [1]) Iar batut pi hranțuji!"

—„Iar i-o bătut? Măăi, măi, măi! Da căpățînoși oameni trebue să mai fie și Franțujii aiștia, de nu se mai satură de atâta batae rusească! Eu zic că trebue să dee și ei câteodată, nu numai de câc tot D-tră, că de la o vreme ați face scurtă subsioară. Ai? Ce zici?".

—„A dracu știe! Nacialistva scrie noi batut pi hranțuji; a saldatichi cari vin di la Crim fara mâna sau fara picior, spun hranțuzii batut a noștri! Ciort ih znait! [2])."

—„Las măi Ivane, că nu-i nimica! Chiar așa să să fie, Doamne ferește! Tot voi mai voinici"

—„A... cum așa, întrebă Ivan uluit?"

—„Ia „ghine! Vezi că la noi este o horbă, măi Rusule: că nu'i voinic cine dă, ci îi voinic cine rabdă. Apoi văzând că Ivan se uită cam nedumerit la dânsul: hai măi Ivane să bem câte o sângeapă, două, ori zece, cincisprezece de răchiaș de cel bun! Fac eu cinste!"

La această propunere, lui Ivan îi trece ciuda și după ce se scărpină puțin în barbă, ca să știe de trebue să răzbune neînvinsa armie rusească, ori să primească cinstea bârfitorului: „Nu, haida Maldavan, răspunde el! Cap di bou, tot cap di bou, da daca tu plateștem atâta voducica, tac znacet, [3]) tu om bun. Adivarat Hristian [4]) și vernopodanii [5])! Da zdrastvuiet naș țari Alexandr Nicolaievici vtoroi [6]) ! Uraaa!

—„Ia pentru dânsul strig și eu din băerile inimei! Dumnezeu să-i dea zilę multe să vă tot trimată pe voi la căsăpie și pe noi să ne uite pe cuptor tihniți la răzășie Urra!

Cam aceasta era la Kișinău mentalitatea din anul

---

1) Adică: vino încoace să bem un rachiu în sanatatea armii rusești.
2) *Cior ih znaiet:* Dracu îi știe!
3) *tac znacet:* asta vra să zică
4) *Hristian:* Creștin
5) *vernopadanii:* supus credincios
6) *Da zdrăsdsvăiet,* etc. Să trăiască țarul nostru Alexandru Nicolaievici al doilea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1856 în toate treptele sociale. Doar Cc. Dumitrache Rusu, un Cazimir și cu vre-o alți câți'va vulpoi ca dânșii, de mai puneau la vre-o îndoială izbânzile *neînvinsei armii*. Dar și aceasta, nici macar în șoapte; căci de vorbit, vorbiau ca toată lumea, când nu erau siguri de acei ce'i ascultau. Atâta numai, că le cam flutura câte un zimbet pe buze și le sticleau ochii ca de drac, când se uitau unii la alții.

Cât despre vernopodanstva țaranului moldovan, știm pe ce temelii puternice se rezema: *pe ruși la căsăpie, iar el pe cuptor, tihnit la Răzășie!*

CAP. V.

Po doroghi stolbovoi

Când frunzele copacilor prinseră a lasa umbră mai multă pe aleele bulevardului și a grădinei publice, când Kneazul Alexandr' Dimitrievici Mavrocosta (sau) beizadea Alecu, după cum veți bine voi să'l chemați-se sătură de a'și tot face cheful de dimineață, pe balconul cel atât de frumos descris de Cc. Dumitrache Rusu, visând, între două grădinițe fără flori, în fața viitorului bazar, la măreața priveliște a nisipurilor din Sahara, mai având ca fund de tablou *ograda armenească* în loc de piramide, când în sfârșit dulcele vânțuleț de primavară, se prefăcu într'un dogorâtor simun arăpesc, se hotărî, luminarea sa, să meargă să'și ia în stăpânire cele două moșii din ținutul Sorocei, doar va fi mai răcoare și mai de trăit pe acolo.

Va pleca mai întâi singur, luând cu dânsul numai pe camardinerul Ianacache și pe cămărășița Marghioala, pentru ca să vadă și să hotărească, la care dintre aceste două moșii, își va putea așaza familia. Va lasa acolo pe cămărășiță, ca să pregătească huzurul boeresc și se va reîntoarce pentruca să'și ia domnița și copilul.

Zis și făcut.

A treia zi după Sf. Gheorghe, în revarsat de zori și pe când soarele nici gând nu avea încă să răsară, Kneazul și trecuse podurile de piatră de pe Bâc și se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avânta acum pe șleahul poștei, care duce la Bălți, în goana a patru cai înhamați buziș și mânați din capră de către un iamșcic bărbos, îmbracat cum am mai aratat la începutul acestui roman.

Faetonul era cu patru locuri și îmbracat pe dinăuntru cu piele care fusese albă pe vremuri, dar ajunsese chiar galbenă, de multele ploi ce o udase și de umezeala diferitelor șoproane sub care se adăpostise; arcurile însă erau noi și roatele sănătoase. In dosul poclitului lasat în jos era atârnată o valiză de piele neagră; iar pe scaunul de dinainte sub blăni, paltoane și mantale, nelipsita boccea cu așternutul boerului. Sub capră erau de ale gurei și tacâmul de dulceți și de cafea turcească, iar pe din afară, legate de ferul caprei, chiseaua cu tuun și ciubucile: unul de iasomie și altul de cireș.

Lângă boer, care se răsfața la locul de cinste, era o pușcă cu două țăvi, încarcată cu halice grouse pentru toată întâmplarea, iar peste fie-care capse de sub cocoșurile lasate, câte două bucăți de câlț. Doamne ferește, de o primejdie! Lângă pușcă ședea sfiioasă și oare cum înduioșată de marea cinste de a se vedea alăturea de beizadea, chiar D-neii Cc. Marghioala cămărășița, îmbrobodită întrun bariz, strânsă într'o rochie de matasă, dăruită de domnița, precum și ceasornicul cu lanț gros și învălită într'un șal turcesc, dar de nuntă al răposatului D-lui!

Pe capră, la stânga iamșcicului, ședea smirna Cc. Ienacache Stamati, de neam bun dar ajuns acum camardinerul beizadelei. Purta după gât o gentuliță de piele cu încuetoare, în care se aflau podorojna [1]) și banii mărunți pentru bacșișurile iamșicilor, socotiți a douăzeci kapeici de om. Cum ajungea trăsura la vre-o poștă, Ienacache sărea din capră, arăta podorojna natziriatelului, [2]) care o viza și o trecea în condică până se

1) *podorojna* blanchetul pe care ți-l dă casieria, arătând numărul de cai la care ai drept și că ai plătit taxa până la destinație. La sosire erai dator s'o înapoezi casieriei ca control asupra diferiților căpitani de poștă; care și ei aveau dreptul a elibera podorojnîi, încasând banii după taxă.

2) *Natziriatel:* căpitan de poștă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Troica

Po dorghi stolbovoi...

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înhamau alți cai; iamșcicul cu care sosise trăsura primea cele douăzeci de kapeici, Ienacache își relua locul și... cu Dumnezeu înainte!

Drumul poștei era larg de doisprezece stânjeni, iar în lungime la fie-care cinci sute de stânjeni, (ceea ce alcătuește versta rusească) se ridica un stâlp patrat, bo't în largi fâșii albe și negre, cu o dungă despărțitoare roșie. La oare-care înălțime purta o tablă albă pe care citeai numărul verstelor făcute și a celor ce'ți rămânea de făcut până la poștă. Stâlpul acela se numește *stolb*, una pentrucă așa ise zice stâlpului pe rusește, dar și pentru ușurința poeților cântători de troică, ca să și poată începe imnurile prin armonioasele cuvinte: „*po doroghi stolbovoi*," adică: „*pe drumul cel cu stâlpi*," ceia ce sună mult mai melodios de cât „*po doroghi postovoi*"! Numai drumul poștei având după *polojenie* [1]) dreptul la *stolb*, înțelege toată lumea că nu'i rus să nu rămâe sub farmecul acestei cugetări adânci și melodioase. Tot așa erau boite și parmaclâcurile podețelor ce le întâlniai pe drum, chiar atunci când le lipsea vre-o scândură, două la dușamea. Din dreapta și din stânga, drumul era aparat de un șanț atât de lat, că se năruia pe unele locuri și carele își făceau loc și treceau de-a binele peste dânșul; iar din când în când mai întâlniai și câte un gărdișor rotund de nuele, întreținut cu mare îngrijire. De întrebai, aflai că un gubernator iubitor de umbră și de estetică, poroncise să se sădească și copaci *pe doroghi stolbovoi* și pentru ca să nu le strice vitele, să se silească satele moldovenești din vecinătate, să îngrădească fie-care copac și să întreție acele gărdulețe până la nouă poroncă. Din nebăgare de seamă, ori din vre-o scăpare de vedere a cancelariei, se uitase a se mai arata cine și prin ce mijloace este orânduit să ude aceste răsaduri, macar vre-o doi, trei ani de zile; așa că copacii se uscară, mai făcură din ei și trecătorii vre-o coadă de biciu, sau vre-un răsteu de jug și în scurt timp nu mai rămase din această înțeleaptă măsură, decât o angara

1) *Polojenie*: regulament.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai mult pe capul românului. Cară, bade Ioane, la juguri de nuele, împletește la gărdulețe pe loc pustiu, să aibă unde se oploșì aricii! Deh! Dacă n'ai avut parte să te odihnești și tu la umbră de copac rusesc, sădit pe pământul negru al Moldovei!! N'aș jura că nu s'ar găsi și astă-zi urmele acelor apărătoare ale copacilor dispăruți:

In tropotul cailor, în dăngănitul dogit al clopotului de la oiște, în fluieratul ascuțit al lipovanului bărbos de pe capră, alerga faetonul prin răcoarea dimineței, îmbălsamată de florile câmpului, care zmălțuiau covorul verde al erbei tinere și udă de rouă. Cerul era senin, plin încă de stele, scîlbezând sub lumina tot mai puternică a faptului de zi; doar luceafărul de mai strălucea sub asfințitul de lună! Câte un cârd de cocori întârziat sau schimbându'și culcușurile, brăzda în lung triunghiu seninul cerului,—pe când o pereche de cocostârci calca rar și cuminte, scoțind cu pliscul vreun verme de sub brazda neagră a vreunei arături. Din cuibul lor de pe căsuța românului, se avântaseră după hrană, pe acelaș pământ românesc, după datina neamului lor de cocostârci, așa precum o făcuseră înaintașii în vremea moldovei și înainte de dânsa, fără să aibă nici habar că alt neam de oameni venise acuma peste cel vechiu, cu dor de a preface și a rusi până și iarba câmpului, până și streșinul adăpostitor de cuib! Cârduri mari de oi depărtându-se încet de târlele ale căror focuri se zăreau încă în depărtare, se îndreptau spre pârloage. Un tamazlâc de vite albe, mari, grase și somnoroase încă, păștcau a lene iarba, care le venea peste genunchi.... Și ziua tot creștea mereu, deslușind, din ce în ce mai lămurit și lucrurile din apropiere și zările departate, învăluindu-le pe toate în acelaș lumină trandafirie, până ce aproape de poștă, prima rază de soare înflăcără ca o scântee, întreagă această câmpie basarabeană! Iar împaratul soare se ivi măreț de după deal ca s'o privească, întâmpinat de ciocârlia care îi cânta de bun sosit!

Și prima această poștă de lângă Kișinău, știți oare iubiți cititori, ce nume rusesc purta? *Pașcanii!!!* Ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amintire!.., Pașcanii de lângă Siret! Pașcanii, leagănul unei ramuri moldovenești a Cantacuzinilor! De ce nu i-au zis rușii Pașcanovca, după pilda Lipscanilor, pe care i-au schimbat în Bișcanovca, după numele proprietarului, care nici el nu era rus, ci chiar boerul Râșcanu?

De la Pașcani, după ce'și făcu Ienacache slujba cu podorajna și copeicele, porni trăsura în strălucirea soarelui de dimineață, care sorbea cu nesaț briliantele de rouă de pe frunze, flori și iarba verde, iar după ce lasă în dreapta Micleștii, ajunse la poșta din Peresecina, sat mare, locuit de răzeși și mazili, coborâtori și ei ai Lipcanilor lui Ștefan Vodă!

In sat îi apucă o bură de ploaie, care trecu repede, nefiind de cât aripa unui nour gros, care bântuise cu mare furie codrii Orheiului din vecinătate, dar care trecuse și el, până să ajungă călătorii noștri la poalele dealului de unde începea pădurea. Era glod; șanțurile șleahului împărătesc păreau adevarate pârae, care se slobozeau zgomotoase și turbate la vale. Caii alunecau pe mâzgă și se încovoiau în hamuri, trăgând din greu trăsura la deal, sub razele strălucitoare și proaspete ale soarelui abia scăpat dintre nouri.

Dar ce farmec! Ce mândreață! Copacilor, spalați de ploaie, le sticleau tremurătoare toate frunzele și frunzișoarele, ca niște smaragde pe fund de catifea verde-întunecat! Stejarii bătrâni, groși și înalți, care judecând dupa a lor vechime, umbriseră poate și pe Ștefan-Vodă al nostru, cel Mare și sfânt, aveau între ei desișuri de alune, de ederă, de viță sălbatică și de dracilă; iarbă și flori de codru, mintă sălbatică, lăcrimioare și steluțe albe de căpșune! Din drumul umed și strălucitor de raze, de'ți afundai privirile în adâncimea codrului, dădeai de întunerecul de noapte, din care se desprindeau și mai întunecoși trunchii goi ai uriașilor stejari! La vre-un luminiș apăreau într-o rază de soare, cete întregi de căprioare, care speriate de dăngănitul clopotului dogit, dispăreau ca gândul, ca visul cel de fericire! Urechile ți se umpleau de cântările mierlelor, a privighitorilor și cucului, care se răspundeau din depărtări. Era o adevărată beție de mirezme, de culori, de lumină și de armonie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fi-vor oare și astăzi codrii Orheiului așa de frumoși ?... Ori mirezmele rusești, vor fi covârșit mirosul de toporași, lăcrămioare și mintă, alungând departe și cucul și privighitoarea ? Doar vreun mierloi bătrân, de o fi rămas de pe acele vremuri, încercând și el a fluera a pagubă, vreun cazacioc (1) rusesc, în cârâitul, zbenghiiurile și învârtiturile nebune, ale negrelor, privighitori de miază-noapte.

Dar nu se poate !

Trec domniile și stăpânirele ! Trec năvălirele și năvălitorii ! Trece și securea prin codrii de stejar ! Trei lucruri nu trec niciodată : locurile, limba și vlaga unui neam ! După stejarul abătut pornește lăstarul ! De nu lăstarul, apoi ghinda încolțăște și răsare. In fie-care ceas moare câte-un român, dar se nasc trei în locul lui, iar limba nu numai că nu piere, ci se întinde ! Chiar munții de s'ar răsturna, văile de s'ar umplea, de ar seca și izvoarele, tot nu s'ar schimba sfânta noastră țărână ; pentrucă e plămădită din cenușe și sânge de moldovan ! Apa curge, petrele rămân !

De pe ultima muchie de deal a codrului, zărești în vale orașul Orheiu, ocolit mai mult de cât spalat, de către poeticul Răut basarabean, curgând în șoapte tainice pe fund de petricele și învestmântat în mantia sa de nuferi !

In mic, acelaș lucru la Orheiu, ca și la Kișinău : șleahul împărătesc trece larg prin mijlocul orașului, tixit din amândouă laturile cu dughene jidovești și case rusești de piatră, cu acoperemânt de tablă verde, adăpostind în ele cinovnicii împărătești și așezămintele publice. Pe șleahul acesta, care slujește de uliță principală, roesc în toate părțile stoluri de jidani, de ai crede că n'ar încăpea toți nici în trei orașe ca Orheiul ! Rar printre ei o șapcă de cinovnic își face loc printr'o înjurătură, vreun pumn, sau vre-o lovitură de cnut. Și mai rar câte un car cu doi boi, duși de funie de către un țaran, căutând cu îngrijire să nu strivească vreun jidanaș, care se scaldă în pulberea

1) *Cazacioc* : joc național rusesc, ce se joacă așezat pe vine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Răutul Basarabean în locul unde se împreunează cu Ciulucul

o adăpătoare de vite

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drumului, singura lui scăldătoare! Parc'ai intra în vreun oraș din Iudeia, de pe timpul stăpânirei romane!

Ast-fel părea Orheiul ori cărui călător grăbit și nici nu cred că s'o fi schimbat mult de atuncea: dar ia poftim de vă departați puțin de *doroga stolbovoi*, ori din care parte ați voi: acolo nu te mai crezi în Palestina, ci în ori care mahala a Iașilor, Vasluiului sau Botoșanilor. Aceleași căsuțe scunde și acoperite cu stuf, cu livezi întinse și gospodării în bătătură, aceleași case popești s'au bocrești cu acoperemânt de șindrilă în patru ape și mai larg de cât casa; cu pridvor sau cerdac și curți mai mari împrejmuite cu nuele sau numai cu șanțuri; aceleași ulicioare strâmte și întortochiate, în care nu te poți avânta de cât înarmat cu un ciomag noduros pentru a te putea apara de câinii gata întotdeauna a'ți preface cu dinții croiala pantalonilor; în sfârșit, pe ici, pe colea câte o biserică veche, în stil românesc, cu o singură turlă pentru clopote, nu ca cele rusești, care par mai mult niște tulpine de ciuperci, privite de jos de către un popor de furnici. De alt-fel Orheiul nostru a ajuns la cin mare și sinmandichie însemnată. El este *uiezdnii gorod* [1]) sau oraș reședință de județ, mă rog! Daa! Ca și Bălții, Soroca sau Hotinul, ca Benderul, Ackermanul sau Bolgradul! Cu ispravnicul și isprăvnicia lui; cu *uiezdnii sud* [2]) și toate bunătățile!

Cum se schimbară caii; călătorii porniră tot pe malul stâng al Răutului, până la poșta de la Sărățeni, unde trecură apa, intrând pe valea Ciulucului (o altă apă care dă în Răut), tot prin câmpii îmbelșugate, împodobite cu sate mari și bogate ca Băneștii, Prepelița, Copăcenii, toate cu bisericele lor moldovenești; iar după ce schimbară de vre-o două ori caii, ajunseră cu bine la poșta de la Sângerei, cea din urmă poștă nainte de Bălți, unde trebuiau să poposească la noapte.

1) *Uiezdnii gorod:* reședință de județ.

2) *Uiezdnii sud:* judecătorie de județ, unde se adună *Mirșoi siezd*, adică toți judecătorii din ocoalele județului, care judecă în apel sentințele date tot de dânșii, afară bine înțeles de acela care a rostit-o.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe drum mai întîlniseră cîte-va tabere de care încarcate cu grâne și a căror roți neunse scârțiau de'ți luau urechile de departe !

— „De ce nu vă ungeți carele, măi, le strigă „Kneazul, ținându-se cu mânele de urechi?“.

— „Da'mniata, de ce-ai pus clopot la trasură, în„trebară la rândul lor țaranii ? Să știi de la noi, cu„coane că numai talharii umblă la drum pe tăcutele, când nu sunt cinovici împărătești !“.

Le mai ieșea în cale și câte un lung șir de căruțe lipovinești, cu roțile de dinainte mai mari de cât cele de dinapoi, ale căror osii unse din belșug lasau o dâră de păcură după ele și trase toate de către trei cai voinici. Tot troica sireaca! Numai atît că prăștierii nu'și țineau capetele întoarse în afară, ca pajura cu două capete, ci le plecau spre pământ încovoindu-se în ham, spre a urni la deal greaua povară de lucruri cazon sub care gemeau căruțele și a celor trei soldați bolnavi, care gemeau de asupra fie-cărei din ele. Vedeți, D-tră, iubiți cetitori, că pe acele vremuuri nu'i trebuia soldatului rusesc numai de cît gloanțe și ghiulele pentru ca să'l scoată din sănătate ! Pentru așa ceva destul era pentru dînsul cazarma, îngrijirea și hrana. Intr'o odăiță de doi stînjeni patrați, huzureau de bine cinsprezece oameni; făceau bae de aburi iarna, odată pe săptămînă și după ce eșeau goi din odăița de aburi, tot goi îi tăvăleau în vreun troian de omăt, ca să se răcorească. Toți cinsprezece mîncau din cazanul de borș, cu aceiași poftă și cu aceiași lingură. De nu se săturau tocmai bine, cîntau în cor ca să le treacă de foame căci de se jăluiau, ofițerul îi sătura așa din belșug, că cu cel întîi *convoiu* [1]) erau trimiși la spitalul din Kișinău, unde hrana era mai puțină și mai ușoară, ca pentru niște bolnavi. Așa *convoaie* întîlni Kneazul cam vre-o patru de la Kișinău și pînă la Sîngerei.

Până acolo, călătorii noștri avuseră parte tot de

1) *Convoiu*: tabără de care marcate cu lucruri cazone ori șiruri de arestanți.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iamșcici bărboși, pletoși, dar blonzi, bată'i cucul, precum se și cuvine unui lipovan cinstit. fiu de mamă cinstită. De astă dată însă, se sui pe capră un iamșcic, îmbracat ca toți iamșcicii, dar cu barba neagră în doi peri, cu plete negre, buzele vinete și fața cam smolită. Kneazul nu băga de seamă; dar Cc. Marghioala întră în bănueli și'i spuse Luminărei sale, că tare i se pare că Rusul cel de pe capră ar fi chiar țigan.

—„Așa! Nu se poate, răspunse beizadea! Apoi uitându-se la pletele iamșcicului! Iată ce trebuie să fie Marghioală; aicea ne apropiem de Nistru și peste apa aceia trăesc Rutenii, tot un fel de Ruși, dar printre care găsești și unia cu părul negru. O să vezi îndată!

Și adunând la un loc toate cunoștințele sale de limba rusească îl întrebă pe iamscic:

—„Ti brat, iz Podiliskoi gubernii [1])“

Ruteanul se întoarse cu fața spre boer, rânjind de bucurie că i se ghicise așa de lesne obârșia, dar nu scoase nici o vorbă, dând numai din cap că așa este. Apoi întorcându-se spre cai, începu a'i bate, a fluera și a înjura pe rusește cât douăzeci și patru de cazaci! Bieții cai speriați, o tuliră la goană și drumul fiind cam la vale, unul din cei de la oiște începu a se poticni. Ruteanul se scoală în picioare pentru ca să'l menție mai bine din hățuri și uitând de Podoliskoi gubernie, strigă de frică cât îl țiau gura: „hoo boală, mâncați-aș zilele!“ In zadar însă; se rostogoli haramul peste oiște făcând o țânduri, trăsura se opri busta de odată și bietul rutean se așternu între cai, urlând: „Aoliuu moarte o! că mi s'au frânt toate oasele!“

Sări Ienacache de pe capră, sări și boerul din trăsură, desfăcură caii, ridicară și pe țigan și pe gloaba căzută, legară oiștea cum se pricepură mai bine, reînhamară caii și în sfârșit se sui și bietul țigan pe capră, stâlcit ca vai de el!

—„Ei vezi, -balaure, îi. spuse Kneazul ne mai putând de râs? Odată ai vrut și tu să'l faci pe ruteanul și iaca ce'ai pățit! Te-a luat tatăl tău cel în-

1) adică: Tu măi frate, ești din Podolia?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cornorat și te-a rostogolit între cai, de puteai să rămâi și mort, numai pentrucă ai vrut să'l faci pe lipovanul!

—„Dar n'am vrut eu, pacatele mele, se tânguia acuma bietul țigan. Eu m'am tocmit potcovar la poșta din Sângerei; nu'i slujba mea să mân caii, saracul de mine! Abia o duceam pe roaiba noastră de dârlog ca să'mi târîe în căruță foile, dancii și țiganca, pe când umblam pă la sate după lucru. Dracul o vrăjit să se îmbete rusul de la caii ăști vineți, tocmai când ai venit, măria ta, la poștă. Ce era de făcut? Cu rusul nu era de înțeles, căci sforăia ca moara. Pe cine să cadă năpastia, de cât pe țigan? Ia, m'a luat frumușel nadzireatelul, m'a îmbrăcat ca neoamenii, mi-a zis să șuer ca mierloii, să vorbesc cu caii numai rușește și iata eu din țigan potcovar cinstit, vezeteu de capră cu tinicheaua în frunte! Ce eram să fac? De șuerat, ai văzut și măria ta, că am șuerat destul. Cailor, iar, le-am slobozit câte sudalme am capatat și eu de la Ruși, timp de o viață de om! Dacă s'a poticnit haramul la vale e vinovat nadzireatelul, care m'a pus la mânat caii, în loc să mă ție la foaiele mele, după cum mi-a fost tocmeala. Of! Trăsni-l-ar ciuma și holera cea mare! Dare-ar Dumnezeu să i se usuce gâtul și să nu poată înghiți nici apa! Crapa-i-ar rusoaica și rusnacii...“

—„Destul! strigă beizadea Alecu îngrozit de blestemele țiganului! Vezi'ți de cai, cioroiule, și nu mai blestema, că ți rup ciolanele!“

Tăcu bietul țigan de frică; dar în gândul lui, cine știe dacă n'o fi blestemat și pă ăst boiar, care nu'l lasa să'și facă obiceiul lui țigănesc, cu care'și răcorea sufletul plin de amărăciune și necaz!

Mai la pas, mai la trepegior, ajunseră în sfârșit și la Bălți, fără altă întâmplare. Kneazul fiind poftit încă de la Kișinău, trase de a dreptul la casele Catargiului, care tocmai se afla și el acolo, venit de vre-o câteva zile să'și strângă câștiurile de Sf. Gheorghe.

Casele acelea, erau pe atuncea cele mai frumoase din Bălți, lucru ce nu ar însemna tocmai mult. De nu s'or fi rusit și ele ca proprietarii lor, căci de mulți ani n'am mai dat pe-acolo, apoi trebue să fie și astăzi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la fel cu casele boerești de pe la moșiile mari din Moldova : ca la Pașcani, de pildă, Mielăușeni, Ruginoasa, Cristești, Tupilați și altele. Aceleași clădiri de piatră, cu două caturi, aceleași heiuri tot de piatră, cu bucătăriile, odăile de slugi, grajdurile și șoproanele departe unele de altele, dar și mai departe de locuința boerească, Doamne ferește de un foc ! Acelaș zid înconjurându-le pe toate, cu un singur deschis, adică o mare poartă boltită, pe ai cărei pereți se mai vedeau încă piroanele de care își atârnau puștile pușcașii de pază, Doamne ferește de niște hoți !

Dar chiar poziția lor dovedește că sunt mai vechi de cât orașul și că la început erau locuința de vară a boerilor Catargiești.

In adevăr: de cum eși de sub poarta boltită, dai de o piață mare, unde se ținea târgul, la stânga vezi o biserică mare și ea, apoi în față ai ulița cea mai de seamă și vre-o alte două la fel. Și piața și ulițele acestea sunt plănuite după estetica lege rusească : *ruskaia, șirocaia jizni* [1]), de care am mai pomenit. Impodobite cu clădiri de câte șaisprezece-douăzeci de caturi ca în America, ar fi putut părea și strâmte, dar înconjurate de casele în stil rusesc, cu un singur cat și cu acoperemințe de tablă, boite verde sau alb, ele par și mai largi și casele mai joase. In aceste case locuesc ispravnicul și cu isprăvnicia, judecătorul și judecătoria, doftorii și spițeriile, polcovnicul și ofițerimea, în sfârșit toată breasla cinovnicească și de Hristos iubitoarea oaste. Câți-va proprietari de prin județe, câteva dughene lipovenești, mai multe dughene jidovești, iar în timp de iarmaroc, armata biruitoare a lui Iozuah, în stare și astăzi a opri soarele în loc, până să'și isprăvească și ea gheșefturile ! Dincolo de străzile acestea tot mahalale moldovenești ca la Orheiu. Ast-fel se înfățișa privirei orașul Bălți, uiezdni gorod, încă în anul 1877 când l'am văzut pentru ultima dată. Ba, am uitat să notez, că mai era pe ulița principală un otel (gortiniță) ținut de un ovreu. Acolo se oploșcau vremelnic

1) *Ruskaia Șirocaia Jizni* : viața largă Rusească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toți proprietarii din județ, care nu aveau casele lor în oraș, Pe vremea iarmarocului soseau în trăsuri frumoase, câte în patru telegari frumoși să'și vândă tamazlâcurile, ori să cumpere cai sau boi și plecau cu căruța fără o copeică, unde le dăduseră pe toate la cărți ; dar tot între proprietari dvoreni, [1]) care trăgeau și ei acolo. Cine sosea cu echipaj frumos, pleca cu căruța, cine sosea cu căruța pleca cu echipaj frumos ! După cum era și omul norocos ori hursuz.

Kneazul nostru nu zăbovi la Bălți, de cât ca să i se pue oiște nouă la trăsură și să'și scoată altă podorojna, apoi luă drumul Sorocii.

De cum eși din oraș, iar trecu apa Răutului (căci unde nu dai de dânsul ?) Ca să'i dai de capăt ar trebui să te ridici până la Rojnița din ținutul Hotinului, ori să te cobori tocmai la Dubasari de lângă ținutul Kișinăului ! Și unde'l întâlnești tot gingaș și frumos, tot îmbracat în haina lui de nufăr, tot visător și tăcut, visând în dulce șoapte de vremile trecute!) Se mai schimbară caii la Putineiu și la Frumușica și cu mult înainte de asfințit, ajunse trăsura la Soroca. Acolo, Mavrocosta trase la prietenul său Cc. Costache Leondariu, ispravnicul județului, care în urmă se mută tot ca ispravnic la Bălți, unde ramase în această dregătorie, până ce încetă din viață, cu mulți ani în urmă.

A doua zi porniră împreună la Cosăuți, cea mai mică din cele două moșii pe care le câștigase beizadea. Nu cred să fie orășel basarabean, așezat pe un loc mai încântător și mai poetic ca bătrâna noastră Sorocă, nici drum mai frumos ca acel sapat de turci prin stâncile prăpăstioase de pe malul Nistrului, și care duce de la Soroca la Cosăuți.

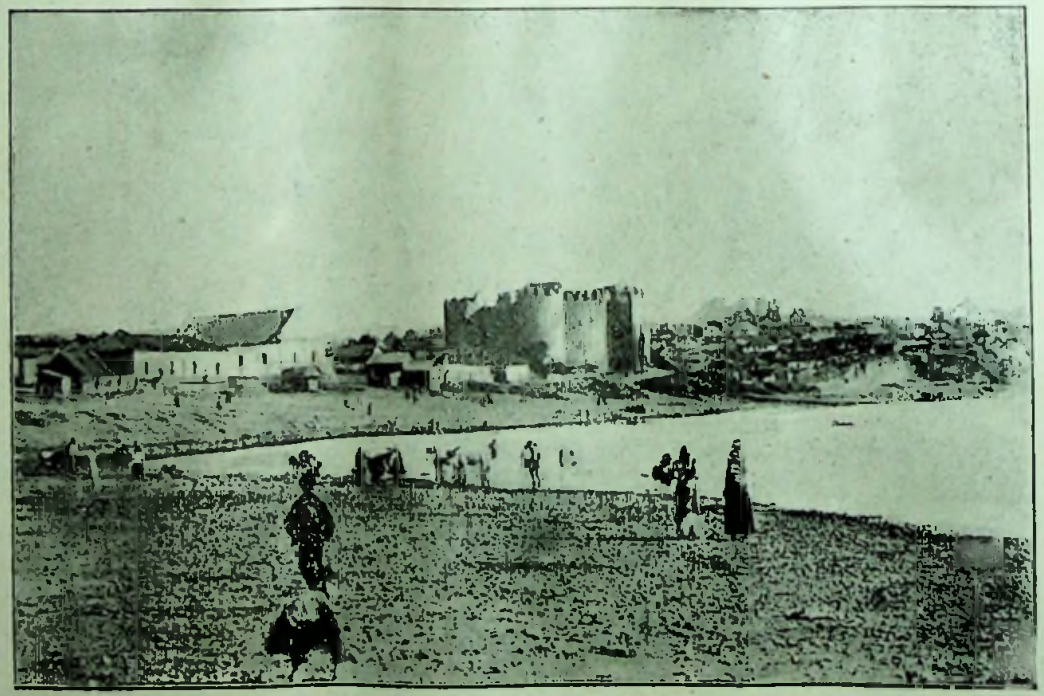
De cum ai ieșit din oraș, dai de cele două maluri uriașe, între care curge Nistrul nostru cel bătrân. Drumul este sapat din partea noastră, cam la jumătatea înălțimei malului. De te uiți în sus, vezi numai stânci aplecate, gata să te strivească de s'ar prăbuși; iar

---

1) Dvoriau sau *dvarianin* : nobil.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Străvechia noastră Soroca

de pe malul Nistrului

ROMÂNIA • Cluj
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jos se deschide o prapastie ameţitoare, în fundul căreia clocoteşte râul hotar de neam: larg şi măreţ, adânc şi verde, curat şi limpede, de poţi numara de sus şi stâncele şi petricelele care îi îmbracă fundul!

Prapastie ameţitoare şi tu apă atât de adâncă şi vijelioasă! De ce nu v'aţi păstrat aceleaşi înălţimi şi aceleaşi adâncuri de la izvor şi până la mare? Poate că Prutul nu v'ar fi luat atuncea locul, hotărnicind nu două neamuri precum o faceţi voi şi astăzi, ci numai două state! Dar nu! Acest zid grozav de aparare, abia ţine în jos până la Bender, lăsând din vreme drum larg deschis şi oardelor tatare şi oastelor năvălitoare; curgând Nistrul blajin până la mare, între două maluri nisipoase; iar în sus nu dăinueşte zidul nici până dincolo de Hotin! De nu ne-ai putut apara de vrajmaşii din partea ta deschisă, o Nistrule! malurile tale stâncoase au fost stavilă de nepătruns pentru oştiile polone, mult mai puternice de cât nişte oarde de barbari; şi astăzi stâncele tale lămuresc şi luminează istoria. Şi în adevăr: Leşii n'au îndrăznit să pătrundă în ţară de cât prin Pocuţia, iar Hotinul nu l'au stăpînit de cît în scurte răstimpuri, prin surprinderi sau trădări!

Şi curge, curge, Nistrul Românilor, pe acele locuri, întunecat sub soare de stâncile uriaşe, de frunzişurile copacilor, înluminate abia pe alocurea de vre-o spărtură de mal. Dar atuncea! Ce sclipire în acea rază de soare căzând pe luciul apei! Pare lumina unui fulger închisă întru'n smaragd uriaş!

Apoi malul stâng (din partea leşească) dispare de odată. Nistrul liber apare ca de foc sub razele arzătoare de amiază şi privirea-ţi se întinde pe câmpiile cultivate ale Podoliei. Iar colo spre miază noapte vezi orăşelul Iampoli cu acoperemintele sale de tablă strălucitoare, deasupra cărora se desprind turlele gotice ale bisericelor papistaşe, pe când din partea noastră aceleaşi maluri sălbatice, aceleaşi stânci apărătoare!

Nici zece kilometri nu faci în asemenea întocmiri şi la o cotitură a malului drept, care se depărtează o clipă de râu, pentruca să alcătuiască un fel de se-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

micerc, apare satul Cosăuții, cu casele sale scunde, moldovenești, cu prispe și acoperemânt de stuf, cu grădini tixite de pomi roditori și cu toatele cățarate pe dealul stâncos și răzlețite ca o turmă de capre.

Cam la mijlocul satului și cam la jumătatea dealului, se vede o casă destul de încăpătoare, cu ziduri de piatră ca de cetate, însă cam joase, având la spatele ei o frumoasă livadă cu pomi roditori; iar în față o ogradă gospodăroasă cu heiuri, hambare, șoproane, grajduri, saivane și coșare pentru popușoi. Fusese zidită de Ioniță Sturdza după mazilire și acum ședea în ele posesorul, om foarte bun, dar cu o spuză de copii. Cum de o croise Vodă așa de mică, nu v'aș putea spune, căci numai o locuință de domn, fie și mazilit, nu aducea de loc. Judecând după grosimea zidurilor, s'ar fi putut crede că avusese gândul să'i mai clădească vre-un cat deasupra, dar țaranii bătrâni spuneau că tot pentru vechili sau posesori fusese menită, pentrucă Măria Sa, răpit de frumoasa priveliște din deal, acolo își plănuise curțile. Incetase din viață însă, înainte chiar de a le începe. Și adevarat că de pe locul acela se vedea tot șesul podolean ca în farfurie, cu orașul Iampoli la fund și mai multe casteluri de ale nobililor poloneji în împrejurimi. Se făcură chiar în ziua aceia formele de punere în stăpânire. Posesorul, mai având de stat încă trei ani pe moșie, nu se putu scoate din casele boerești, dar se ajunse cu dânsul la învoială, că până se vor clădi alte case, sau pe moșia cealaltă, sau chiar pe aceasta, noul proprietar să se poată folosi de două, trei odăi pe timpul căldurilor de vară.

Toate acestea, odată stabilite, după o noapte de odihnă, Kneazul și ispravnicul porniră în zori de zi la moșiea Ciripcău, mai mare cu 1500 de fălci de cât Cosăuții.

O luară cu totul pe alt drum. Urcară, urmați de bătrânii satului, dealul din dosul curților boerești și rămaseră uimiți de frumosul loc ce'l alesese vodă pentru a'și clădi reședința. Pe vremuri fusese acolo lagăr turcesc; se vedeau încă urme de șanțuri și întărituri. Dar românul nostru tot glumeț, chiar atunci când din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

negre, pletele i se fac brumării! Dând ispravnicul de niște lespezi mari, sapate de ploi pesemne și de vremuri în chip de piulițe, întrebă pe un moșneag vioi și roșcovan la față :

— „Dar petrele astea, ce-or fi ele, măi Toadere ?“.

— „Apoi ce să hie, cucoane !.,. Acolo își pisau Turcii cafeaua, răspunse Toader, fără a se sinchisi. Iaca... se cunosc și acum urmele cafelei, cum înnegresc la fund ! Parcă nu i-am văzut și eu când eram copil mititel de țâță ?“.

Că o fi văzut moș Toader pe turc făcându'și cheful cu cafea pisată în aceaste piulițe, n'așî jura în nici o biserică ; dar a păcăli un boer moldovan, îmbracat, în mundir rusesc, era pentru moș Toader un chef și mai mare de cât cheful turcului. Pe deplin pliroforisit și înjurând pe sub musteață se sui D-nul Ispravnic în trăsura lui Mavrocosta și luînd-o prin pădurea moșici, eșiră de-a dreptul la Cristești, fără a mai da pe la Soroca. De acolo tot schimbând la cai țărănești de haram (că doar nu degeaba era el Cc. Costache Leondariu ispravnic) trecură prin Bouleni (astă-zi Volova) Pârcanii, Stoicanii și ajunseră cu bine la Ciripcău în asfințit de soare.

Frumoasă moșie era și Ciripcăul : peste patru mii de fălci de pământ negru și mănos, care dacă'l zgâriai odată la trei ani, îți da roadă multă de grâu mașcat. La anul puneai cu sapa ceva popușoiu, îl mai prășeai de două ori și'ți umpleai coșările. Mai aruncai sacară în prașitură după cules și prin Iunie secerai. Numai la August trebuia să'l scormonești iar cu plugul de lemn, căci nu era chip ! Când era sloată, prășeai și de trei ori, dar pe vreme de secetă numai odată. De apă iar n'aveai nevoe, căci pe lângă fântâni, mai curgeau vre'o două gârle, pe care de le opriai prin vre-o ezetură aveai și raci și pește ; căci până la Nistru nici două poște ! Cu lemnele tot așa era ; căci pădurea numara o mie cinci sute de fălci, numai stejari bătrâni. Cu ghinda lor, ai fi putut hrăni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

porci mai mulți de cât are împaratul muscali.

Satul, ca toate satele de la noi, era ascuns într'o văgăună; dar era mare, bogat, mai ales în vite și avea o biserică frumoasă zidită tot de Ioniță Sturdza Voevod, Dumnezeu să'l odihnească! Casa boerească însă, nu știu de era ceva mai mare de cât ori care din cele două ale sfinților părinți care slujeau la biserică și care amândouă aveau acoperemintele bine șindrilite. Dar tot se deosebeau întru câtva. Așa de pildă, ograda boerească era cu mult mai mare și cu mai multe căsuțe pentru argați. Aveau hambare și grajduri mai mari; casa de locuință mai veche și mai dărăpănată, acoperită cu stuf și pae frumoase, putrede. Când era secetă și cerul senin nu ploua întrânsa, Doamne păzește, când era doar sloată, de se prelingea ceva și pe dinăuntru, dar tot mai răschirat de cât pe afară.

In asemenea întocmiri și odăile mai fiind goale, de n'ai fi avut nici pe ce să'ți așezi căciula, boerii traseră la părintele Turcatcă, cel mai bătrân și cel mai cuprins din sat. După ce se făcură și aicea formele de *vod vo vladenie* [1]), ispravnicul se întoarse la Soroca în trăsura lui Mavrocosta, făgăduindu-i că, cu înapoerea trăsurei îi va trimete și un vechil: om priceput în ale gospodăriei, căci fusese proprietar cuprins în tinerețe și perzându'și averea se făcuse posesor, iar din posesor căuta acuma loc de vechil. N'avusese noroc bietul om, poate unde era prea cinstit.

Rămase dar singur, bietul Kneaz, cu Cc. Marghioala ca să'i gătească și camardinerul Ienacache ca să'l slujească. Luând brișca părintelui Constantin și câțiva bătrâni și fruntași ai satului, porni să'și vadă moșia din hotar în hotar, ca să'și poată da bună seamă și să'și facă un plan de gospodărie. Găsi pe moșie vre-o două lanuri de grâu de toamnă, unul de sacară și unul de orz, pregătite de fostul stăpân, dar de care nu avusese parte. Toate să fi alcătuit vre-o cincișase sute de fălci, căci nu se ara pe atunci ca în zi-

1). Vod vo vladenie: punere în stăpânire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lele noastre, unde nu lași aproape nici drumurile nearate! Fiindcă prășitură era berechet, tot în prășitură porunci să se pue ceva popușoiu, așa la un noroc, căci era cam târziu. Dar nici moșia nu se putea lasa fără păpușoiu de loc. Să cumpere pentru argați și secerători făină de la Soroca cu dimirlia? Tocmi vătăjei dintre fruntașii satului, ceva argați până va cumpara boi de plug, vaci de lapte și cai de herghelie pentru treer,—la iarmarocul de la Bălți. Deocamdată nu prea avea nevoe de mare lucru, ci tocmai hăt încolo la cărat și la treer. Veni și vechilul cu faitonul și în vre-o două, trei zile își rîndui beizadea gospodăriie. Tocmi lemnari și un ferar țigan ca să facă harabale, porunci vechilului să scoată câte femei va cere Cc. Marghioala pentru lipit și văruit casele, pentru facerea mindirelor, pernelor și saltelelor și să'i aducă de la Bălți ori de la Soroca, cituri, pânză și ori ce va cere D-neii; iar el să acopere casele cu stuf nou și să schimbe din căpriori pe unde va fi nevoie. Plecă dar cu cai țărănești, însă cu plată, care'l duseră într'o goană până în Căprești; iar de acolo cu alți cai la poșta din Sărățeni, de unde luând podorojnă, ajunse acasă în Kișinău, la mezul nopții și pe o lună frumoasă!

CAP. VI

LA ȚARA

In lipsa Kneazului din Kișinău, nici domnița nu stătuse degeaba. Ajutată de madame Clotilde (dadaca copilului) își făcu toate pregătirile pentru o îndelungată ședere la țară. Cumpără cărți franțuzești câte putu găsi și pentru dînsa și pentru copil care trebuia să înceapă a învața carte, iar fiindcă D-neii, și Clotilda nu știau rusește, va începe mai întâiu cu franțuzeasca. Cât despre limba strămoșească nici ea nu prea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

știa bine s'o citească, de cât în cartea de rugăciune. Și nici n'ar fi găsit pe atuncea ce să citească în moldovenește. Pentru copil era chiar mai bine să uite și ce știe. Cu limba franceză însă, era altceva. O limbă cultă, cu literatura cea mai înaltă din lumea întreagă, singur în stare să desvolte inteligența și sufletul unui *gentilom*. Cu toată dragostea și recunoștința ei pentru Rușii, care îi scapase și barbatul și averea, nici odată nu va încredința educația singurului ei copil școlilor rusești, atît de primitive, predând într'o limbă sălbatică și inferioară cu mult limbei polonеze, care cel puțin are o literatură mai veche.

„Zică Alecu, ce o zice, dar după ce copilul va învața de la mine a citi și scrie fără greșeli de ortografie, am să'i aduc un profesor din Paris ca să'l pregătească pentru bacalaureat. Apoi voi merge cu dânsul să'și treacă examenul la Sorbona, voi sta acolo până își va da examenele de drept, apoi ne vom duce la Petersburg, el va intra deadreptul în diplomație și noi îi vom căuta la curtea împaratului, vre-o contesă sau kneaghină tânără, frumoasă, bogată și dintr'o familie cu vază la curte.“

Pe lângă cărțile copilului și ale D-sale, mai cumpără domnița canevale, lânuri și mătăsuri de cusut la gherghef și se amerindă cu tot ce nu se poate găsi la țară mai ales cu de-ale bâcăniei.

Când sosi Mavrocosta găsi tot gata de plecare și după ce se odihni puțin, mai isprăvi ce treburi mai avea prin Kișinău și încredință casele unei grecoaice bătrâne, care în schimbul locuinței și unei neînsemnate lefușoare, se însărcină să le îngrijească,—scoase podorojnă pentru două trăsuri și trei căruți de poștă numite pericladnaia, cu dreptul de a nu schimba căruțele până la destinație. Tot bagajul fu încarcat și pe caretă unde trebuiau să ia loc copilul, guvernanta și slujnica coniței și pe faeton unde luau loc boerii și cu Enacache pe capră și în sfârșit și pe celelalte trei căruțe în care se înghesuiau bucatarul, sufragiul și celalt mărunțiș. Porniră cu toții și cu Doamne-ajută,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe acelaș drum pe care îl mai făcuse kneazul până la poșta dela Sărățeni. De-acolo slugile și bagajul fură pornite de a dreptul la Ciripcău în căruțe țărănești și ajunseră în aceiași noapte la moșie, pe când boerii o întinseră până la Bălți, poftiți de familia Catargiu care venise să petreacă vara.

Intâmplându-se să fie și iarmaroc, kneazul cumpără șase cai pentru caretă alți patru pentru facton, hamuri rusești toemi trei vezetei ruși și'i trimise să'l aștepte la poșta dela Frumușica. Mai avu norocul să dea peste o herghelioară mică, numai bine cât îi trebuia pentru ca să'și treere pânea și o cumpără chilipir, fiindcă se vindea de stat la mezat. Își mai făcu boi de jug și vaci de lapte cât îi trebuiau ; porni tot alaiul acesta cu herghelegii și porni și el cu familia până la Frumușica. De acolo, cu caii lui plecă prin Rădulenii de-adreptul la Ciripcău, unde ajunse pe înseratele pe o ploae năprasnică prevestitoare de belșug.

Atât noul vechil cât și cucoana Marghioala săvârșiseră adevărate minuni în timpul celor două trei săptămâni ce se scurseră dela plecarea kneazului. Locuința boerească alcătuită dintr'o tindă și patru odăi, fusese acoperită de iznoavă cu stuf proaspăt ; apoi lipite și pe dinafară și pe dinăuntru de la tavan și până jos ; pereții toți și tavanurile date cu vre-o trei patru varuri, ferestrele și ușile boite cu lutișor galben și oloiu păreau noi-nouțe și îmbracate în perdele de cit, precum și mobilă alcătuită din divanuri joase cu mindire, macaturi, saltele de lână țigae de te cufundai în ele, perine de perete și cultuce. Pe jos ca să nu se simtă lipsa de podele, erau așternute peste tot cu două rânduri de scoarțe și lăicere frumoase, până și în tindă ; dar nici ele nu erau așternute de-adreptul pe pământ, ci pe niște rogojini moi, aduse din Soroca. Mai adăogați ceva mesuțe rotunde sau patrate, cioplite de un lemnar, dar îmbracate și ele cu cit la fel cu odăile, ceva oglinzi portrete de familie aduse în căruțile slugilor, masa așezată în tindă și gemând sub argintăria domnească a familiei și veți avea o idee de plăcerea ce o resimțiră și kneazul și Domnița la sosirea lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După masă copilul se duse să se culce, iar boerii văzând că a stat ploaea, eșiră pe cerdac fermecați de frumusețea nopței.

Sub razele lunei pline și a stelelor sclipitoare, un întreit curcubău de noapte se ridica măreț pe cer, iar în dosul lui dispăreau ca goniți, nourii groși și fumurii, care îl întunecaseră până mai adinioare. Vântul care îi mâna atât de aprig de sigur în sferele de sus se prefăcea pe pământ într'o boare dulce și abea simțită îmbălsămând aerul proaspăt cu mirezmele erburilor încă umede.

Într'un desiș al copacilor de peste ripă, o privighitoare singuratică își arunca trilurile sale nopții, pe când mai departe undeva, un fluer ciobănesc se lua la întrecere cu pasărea măeastră! In zare niște ciobani stau roată în jurul unui foc, care pâlpâind făcea să se joace la fiecare mișcare umbrele lor uriașe ce se întindeau nesfârșite, când pe iarba câmpului, când pe turma cufundată în somn! Dinspre sat o cumpănă de fântână scârția a jale, stârnind vre-un latrat... Se stângea câte o lumină de la ferestrele scunde ale căsuților ca niște stele trecătoare în August, dispărând în haosul nesfârșit! Iar dincolo de sat numai stele pe seninul cerului și numai întuneric pe dealurile mănoase, pe câmpiile pline de roade, de iarbă și de flori!

O noapte frumoasă de Mai, în poezia biblică a vremurilor de demult! Ce mic se vedea omul pe sine înaintea splendorilor nemărginite ale cerului înstelat și al întunericului adânc fără de fund! Dar ce proaspăt și curat se simția el atuncea! Plămânii i se ridicau puternic și puternic i se bătea inima! Uita de lume și de griji, ridicându'și sufletul până la lumina acelor stele, ca de acolo scapat de întuneric să se avânte în razele lor, până la lumina cea mare, veșnică adevărată și a tot plăzmuitoare! O da! Priveliștele acele nemărginite, slobode din toate părțile și care nu mai sunt, erau dătătoare de credință și de suflet curățitoare! Nu te mai putea cuprinde îndoiala, când îl priveai în față pe însuși Dumnezeu.

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi de dimineață, fiind Sfinții Constantin și Elena boerii merseră la biserică. Mare și frumoasă biserică moldovenească cu clopotniță înaltă făcând parte din trupul locașului sfânt. Văpsită pe dinăuntru ca și pe dinafară cu lapte de var, avea lespezi de piatră pe jos și afară de iconastas și tetrapod, nici o altă podoabă decât stranele bogat lucrate în stejar vechiu cu tronul episcopului și alte două strane ceva mai înalte decât celelalte pentru proprietari.

Slujba se făcea în limba și după tipicul țărei Moldovei, de către doi psalți, un diacon și doi preoți, care nu slujeau împreună de cât la zile mari, iar altmintrelea cu rândul. Veștmintele și toate odoarele erau foarte bogate, de și cam învechite. La liturghie se pomenea împăratul, împărăteasa, curtea și ostașii ; apoi și pe proprietari, după vechiul obiceiu al satelor de la noi ; iar la pomelnicul morților : „mai întâiu pe adormitul, robul lui Dumnezeu, Ion Sturdza Voevod, ctitorul acestei sfinte biserici, cu tot neamul său cel adormit, etc“. Intr'un cuvânt, biserica era românească și prin înfățișarea ei, dar și prin sufletul ei, tixită cum era numai de moldoveni, de la preoți și până la cea de pe urmă babă, ducând în brațe vreun strănepot care zbiera, ori dormea în fașe : bătrânii în anteree de cutuie vargată albastru și roș (culorile Moldovei), barbații în mintene de acciaș materie, flăcăii în ilice albastre, cusute cu gâetane negre și înflorite cu câte o bentuliță de postav roșu, ceva mai jos de cât gulerul ; fete în catrințe și pestelci cu cozile aduse pe cap în chip de cunună, impestrițate cu busuioc și crăițe, cu gâtul plin de mărgele ; neveste îmbrobodite în tulpane sau marame frumoase, purtând salbe la gât ; babe în catrințe și ștergare. Doar preotesele amândouă și cucoana diaconească de purtau foi de matase grea, cămași scumpe de borangic pe sub cataveica de blană de vulpe cu fața de matase deschisă și asta cu toată căldura din luna lui Mai. Toți barbații erau bărbieriți și îmbracați de sărbătoare. Și cel mai sarac se lăuse și se primenise de cu seară.

După sfânta slujbă, tot mucretul și flăcăii se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreptară spre un tăpșan de iarbă verde, umbrit de niște nuci bătrâni, sub care era o biată cârciumă ținută de un armean, ceva poate mai tânăr de cât nucii și care se lăuda că fusese pe vremuri ciubucciul lui Vodă; dar nu se putea ști, că era mult mai bătrân de cât Măria Sa. Fruntașii satului și toți gospodarii, se îndreptau însă spre curte, să facă cunoștință cu noul lor stăpân.

Aveau bucurie mare că'l aflase rudă de aproape cu Vodă Sturdza, pe care mulți din ei îl apucaseră; îl țineau bine minte și'l pomeniau din pricina dărniciei și bunătății sale. Nu tot el le hărăzise, mă rog, acea sf. biserică? Chiteau oamenii, că de-acuma tot or să trăiască mai bine, de cât sub spurcăciunea ceia de leah păgân, care venise cu tot neamul și bejănia în căruță cu un cal, ca vechil pe moșie! Din vechil posesor și din posesor chiar stăpân. Ba își făcuse și case în Kișinău!

După ce grăiră multe și de toate cu beizadea și despre Vodă Sturdza, Dumnezeu să-l erte și despre jafurile și nedreptățile leahului, care de păgân ce era, nu închisese biserica numai de frica stăpânirei creștine, dar gonea lumea la muncă în zi de sărbătoare și sârise să bată până și pe popa cel bătrân. Se învoiră și pentru locuri și pentru pășunat, adică încotro să are la anul și încotro să'și ducă vitele la pășune în vara asta până se vor ridica bucatele și se vor cosi fânețele. Asta era toată învoiala: treabă de chibzuială după cum vedeți, iar nici de cum de parale ca în ziua de astăzi. Doar oile de se numărau, că trebuia dat dijmă de brânză și de lână pentru argați și pentru trebuințele curții; dar despre vitele cele mari nu se îngrijeau boerii, căci de păscut era loc berechet; doar de cosit pentru ernatec să se îngrijească Românul, că nici de fân nu ducea lipsă. De asta chiar erau să se și apuce acum, căci după sfântul Constantin, nici popușoi cu sapa nu mai poți pune.

După ce le chibzuiră pe toate cât mai bine și mai gospodărește, kneazul întrebă:

— „Oameni buni, dar cu Rușii cum o mai duceți?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Apoi cum s'o ducem Maria Ta ? Că nici nu'i prea vedem pe aicea. Ia niște creștini ca noi, numai ceva mai harnici... la băut rachiul. Rar de tot de se abate vreunul la sat. Când trecem Nistrul cu vre-o chirie le grăim limba lor, pe care ne-a învățat-o dascalul nevoe; când vin la noi, nu le dăm nici apă până n'or cere-o în limba noastră și copii se strică de râs auzind cât de pocit grăesc! De altfel par oameni buni la suflet, dar cam lunguți la mână. De găzduești vreunul, Doamne ferește, să'ți lipsească ceva din casă sau din bătătură! Rusu'i foarte cinstit cu gazda; nu pot să grăesc cu pacat. Doar după ce pleacă de se jălăuește vecinul, că i-a perit vre-o țoală sau porcul din poiată. Dar nici atuncea nu'i totdeauna pagubă, căci de'l ajunge Românul din urmă, Rusul nu se pune de pricină ; dă lucrul înapoi păgubașului și tot cinstit rămâne, căci zice că l'a găsit pe drum!

— „Dar cu ocârmuirea, mai întreabă kneazul?

— „Adică cu stăpânirea împaratului? Și mai bine încă de cât cu Rușii. Abia de'i auzim numele, când îl pomenește popa la biserică ; de nu ar fi asta n'am ști când moare și'i vine feciorul seu la scaun, cum s'a întâmplat mai anul trecut; căci pe aici n'a dat încă nici odată! Cu birul nu ne prea supără, că am auzit că peste Prut plătesc oamenii biruri mai mari!... Ei ! la moscali, iar nu ne ia... Legile sunt tot acele de mai înainte!... Trăim și noi în legile noastre, în credința noastră sfântă, în limba noastră și în obiceiurile noastre, fără să ne zică cineva ceva. Ba de o mie de ori mai bine de cum am aflat, cum era de la bătrâni, când năvăliau păgânii și fugeai prin codri ascunzându-te prin peșteri! Dumnezeu să'i dea zile multe împăratului, făcură țaranii crucindu-se cu evlavie, să'i dea Domnul putere nebiruită, ca să ne apere de cei păgâni!“

— „Ia, făcu un altul, de avem de dus ceva ponoase, apoi tot de la cei de neamul nostru, ni se trage pacostea, nu de la împărăție, căci legile tot acelea au ramas. Dar să te ferească sfinții de moldovan, când apucă a îmbraca șapcă... ori de rus după ce și-a tuns

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părul și și-a ras musteţile [1])... ori de leah în mundir împărătesc! Ne jupuesc șapte piei de pe noi. Și din toți, cel mai abraș, tot moldovanul nostru, sireacul!"

—„Cum moșule?"

—„Apoi cum să hie, Măria Ta? la rău! Ceilalți te sfănțuesc ei ca la capra podului, dar încaltea știi cu cine ai de furcă. De'l cheamă Petrov sau Mihailov, îl știi că-i Rus; de-i zice Levitzki, îl știi că'i leah, așa că nu'ți pare rău când îți spune *maldavan*. Căci deh! Te știi și tu moldovan, cum îl știi pe dânsul leah sau rus, adică de altă lege sau numai de altă limbă. Dar el?! Ferește-ne Doamne! Poartă șapca pe ureche ca Românul cel beat căciula și mai că ar și dormi cu dânsa, ca să nu'i scape rusitul din căpățină. Vorbește gros și stricat moldovenește, ca să'l creadă lumea că știe rusește! Bea la ceai cu găleata și la rachiu cu vadra! Din „maldavan, cap di bou" nu te scoate, unde și-a tăiat barba, lăsând numai câte o tufă pe fiecare obraz, care'i lungește cinstita față ca de magar! Și te pârjolește așa de frumos, că ar trebui doi Ruși și trei leși, ca să'l întreacă numai pe dânsul singur! Adevarat rapăn de cel rău, care omoară vita! Și cu cât îi mai mic, cu atâta îi mai al dracului! Căci cei mari fură mai de sus și nu se cunoaște așa tare. Sudue de toate cele pe rusește, apoi când nu-i ajunge.... și de cele sfinte pe moldovenește, ca să'l îndrăgim și mai tare!"

—„Așa'i bădiță Gheorghe, făcu un al treilea! Și se mai vără și în toate: ne sfătuește să ne îmbrăcăm ca lipovenii, că'i mai cald și mai sănătos; să ne lepădăm de limba noastră care'i salbatecă și urâtă, pe când cea rusească'i așa de frumoasă că o scriu oamenii nu numai în cărți, ci și la grajdanski sud din Kișinău și chiar la gobernator, când vor să'și capete dreptate! Că să ne aducem dascali și diacon rus la sfânta biserică: să tremure geamurile ca la buhaiu, de anul nou, de câte ori o deschide D-lui gura! Cum

---

1) Pe-atunci Cinovnicii umblau cu musteţile rase numai militarii având dreptul la acest semn de bărbăţie. Numai ofiţerii aveau voie să poarte, pe lângă musteţi și favorite ca Imparatul Alexandru II.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am păţit la soborul din Kişinău mai anţărţ: că auzindu'l întâi cum huieşte mi-am scuipat în sân! zău! Ba că slujba noastră dacă nu'i făcută pe rusește, n'are nici-o trecere înaintea lui Dumnezeu. Da câte şi de toate, de nu le mai poţi ţinea minte! Apoi hiind că nu-i prea ţinem vorbele în seamă şi i le şi întoarcem ume-ori, apoi ne spune că el vorbeşte în folosul nostru, căci de nu'l vom asculta, ceia ce nu voim să facem de bună voe, tot o s'o facem de nevoe; că împaratul o să afle de încăpăţinarea noastră, o să se supere pe moldovenii lui credincioşi şi o să'i trimeată pe toţi tocmai la Sibir. Parcă ar avea împaratul inimă ca a lui!

—„Da cine să se uite în gura lepădatului de neam şi de lege, bre oameni buni, sări Gheorghe? De-ar avea împăratul aşa gând, ne-ar schimba şi preoţii. Dar el nici cu spetele nu ştie ce plănuiesc cinovnicii lui şi cât le face pielea. El împărăţeşte asupra atâtor limbi şi credinţe deosebite şi toate limbele şi credinţele celea, sunt de o potrivă înaintea lui. Am auzit că în Kavcaz, sunt nişte păgâni, care se închină focului, la Krim, tatarii au meceturi [1]) de lege turcească; na! dincolo, peste Nistru, nu sunt atâtea costioluri [2]) leşeşti? Le supără împaratul? Ba o făcut leşii, nu de mult, sub ocârmuirea împaratului Niculai Pavlovici, cogeamite costiol în mijlocul Kişinăului, adică pe pământ moldovenesc. Toate popoarele împărăţiei grăesc nesuparate limbele lor şi se închină aşa cum au apucat dela părinţi, şi tocmai pe noi care suntem de o lege cu dânsul, să ne silească împaratul să ne schimbăm rânduiala bisericească, să ne lepădăm de limba şi de obiceiurile noastre? Atunci opreasă-ne şi de mămăligă, pentru ca să ne hrănim cu hliban[3]) de cel negru din făină de sacară şi cu zeamă de buruiană chinezească! Unde s'o mai auzit? Dreptate ar fi asta?“

—„Da lasaţi-i să latre, oameni bun, făcu bătrânul Sandu, cel care începuse vorba cu Kneazul! Işi fac

1) *Mecet*: geamie pe rusește
2) *Costiol*: biserică catolică pe leșește
3) *Hliban*: termen de dispreţ, pe care-l dau românii pânei negre de sacară; pe rusește *hleb* adică pâne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și ei nume bun în fața nacialnicilor, că le trebuie și lor slujbă ca să mânânce o pâne. Ori cât ar stărui ei de mult și chiar și împaratul, cât lumea n'or putea să facă din Moldovan, Rus. Mai degrabă din Rus, Moldovan. Ia, vedeți voi pe băeții cumătrului meu Terenti? Cel care a luat pe fata Hâncului din Stoicani și s'o așezat lemnar la noi în sat? Mai seamănă ei a rusnaci? Ori mai grăește cineva rusește pe la dânșii acasă? Nici pe dânsul chiar nu-l mai deosebiai dintre noi, până s'a sfârșit. Și parcă numai el? Cei de o seamă cu mine și chiar mai tineri, or fi ținând minte și acum, că după ce s'o închis Prutul și s'a deschis granița Nistrului, au trecut cu miile rusnacii la noi, așezându-se tot pe unde erau satele mai rare, din pricina păgânilor. Ei, și ce s'o întâmplat cu dânșii? Abia câte unia mai îndrugă câte un cuvânt de al lui, da limba noastră au deprins'o bine cu toții. Vorbesc rusește, cum vorbim și noi, când trecem peste Nistru; acasă însă o iau îndată pe moldovenește, vorbind stricat, de te prăpădești de râs. Apoi fiind în naravul neamului, ca ori cît de puțin, dar tot să șterpelească ceva de la alții, ne-au luat și portul și obiceiurile. Doar un lucru le-a mai rămas, dar și acela numai vara: niște pălării de paie țuguiate și largi cît roata carului!"

—„Moș Sandule, făcu Gheorghe, de ce nu'i spui, Măriei Sale, pricina ceia cu hotarul dinspre Stoicani?"

—„Ce pricină de hotar cu Stoicanii, moș Sandule, întrebă Kneazul?"

—„Ia, făcu moșneagul, ghinirarul Starov, cum îi zice, cel de la Stoicani și-a făcut obiceiul rusesc și-a hrăpit vre-o patru sute de fălci de pădure din Ciripcău. Tot stejari de cei groși și bătrâni!"

—„Cum se poate? Și-i demult de atuncea?"

—„Ba nu'i tocmai demult. Să tot hie vre-o doi, trei ani. Leahului îi și începuse a'i merge prost. Nici bucate nu se prea făceau, dar nici foițele nu'l prea mai ajutau, că mai juca și cărțile, bată'l scârba. O vrut el să se pue de pricină cu Rusul, da n'o fost chip. O venit ghineraru cu oameni mulți și ziua 'n amiază mare, o mutat toate petrele de hotar, de pe vârful

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Măgurei, tocmai la pârâul Broaștei și tot drept înainte până la Săhăstria surpată!"

—„Numai iaca vine și leahul în trăsura lui cu cinci cai înhamați leșește. Rusu 'l întreabă frumos de știe bine că hotarul nu era aicea în vechime? Leahul n'are treabă și începe a zbiera și la ghinerar că hotarul e la măgură nu aici. Că el a dat bani pe pământ și nu l'a luat cu hapca cum vor să facă alții! Vrea să zică, face rusul, D-ta Proșe-Panie [1]), mă faci pe mine ruskii ghiniral, mașennic, adică talhar? Și hârști leahului o palmă. Când o simțit, Proșe-Panie, din cotro bate vântul, țuști în trăsură și goană pe telegari, de nu i-ar fi ajuns nici pasărea!

—„Deh, oameni buni, făcu kneazul îngândurat, să „nu aibă cumva Rusul dreptate. Pe leah îl știm ce viță „de om de treabă era; mai de grabă un hoț ca dânsul să fi mutat pe ascuns hotarul pe măgură, de cât cogeamite ghenereal împărătesc, să'l scoboare fără rușine de lume tocmai la pârâu. Hotarele se mut după judecată, iar nu după pofta fiecăruia. Te pomenești că o fi găsit ceva ducumente vechi de hotărnicie și el ca soldat, neștiind poate bine pravilele și încredințat de dreptatea lui, o fi mutat de la dânsul petrele acolo unde trebuiau să fie".

—„Nu se află, Măria Ta, strigă moș Toader! Noi cunoaștem hotarele moșiei toate, de când eram copii și acolo au remas pe unde sunt și astăzi în părțile celelalte, iar dinspre Stoicani, erau la Măgură pân'acum doi, trei ani. Apoi cum să nu știm noi, cu badea Gheorghe de lângă mine? Hotărnicia cea de pe urmă s'o făcut cu vre'o câți-va ani înainte de închiderea Prutului. Pe mine m'au bătut pe hotarul celalt dinspre Temeliuți, la Dracilă, țiu minte și acu; iar pe Gheorghe, că era numai de-o șchioapă, tocmai pe vârful dinspre Stoicani, la piatra cea de mijloc de la Măgură în sus. Iacă întrebați'l că'i față. Nu l-au bătut pe dânsul acolo?"

---

1) *Proșe-Panie:* poftim D-le. Termin de batjocură ce-l basarabenii polonejilor, unde cuvântul acesta vine cam des în convorbirele dintre ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Cum v'au bătut?... Cine și pentru ce?“

—„Ia hotarnicii domnești, pentru ca să ținem noi minte! Așa era obiceiul pe atuncea: când porunca vre-o hotărnicie, pe lângă cele două pluguri care trăgeau brazdele după arătarea hotarnicilor domnești și carele încărcate cu pietrele de hotar, pe lângă martori și megieși, se mai luau și atâția copii mititei, câte petre aveau să se îngroape și la fiecare piatră se așternea pe jos câte un mucos de copil, i se da cu vărguța cât putea suferi și îndată i se dăruia câte un ban de argint zicându-i-se: Iaca vezi? Aicea'i hotarul; să nu-l uiți câte zile îi avea, că de asta ai mâncat batae!“

. . . . . .

. . . . . .

După ce se încredință și din hrisoavele vechi și din planul ce'i fusese încredințat, odată cu *vodul vo vladenie*, că țăranii nu spuseseră decât adevărul, knezul hotărî înainte de a începe vre-o judecată, să facă o vizită de bună vecinătate generalului Starov, ca să vadă de nu se va putea curma neînțelegerea prin bună înțelegere. De ce să se pue rău de la început cu un vecin de moșie?

Se îmbrăcă dar de vizită mare, ca la oraș, porunci să i se pue patru cai la faeton și în mai puțin de un ceas și jumătate mergând tot în răcoarea frumoaselor păduri de stejar, se pomeni la Stoicani.

Nu voi descri curțile generalului Starov, iubiți cititori, pentrucă le-ați mai întâlnit, descrise mai bine de cât aș putea-o face, de către marele Gogol, în vestitul său roman „*Suflete moarte*“ [1]) Destul dar să vă spun că era prototipul caselor de *pomieșcic*[2]) de țară, precum le întâlnești în toată Velico-Rusia[3]): mari, dar cu un singur cat; scările de intrare de lespezi și cu pridvorul susținut de stâlpi, care susțin și ei un frontal triunghiular ca la templele antice; un mare zid bine văruit împrejmuește și casele și heiurile, acoperite toate

1) *Mgortvie dușî*: suflete moarte.
2) *pomieș-cic*, proprietar
3) *Velico-Rosia*: Rusia mare sau de nord, în opoziție cu Malo-Rosia sau Rutenia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu table boite verde deschis, ca și poarta de intrare. Un vezeteu spala o droșcă cu un cal, cu hlubele răzemate de zid, pe când un altul ungea la soare niște hamuri. Incolo, cea mai mare curățenie: nici hambare, nici coșere, nici gunoi, nici găini, dar nici o floare sau vre-un pom!

Excelența Sa, prevestită din ajun prin un bilet, aștepta mosafirul în *zala* mare de primire, îmbracat în mare ținută, cu decorațiile pe piept și se primbla încet, rezemat pe un baston, al cărui mâner de sidef, era în formă de cârjă. La intrarea oaspelui, făcu generalul câți-va pași, cât putu mai grăbiți spre dânsul și cu mâna întinsă:

—„Am onoare a mă recomanda kneazul Alexandr'Dimitrievici Mavrocosta, vecinul de moșie al Excelenței Voastre, făcu noul sosit întinzând și el mâna!“

— „Ostavnoi [1]) gheneral Major, Nicanor Alexievici Starov, răspunse dârj bătrânul, scuturând energic mâna oaspetelui său și încercând a bate din pintenii săi absenți. Apoi ducându'l spre o canapea de paie, la fel cu restul mobilelor: „Sunt foarte bucuros că am de vecin pe o persoană de înaltă nobleță și care de la început s'a învrednicit de o prea înaltă bună-voință. Ar fi fost de datoria mea să mă prezint în plină uniformă la d-tră *Vașe Siatelistvo* [2]), pentru ca să vă felicit de așa cinste mare; dar mi-ați luat-o înainte. Apoi milostiviți-vă să ertați pe bietul bătrâior, care nu se prea mișcă cu ușurință din pricina rănilor capatate pentru Matușca Roseia [3]). Aș putea îndrăzni să vă fac primirea cu un pahar de ciai?“.

— „O nu! Vă mulțumesc, *Vașe prevoshoditelistvo* [4]), sări bietul Român, care nu mai putea de căldură! Pe vremea asta, mai bine un pahar de apă rece, de aș îndrăzni să cer“.

— „Silifan, mugi generalul! Degrabă două sticle de limonadă de zmeură și de caise de la ghiață și o

1) *Ostavnoi:* în retragere.
2) *Vașe Siatelistvo:* luminarea voastră.
3) *Matușca Rosiea:* mama noastră Rosia.
4) *Vașe prevoshoditelistvo:* Excelența Voastră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

butâlcă de rom jamaica! Da pașol scarei dubina! adică dar tulcește-o mai iute bușteanule! Apoi cu mare gingășie către oaspe: d-tră *Vașe Siatelistvo*, sunteți de obârșie din Moldova?

— „Născut, crescut și trăit acolo, până, mai eri, *Vașe prevoshoditelistvo*".

— „Frumoasă provincie și... bun vin, făcu bătrânul cu convingere! Ați fost, de sigur, la Iassah?"

— „Sunt chiar de acolo".

— „Bun vin... și frumoase cuconițe! Dar la Vasluievo, ați fost?

— „Cum nu? Cunosc bine și Vasluiul".

— „Ah! ce fete frumoase și ce vin bun! Dar în Focsanah, ați fost?"

— „Acolo am și o moșie, nu departe de oraș"

— „Poate la Odobiești? Acolo fete și mai frumoase și vin și mai bun. (În lipsă de vin de Odobești Ecc. Sa, turna cu nemiluita rom-jamaica în limonada de zmeură, ca să'și limpezească amintirile). Dar la Buzef, București și Brailov? Ia acolo fete frumoase și vin bun de la Dragașanoff! Ah vinavat[1]) Kniazi! Uitasem că dv. sunteți de obârșie moldovenească, iar nu rumunească, așa că nu puteți ști, pentrucă nu sunteți rumun, cum se numesc ei acolo!"

—„Ba, m'au dus împrejurările și în țara românească."

—„Atunci ați observat de sigur, că în aceste două provincii turcești, numele orașelor sunt mai toate rusești ca Dorogoi, Guș, Galațof, aproape ca și la noi în Basarabia. Numai trebue să știi să le rostești. Da! să nu te iei după băstinași care le zic stricat. Se vede cât colo că înainte de a fi locuite de moldoveni și de rumuni, toate localitățile acelea erau rusești! Puțină băgare de seamă și le dai îndată de capăt. Iacă de pildă moșia D-tră Kneazule - Cine poate să'i zică pe nume? Și-rip-Ke-u! Este oare cu putință? Noi i-am zis între noi Cerephova, pentrucă sună mai frumos. Ei bine, mă credeți? Închipuiți-vă că am găsit în pârâul

1) *Vinavat*: adică sunt vinovat, în loc de scuzați pe românește.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care ne hotărăşte, cogiamite cerepaha (broasca ţâstoasă) cât bastonul acesta de mare! Dovadă că înaintea pripăşirei Moldovenilor pe aicea, vechii locuitori Rusi, numeau moşia D-tră Cerephova, adică unde sunt broaşte ţâstoase şi că Moldovenilor fiindu-le greu la rostit, au preschimbat-o în Şiripkeu, care e urât şi nu are nici un înţeles. Adevărul istoric rămâne netăgăduit, că moşia D-tră se chiamă *Cerephova* şi nu alt-fel!"

Folosindu-se de împrejurarea că venise vorba despre Cerephova, Kneazul îl întrebă pe bătrân, dacă are vre-un document din care ar reeşi că hotarul moşiilor lor, ar fi fost pârâul Broaştei, înainte de a fi fost aşezat pe măgura din deal, ca acum vre-o trei ani în urmă?

—„Ba n'am nici un astfel de document şi nu cred să aibă cineva vreunul, răspunse generalul, cu o sinceritate de adevărat militar".

Atuncea Mavrocosta îi arătă documentele sale şi planul oficial întărit de *mejavaia pravlenia*[1]) şi de *grajdanskii sud*. Excelenţa sa întinse planul pe masă şi'l cercetă de-amăruntelul cu compasul, ca o hartă de rezbel, tot dând din cap şi sforăind ca caii răpciugoşi. Apoi după ce se sătură de ales puncte strategice, că doar alta ce putea să priceapă, se aşeză iar lîngă Mavrocosta şi'i spuse deschis:

— „Eu *Vaşe siatelistvo*, ştiu tot aşa de bine ca d-ta că hotarul este la Măgura de sus şi nici cum în vale la pârău. Când l'am mutat însă acolo unde se află astăzi, eram în toată deplinătatea dreptului meu pe pomieşcic rus şi de general major rusesc. Cerephova era atunci a unui poliak[2]) mişel trădător ca toţi poliacii. Pământul meu de pomieşcic rus, fiind alăturea de nişte pământ leşesc, mi-am făcut datoria să'l încalc, mai dând leahului peste socoteală şi o palmă zdravănă. El, de ce a fugit ca un păcătos? Acuma însă că acel pământ nu mai este leşesc, acum că a încăput pe mâni prea nobile, pe mânele unui kneaz care se

1) *Mejavaia pravlenia* sau *mejavaia comisia*: comisia de hotărniciro. Acolo se ridic planurile şi se fac măsurătourele moşiilor.

2) *Poliak*: polonez.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bucură de prea înaltă bună-voință, treaba se schimbă cu totul. Eu sunt general maior rusesc, un vrednic soldat care și-a varsat sângele cu vadra pentru Prea Inaltul Nume! Eu nu sunt talhar încălcător de moșii! Privește colea, lovitura de sabie ce mi-a dat-o un cerchez! Am în piept și astăzi două gloanțe; dar sburătura de schijă care mi-a luat jumătate din pulpa stângă, m'a scos și din rândurile oștirii! Un astfel de om nu fură din pământul unui dvorianin[1])! O să vezi singur, că nu sunt vinovat: Silifan! mai tună odată bătrânul, să vie pricascicu[2])! Acu! Indată!"

—„Aice de față, *Vașe prevoshoditelistvo*, răspunse chiar pricascicul, care aștepta după ușe cu o condică subsioară și auzind porunca se și aratase în prag!"

„Ce ți-am poruncit eu șuiule și tontule, când cu mutatul petrelor dinspre Cerephova?"

—„Ați binevoit să'mi porunciți, ca să le mut de pe dealul Măgura, la izvorul Broaștei și am îndeplinit porunca, Vașe Provoshoditelistvo!"

—„Și care era pricina care mă făcea să'ți dau porunca asta? Adă'ți bine aminte, cap de vită, căci eu un general major împărătesc, m'am înjosit să ți-o spun și ție, un biet pricașcic!"

—„Țiu minte, Vașe Prevoshoditelistvo. Ați binevoit a'mi arăta că este de datoria ori-cărui Rus, să încalce pământul poliacului, ca să răzbune pe bieții noștri frățiori, soldații omorâți de vostancic[3]) poliaci prin trădare!"

„Bine băete! Cel puțin văd că tot ții minte dela mână până la gură. Dar ia să'mi spui: Tot pământ de poliac avem acum la hotarul despre Cerephova?"

—„Nici de cum, Vașe Prevoshoditelistvo! Acum moșia Șiripkeief, cum îi zic moldovenii, aparține kneazului Alexandr Dimitrievici, Mavrocosthin aici de față!"

—„Poate că acuma ai aflat'o și tu, derbedeule, de la vizitiul kneazului?"

—„Ba mai de mult. M'am întâmplat la grajdanskii

---

1) *dvorianin*: nobil.
2) *pricașcicul*: intendontul moșioi.
3) *vostancic*: răsculat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sud, tocmai în ziua când a perdut poliacul pricina cu Șiripkeief!"

„Atunci, cum ai îndrăznit tu *sukin-Sin*[1]), *maşennic*[2]), tună deodată bătrânul general sculându-se și amenințând cu bastonul pe bietul pricașcic, cum ai îndrăznit să nu pui îndată petrele la loc, de unde le-ai luat? Acum pun să gătească pentru nemernicia D-tale un kulibiac[3]) de douăzeci și cinci de rozje[4])! Mută îndată pietrele tâlharule, că te ucid în bătăi îți rup coastele! Pașol von scatina[5])!" Și bietul pricașcic zbură pe scări. Apoi întorcîndu-se falnic către Mavrocosta, îi zise strângîndu'i mâna: „Iată Vașe Siatelitsvo, cine este ostavnoi gheneral major: Nicanor Alexeievici Starov! Poate să și greșească, dar știe întotdeauna să'și îndrepte greșala cea fără de voe. In urmă se așează din nou, foarte liniștit și zimbitor lângă musafir și'l întrebă:

—„Cred că ați și fost la Petersburg să mulțumiți noului țar, pentru Inalta Milă?"

—„N'am putut până acuma, dar mă pregătesc de plecare".

—„Hm! Cam târziu; dar dacă n'ați putut, ce să faci?! Eu unul să știu că v'aș lua între spângi, dar nici mort nu v'aș lăsa să făptuiți o asemenea necuviință! Trebue să plecați îndată! Să'i spuneți numai că v'a trimis ostavnoi general major Nicanor Alexeievici Starov, că vă primește îndată".

—„Il cunoașteți personal?"

—„Ba pe aista foarte puțin, ca *naslednic*[6]). Dar am cunoscut foarte de aproape pe reposatul său părinte, Nicolai Pavlovici. In afară de fronturi și de părăzi unde îi prezintam comanda mea, m'am învrednicit să fiu primit cam de vre-o șase ori în audiență particulară. Atunci, vorbeam cu dînsul ca și cu D-ta, Vașe Siatelistvo, ca și cu D-ta!

—„Pot îndrăzni să vă întreb, făcu Mavrocosta, umilindu-se și el înaintea unui om atât de bine văzut

1) *Sukin-sin*: pui de câțea.
2) *Maşennic*: borfaș.
3) *Kulibiac*: plăcintă cu carne obișnuită la zile mari.
4) *Rozje*: vergi.
5) *Paşol von scatina*: ești afară vită.
6) *Naslednic*: moștenitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la curte, pot îndrăzni să vă întreb, cum se petrec aceste audienţe particulare?“

— „Cu cea mai mare plăcere! E bine chiar să le aflaţi şi D-tră amănunţit, ca să nu faceţi acolo vre o boroboaţă. Ştiţi D-tră, omul nedeprins“...

— „Vă mulţumesc, Excelenţă. Spuneţi:

— „Eu mă prezintam în mare ţinută de ţeremonii, cu toate decoraţiile şi cât mai noi, ca să pară mai frumoase. Un ţeremonii-meister [1]) ne primea pe toţi în sala de audienţă. De aveai să dai o jalbă către Inaltul Nume, o lua el şi o dedea adghiotantului genoral de serviciu. Apoi ne aşeza în front, după cin[2]) şi după vechime“.

— „Parcă spuneaţi că audienţa era particulară?“.

— „Bine înţeles că nu era publică; odată ce nu se primesc de cât acei ce au să fie prezintaţi. Ce? Socoteai că trecem unul câte unul ca oile la strungă? Aşa se primesc numai nemţii şi străinii, dar e foarte rar şi asta. Pe noi ne aşează în front: cei mai mari în grad sau în vechime în flancul drept. Să vezi aliniere de generali! Când te uiţi dintr'un flanc, parcă-i un singur om: tovarăşul D-tale din dreapta dacă eşti tocmai ultimul din flancul stâng! Şi încordaţi cu toţii de ne tremură umerii obrajilor!

—„De-odată se deschide largă uşa dinspre flancul drept şi apare în prag, înaintând încet şi falnic, Ţarul! Ţarul a tuturor Rusiilor! Ţarul unsul lui Dumnezeu! Ţarul pravoslavnic, Nicolai Pavlovici învingătorul! Inalt, subţire şi frumos, el nu mai pare a fi un om, ci însuş un Dumnezeu mai mic, sau cel puţin arhanghelul biruinţei. Iată cum aparea Nicolai I-iu în ochii „ostaşilor săi credincioşi.

„—Şi această fiinţă, mai presus de oameni, se cobora între noi şi ne vorbea ca orice muritor! Nici unul nu rămânea neîntrebat de dânsul! Şi ce memorie mai avea! Iaca, de pildă pe mine, pe care nu m'a primit de cât de şase ori în toată viaţa lui, mă întreba de fie-care dată:

---

1) *Teremonie-meister*: maistru de ceremonie, superior în grad sambelanilor
2) *Cin*: grad, fie civil sau militar, mai bine zis rang.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„A stò Staròv. zdaròv [1])?! Ori când era grăbit: zdaròv, Staròv [2])?“

—„Zdravie jelaiem, Vaşe Imperatorskoie Ve-li-cestvaa [3]) strigam eu din toată inima! Şi îndată trecea la un altul. Numai odată, urmă bătrânul, cu ochii plini de lacrimi, numai odată... când m'o primit pentru cea de pe urmă oară, văzându-mă rănit, şchiop şi sprijinindu-mă în două cârji, s'a uitat lung la mine, dar aşa de blând şi de trist că m'a pătruns privirea sa în suflet; apoi dând din cap, mi'a zis; Nu, nu Staròv! Ti brat, nièzdarov![4]) Chiar a doua zi m'au şi pus în ostavcă! De-atunci... nu l'am mai văzut şi nici că l'oi mai vedea vre-odată! Şi începu bătrânul ostaş a plânge cu sughiţuri.

După ce se mai linişti, Kneazul îl întrebă, dacă atâta numai vorbeşte împaratul în audienţele sale particulare?

—„Dar ce, sări generalul Starov, găseşti că nu'i deajuns? Ai fi voit poate să mă întrebe dacă spălătoreasa mi-a dat bine cămaşele pe tăvăluc? Ce are nevoe să'ţi mai vorbească, odata că te pricepe numai dintr'o privire? Ai cerut vre-o înaintare în cin sau în decoraţie? Se uita la tine, apoi după audienţă şi la cererea ce i-o înaintează adghiotantul dijurne, te-a şi priceput! Ba dacă ai spete, poate chiar să te şi înainteze!....

—„Acum ce o fi făcând aista noul, nu pot să ştiu, făcu bătrânul Starov, ducând pe oaspele său până la trăsură. O fi poate acum nouă modă pe acolo. Nou împarat, lume nouă şi poate noi obiceiuri. Dar d-ta Kneazule, să asculţi de un biet bătrân care te iubeşte, pentru că eşti de neam mare şi bine crescut. Să te duci negreşit la Petersburg, să ceri audienţă particulară lui Alexandr' Nicolaievici şi să'i spui mă rog, că te-a trimis

1) *A stò Staròv? zdaròv?*: Dar ce Starov? Eşti sănătos?
2) *Zdaròv, Staròv?*: Sănătos Starov?
3) *Zdravie jelaiem Vaşe Imperatorskie Velicestva!*: Dorim sanatate Majestate Imperială.
4) *Nu, nu Starov; Ti brat niezdarov!*: Nu, nu Starov! Tu nu ma eşti sănătos!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la el, chiar ostavnoi general maior Nicanor Alexievici Starov!"

O ultimă strângere de mână și porni trăsura tot prin mândre păduri de stejar, până în satul Ciripcău, zis poate și Cerephova, dar de sigur cu multe veacuri înainte de descălicătoarea lui Bogdan!

Nici nu trecuse o săptămână de la vizita ce o făcuse Mavrocosta la Stoicani, că veni moș Sandu de la pădure. Kneazul îl așezase la Săhăstria surpată ca chehai, adică mai mare asupra celorlalți pădurari. Carte nu știa moș Toader și nici socoteală; punea degetul pe semnul crucei de pe hârtie și bun iscălit era și pe moldovenește și pe rusește. Avea însă cuțit bun și nuielușe bune de răbuș, unde nu găsești? Când încresta odată răbușul, apoi ținea minte bine și nu l'ar mai fi putut vinde nimene.

In ziua aceia îi zimbeau privirile și dând din cap îi spuse kneazului: „Doamne, Măria Ta, că iute și-o mai mutat Rusul petroaele la locul de mai înainte! Hâhăi! Frica sireaca! Tot ea păzește bostănăria!"

—„Nu fi răutăcios, Sandule, îi răspunse boerul! Ce frică poate avea generalul Starov de mine? El n'a făptuit nici cu un gând de hrăpire ci numai în ciuda leahuiui. Intre câne și motan, ori între rus și leah, tot o dragoste! El, saracul și-a varsat sângele o viață de om pentru țara lui și împarat. E un suflet de viteaz în trup de om cinstit și detreabă."

—„Na! Apoi eu ce zic, făcu șiretul bătrân? Ca rusul cinstit și detreabă, nici nu cred să fie altă nație? Chiar de'l prinzi cu lucrul tău în buzunar, zice că la găsit și pace bună. Au chiar o vorbă în privința asta: „*kole vașe, tac birite*", adică, dacă i-al tău, ia-ți-l! Știam eu de atunci cum o să se isprăvească trebușoara asta. Ia să fi fost un altul, fără trecere la împaratul, ca Măria Ta, după cum se aude că ești, tot așa detreabă ar fi fost Rusul?".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din satul Ciripcău

Casa lui moș Sandu înainte de a se muta la săhăstria surpată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. VII

Prin stepe şi păduri

Nu de frica generalului Starov, că l'ar fi putut duce la Petersburg între spăngi, dar totuşi Mavrocosta se gândea cu tot dinadinsul să întreprindă această lungă călătorie, din simţ de bună-cuviinţă. Cu toată dreptatea ce o avusc nevastă-sa în revindicarea celor patru moşii, nu era mai puţin adevarat, că împaratul îi făcuse lui, abia venit în Rusia, o favoare care o primeau foarte rar chiar Ruşii de baştină şi numai ca răsplata unor îndelungate slujbe. Când cineva te îndatoreşte întru ceva, buna cuviinţă cea mai de râud, te sileşte a-i spune macar un: *mulţumim D-tale*! — Războiul se sfârşise în chip nemulţumitor pentru Ruşi şi două din cele patru moşii pe care le câştigase kneazul, trecuseră în ţara Moldovei împreună cu cele trei judeţe: Cahulul, Bolgradul şi Ismailul,— alcătuindu-se aşa numita graniţă uscată: Leova-Tatarbunar-Marea Neagră. Tânărul împarat se pregătea să meargă la Moscova spre miruire şi pentru ca să'şi pue pe cap coroana de Monomach. [1]) Se va duce dar şi el la Moscova să privească sărbătorile, căci deh! nu în toate zilele se încoronează cîte un ţar; iar în urmă va merge şi la Petersburg, să se prezinte la curte.

Lesne de zis, dar mai greu de îndeplinit.

Din toată Rusia, afară de Basarabia, nu cunoştea până acum de cât Odesa şi ruseşte putea abia să vorbească cu chelnerii şi izvoşcicii. Chiar cu generalul Starov care nu ştia altă limbă, întimpinase ceva greutăţi. Acum că avea idee de audienţile particulare de la curtea rusească, îşi zicea cu groază: „Te pomeneşti că'mi vorbeşte ţarul ruseşte! Aşa e că m'am făcut de râs în faţa frontului? Apoi să pleci cu nevastă şi copil mititel po doroghi stolbovoi, timp de opt

1) Titlul de *Monomach*, adică de singur luptător pentru dreapta credinţă a fost legat de coroana rusească de către patriarchii Ţarigradului încă din timpul Bizanţei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zile și șapte nopți într-una, era lucru aproape peste putință. Să plece singur și să'i lese pe amândoi la Ciripcău, un sat departe cu patruzeci de verste de Soroca și șaizeci de la Bălți!? Ce se fac ei la vre-o întâmplare de boală? Apoi nici casele nu erau tocmai cum trebue: stufful era nou, bată'l să'l bată și nu avusese încă vreme să se așeze; așa că cu prilejul ploaei din noaptea trecută, bieții boeri făcuseră fără-de-veste de apă rece chiar în pat la dânșii. Noroc că nu plouase în odaia copilului să mai și răcească! Până să se usuce la soare și să se prefacă lâna din saltele, beizadea Alecu, propuse domniței, s'o ducă pe vre-o două, trei zile la moșia cealaltă, pe care D-nei nu o cunoștea încă.

Poposiră seara la Vasilcău, o moșie mânăstirească pe malul Nistrului, o batae de pușcă de Soroca. Ca arendaș era un grec bătrân care trăia acolo tot anul cu nevastă-sa și cu o cumnată văduvă, două persoane foarte culte și amabile. Cu mare bucurie a cești oameni buni și primitori ospătară pe prinții Mavrocosta în încăpătoarea lor căsuță, a cărei grădiniță era udată de apele limpezi ale Nistrului. Prânziră chiar și stătură de vorbă până târziu într'o sufragerie de vară, clădită pe tarași pe apa râului, ca un chioșc de pe Bosfor. Acolo aflară că grecul aștepta zilele acestea pe fiul lui, ce își luase diplomele lui de doctor în medicină în Germania, fusese atașat vre-o doi ani la cel mai mare spital din Berlin și că acum venea să se odihnească până la iarnă în Vasilcău, înainte de a'și lua libera practică pentru țara rusească. Atunci se va stabili la Kișinău, unde chiar de la început, era asigurat de clientela coloniei grecești de acolo.

Când a doua zi, domnița dădu cu ochii de Casăuți, mai că nu'i venea să se mai întoarcă la Ciripcău și'i părea rău acum, că nu luase cu dânsa și copilul. Mă rog: poziție încântătoare, casă în care nu ploua nici odată, doi doctori și o spițerie la Soroca. o palmă de loc; alți doctori și spițerii la Iampoli și pentru cazuri mai grave doctor din Berlin. Apoi o gră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dină frumoasă și răcoroasă la spatele casei, băi reci de Nistru la doi pași,— și ce băi ! Pe un nisip auriu, ferit de petre și nămol, fără vâltoare primejdioasă și într'o apă cum e cleștarul! Femeia posesorului o veselă și drăguță mamă de familie, o vrednică și bună gospodină. De ți se ura cetind la romane franțuzești. dând lecții copilului, sau cosând la gherghef, puneai caii la trăsură și pe șoseaua cea turcească erai la Vasilcău în mai puțin de un ceas—și acolo găsiai cu cine vorbi. Apoi domnița își făcuse studiile la Lemberg și știa leșește ; putea dar să treacă apa și să viziteze Iampoli, unde iar ar fi putut face cunoștințe bune și găsi romane franțuzești sau cărți poloneze din belșug, cu toate că acum că se făcuse *verno-podannaia* înflăcărată, patriotismul ei rusesc și proaspăt nu'i mai îngăduia nici o simpatie pentru limba și ideile foastelor sale prietene de școală.

Se întoarseră dar boerii la Ciripcău. Domnița își trimise cu vre-o două harabale la Cosăuți ce'i trebuia din lucruri și din mobile, precum și vre-o două slugi. Lasă pe celelalte și cu toată gospodăria casei sub stăpînirea autocratică a Coanei Marghioalei și luând pe copil și guvernantă în faeton și pe bucătarul pe capră (după ce servise masa boerilor) apucă deadreptul drumul Nistrului, pe când beizadea, în careta cea mare și cu Ienăcache pe capră, luase din ajun drumul Kișinăului, ca de acolo să'și facă ultimile sale pregătiri pentru lunga sa călătorie.

Pe vremea aceea nu era lucru de nimic, să pleci de la Kișinău prin Kiev la Moscva, de acolo la Petersburg și să te întorci prin Vitebsc, Jitomir, Berdicev și Mohilev. Numai la dus, de plecai într'o luni tot luni ajungeai și la Moscva, de nimereai vreme bună și nu întâmpinai pe drum ceva întârzieri, numai atât că era lunea cealaltă ! De dădeai însă de piedici și întâmplări, puteai să ajungi și într'o marți; dar cîte marți mai puteai număra pe drum, aceasta numai cel de sus, ar fi fost în stare s'o prevadă. Incepând de la gubernator, toți se interesau de îndrăznețul care înfrunta o asemenea călătorie. Toți căutau să'l ajute și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să'l lumineze cu sfaturile lor: și Stan pățitul și cel care nu trecuse în viața lui rohatca Kișinăului.

De fapt, careta boerească era destul de luxoasă și foarte încăpătoare. Puteai în voe bună să'ți faci vizitele de etichetă pe ulițele Iașului, să mergi la bal și la teatru, fără să duci grijă că vei boți malacovurile cucoanei; dar să locuești întrânsa zi și noapte timp de o săptămână, fără nici o oprealâ, las, că te-ar fi apucat cârceii, dar ai fi întimpinat multe lipsuri. Deci Ec. Sa D-nul Vinogratki, vice-gubernatorul Basarabiei avu bunătate să vândă foarte eftin kneazului Mavrocosta, *dormeza* lui, adecă careta sa de călătorie. La vreme rea, nici n'ar fi avut ce trage la dânsa șase bouleni voinici, fie noroiul și peste butucul roatei; dar la vreme bună, mergea repede și cu opt cai de cei voinici, din poștele împărătești bine înțeles, căci cu de ai noștri, nici cu zece! Dar adevărat că era trăsură de drum.

Sus cât ținea podul caretei, erau două rânduri de valize mari și late, făcute din pele de vacă și în fiecare puteai să aștorni albituri, așternuturi și haine, fără să le îndoești, oricât de lungi ar fi fost. Cu rânduiala asta, cu cât le-ai fi tixit mai tare, cu atâta ești mai neboțite și mai bine calcate. Dinapoi o coadă cât un faeton cu poclet pentru ca și slugile să fie adăpostite de frig și de ploaie. Sub scaunul din coadă era pivnița cu cadre de sârmă pentru douăzeci și patru de sticle: tot acolo era și camara pentru rezervele de mâncăruri, cuprinsă într'o ladă de tinichea, ca să le ferească de praf și de căldură.

Înăuntru, pe laturea dreaptă, ascunsă în capitonagiul îmbrăcămintei, biblioteca, iar din partea opusă, în acelaș loc spițeria. De trăgeai de doi nasturi de sidef, așezați chiar sub geamurile din față, eșea de sub partea de sus a caprei vizitiului, o masă pusă, cu farfurii, tacâmuri, pahare, încadrate ca la vapoare și cu două tingiri ermetic închise pentru bucate. Scaunul pe care ședeai era prevăzut cu două rânduri de perine.

De'ți venea somn, împingeai masa la loc, și trăgeai de alți doi nasturi, așezați ceva mai jos decât cei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dintăi și'ți venea o parte din peretele de dinainte să se așeze până la scaun, deschizând o gaură adâncă cât ținea capra trăsurei, care și ea era făcută destul de lungă, anume pentru ca să poată încăpea întrînsa picioarele omului celui mai lung. Atunci nu'ți mai rămânea de cât să așezi perinele de sus, la nivelul celor de desubt, ți se făcea așternutul ca acasă și puteai dormi și desbracat, dacă aveai poftă. Totul era așa de bine prevăzut, că de ridicai cele două rânduri de perine, se deschidea în scaun și un... (cum să'i zic mai cu perdea?... *un tout à l'égout*, sau mai exact *tout à la doroghi stolbovoi!*

Dar nu erau numai acestea huzururile ce le găseai în această minunată caretă! Iluminatul era înfățișat cam astfel: In trăsură două reflectoare cu lumânări pentru ca să te poți distra noaptea cetind pe Paul de Kock, atunci la modă, dar numai când hopurile întâmpinate pe drum îți dau pas la această petrecere; iar afară pe lângă cele două felinare obișnuite la ori-ce trăsură, un altul sus de tot, deasupra capului viziteului cu un cogeamite reflector în care ar fi ars și două lumânări deodată, dacă iamșcicii nedeprinși încă cu lumina, nu le-ar fi stins, precum și cele din felinarele de pe lături, preferând încă întunerecul. Nici soneria nu era neglijată: înăuntru un găetan de matase verde cu canaf, trecea prin o găurice mică tocmai la coadă. Ienacache își lega de încheetura mânei capătul de afară, așa că de trăgea beizadea de canaf, își trezea camardinerul, oricât de adânc ar fi dormit.

Un singur lucru lipsea în acest belșug de huzururi: un spălător! De ce oare? Să fie poate o rămășiță atavică din frica și neplăcerea trase de poporul rusesc, când sfântul Vladimir Monomachul la vârît cu deasila în apele Dniprului, pentru ca să'l boteze? De ce această frică de apă la dânșii?

In așa huzur rusesc ajunse kneazul la Dubasarii de pe malul Nistrului, chiar alăturea de gura Răutului basarabean. Acolo dădu de o mică pedică: Nistrul se trece pe pod umblător; sute de care și de căruțe își așteaptă rândul pe amândouă malurile lui; de o nime-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reşti tocmai când podul încarcat începe a se departa de mal, oricât ai fi de kneaz, eşti silit să aştepţi să treacă dincolo, să descarce şi să încarce de iznoavă, apoi să treacă dincolo, să descarce şi să încarce de iznoavă, apoi să treacă dincoace şi iar să descarce pentruca să'ţi facă şi ţie loc! Se perdu deci un ceas cu trecerea şi schimbarea cailor la poşta de peste apă şi apoi drumul înainte prin stepele ukrainene.

Ukraino! Ukraino! pământ de libertate, în care sălăşlueşte din vremuri cea mai tânără ramură din cele trei mari seminţii slave. Ukraino, cu stepele tale verzi ca marea şi nemărginite ca cerul, în care liberul cazac îşi păştea şi herghelia şi ura împotriva păgânului şi a leahului! Ukraino poetică a lui Hmelnitzki şi a lui Mazeppa, în ce hal ai ujuns!? Fraţii tăi de sânge, dar nu de lege, te-au asuprit o vreme, până ce fraţii tăi de lege şi de sânge, v'au înjugat pe amândoi!... Şi acum gemeţi sub aceiaş robie, legată, sarmană Ukraino, cu aceiaş cordea de doroghi stolbovoi, care ne leagă şi pe noi Moldovenii basarabeni, popor de alt neam şi cu alte porniri, dar cu acelaş dor de libertate în suflet.! Netedă şi sarbedă sub arşiţa de lunie se întinde stepa ta pe amândouă laturile drumului şi iamşcicul rus goneşte, prinşi în hamuri rău mirositoare, aprigii şi neînblânziţii tăi sireapi! De pe drumul împărătesc, nouri de praf se înalţă, aşternându-se răsfirat pe galbena şi plăpânda iarbă a ţelinei tale fecioare, istovită înainte de a fi rodit! In larga stepă un plug sărăcăcios, tras de nişte mârţoage corcite, zgârie o biată brazdă strâmbă, pe mământ nerodnic, ori un zmoc de mesteacăni ofiliţi, încearcă în zare a da o închipuire de umbră şi răcoare pe ţarina aceasta mai fierbinte decât plumbul în topire!

Şi merge şi aleargă greaua caretă! Aleargă ziua, aleargă noaptea întreagă şi dimineaţa în acel nour de praf, însurită de nu-i se mai cunoaşte nici văpseaua nici geamurile, abia oprindu-se ceva mai mult la două, trei poşte odată, pentruca să i se ungă roţile, apoi porneşte iarăş şi iar aleargă fără răgaz nici astâmpăr,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parcă dusă de o putere nemiloasă înainte, tot înainte, spre crivățul cel blestemat!

Intr'o dimineață, coborîndu-se beizadea din caretă la o poștă, o luă pe jos înainte, ca până s'or schimba caii să'și mai dezmorțească picioarele. Pe drum întâlnește o tabără de care ca cele de la noi, iar oamenii de și îmbracați rușește, mânând boii cu „ța !“ și „hăis!“ „Uite se gândi el, boilor nici Rușii nu le pot grăi de cât moldovenește ! De alt-fel nu pentru întâia dată văd așa lucru. Rusul îi bun numai la cai, la boi nu se pricepe!“. Era să'și urmeze calea, când fu oprit în loc de un puternic: „Hăi,—ța—hărea, mâncate-ar boala !

—„Da dincotro, oameni buni, îi întrebă Kneazul uimit?“

—„Di la Kiu [1]), cucoane, răspunse unul.“

—„Și unde mergeți“

—„Iaca! Apoi unde să mergem? Ne ducem acasă, na!“

—„Da'i departe?“

—„Ba chiar aicea peste deal. Să tot hie vre-o cinci vrâste [2]).“

—„Și ce cătați voi în sat rusesc?“

—„La noi în sat cucoane, nu-i nici picior de rus, să știi mneata! Numai români [3]) curați. Și suntem vre-o șapte, opt sate, tot așa!“

—„Cum de v'ați pripășit tocmai pe aicea?

—„Apoi noi de unde să știm? Ne-am trezit pe locurile acestea decând am deschis ochii! Auzim și noi din bătrâni, care și ei tot din bătrâni au auzit'o, că suntem veniți tocmai din zilele lui Petru cel Mare, aduși de un boer mare moldovan, care se numia Cantemir.“

—„Da portul vostru, de ce l'ați schimbat?

—„Unde n'au muerile când să țese și pentru noi. Apoi portul aista e ceva mai eften pe aicea și se cam uitau Rușii la noi ca la urși. Da nu'i de mult nici cu

---

1) *Kiu* în loc de Kiev; se întrebuințează și de către moldovenii din Basarabie.

2) *Vrâste* în loc de verste; tot ca în Basarabia

3) *Români!* Basarabeanul ar fi zis moldoveni curați!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

asta, că de al de tata, umblau cu opinci și cu ițari. Dar muerele și fetele tot portul lor îl țin și astăzi. Chiar noi pe vreme de iarnă, purtăm căciula de oaie și cojocelul scurt.

—„Da biserică, aveți?“

—„Avem; cum să nu avem? Numai atât că popa hiind Rus, slujește pe rusește, de nu'l înțelege nici Dumnezeu tocmai bine; că Rușii, apoi nu-l mai înțeleg de loc, unde spun ei că'i Ruseasca veche, care nu se mai grăește acuma. Da, ia! ne mai botează copii, ne mai cunună flecăii cu fetele; când murim ne mai prohodește, ca pe niște creștini ce suntem și noi! Nu'i tot o lege și la Rus?“

—„Oare școală, aveți voi în sat?“

„Școală?! Da ce să facem cu dânsa cucoane? Cine i-ar calca pragul? Limba noastră știu că nu ne'or învăța-o Rușii, că nu o știu nici ei! Limba lor ne-o învață nevoia! Mai avem noi vreme de carte? Abie ne dovedim grijile și așa!“ Apoi plictisit de atâtea întrebări nesăbuite: ia mânați înainte, măi oameni, buni, că vine daradaica boerului! Hăis porumbel, hăis plăvan, hăis!“.....

Se sui dar bietul boer în *daradaica* lui, cum i'o poreclise țaranii. „ Bre, bre, bre, făcea el în gând, dar încăpățînat neam mai este și al nostru! Dacă o mână de oameni, aruncată în mijlocul rusimei, tocmai din vremea lui Petru cel Mare și a lui Cantemir, nu și-a perdut nici limba, nici obiceiurile, ba cată că'și zic români, iar nu moldoveni ca ai noștri, apoi ori ce'o vrea să facă împaratul și cu toți cinovnicii lui, nu'i vor putea rusi pe cei din Basarabia, nici peste o mie de ani!“

Tot numărând la poște și schimbând la cai, se ajunse, din mila Domnului și la Kiev. Cu toată dorința ce ar fi avut'o beizadea de a cerceta acest leagăn al Provoslavii, unde prin ukaz împărătesc însuși Dumnezeu este oprit aș mai alege sfinții dintre călugării ruși[1]),

1) Imparatul Nicolai I plictisit de numărul covârșitor de sfinți naționali ruși, ce'i scoteau după moarte monăstirile din Kiev, decretă ca președinte al sinodului, că de la data cutare, sființii noi să nu se mai recunoască în cuprinsul imperiului!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fu silit din lipsă de vreme să'şi urmeze calea, după o singură noapte de odihnă. Trecu Dniprul, prima cristelniță a provoslavnicului popor rusesc și apucă din nou po doroghi stolbovoi!

După vre-o poștă, două, înfățișările se schimbă: începe câte o pădure de mesteacăn, de molift, apoi și de brad; rare la început, apoi tot mai mari și mai dese. Boi aproape nici că mai întâlnești, nici la jug, nici la plug. Dar nici vreun lan de grâu. Tot lanuri de sacară rebegită, de orz în care abia de se mai putea ascunde cioara, hrișcă ceva mai multă, ovăz și ceva lanuri mai mici de cartofi.

De unde'ți răsuna până acum la ureche armonioasa limbă ruteană sau hoholă, cu *șo*, în loc de ștò [1]), cu *hovoriu* în loc de govoriu [2]), se spune acum șto-s, gâvariu-s, tac-s, niet-s, kak-s și tot aninându-se câte un *s* în coadă, doar s'ar mai îndulci cu ceva aspra armonie a limbei velico-ruse, care lipsită de această îndulcire ar aduce mai mult a hârîit de râșniță. Casele țaranilor însă sunt mult mai mari și mai frumoase de cât ale țaranilor de la noi, atâta numai că nu vezi nici un acaret în bătătura lor.

Ele sunt toate de grinzi de brad sau de molift, care se încrestează unele de altele, lăsându-se capetele eșite pe la colțuri, ceia ce alcătuește o împodobire destul de estetică; ferestrele sunt destul de măricele în patru ochiuri și prevăzute cu obloane; acoperemântul de șindrilă în patru sau mai multe ape, este impodobit lă streșin cu niște scânduri supțiri, dăltuite în fel de fel de chipuri, alcătuind deasupra ușei de intrare un fruntar ale căruia capete se încrucișează în aer, încercând a aminti vulturul cu două capete, cioplit cu barda. In deobște înfățișarea este chiar frumoasă și neasemanat mai drăgalașă de cât casele preoților noștri de țară. „Iată niște oameni care știu macar să „locuiască, făcu beizadea, cu mulțumire sufletească, „pentrucă găsisc în sfârșit și ceva de laudă, în noua „sa patrie!“ Apoi cu un avânt și mai curat de patrio-

1) *Șto*: ce?
2) *Govorin*: vorbesc, spun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tism rusesc: „Asta este chiar pricina că Rușii au cucerit „rit aproape de un sfert al pământului! Care din po„poarele noastre din Orient, le'ar întrece întru aceasta ? „Și încăpător și trainic și estetic !“

La o poștă ce se afla chiar în mijlocul unui sat, avu boerul curiozitatea să cerceteze una din aceste minuni de muchelef rusesc, ce mai poartă și dulcele nume de *izbà* ori *hàta*. Avu ce admira: Intrânsa sălășluiau într'o plăcută amestecătură: și rusul și iapa cu mânz; și rusoaica și vaca cu vițel; și fetele mai mari și scroafa; și băeții mici și purceii. De acole numai mărunțiș: gâște, găini, rațe, cloște cu pui, păduchi de lemn..... și de ceilalți; apoi tot ce a mai strâns tata Noe în corabie. Iar în chip de odogaciu și de chihlimbar, o duhoare mai grea de cât acea de la grajdanskii sud! „Acum înțeleg și eu, făcu bietul Mavrocosta, desamăgit, pentru ce nu au nici un acaret în bătătură! Grămădesc tot ce au, binișor în casă, ca să nu poată zice nimeni din vecini că le-au găsit pe drum. Vorba lui moș Sandu de la Ciripcău.“

Apoi se perindară poște după poște, orașe după orașe, fără ca nici pe acele să aibă parte a le cerceta, de oare ce aflase că împaratul și sosise la vestita mânăstire Troitco-Serghievskaia lavra, de la porțile Moscvei, unde trebuia să stea opt zile în post și rugăciune până în ziua încoronărei, când își va face întrarea solemnă în Kremlin.

In acest răstimp, adică în ultima zi, se îndeplinea datina Romanovilor: de două ori i se oferea coroana și de două ori o respingea; numai la a treia chemare o primea cu întocmirea ca: *voința lui, lege va fi!*

După cum vedeți nu era vreme de perdut, de voiai să ajungi la timp; așa că după opt zile și șapte nopți de la plecarea sa din Kișinău, kneazul Mavrocosta își făcu și el întrarea în Moscva, chiar cu o zi înainte de țarul.

Orașul gemea de lume și locuințe nu se mai găseau nicăire. După ce colindă mult prin toate părțile, avu norocul să găsiască o odăiță, tocmai la catul al treilea al unuia din cele mai bune oteluri, așezat pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

una din străzile principale. Nu i se ceru decât 25 de ruble pe zi de odae; dar fiindcă ferestrele dau în strada pe unde era să treacă spre Kremlin alaiul împărătesc, i se puse în vedere că otelul își rezervă dreptul, numai pentru timpul trecerei cortegiului, să închirieze ferestrele publicului, ori dacă Luminarea sa nu vra să fie tulburată, să bine voiască a plăti un supliment de o sută de carboave pentru fie care fereastră. Luminarea sa, cam înghițind în sec, se învoi să se închirieze numai una din ferestre, iar pe cealaltă să i se rezerveze pe socoteala lui. Mai plăti trei ruble pe zi pentru ca să i se primească careta într'un șopron, împreună cu altele și se văzu așezat la Moscva, în întocmirele cele mai eftene, dat fiind împrejurările cu totul deosebite. Pentru Ienacache nu plăti nici o odae, căci avea odihnă bună în careta din șopron.

Chiar la otelul lui se întâlni cu mai mulți ofițeri și generali, pe care'i cunoscuse fie la Moldova, fie la Kișinău și avu prilejul să fie prezintat comtelui Adlerberg, ministrul curții împărătești. Ofițerii îl poftiră să ia masa la clubul marilor comercianți, locul unde spuneau ei că se gătea mai bine de cât ori unde. Bucătăria era în adevăr perfectă, dar lumea de acolo i se păru cam ciudată pentru niște oameni, dintre care cel mai sarac, putea dispune de la zece milioane de ruble în sus. Incepând de la D-nul președinte al clubului, tot niște Ruși bărboși, pletoși, cu cararea la mijloc îmbracați în haine naționale rusești și cu cizme mirosind a pele rusească. După masă președintele îl invită să viziteze saloanele de joc: „Merg cu plăcere D-le președinte, dar numai de curiozitate, căci nu joc cărțile niciodată“ In saloane erau tot comercianți cuminți care jucau, cine un écarté, cine un lansquenet și nu se prea vedeau bani pe masă. „Să facem macar un mic piquet, de zece carboave, zise președintele.“ Ii fu rușine beizadelei să nu riște zece carboave. Jucă două partide și le câștigă pe amândouă. Rusul nu plăti nici pe una, dar îl întrebă cu smerenie de'i va face marea cinste să'l primească la otel, la ceasul unsprezece, dimineață? Mavrocosta îl pofti să vadă trecerea alaiului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932
ROMÂNIA Cluj Biblioteca Universității

împărătesc de la fereastra odăci sale. La aceasta D-nul președinte mulțumi cu mare smerenie, dar nu primi zicând că a poftit și el câțiva negustorași de a lui, să vadă trecând Prea Inaltele Fețe, pe dinaintea neînsemnatei și sărăcăcioasei lui căsuțe.

A doua zi, punct la unsprezece, se înfățișă negustorul și'i numără knezului uluit douăzeci de mii de ruble!

—„Vă înșelați, Ivan Iegorovici, făcu beizadea. Noi am jucat două partide de pichet a zece ruble.“

—„Tocmai, Vașe Siatelistvo, răspunse negustorul. Două partide a zece ruble punctul. Două sute de puncte, fac tocmai douăzeci de mii de ruble. Noi negustorii știm să socotim mai bine decât noblețа; puteți avea toată încrederea!“

— „Măi, măi, măi, făcu bietul Mavrocosta, crucindu-se după ce plecă Rusul! Ce am făcut și ce eram să pățesc! Dar dacă perdeam, cu care n'am luat de acasă de cât șapte mii de carboave din care am mai cheltuit și pe drum?! De unde scoteam douăzeci de mii de ruble?“. Se duse la fereastră, căci parcă începea a se auzi sunete de muzici și urale. Aruncându'și ochii la mărețul palat de peste drum, își văzu la balconul de marmoră al palatului, înconjurat de ruși bărboși, tocmai pe Ivan Iegorovici al lui, care'i făcea închinăciunile cele mai smerite. „Na, făcu beizadea în gând, iaca și sărăcăcioasa și neînsemnata căsuță a lui Ivan Iegorovici și toți bărboșii iștia, prietenii lui, niște bieți negustorași, care de saraci ce sunt, punându-se la un loc ar putea cumpara Moldova toată, plătind'o a câte două sute de carboave falcea!“.

Dar iată că trece alaiul.

In capul coloanei trei batalioane de așa numiții milițieni, înființați în amintirea *opolcenii* adică a milițiilor care s'au luptat la 1812 împotriva lui Napoleon I-iu. Inarmați ca restul infanteriei, dar îmbracați național, mai au și o bărdiță trecută în cingătoarea caftanului, o cruce albă cusută de mâneca dreaptă și încă una la pălărie. Ii urmează o întreagă divizie de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

patru regimente de grenadieri, pe jos, cu portul cam la fel cu grenadierii gardei napoleoniene.

In capul diviziei a doua, vine regimentul Pavlosc care începând de la general și până la cel din urmă soldat, este alcătuit de niște adevărați uriași, toți blonzi toți cârni și purtând niște chivere în chip de căpățină de zahar, roșii și vargate cu aur. Apoi vestitul Preobrajenskii Polk, Izmailovskii și în sfârșit Semeonovskii.

De acolo caretele aurite cu odoarele împărătești, adică coroanele, mantiile, sceptrul și globul, duse fiecare în carete deosebite de către un mare demnitar al imperiului și escortate de către un escadron de cavaleri-guarzi, îmbracați în platoșe și chivere de argint, cu pajura de aur cu aripele întinse atât pe platoșe cât și pe vârful chiverei, de parcă vrea să'și iee zborul!

După odoare începe nesfârșitul șir de trăsuri aurite, ducând după rang câte patru dame sau domnișoare de onoare, îmbrăcate în mantie de curte peste costumul rusesc și pe cap cu *cacoșnicul* (coafură națională rusească, în chip de diademă) și împodobite cu petre scumpe după averea proprietarei. Cele mai mici în grad, poartă numai țifra împărătesei pe umărul stang, iar altele chiar portretul. Sunt escortate de șambelani și gentilomi ai camerei, călări.

In urmă marele Ducese și principese străine, urmează fie-care în careta ei de aur cu o damă și două domnișoare de onoare, Sunt escortate de paji, șambelani, maeștri de ceremonie și comiși.

Impărăteasa-mama (soția răposatului Nicolai Pavlovici) purtând mantia și coroana pe cap, escortată de marii demnitari ai curței, adică Ministrul curței, marele comis, marele șambelan și marii maeștri.

In fine împărăteasa tânără, neîncoronată încă și singură în careta ei de aur, abia încăpând în ea din pricina trenei. Ea nu este escortată de cât de cei șase paji, pe jos, meniți a'i purta trena.

La distanță de vre-o treizeci de metri, apare singur noul împarat, în uniformă de general adghiotant, purtând eghiletele și țifra tatălui său în diamante pe epoleți, pentru a învedera că în tot timpul domniei lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se va privi ca adghiotantul părintelui său, îndeplinindu'i dorințele, urmându'i gândurile și împărtășindu'i vederile.

După alți douăzeci de metri: marii Duci cu principii de coroană, trimiși de statele prietene, prinți străini, sau înrudiți, generali adghiotanți și restul suitei, după care urmează cele trei divizii de cavalerie în următoarea orânduire.

Cazacii roșii și cazacii albaștri, huzarii împăratului cu spențerul roș și dolmenul alb, huzarii de grodno cu spențerul verde și dolmenul roș, ulanii roșii și ulanii albi, dragonii și grenadirii călări. Celelalte trei escadroane de cavaleri-guarzi cu regimentul de guarzi-călări, care se deosebesc prin culoarea metalului platoșilor și a căștilor care sunt invers — și în sfârșit brigada de curațieri, sau pe românește de platoșieri.—

Artileria nu lua parte la alaiu, fiind înșirată afară de oraș și ocupată a trage salve, în tot timpul trecerei alaiului.

Măvrocosta primise de dimineață din partea contelui Adlerberg o cartă de invitație, pentru aceia dintre catedralele Kremlinului, unde avea să se facă încoronarea, precum și o brățară pentru vizitiu, ca să poată pătrunde până acolo nesupărat de poliție. Avu timp să lese să se scurgă toată oștirea asta, porni spre biserică, socotind că va ajunge prea târziu și totuși mai avu de așteptat cam multișor acolo.

Intăi sosi împărăteasa-mamă, care se duse de-a dreptul să se așeze pe unul din acele trei jețuri de pe tron (cel din stânga) pe când fiul ei dus de cler, intra în altar spre miruire, de unde eși cu mantia și se sui pe tron.

După ce încoronă pe tănăra sa soție, luă din mâna mitropolitului coroana de Monomach și ridicând-o cu amândouă mânile până la înălțimea frunței sale, începu a rosti cu o voce puternică crezul nostru ortodox, iar după ultimele cuvinte își puse coroana pe cap, apucă globul în mâna stângă, sceptrul în mâna dreaptă și se așeză măreț pe tron. După săvârșirea slujbei, împaratul și împărătesele amândouă, înconju-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rară de trei ori biserica, pentru a se arata poporului, purtând însemnele împărătești, pentru întâia și de pe urma dată până la moarte.

Ar fi prea lung să vă descriu sărbările care au urmat încoronarea, cu masa slujită de către demnitarii palatului; cu banchetul ce'l oferă țarul poporului, dându'i prilejul și învoirea de a'și urma datinele, furând tacâmurile, farfuriile și paharele; cu balurile nobilimei și părăzile militare. Cavaleria aceasta, unde caii costau câte cinci mii de ruble și ale căror talie și părul se deosebiau pe regimente; unde fie-care om avea trei ținute, toate deosebite de la botfor, culoarea hainelor și până la dragona săbiei, (adică: de grajd, mică ținută și ținută mare) unde ofițerii mai aveau pe deasupra și cu totul deosebită în afară de celelalte 3, ținuta de bal: toate acestea erau covârșite în mintea lui Mavrocosta de ceremonia încoronărei.

Cu toate că fusese student german cu idei filosofice înaintate, cu tot fondul acel democratic, care mocnește une-ori pe neștiutele, în sufletul românului de ori-ce treaptă, Mavrocosta nu putea să rămâe nesimțitor la o asemenea priveliște!

Cum să nu fie mișcat la vederea acestui monarch, singur stăpânitor asupra atâtor milioane de supuși, venind să se plece cu smerenie și să primească sfântul mir de la acea biserică pentru care atâția din neamul lui Mavrocosta își varsaseră sângele și îndurase martirul? Unsul acesta a lui Dumnezeu, care înainte de a se încununa cu coroana sfântului Vladimir, rostește solemn simbolul acela de credință pentru care muriseră strămoșii și pe care copil, îl rostise și el de atâtea ori pe brațele mamei, ori îngenunchiat pe pătișorul său,— putea să'i mai apară ca ființă pământească? Nu! In clipa aceia bunul și curatul moldovan, uita de Moldova și îi dorea din suflet acelui țar rusesc, pe care'l lua drept Monomach, apărător al credinței, îi dorea zic, izbândă întreagă, izbândă deplină asupra păgânilor asupritori de neamuri, asupra Romei asupritoare de conștiințe! In clipa aceia nu mai erau pentru dânsul nici ruși, nici leși, nici ruteni, nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moldoveni sau munteni, nici greci, nici bulgari, nici sârbi, ci numai fraţi de lege mărturisând crezul neştirbit dat de apostolii bisericei; iar biserica punându'i pe toţi şi pe dânsa, sub scutul monomachului, nu ca s'o stăpânească, ci pentru ca s'o apere; nu pentru ca să'i asupărească, ci pentru ca să'i îndrumeze după duhul acelui simbol, spre lumină, adevăr şi dreptate!

Şi adevărat că covârşitor de mare putea fi menirea unui ţar ortodox, apărător de limbi şi de popoare, îndrumător spre lumină şi dreptate, în numele luminei şi dreptăţei veşnice; luptător luminat împotriva întunericului şi al asupririi! Istoria întregului Orient e martoră, că Dumnezeu nu i-a precupeţit ţarului rusesc nici mijloacele, nici împrejurările prielnice!

Da; dar unsul lui Dumnezeu nu este de cât un om pământean şi greşitor şi ca om el aparţine numai unui singur neam! Atuncea din credinţă el face o unealtă; coroana Sf. Vladimir dată spre apararea lumei creştine, el o înjoseşte, coborându'i înalta ei menire, la înălţarea unui singur neam — neamul rusesc —; a unei singure limbi — limba rusă; — a unor năzuinţi nedrepte şi asupritoare—Panslavismul! — Şi aceasta împotriva atâtor limbi mai dulci şi mai frumoase, mai vechi şi mai luminate, chiar atunci când aparţin însuş neamului slavonesc. Şi iată acea menire cerească de monomach, pe care-i-o hărăzise lumina cea neprihănită, adevărul cel netăgăduit şi dreptatea cea deplină, ajunsă în mânele sale de om muritor, simbolul întunericului, al făţărniciei şi al asupririi!

Departe însă era încă beizadea Alecu, de asemenea gânduri! Şi lumina adevărului nu'l pătrunse de cât încet, zi cu zi, an cu an, oleacă câte oleacă, iar pe deplin, abia numai în ultimele ceasuri ale vieţei sale! Pe atuncia el plutea în deplină nălucire, cu toate că firea şi sîngele care clocoteau în el, îl făceau uneori să se lovească de unele fapte sau gândiri, care l'ar fi putut deştepta, de nu s'ar fi încăpăţinat a închide ochii. cum îşi ascunde struţul capul.

Serbările se încheiară printr'un concert uriaş, unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru întâia dată se auzi vestitul imn împărătesc: „Boje Țarià Hrani“ [1]), cântat de două mii de voci, toate muzicile militare, acompaniat cu salve de tunuri și dirijat de însuș compozitorul Livou! De n'o mai fi auzit nici atunci Dumnezeu ruga Rușilor de a feri pe țarul de boclucuri și nihiliști apoi se vede, oameni buni, că departe trebue să mai fie cerul de pământ!

După ce plecă curtea imperială din Moscova, Cc. Alecu îl trimise pe Ianacache să'l aștepte la Pscov cu daradaica. (căci așa rămăsese porecla, dată de țaranii români de lângă Kiev). El însă plecă de-a dreptul la Petersburg, pe noua linie ferată, care ca ori și ce lucru bun făcut de țarii rusești, are și ea legenda ei.

Se zice că împaratul Neculai Pavlovici se trezi într'o bună dimineață, cu năstrușnica poftă de a avea și el un drum de fier în împărăția lui și hotări să unească prin șine cele două capitale ale sale. Numi dar o comisiune technică, pentru a studia și plănui traseul pe hartă.

Ca ori ce comisiune conștientă de menirea ei, își constitui mai întâi regulamentul care s'o împedece de a lucra în mod pripit, apoi își stabili diurnele și lefile și odată ajunsă pe teren, căută să ocolească cele mai mici obstacole. De alt-fel obstacole găsiră, slava Domnului, destule și nu tocmai mici: căci erau o groază de mlaștini și de bălți, care nu erau de trecut. Să ții linia dreaptă între Petersburg și Moscova, las că ar fi trebuit s'o duci aproape tot timpul numai pe poduri, dar micșorai numărul verstelor și al terasamentelor aproape cu trei sferturi! In așa întocmire se micșora și cătimea materialului de furnizat. Ce să cheltuești și ce să'ți mai rămâe?! Așa că atunci când comisiunea technică fu silită să'și înainteze lucrările sub înalta amenințare de a fi disolvată, ea prezintă Majestății Sale Imperiale, un plan al cărui traseu, aducea mult cu urma boului!

Niculai Pavlovici, care cunoștea ingineria binc și pe inginerii săi, poate și mai biue, luă o linie de cele

1) Doamne, apără pe țarul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mari, aşează pe plan un capăt a linii pe Moscova, celalt pe Petersburg, apucă un creion roşu şi... hârşti!... trase o frumoasă linie dreaptă între aceste două puncte! Apoi uitându-se drept în ochii technicianilor: „dar aşa nu se poate?“. întrebă ţarul?

— „Nu majestate, avu curajul să întimpine cel mai mare în grad dintre ei! Sunt bălţi şi mlaştini care ar trebui secate şi răscolindu-se nămolul s'ar ivi nişte molimi, care ar ucide zeci de mii de vieţi“.

— „Numai atât, întrebă bunul ţar? Pentru clădirea Petersburgului tot pe mlaştini, au perit şi mai multe!“. Apoi luând un creion albastru, de data asta, scrise pe linia reşie: *Biti po semu* [1]) şi iscăli *Nicolai*! Bălţile şi mlaştinele au fost secate, zecile de mii de ruşi au fost îngropaţi toţi şi până la unul creştineşte, dar drumul a eşit drept ca lumânarea!

Cel dintâi lucru pe care'l făcu Mavrocosta ajungând la Petersburg, fu ca să se prezinte contelui Adlerberg, ministrul curţii, pentruca să'i mulţumească de gentileţa cu care îi dăduse prilejul să asiste la încoronare. Apoi îl întrebă de nu s'ar putea învrednici să depue la picioarele Majestăţii Sale, omagiile lui de adâncă recunoştinţă pentru deosebita favoare pe care a primit-o?

— „Nu vă pot răspunde încă nimica, dragă prinţule, răspunse contele. Trebuie mai întâi să cer ordinele suveranului. D-ta fă'mi chiar îndată aci, cererea oficială şi'ţi voi da răspunsul cum voi primi dezlegare.“

— „Excelenţă, răspunse Mavrocosta, cam încurcat, trebuie să vă mărturisesc că nu ştiu încă rusește. Cititorul a priceput desigur că toată audienţa aceasta avuse loc în franţuzeşte, care era pe atunci limba saloanelor.

— „Ah! Dar asta nu face absolut nimica! Nici eu nu ştiu. Cine ştie rusește la curte? E bun pentru cinovnicii de rând şi pentru ofiţeri ca să se înţeleagă

---

1) Biti po semu: Formulă executorie a ţărilor şi asupra căreia nu se poate reveni. Ea înseamnează pe românește: *aşa să fie.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu trupa!“ Lovind apoi de două ori pe clopoţelul biroului său: Carl Vilhemici, zise pe nemţeşte funcţionarului, care se ivi de îndată în prag, fă te rog degrabă o cerere de audienţă privată pe numele prinţului Alexandru Dimitrievici-Mavrocosta.“ Peste cinci minute cererea era făcută şi iscălită. Atunci contele sculându-se zise: „astăzi kneazule eşti liber, dar de mâne dimineaţă sa nu mai eşi din casă până nu'i primi răspunsul meu... Ah! eram să uit: Să ştii că curtea este în doliu, deci cravata neagră şi mănuşi la fel!“

A doua zi dimineaţă pe când se bărbiercea, primi prin un curier al palatului cartea de audienţa privată chiar pentru acea zi. I se mai făcea cunoscut să se afle la debarcaderul vapoarelor din Peterhof, punct la $11^1/_2$ de oare ce M. S. îl va primi la orele două. „Ce naiba, se întrebă uimit beizadea? Să iau vaporul care pleacă de aici la 9 jum., voi ajunge acolo la 11 jum. Bun asta am înţeles'o. Dar ce să mă fac eu pe pontonul debarcaderului până la ora două?“ Curierul îi tălmăci să'şi puie hainele de audienţă într'un geamandanaş, căci acolo va fi găzduit la curte, unde va avea tot timpul să se îmbrace.

In adevăr. La debarcader îl aştepta o trăsură a curţei care'l duse la palat. Acolo i se puse la dispoziţie o cameră şi un servitor. I se servi şi un dejun şi punct la două fără un sfert un aghiotant veni să'l conducă până în cabinetul ţarului. M. S. îl primi cu mare bună-voinţă, îl făcu să şeadă pe un jeţ lângă biroul împărătesc, îi puse câteva întrebări vorbindu'i numai franţuzeşte şi'i spuse la urmă că M. S. împărăteasa aratase dorinţa să'l cunoască.

La eşire acelaş aghiotant îl duse până la dama de onoare de serviciu, care'l introdu-se îndată în salonul împărătesei. Acolo se afla din întâmplare şi împărăteasa mumă. „Am vrut să cunoaştem un boer moldovan, îi spuse împărăteasa tânără, cu un zâmbet amabil, şi amândouă suveranele începură a face întrebări peste întrebări despre Basarabia şi mai ales despre Moldova, dar nişte întrebări atât de naive, încât mai mai să'l întrebe dacă moldovenii umblă ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toți oamenii ori în patru labe sau dacă nu se hrănesc și ei cu carne de cal ca cerkejii. Fură foarte mirate de răspunsurile lui Mavrocosta și cum aflară că fusese student la Heidelberg, nu'i mai vorbiră decât nemțește.

La Petersburg, primi după câteva zile numirea sa în demnitatea de gentilom al camerei Majestății Sale Țarul! Uluit alergă într'un suflet le contele Adlerberg să'i spue că interesele sale nu'l iartă să se strămute la Petersburg spre a'și îndeplini slujba. Contele se porni pe râs. „Dar cine îți cere să faci vre-o slujbă la curte, dragă prințule? Este o demnitate absolut onorifică, fără nici o sarcină precum fără nici o plată. Ea te asimilează în rang cu locotenenții coloneli, și în țara asta, unde toată lumea slujește ori a slujit, îți hotărăște deocamdată un loc de cinste în ierarhia noastră rusească, potrivit cu vrâsta dumitale și pe care ne vom sili să'l creștem cu vremea și fără nici o grijă sau sarcină din partea dumitale până la rangul la care îți dă dreptul strălucitul nume pe care'l porți. Te vei încredința în curând, când ne vei cunoaște mai bine țara, că de această demnitate atât de neînsemnată la început, sunt legate niște drepturi și onoruri care nu sunt de lepădat. Când zic că nu vei avea nici o sarcină zic poate prea mult. Deocamdată ești dator să'ți faci uniforma, sau mai bine zis uniformele căci sunt cam vre'o șase la număr și costă toate numai 2500 de carboave. Apoi trebue să ceri îndată audiențe de mulțumire împaratului și separat amânduror împărăteselor. Aceasta odată făcut ca unul ce aparțineți curții, trebue să fiți cunoscut personal de către toți marii Duci și marele Ducese. Vei cere deci audiențe de prezentare la toți și la toate, fără a omite vre-unul și vei adresa cererile direct mareșalului curței sau marei maestre, fiecărui făcându-le și lor după audiență o vizită de mulțumire. Pentru ca să nu te încurci îți voi da o listă cu adresele tuturor. Bagă de seamă să nu omiți pe cineva. E foarte importantă seria aceasta de audiențe. Noi curtenii o numim: *la*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tourucе des grands Ducs [1]) Acestea toate odată îndeplinite te poți duce unde poftești și să nu dai pe la curte cu anii. Numai atunci când ne vei face plăcerea de a ne cerceta capitala să nu uiți ați aduce uniformele a cere din nou audiență și a reânoi la tournéc des grands ducs!"

Facerea uniformelor, audiența (particulară de astă dată) la împaratul apoi cele private la amândouă împărătesele, în sfârșit faimosul turneu pe la marii duci și marele ducese îl ținură în loc pe bietul român, mai bine de o lună. I se imbâcsise nasul de mirezme de tot soiul și de cele de salon și de cele de uliță sau de restaurante, care nici pe departe nu aduceau nici a odagaciu, nici a chihlimbar sau lăcrămioare de pădure! I se acrise sufletul de supe *à la Reine, de asietrina mayonaise* [2]) și de fripturi de *riapcichi* [3]). Deci cum isprăvi, fuga la gară și cu cel dintâi tren la Pscov, unde regăsi pe Ienacache și tihnita lui daradaică! Puse pe camardiner să'i gătească îndată niște scrob de ouă și pui cu smântână dar și puii și chiar și ouăle din scrob i se păreau că tot a riapcichi ienuperați miroase.

Plecă a doua zi din Pscov, pe bogata șosea care duce familia împărătească de câte ori îi vine pofta să meargă peste graniță. Tot pe șoseaua aceasta intră în Rosia nenumăratele principese germane, menite din vremuri a da neamului Romanovilor spițe întregi de mari duci și chiar de împărați neaoși, ruși sadea! De asta poate șoseaua aceasta este o minune de frumusețe și [illegible] bogăție:

De douăzeci și patru de stânjeni, ca orice drum împărătesc, ea este împetrită și tăvălucită peste tot cu atâta îngrijire, că nu găsești pe toată întinderea ei cel mai mic fir de buruiană; nici o piatră desprinsă sau uitată, nici o scorbură care să dea prilej celui mai mic hop, celei mai neînsemnate zdruncinături; versta sunt un adevărat mozaic alcătuit din petricele negre și albe, despărțite prin chenare de petricele

1) *Tournée des grands ducs:* Tutneul la marii duci.
2) *Asietrina:* Nisetru de Volga.
3) *Riăpcichi:* găinușe salbatică cu gustul de ienupor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

roșii; poștele nu mai sunt poște, ci apevărate palate. Din trei în trei poște găsești restaurant și un apartament pentru familia împărătească. Trei telegari în loc de opt cai duceau în nouri greaua caretă. Păduri frumoase de mesteacăn și molift întretăiate de frumoase poeni, se resfirau umbroase din amândouă laturile șoselei, întinzându-se departe, cât poți cuprinde cu ochiul. Și astfel merse treaba strună până la Vitebsc. Să trăiască familia imperială și principesele germane!

Șoseaua mergea ca chipurile și până la graniță; dar ce folos? Beizadea trebuie s'o părăsească pentru a lua drumul spre Jitomir, po doroghi stolbovoi! Și ce mai dorogă, maica ta Hristoase, Doamne! Pe drumul larg, croit într'o nesfârșită pădure de mesteacăni la început, apoi numai de brad, înnotai până în butucul roții în straturi de nisip atât de groase și nestatornice, încât înnecau și verstele mai sus de jumatatea lor. Ori câți cai ai fi adăugat *podorojnei*, din pas nu puteai eși. Nu auziai de cât un șâșâit prelung, întrerupt din când în când de zdruncinătura adusă de vre-un bolovan îngropat adânc în nisip: șșș zdup! șșș zdup, zdup! Aceasta era toată muzica și petrecerea. Incolo nici un ciripit... nici macar un cârâit de cioară! Inspăimântătoarea muțenie a nesfârșitului codru verde-întunecat, mai întunecat decât, verde din pricina așchiilor de brad! Și aceasta zile după zile, nopți după noți, pustiu mai fioros decât Sahara care'ți lasă macar seninul cerului să'ți mai scalzi în el privirile!

Intr'o dimineață i se făcu poftă beizadelei de un pahar cu lapte și ajungând la o poștă în jurul căreia se resfira un sat, ceru unui locuitor să'i vândă o cană.

— „Pe aicea Barin[1]), noi nu știm ce'i aceia răspunse rusul. Doar când mergem la târg, de vedem așa lucru!“

— „Cum? Nu aveți vaci în sat?“

— „Dar cu ce să le hrănim de le-am și avea?“ făcu țaranul zimbind prostește.

— „Bine, dar voi din ce trăiți?“

1) *Barin*: cucoane.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „la facem și noi cofe, putini, opinci din coajă de brad, le ducem la oraș de le vindem și ne cumpărăm de ale gurei. Fetele mai duc în târg mure și zmeură, când se face; mai găsim și noi vre-un peticel de pământ ca să punem ceva cartofi; de cosit, cât ai putea erna vre-o rablă de cal cu care să ți poți duce marfa la târg, tot se găsește, de te afunzi mai departe în pădure; dar nu ca să mai ții și vacă. Fără lapte putem trăi, dar de nu ne-am duce cofele la târg cu ce ne-am hrăni? Nu'i om în sat, cât de bătrân, să'și amintească de alt lapte decât acel pe care l'a supt de la măsa!"

De la Jitomir înainte, tot așa drum găsi până aproape de Berdicev, unde dădu de pământ sănătos și putu merge și în goană. Apoi intrând în oraș, parcă'i mai amirosi kneazului a Basarabie nu că dăduse de vre-un Român pe acolo; dar era belșug jidovesc mai mare și decât la iarmarocul dela Bălți!

Dela Berdicev nu mai era mult nici până la Mohilev, oraș pe malul stâng al Nistrului, drept în fața orășelului Otache, proprietatea kneazului Mihail Cantacuzino, mareșalul nobilimei Bessarabii.

Cu ce bucurie trecu Nistrul bietul Mavrocosta! Ce fericit călcă, după mai bine de trei luni de înstrăinare, pe negrul și mănosul pământ moldovenesc! Cum își umplea cu nesaț plămânii în timpul celor două poște din urmă, ce le mai avea de făcut până la Cosăuți, cu mirosmele miriștelor proaspete, a brazdelor abia răsturnate din țarină, a girezilor de pâne albă, ce abia se clădeau.

Cum sări din trăsură și'și îmbrățișă nevasta și copilul; „gătiți'mi de grabă un borșișor și niște mămăliguță, zise el, că mi-i foame. Incolo, îmi puteți da ori ce bucate, numai franțuzești și rusești, să nu fie!" Timp de două săptămâni, de câte ori domnița îl întreba ceva despre Petersburg sau Moscova: „Of! nu'mi aduce aminte dragă, îi răspundea el oftând! O să ți le povestesc pe toate cu de-amărunțelul, numai să'mi treacă izul de riapcichi, de osietrina și de soupe à la reine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. VIII.

Străini în ţara lor!

Reîntors din lunga sa călătorie şi regăsindu-se într'ale sale, mai apropiate de sufletul şi firea lui, beizadea Alecu începu a se reculege şi a reintra în sine.

In mica lui căsuţă din Ciripcău, unde trebuí să'şi reaşeze familia silit ce era să'şi privigheze singur treeratul şi arăturile de toamnă, se simţea tot aşa de bine la el, în ţara lui, în obiceiurile sale între ţaranii lui, ca în căsuţa lui de pe malul Putnei' sau în casele părinteşti de pe moşia din Covurlui! Cu toate că era în Rosia dincoace şi dincolo de Nistru, destul îi era să treacă râul, pentru a se simţi acolo, mai străin decât fusese la Heidelberg, unde'şi isprăvise studiile. Chiar de pe atuncea i se iscă în suflet o luptă ce nu mai trebuia să se sfârşească de cât odată şi cu zilele sale; luptă care i-a oprit ori ce avânt, fie într'o parte sau în alta şi care i-a nimicit orice carieră sau viitor, i-a stins toate bucuriile, nenorocindu'l pe dânsul împreună cu toate dragostele sale.

Cunoaştem puternicele pricine care'l depărtaseră de ţara lui: lovit pe nedreptul în tot ce are omul mai sfânt şi mai curat, averea sa perdută fără nădejde de a o recapata vre-odată; nevasta şi copii ameninţaţi să rămâe peritori de foame.

Peste Prut, în ţară străină, găsise adăpost, sprijin legături de credinţă, avere, viitor strălucit pentru copii şi cinste mare pentru dânsul; dincoace de Prut surghiunul, părăsirea, sărăcirea şi ocara!

Pentru o fire de rând, în Rosia şi'ar fi găsit fericirea odată cu norocul: „ubi beni, ibi patria". Cât era el de bine înzestrat. Să fi vrut numai şi ar fi capatat la curtea ţarului o poziţie din cele mai înalte în sferele de sus; atuncea şi copii şi'ar fi uitat poate de neam!

Dar nu în zadar i se înrudiseră strămoşii în sânge românesc! Nu în zadar fusese student german, pe o vreme când un Bismarck, un Moltke şi un Roon, împreună cu tot tineretul lumei germane, visau de pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băncile școlei, unirea și reîntregirea patriei lor! In sfârșit, nu degeaba făcuse parte din acea spiță de oameni, născuți, crescuți ca dânsul și adapați în gândul sfânt și curat de redeșteptarea patriei sale române! Să se lepede de supușenia rusească, după cum îl învoia și legea imperiului, mândria sa îl arată prea legat de recunoștință către împarat; să'și înăbușe cu desăvârșire ori ce dragoste pentru neamul lui, nu'l erta nici inima, nici firea! Nemulțumit cu Rosia reală, pe care o pricepuse, de cum trecuse Nistrul, el își făuri un ideal, după cum am văzut, dar care nu semăna întru nimic cu adevarata Rosie și'i trebui toată închipuirea bogată de care era înzestrat, pentru a o făuri după dorințele sale, învălindu'i cusururile de care se izbea la tot pasul, cu mantia fiului celui bun al patriarchului Noe, pentruca să'i ascundă uriciunea! Apoi timpul și depărtarea îi slujiră mult întru aceasta! Pe cât trecea vremea i se slăbiau în amintire și sunetele barbare ale limbilor hoholă și velicorusă, miresmele izbelor țărănești, ale saloanelor aristocratice și ale uliților Petersburgului sau ale Moscvei; până și gustul de ieruper al fripturilor de *riapcichi* îl perduse cu desăvârșire. Ba într'o zi, mâncă cu poftă o *soupe à la reine*, gătită de domnița Ruxandra și o găsi minunată! Se credea dar mai rus decât toți rușii; dar rus de alt soi, înflăcărat pentru acea Rosie cu menirea de lumină și dreptate, apărătoare de libertate, de limbi, de popoare și credințe, simbolizate toate în coroana sfântului Vladimir Monomachul!

Cât despre domnița Ruxandra, ea nu cunoștea din toată rosia de cât Odesa; o privea dar cu ochii barbatului ei, neluând din cele spuse de dânsul de cât ce era frumos; iar pe celelalte socotindu-le drept toane de ale lui. In așa întocmiri își idealiza și'și iubea noua sa patrie și mai mult de cât beizadea Alecu,— pentrucă vedea în ea strălucirea numelui de Mavrocosta și un viitor mare pentru copilul ei.

Să nu socotiți însă că patriotismul acesta, precumpăni vreodată dragostea sa de mamă, sau putu să schimbe întru ceva, planul ce și'l făcuse în privința

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la educația copilului; din potrivă, el îl mai întări:

Odată ce contele Adlerberg, ajunsese ministrul curței imperiale, numai cu limbele franceză și germană, odată ce limba franceză era recunoscută ca limba saloanelor, ce mai avea nevoe să mai ostenească creerii copilului cu barbara limbă ruscască, cu mult mai pre jos de cât limba poloneză, care și ea nu e tocmai soi? Mai bine chiar să n'o știe de loc: asta'l va feri deocamdată să stea de vorbă cu oamenii de rând, iar pe urmă îi va fi o pedică pentruca să intre în oștire, carieră atât de primejdioasă în timp de războiu.... dar și în timp de pace, mai adăoga ea în gând; Doamne ferește să cadă copilul mamei de pe un cal și să'și turtească năsușorul!

Cât stătu domnița Ruxandra la Cosăuți, având poștă la Saroca putu întreține mai des un schimb de scrisori cu mama ei, surorile, rude și multe din prietenele sale din Moldova, pe când la Ciripcău, mergea odată pe săptămână un vataf la Soroca pentruca să aducă carnea și cu prilejul acesta, ducea și aducea scrisori de la poștă. Se mai întâmplau nu'i vorbă și alte prilejuri, dar mai rar.

In toate scrisorile ce le primea, o căinau, deplângându'i soarta că rămăsese pe drumuri, între streini și cu un copil în brațe. Nu îndrăzneau a'i învinovăți fățiș barbatul, căci știau cât ține la dânsul, dar se simțea un fel de desaprobare, mai ales că s'ar fi descurajat prea lesne și că de rămăneau în țară, sau cel puțin de nu s'ar fi pus sub oblăduire străină, toți i'ar fi sărit în ajutor. „Se înțelege, își spunea domnița în gând: după războiu mulți viteji s'adună! Cum putea să rămâe Alecu în țară, când fusese amenințat oficial că va fi surghiunit cu sila? Cât despre ajutorul ce ni l'ar fi dat, l'am și văzut cât a fost de frumos! Le răspundea dar, că acum are patru moșii în loc de două, că împaratul a fost cu ei de o bunatate nemai auzită și că viitorul copilului va fi mai strălucit, de cât dacă rămânea în țară. O felicitau nu'i vorbă, se bucurau că avusese noroc, dar așa precum se bucură niște părinți sau prieteni, văzându-te reușind împotriva pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rerilor lor și neîncredințați încă bine, că fericirea și norocul de astăzi vor dăinui și în viitor. De o felicitau pe dânsa, tot se simțea un fel de răceală în privința lui beizadea Alecu, pe care păreau a'l face răspunzător. Această schimbare în dragostea celora pe care îi lasaseră ei dincolo, era cu atât mai bătătoare la ochi, că beizadea cu frumusețea lui, cu firea sa deschisă, vie și glumeață, cu o înțelepciune mai presus de mijlocie, se bucurase până atunci de mai multă simpatie de cât domnița Ruxandra, tot atât de deșteaptă, dar mai serioasă și mai liniștită ca dânsul.

Fiindcă nu aveau secrete unul pentru altul, își dădeau amândoi bună samă, de cele arătate mai sus, dar le puneau pe seama unei remușcări ascunse, ce o resimțiau acum aceste rude de aproape, acești prieteni de copilărie, care'i cam lasaseră în voia întâmplărei la ceasul de primejdie. Vodă Ghica, văzându-se desaprobat de societatea întreagă, s'ar fi mărginit cu un surghiun vremelnic, fără a îndrăzni să se atingă și de averea surghiunitului, îngăduindu'i mijloacele de aparare.

— „Așa e firea omului, făcu beizadea oftând, când la reîntoarcere domnița îi citi scrisorile primite. Când te simți vinovat față de un om cauți să'ți speli pacatele, invinuindu'l tot pe dânsul! Asta e de când lumea, draga mea. Li'i ciudă acuma că am izbutit așa de bine, fără ajutorul lor!

Ghica Vodă părăsise de mult scaunul Moldovei, retrăgându-se la Paris. Caimacanul Balș, om slab, dar bun și cinstit, nici gând n'avea să'i urmeze prigonirele și răzbunările sale. Costache Moruzi, care și el fusese surghiunit, se reîntorsese în țară ca supus rusesc și nu întimpinase la asta nici o pedecă. Avocații și împuternicitul lui Mavrocosta, îi scriau scrisori peste scrisori, chemându'l cât mai grabnic, acum fiind vremea cea mai prielnică, pentru a redobândi macar parte din cele ce i se secvestraseră; apoi îl mai încunoștiința că foștii proprietari ai moșiilor din județul Cahul, porniseră judecata înaintea judecătoriilor moldovenești, întemeindu-se pe sorocul de exoflisire de 30

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ani, zicând că mila împărătească nu are putere de cât în Rusia, dar nu și în țara Moldovei.

— „Știi ce, Ruxandro dragă, zise într'o zi beizadea soției sale? După cum văd din scrisorile lui Costache Holban, fostul meu revizor de poște și acum împuternicitul meu de afaceri, în iarna asta voi fi silit să merg cam des la Iași. Lucrul nu m'ar speria. Curtean fiind am dreptul la un pașaport deosebit pentru mine și pentru ai mei, în puterea căruia putem trece granița, fie împreună, fie deosebiți, de câte ori avem poftă și să'l preschimbăm numai odată pe an; cu drumurile, slava Domnului, sunt deprins, îmi iau daradaica și trăesc ca în casă la mine; doar la dealul dela Stâncă de voi fi nevoit să înhăm toată poșta de la la Sculeni! Mă îngrijesc însă ce-o să te faci tu, în frumosul Kișinău, singură cea mai mare parte din vreme? O să mori de urât! Apoi, ori cum, nici de mine n'ar fi tocmai bine: să trăim despărțiți și să'mi fac viața pe drumul poștei, ori prin otelurile Iașului!“

— „De ce prin oteluri, întrebă domnița? Te vei opri la maica mea, unde vei fi bine primit întotdeauna. Cât despre mine, să nu te îngrijești. Voi fi bine și la Kișinău și chiar aicea la țară. Odată când ți-o veni bine și ție, mă voi duce pe câteva zile să'mi văd mama și surorile, căci începe a mi se face dor de ele. Incolo n'am nici un zor să mă vâr de iznoavă în mijlocul societății ieșane, pe care soarta și împrejurările mi-au aratat-o cât cântărește. Bine c'am scapat!“

— „O judeci cu patimă, draga mea... Și eu am judecat'o ca tine; dar am revenit mult asupra ei. Dar tocmai, pentrucă'i găsești oarecare vină față de noi, n'ar fi, nu zic o răzbunare, dar cel puțin o mare mulțumire sufletească, să ne arătăm ei în stare materială mai bună decât am fost și cu titlul de prinț recunoscut de o mare împărăție? Mai bine să te zulipsească lumea, decât să'ți plângă de milă.

— „Privind lucrurile din partea asta, răspunse domnița Ruxandra, după un moment de gândire, parca'ș fi și eu de părerea ta. Ar fi singura răzbunare vrednică de noi! Știi că nu mă amestec în daraverile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tale bănești ; dar viața o să ne coste mult mai scump acolo decât la Kișinău. Pentruca să ne ajungem scopul, va trebui să ținem casă deschisă, să ne arătăm în lume, după rangul ce'l avem. Dispunem oare de mijloace destule pentru o astfel de viață?“

— „Despre asta, să nu duci nici o grijă dragă Ruxăndriță. Cu patru moșii, din care două mai mari decât Ciripcăul, are omul cu ce face față la orice cheltueli. Iată cam în ce fel socot să ne așezăm noi în Iași în iarna asta :

— „Mi-ai spus că Domnița Aglae, soția bunului meu prieten Lascar Roseti Răducanu, e hotărâtă să închidă casele sale din Podul-Roș pentruca să se așeze cu totul la moșia sa Căiuții“.

— „Așa mi-a scris în mai multe rânduri și chiar în scrisoarea pe care am primit-o mai zilele trecute, îmi spune că are bună nădejde să se afle așezată cu totul la țară, cu mult înainte de S-ta Maria mică, de oarece nu mai poate îndura căldurile Iașului și nu se poate suferi în casele din Podul-Roș“.

— „Atunci întreab'o degrabă, de n'ar voi să ne cedeze pe un an casele acelea, așa mobilate precum sunt; numai să'ți răspundă îndată. Eu în acelaș timp voi scrie lui Holban, că dacă se învoește Aglăița, să și facă contractul și să ia lucrurile în primire cu catagrafic. Aceste două scrisori, nici nu le trimit prin poștă, ci chiar prin Enacache, pentruca să avem răspunsul cât mai neîntârziat. El își are pașaportul său moldovenesc și voi scrie și la Seculeni ca să nu întâmpine omul ceva greutăți la graniță. Argintărie avem destulă și frumoasă; serviciuri de masă găsim la Iași câte om vrea; asemenea și slugi, de ne vor mai trebui. Bucatarul nostru de și'i țigan, știi că era vestit și la Iași. Trăsurile noastre sunt bune, îmbrăcându-le și dându-le un lustru, vor părea noua. Știi că am cumparat la Moscova trei cai albi, dintre care unul e troteur vestit, cere face versta rusească în trei minute și jumătate; hamuri de doi cai și de un cal, bătute numai în argint, haine de capră pentru cei doi vizitei ruși pe care i-am tocmit tot acolo și viu odată cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

caii și în sfârșit o droșcuță rusească pentru troteur. Când voi eși singur voi lua troteurul, iar caii cei doi vor fi pentru tine. Le cumparasem toate acestea pentru Kișinău, ca să nu ne deosebim de lumea de acolo ; dar acum se potrivește și mai bine pentru scopul pe care'l urmărim. Să vadă încaltea Ieșenii ce vra să zică o adevarată înhămătură rusească, nu ca a Roznovanului! De n'o vroi Aglăița să ne cedeze casele, cum îi vom ști hotărârea, te vei duce să'ți vezi mama și cu acest prilej, vei căuta o casă cum ne face trebuința. Atâta numai că va trebui negreșit s'o și mobilăm ; dar și atunci nu cruța banii și cumpără lucruri bune și trainice, căci ori unde ne vom așeza, tot or să ne fie de trebuință. Cum va fi tot gata și'mi voi fi isprăvit și eu trebile pe aicea, vin să te găsesc în noua noastră locuință".

Chiar a doua zi, Ienacache plecă la Iași și după opt zile se înapoiă cu veste de bucurie. De întârzia macar cu o zi, o scapa pe Domnița Aglae, care era în ajunul plecărei.

De bucurie să'și lase casele în mâna prietenei sale, era gata să le dea și degeaba. Își pastra însă un apartament în catul de jos, pentru cazul unde ori D-nei, ori Cconu, Lascar, ar veni la Iași pentru câteva zile. Dar erau odăi prea multe sus, căci doar șezuse acolo și Măria Sa Vodă și domnițele amândouă până s'au măritat ! Cconu Costache Holban, făcuse contractul pe un preț cuminte și isprăvise catagrafia, așa că boerii puteau lua casele în stăpânire când pofteau.

In aceiaș zi cu Ienacache, sosiră caii de la Moscova, după aproape două luni de călătorie. După ce fură lăsați vreo opt zile să se odihnească la Ciripcău plecară înainte la Iași, unde ajunseră după o săptămână, de oarece nu făceau mai mult de două poște pe zi și cu sloboda.

Sigură acum să'și revază mama și surorile, nici Domnița Ruxanda nu se mai zorea să plece, căci nu se îndura să'și lese bărbatul singur. Deci, numai du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pă ce numai avu beizadea, nimic de orânduit la Ciripcău, plecară cu toții împreună.

Ca de obiceiu, bucatarul și parte din slugi, precum și din lucrurile cele mai grele, plecară cu vreo trei zile mai înainte, însoțite de vechil până la Sculeni pentruca să le înlesnească trecerea peste granița și să fie față la vamă când se vor deschide lăzile. Noroc de dânsul, căci bieții cai ajunși de mult în Sculeni, stau acolo degeaba, din pricina cinovnicilor ruși care făceau tot soiul de greutăți vizitiilor, doar vor scoate de la Kcazul vreun bacșiș.

Pe cucoana Marghioala, o lasară boerii pe iarnă la Ciripcău cu ceva slugi de rând și sub oblăduirea lui Pavel Alexievici vechilul, om însurat și cu copii. Nu aveau nevoie boerii de Marghioala la Iași pentru că Răducăneștii aveau pe Cc. Olimpia, cămărășița caselor din Podu-Roș, pe care nu vroiau s'o dea afară și nici putea să vie peste aceia de la Căiuți, care era și ea femeie cu vază, care o ținuse pe duduița Aglăița în brațe și nu se putea departa nici ea. Așa că, Cc. Olimpia se tocmi slugă la doi stăpâni, împotriva zicătoarei care spune că nu se poate.

Casele acelea, zise din Podul-Roș (înainte de a se fi chemat strada Palatului) și unde acum în urmă era gimnaziul Alexandru cel Bun,— până ce au ars mai anul trecut — fuseseră pe atuncea cele mai frumoase case ale Iașului. Vodă Ghica le dăduse fiicei sale celei mai mari, când o măritase după Lascar Ruset Răducanu, unul din cei mai mari boieri ai țărei și bonjurist ca și socrul său.

Ele erau cu fața la uliță și gangul de intrare nu era la mijloc, ci la stânga fațadei. Cum intrai sub gang dădeai în dreapta de camară și odaia Cc. Olimpia. La stânga se deschidea o sală mare, pe care dau mai multe uși (apartamentul pe care și'l oprise familia Răducanu). Din mijlocul salei, se ridica o scară mare largă și frumoasă, care ducea la catul de sus, locuit de familia Mavrocosta. Ca și la catul de jos, aproape toate odăile aveau eșire în sală, cu toate că comunicau între ele și prin alte uși. Prin ușa din mijloc intrai în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tr'un măreț salon cu cinci ferestre mari, ale căror lumini, erau întunecate însă de un mare zid de cărămidă, netencuit, aparținând căzărmei, care'și avea deschisurile spre curtea domnească [1]), dar și de grosimea și floarea închisă a perdelor bogate, care le acopereau. La dreapta era un salon mai mic, apoi în unghiu drept cu acela era ietacul, toaleta Domniței și o odae mare și luminoasă a căror ferestre dau în grădină și unde copilúl și gnvernanta își aveau paturile, o masă de lucru, iar în toată odaia cât era de mare, abia puteai să calci de multele jucării care o umpleau.

Din stânga salonului, întâmpinai acelaș număr de odăi, numai cu alte meniri ; în locul salonașului, cabinetul beizadelei, sufragerie și bufet în loc de iatac și toaletă și în loc de camera cea mare și luminoasă a copilului, *camerdinăria !*

Odaia aceasta din urmă și vecina ei (bufetul) fac să fie descrise mai amănunțit, de oarece desvălue moravurile și obiceiurile de pe acele vremuri.

Pe lângă un mare dulap pentru haine, deasupra căruia se răsfață un mare lighian turcesc, cu ibricul lui, amândouă de argint (dovedind că boerul deși spilcuit, nu întrebuința lavaboul) pe lângă o masă mare de șters hainele și patul lui Ienacache, un întreg perete era cuprins de niște rafturi de brad neboit pe care stăteau tixite până'n tavan cam vreo cinsprezece boccele, de tutun de Țarigrad, în foi ; la piciorul fiecărui șir de boccele câte un chiup mare de pământ, având capac de alamă și lacăt. Aceste chiupuri erau pentru tutunul tăiat. Pe un rastel erau înșirate, cel puțin douăzeci de ciubuce de iasomie și cu imamele groase de chilimbar.

La bufet, un cuptoraș mic, făcut anume după moda turcească, era veșnic aprins pentru facerea cafelelor. Sufragiul și cu băiatul de la bufet aveau deci cu ce se îndeletnici și dimineața și după prânz, iar uneori și noaptea până târziu : unul cărăbănind la dulceți și

[1]) Cred de folos să notez aicea, că până când s'a mutat la Frumoasa (artileria) și în cazarma provisorie de la Copou, toată garnizoana Iașului sălașluia în foaștele heiuri ale palatului domnesc. In urmă chiar, infanteria tot acolo rămăese și lăncierii veneau de la Copou la vechiul lor manej, care se afla în dosul căzărmei, aproape de Sf. Neculai Domnesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cafele pentru musafiri, celalt spălând ceștc și linguriți' ori punând ibricele la foc.

Când tutunul din chiupuri începea să se isprăvească, numai ce'l vedeai venind pe D-nul Inge tutungiul, însoțit de doi pui de armeni cu fesurile în cap și cu niște nasuri pc obraz cât furtumul tulumbei. Așterneau pe podelc o pânză groasă, vărgată în dungi roșii, pe care o aduceau tot ei ; domnul Inge da toate bocceleic jos, le desfăcea, alegea foile după socotința lui, amestecând foaie cu foaie în mici pachete, pe care le da băieților. Aceștia le așezau într'un fel de ghilotină, a cărui nume turcesc îmi scapă și începea tăierea. Când judecau că este destul tutun tăiat și niciodată nu se înșelau macar cu un fir, domnul Inge poruncea calfelor să umple chiupurile, pe când D-lui cosea și pecetluia fiecare boccea cu îngrijire, ca nimeni de cât dânsul să nu umble la foi ; le așeza la loc, iar când totul era gata, încuia chiupurîle dând cheile lui Ienacache, băieții își lua pânza vargată și nu'i mai vedeai decât luna viitoare ; dar de se trecea cumva tutun mai mult, îi chemai și iar veneau. Nu era cu putință să prevezi cât tutun putea să se treacă într'o lună. Câte-odată veneau musafiri mai puțini câte odată mai mulți. Când veneau deodată douăzeci de musafiri, Ienacache aducea douăzeci de ciubuce dintro-dată. De steteau unia mai mult și le mai veneau poftă de ciubuc, băteau din palme și'i spuneau lui Ienacache : mai adă'mi, *te rog* un ciubuc, pe când beizadea poruncia mai scurt: „Ciubuc ! “ Atâta era deosebirea între gazdă și musafir ; dar porunca tot poruncă era. Apoi mai veneau boierănași scapatați, care de dragul beizadelei se înființau și la dejun și la masă, ceia ce nu'i împiedeca să dejuneze și să prînzească și pela alte beizadele, pe care le îndrăgiau tot atât de mult. Aceia încaltea nu mai cumparau tutun niciodată ! Intrau deadreptul în camardinărie și luau tutun cât voiau. Putea Ienacache să le zică ceva ? Nu erau și ei boieri și musafiri ? Ba le mai cumpara din leafa lui și hârtie de țigară, căci nu prea obișnuiau ciubuc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pela casele lor. Era și Ienacache de viță boierească și-i se făcea milă de ai lui.

Curtea era ca toate curțile boierești: cu o grădină mare și frumoasă; cu grajdurile, heiurile și bucătăriile la o poștă departare, Doamne ferește, de un foc și de mirosul urât. De se cam răceau bucatele până ajungeau sus, pagubă puțină, căci le mai încălziau la bufet și tot calde se serviau la masă.

Cu toată dragostea ei pentru rusi, Domniței nu'i plăcea de loc să iasă la vizite cu înhămătura rusească. In aceste împrejurări îi era neaparat să aibă și fecior pe capră, doar să'ntrebe dacă boierii sunt acasă, ori să lese niște cărți de vizită. Dar feciorul îmbracat în livrea și vizitiul în caftan, i se părea ceva cu totul neestetic. Insemnarea aceasta o făcuse D-nei și la Odessa, unde sunt case mari care au livrele. Beizadea îi luă dar, anume pentru dânsa, o pereche de căișori negri și un vizitiu, cam smolit, dar îmbracat la fel cu ciocoiul din capră. De atunci, Domnița Ruxandra, nu mai dădea drumul pe uliță avânturilor sale de patriotism rusesc, decât atunci când eșea la Copou, cu iubitul ei soț kneazul Alexandr Dimitrievici Mavrocostă.

Cât despre Luminarea sa, speria Iașul cu troteurul lui cel alb, care nu făcea nici zece minute pline din Podul-Roș până la rohatca Copoului. Apoi de Paști, ori de ziua țarului, la vreun bal sau la vreo înmormântare mare, nu pierdea prilejul să se arăte în bogata lui uniformă de curtean.

Inchipuiți vă: pe niște pantaloni de cazimir alb, o bandă lată de aur, tunica de postav albastru închis, aproape negru, cu gulerul și mânicele roșii, era cusută numai în fir de aur pe piepți, guler, mâneci și buzunări. de nu se mai vedea postavul; o spadă bogată la coapsă, iar pe cap bicornul cu fulgi albi, ca la mareșalii lui Napoleon. Ținuta de doliu avea aceiaș bandă de aur pe pantalonii negri, tunica avea alt soi de broderii mai rare, dar mai late și bicornul era cu fulgi negri, ca la generalii de brigadă franțuzești. Consulii generali străini păreau niște calici pe lângă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el și chiar cel rusesc care nefiind curtean, purta sărăcăcioasa uniformă diplomatică, la fel oarecum cu a sa, dar numai cu ceva cusuturi de argint pe la guler și pe la mâneci.

Chiar din ziua sosirei lui în Iași, fusese un nesfârșit alai de trăsuri, de nu mai încăpeau în curtea Răducanului! Socru, soacră, surori, frați, cumnate, cumnați, unchi și veri, rudele cele mai departate și până chiar și dușmanii de altă dată, se înbulzeau, grăbindu-se să'i sărute și să le întindă brațele din toată inima!

Ah! De și-ar fi uitat atuncea nedreptățile suferite, chinurile îndurate, umilirile ce avuseseră de rabdat, înlăturând trecutul, pentru a da drumul avînturilor celor frumoase și curate! De și-ar fi calcat mândria în picioare, uitînd de pîrdalnica coroană a Sf. Vladimir Monomachul, pentru a'și aminti numai că ori cât de vitreg s'ar purta o mamă, copilul n'are dreptul s'o judece, nici s'o iubească mai puțin. Ce ușor le-ar fi fost atuncea, să'și vândă moșiile lor din Basarabia, cumpărând altele în loc în țara lor! Nici rușii nu l'ar fi putut ținea de rău pe Mavrocosta, căci după însuș legile lor, străinul devenit supus împărătesc, are cât trăiește dreptul a se reîntoarce în neam. Favoarea ce i se făcuse cu deslegarea termenului de prescripție, nu era nici excepțională, nici nedreaptă; iar titlul acela de curtean era onorific.

Da! Dar pentruca să dea drumul unei asemenea porniri, ar fi trebuit mai întâi să aibă încredere în viitorul Moldovei, pe când din împrejurările pe care le cunoaștem, această încredere ei nu o puteau avea.

Cum era atuncea țara în toiul frământărilor cu divanul adhoc, câți din prietenii săi cei mai buni nu'i ziceau: „Vino cu noi Alecule, să lucrezi pentru acei cu tine de un sânge, pentru țara ta! Cu înțelepciunea de care ești înzestrat ai putea înscri o pagină frumoasă în istoria ei!“

— „Și ce să fac eu între voi, le răspundea beizadea Alecu cu trufie. Sunteți niște copii care vă hrăniți cu năluciri! Nu vă dați seamă că țara'i pierdută? Ori rușii, ori nemții, iată viitorul vostru, căci de turci nu mai poate fi vorba! Peste câțiva ani vor fi alun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gați din Europa! Dacă nemții vă vor lua țara, n'am gust să'mi vâr copiii sub oblăduire papistașă, nici să văd cum or să'mi catolicizeze neamul. Nu vedeți ce pățesc cei de peste munți care se fac uniți pe un capăt? De vă vor lua rușii, după cum sunt încredințat, ce vor zice ei că m'am lepădat de dânșii după sprijinul și cinstea pe care mi le-au dat? Sunt atât de tare încredințat de ceia ce o să se întâmple, că în procesele ce mi le-au pornit aicea pentru cele două moșii din Cahul, nu caut atât să am câștig de cauză, cât să le târăgănez, până ce Cahulul va fi iar sub oblăduire rusească. Căci, s'o știți de la mine, care am vorbit cu mulți ruși din sferele precumpănitoare în politică: Mai degrabă s'ar putea obține dela împarat, să vă dăruiască de bunăvoe Basarabia întreagă, decât să se lepede, fie de un parmac, din pământul ,ei luat cu sila!"

Bine înțeles că în așa întocmiri, atât rudele cât și prietenii începură a se cam răci față de dânșii, tânguindu-o oarecum pe Domnița Ruxandra; ceia ce era cu totul nedrept și o supara mult, de oarece ea era mai pătimașe față de țară și mai recunoscătoare împaratului, de cât barbatul ei. Nu pot spune că le-ar fi arătat cineva mai puțină dragoste, dar o dragoste amestecată și cu milă, lucru care'i îndârjea și mai rău.

Când intrau într'un salon unde se vorbea despre ruși nu tocmai bine, se făcea deodată tăcere. In fața lor nu se vorbia decât bine de Rosia și de împaratul ei, de recunoștința ce o datora Moldova celor care o scapaseră de cruzimele și barbariile din trecut,—pe când și beizadea și Domnița Ruxandra știau că tocmai aceia care lăudau mai strașnic împărăția rusească, nu o puteau suferi!

In anul acesta de fierbere, de ce să se vorbească pretutindeni decât de politică? Unioniștii și separatiștii se ciocneau ,cu înverșunare ori unde se întâlneau. Se trătau de bonjuriști sau de işlicari, de pantalonari nebuni, ori de rugine de ale lui Mihalache Sturdza! De pe atuncea erau işlicari fără strămoși și pantalonari bonjuriști eșiți din protipendadă.., Bunăoară ca și astăzi! In saloane discuțiile erau poate ceva mai cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viincioase, dar nu mai puțin aprinse, căci luau parte și cucoanele, unele pomenind de Charlotte Corday[1]), iar altele secolul cel mare al lui Ludovic al XIV-lea. Toate însă erau antibonjuriste. Adeseori beizadea uitând de uniformă și de coroana Monomachului, se lăsa atras în discuții susținând cu înflăcărare ideile înaintate ale bonjuriștilor, mai liberal și mai democrat decât dânșii! Era ascultat cu multă plăcere pentrucă vorbea frumos; dar mulți îi prevestiau Siberia în scurt timp,—pe când alții mai bănuitori se întrebau, de nu era pus cumva de împăratul Alexandru al II-lea, ca să le vorbească așa!

Prietenii lui, toți erau bonjuriști și ultraunioniști. Se adunau foarte des la masa lui. In asemenea zile, Domnița Ruxandra, care prin mama ei era separatistă, fără însă a merge până a susținea candidatura lui Mihalache Sturdza, care încercase să'l omoare pe barbatul ei, își lua copilul și'i spunea beizadelei: „Alecule, cu astăzi mânânc la mama. După ce'ți vor pleca nebunii, să trimiți careta să mă iee!“

La *masa nebunilor*, cum o poreclea Domnița Ruxandra, se aflau într'o seară: Lascar Răducanu, sosit dela Căiuți pentru vre-o câteva zile, Costache Negri, venit și el dela Mânjina, Manolache Costache Epureanu, Alexandru Moruzi Pekianu, Vasile Alexandri, Mihalache Cogălniccanu, Nicu Catargi, Iancu Docan, Matache și Alexandru Beldiman și colonelul Alecu Cuza.

Vă puteți închipui, dragi cititori, ce se putea vorbi în sara aceia între niște astfel de oameni. Discuții nu puteau fi căci toți erau de o inimă și într'un gând. Li se desvăluia însă viitorul cu mult mai departe, de cât vedem noi prezentul de astăzi. Vedeau o țară mare de sine stătătoare, bogată, frumoasă, neavând alte hotare, decât acele ale limbei, unde toate treptele unite în aceiași dragoste, ar lucra în sferele lor, fără ură, fără vrajbă cinstindu-se între ele și cinstindu-și credința și obiceiurile pentru propășirea ei!

Fie sub înrâurirea șampaniei care curgea în va-

1) Charlotte Corday, care l'a ucis pe Marat în baie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luri, fie sub aceia a atâtor spirite înalte și suflete mari, Mavrocosta iar își dădu în petec și vorbi mai frumos și mai aprins ca oricând. Iutrezărea printre negurile depărtatului viitor, un viteaz apărător de neam, reînălțătorul mărirelor trecute, ștergând cu spada lui, umilirile veacurilor de durere și înălțindu-se mai presus de toți în țara aceasta: român între români, deși străin de obârșie și ferit de orice înrâurire de gașcă—numai un asemonea om, înrudit cu cele mai mari familii domnitoare din Europa, ar fi în stare să aducă țara la înălțarea la care are drept să râvnească!

— „Cam lungă calea până la el, fornăi Nicu Catargiu, după obiceiul său! Ia să băgăm bine de seamă, boierii d-tră, să nu readucă cumva domniiișlicari, pe drăguțul și de cinstită amintire Mihail Sturdza Voevod! El ce-așteaptă la Paris?“

— „Ce strigă Cogălniceanu cu înflăcărare? Să se reîntoarcă tiranul pe care l'am alungat?“

— „Zi mai bine, care ne-a alungat, făcu Alecu Moruzi Pekianu. cu vocea lui de bas!“

— „Mă rog, mă rog, reluă Cogălniceanu. sprijinindu'și ochelarii cu mâna, după cum obișnuia când îl încurca cineva în vorbă, el ne-a surghiunit, dar noi l'am alungat cu rușine! Niciodată țara nu va îngădui o asemenea umilire!“

— „Decât Mihalache Sturdza, mai bine socrul meu Grigore Ghica, făcu Lascar Roseti Răducanu! Nu că l'așĭ alege, ori l'așĭ dori; dar tot mai bine decât Sturdza!“

— „Pe acela nu'l aduceți nici cu boii, zise Vasilică Alexandri! L'am văzut nu de mult la Paris. Nici nu vrea să audă. Cunoașteți zicătoarea: Cine s'a fript cu terciu suflă și în lapte acru!“

— „Ș'apoi, făcu Epureanu, amândoi aceștia ar lucra pentru ei, nu pentru idealul care ni'l arata adineaore Mavrocosta. Adică; Sturdza cum a mai lucrat, pentru lada lui cu bani și Ghica pentru a'și stabili dinastia lui de arnăut. După Grigore-Vodă, am avea pe beizadea Iancu Vodă. Bun barbat, dar nu ne trebue! Avem nevoe de un om, care în tot ceasul să fie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gata să se coboare de pe tron, când folosul țării o va cere; un om care să'și iubiască neamul mai mult de cât viața; într'un cuvânt omul jertfei și care să fi dovedit uitarea lui de sine!

—„Of! Alecule, Alecule! Ce pacat ai făcut și tu cu fapta ta nesăbuită de la 54, zise Lascar Răducanu lui Mavrocosta! De nu aveai pacostea ceia cu supușenia ta străină, pe tine te alegeau domn. Nu-i așa domnilor? Cine s'a jertfit mai mult ca dânsul la 48?"

—„Și foarte rău ați fi făcut, dragii mei, răspunse Mavrocosta, căci n'aș fi putut lucra cu folos nici eu, și nici unul de o seamă cu mine. Este adevarat că în halul în care ne găsim nici un prinț străin n'ar primi să ne domnească. Ne trebue deci un domn pământean, deocamdată, care să ne unească mai întâi cu Muntenii și să lucreze apoi cu dragoste de neam și uitare de sine, pentru ca să aducă prințul străin, după cum ne spunea Manolache adineoare. Știu bine că nici unuia din D-stră care sunteți împrejurul acestei mese, nu i-ar lipsi dragostea de neam și uitarea de sine. Este însă altăceva, care m'ar împedeca pe mine dacă de mine ar putea fi vorba, pe tine Lascare, precum și pe toți fii boierilor din protipendadă. Prea suntem legați de neamurile și obiceiurile noastre și n'am putea lovi cu destulă tărie, acolo unde trebuința va cere. Ne trebuie un om, care să fie nobil și de sânge și de caracter, fără să aibă legături prea strânse cu marea boerie. Cunosc pe unul, care pentrucă n'a vrut ca magistrat, să judece împotriva conștiinței sale, a fost dat afară de Mihalache Sturdza. La 48 a fost rănit și el. E un caracter, un patriot în adevăratul înțeles al cuvântului. Priviți'l în față căci se află în mijlocul nostru: colonelul Alecu Cuza!

—„Ia fugi de acolo, măi rusule, sări bietul Cuza speriat! Vrei să mă pue protipendada ta la frigare?"

—„De-ai fi tu un altul, răspunse kneazul și mai ales de ai fi dintre ai ei, nici vorbă că te-ar pune; dar după cât te cunosc și știi că am copilărit împreună, am bună nădejde că mai degrabă i-ai pune tu în țeapă!".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine ştie dacă din seara aceia n'a fost aruncată prima sămânţă, care încolţind, a rodit la timp, punând două coroane domneşti pe fruntea lui Alexandru Ion I-iu! Pentru Alexandru Mavrocosta însă, silit să vorbească de ţara sa, pe care o iubise până la jertfă, cu prietenii lui de copilărie, ca de pe altă lume, ca mortul care ar eşi din groapă ca să vorbească celor vii, era o adâncă şi nespusă durere! Mândria însă'i era' şi mai mare, încât îi învinovăţea pe toţi, fără a'şi da seama, că primul vinovat era el! I se părea că rămâsese tot acelaş; şi ţara i se părea aceiaş şi se întreba acum că ce prăpastie se deschisese oare între el şi dânsa, care să'l facă străin în ţara lui!?

Procesul cu moşiile Manta şi Vadul lui Isac din judeţul Cahului, avea să se tărăgăneze multă vreme, dar nu'i păsa, căci intrase în stăpânirea lor şi de câştig nu avea nici o îndoială, pentrucă dreptatea era din partea lui. Nu se îndura să stăruiască prea mult nici pentru redobândirea averei sale confiscate din porunca turcească şi irosită din pricina urei răzbunătoare a unei femei! Şi dădu dar cele două moşii în posesie tocmi de astădată un avocat cu renume, fără însă de a retrage vechilemeaua lui Holban şi cum se disprimăvără, plecă cu toată familia la Ciripcău.

Pâraie mari de lacrimi îi curseră din ochi, când trecu apa Prutului! Jelia locurile unde trăise cei mai frumoşi ani ai vieţei sale, norodul acela cu limbă dulce, atât de blând, de bun, de muncitor şi de viteaz! Iar când i se întorceau gândurile către cei de sus, ochii i se mu'au de îndată şi sufletul i se umplea de milă şi de părere de rău!

Ajuns acolo, în mica lui căsuţă din Ciripcău, pe negrul şi mănosul pământ al vechei Moldove, în mijlocul acelei mândre ţărănimi moldovene, oblăduită pe atuncea de către o blajină ocârmuire străină, se găsia mai la el acasă, mai în ţara lui, decât la Iaşi, în mijlocul surtucarilor de tot felul, care bonjurişti, sau işlicari se tot depărtau din zi în zi tot mai mult, de această talpă a neamului,—molipsiţi şi mânaţi ca de către un vânt rău, de duhoarea pângăritoare, a înstrăinărei apusene!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

CAPITOLUL IX

O gospodărie potrivită, iar alta în miniatură

Incă din vara anului trecut şi cu mult înainte de a pleca la Iaşi, Kneazul văzând că nu putea să încapă cu toată familiea în casele vechi dela Ciripcău, hotărî să mai clădească un pavilion cu patru încăperi mari şi înalte în tavan, unde să locuiască cu domniţa, iar casele vechi să le meremetisească temeinic pentru copilul cel mic şi guvernantă, deocamdată şi să mai fie şi două odăi pentru băiatul cel mare când se va întoarce din străinătate.

Trimetea dar hojma la Soroca harabalele sale după şindrilă scânduri şi lemne de brad, pe care vechilul le cumpara dela plutele ce se cobor tocmai din munţii Bucovinei pe apa Nistrului.

Tot de la Soroca îi veni o pereche de meşteri lemnari ruşi; blonzi, bărboşi şi pletoşi, cu cararea la mijloc şi legaţi la cap cu un fir de gumilastică, pentruca să nu le cadă părul pe ochi. Imbracaţi cu nişte şalvari vargaţi, vârâţi în cizme, o cămaşă de cit roşu, deschisă într'o parte, după forma rusească, nişte caftane albastre de vară şi având la cingătoare o securе sau bărdiţă cu mânerul strâmb.

Aceştia se tocmiră, pe preţ foarte ieften, a lucra toată lemnăria de brad, apoi a'şi alege stejari din pădure, a'i tăia şi a'i cara la curte cu ajutorul argaţilor şi a carelor boiereşti, a scoate din ei uşile şi ferestrele trebuincioase nouei clădiri şi a le aşeza la loc, dându-li-se bine înţeles toată lăcătuşeria gata. Pentru a duce la bun sfârşit aceste lucrări, aveau un sac întreg de unelte. Dar ce unelte, Doamne! Un ferestrău

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mare și altul obișnuit ; un rând de sfredele ordinare de toate mărimele și vreo două rândele de geluit scândurile podelelor. In colo : nici compas, nici măsură, nici cumpănă de apă, nici dreptar. Este de neînchipuit iscusința poporului rusesc în ceia ce privește lucrarea lemnului și ce este în stare să facă numai cu bărdița lui strâmbă ! Cum face cum ochește cum se ia după apele lemnului, dar când trântește cu ea o lovitură îl despică așa de drept că par că l'ar fi tăiat cu ferestrăul și mai îndreptat apoi cu rândeaua !

După ce'și alegeau copacul din pădure și'l vedeau adus la loc, îl cojiau, îl ciopârteau cu ferestrăul cel mare ori cu topoarele, scoțând bucățile de lucru, le uscau pe acestea, cum știau ei, la foc, apoi începeau să le lucreze mai mult cu bărdița, așa din ochi, sfredelindu-le pe unde era trebuința. De măsurat, măsurau cu palme sau cu degetele; așezau bărdița culcată pe lemn sau pe scândură, și, din strâmbăturile ei, scoteau toate unghiurile și curbele dorite ; pentru o linie dreaptă ceva mai lungă și pe care nu o puteau obține dreaptă cu bărdița, băteau câte o țintă la fiecare capăt și legau de ele o sfoară unsă cu praf de cărbune ; de le trebuia un nivel absolut plan, se puneau cu burta la pământ și trăgeau cu ochiul, teșind cu rândeaua niște ridicături, pe care un meșter european le-ar fi scapat poate din vedere cu cumpăna de apă. Fiecare bucată odată isprăvită era trecută iar prin foc, și, astfel uscată cu desăvârșire. De clei nici vorbă, bine înțăles. Tocmai într'asta consta arta lor : toate bucățile se înjghebau una într'alta, prin niște jgheaburi adânci, întărindu-le cu ținte, sau cuie de lemn. Apoi umblau cu lucrul lor, ca cu a dușmanului, lovindu'l din răsputeri și trântindu'l cât-colo, fără nici o milă.

„Incet mă ! le strigă Kneazul într'o zi, văzând cum luaseră doi inși cogemite ușă mare și o trânteau peste altele ce stau în clit.!“ „Umblați mai încet că o să se spargă. Nu'i pacat de munca voastră?“.

—„*Nicevo barin*, adică: nu'i nimica cucoane, făcu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cel mai bătrân. Dacă s'o sparge însemnă că nu e trainic lucrată! Mai bine să se strice acuma cât sîntem noi aicea. Lemne ai destule în pădure și facem alta: dar nu după ce vom pleca, să ne ajungă blestemul D-tale din urmă pentrucă ți-am furat banii!".

Și cu asemenea mentalitate, cu asemenea unelte, lucrând sub arșița de Iulie și de August, adăpostind lucrul gata în vreun grajd ticălos, acești muncitori cinstiți și cu frica lui Dumnezeu, săvârșiau niște lucrări trainice, frumoase, cum nu le-ar fi putut săvârși cei mai iscusiți stoleri din zilele noastre, cu tot cleiul și compasurile lui! Ușile și ferestrele lucrate de dânșii nu crapau niciodată, nu se umflau, nu aveau găuri de cari și nu lasau vântul sau frigul să le răzbată pe nicăirea. Tot astfel or fi lucrat și meșterii noștri moldoveni frumoasele uși și străni pe care le mai găsim și astăzi prin vechile noastre biserici, ori ușile și ferestrele vreunii curți boierești, ca de pildă la Roznov sau la Pașcani! Uneltele și mai ales mentalitatea erau aceiaș. Pe atunci se lucra încet, temeinic și bine; astăzi se lucrează iute, de mântuială și prost. Uneltele s'au înbunătățit și înmulțit, mentalitatea însă s'a stricat. Nu se mai teme muncitorul că'l va ajunge din urmă blestemul mușteriului.

Pe când Rușii lucrau lemnăria, Kneazul plănuia faimosul pavilion depe marginea râpei, făcut din nuele și lipit cu lut ca și casele țărănești. Patru odăi mari și luminoase, bine poditepe jos: un iatac, un salon de primire, un cabinet de lucru și o sufragerie. Acoperemântul de șindrilă, era aproape de două ori mai mare decât casa și rezemat pe niște stâlpi groși de brad, alcătuind de jur împrejur o galerie largă unde puteai sta ziua întreagă și mânca la umbra plantelor agățătoare, care se înălțau până la streșină, împiedecând și ploaia de a răzbate până în pereți.

Din râpa cea sălbatecă, care se deschidea nu departe de pavilion, beizadea făcu o adevărată minune, lăsând poruncă vechilului ca în lipsa lui să sape de cu toamnă și până în Noembrie o mulțime de gropi, iar în luna aceia, să aducă copaci mari din pădure, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pământul lor la rădăcină și să'i sădească în gropi, având grijă să'i așeze în aceiaș direcție, ce o avea și în pădure. Așa că în Aprilie când se înapoie de la Iași, avu bucuria de a'i găsi pe toți prinși, parc'ar fi fost de treizeci de ani sădiți acolo; mai ales că pământul din râpă tot de pădure era și era și prielnic. Nu'i mai rămase dar decât a croi drumuri și ronduri de flori, a arunca niște podețe rustice pe gârla, care izvora chiar din râpă; și la izvor, a clădi o minunată peșteră, unde puteai sta la răcoare în timpul căldurilor, legănându'ți visurile de șoaptele micului pârâiaș.

Vremea fiind cam uscată în fevruarie, vechilul se folosise de asta pentru a meremetisi curțile vechi, învălindu-le cu șindrilă, podindu-le pe jos, tencuindu-le și văruindu-le din nou, pe când Ccoana Marghioala, mai cu lâna din sat, mai cu lemnarii ruși rămași cu anul, mai cu cituri și mătăsuri rusești găsite pela Bălți și Soroca, mobilă pavilionul tot cum mobilase și casele cele vechi. Ba cu ajutorul lemnarilor, cu care se înțelegea de minune, dar numai prin semne, alcătui vreo două așezări rustice prin grădină și una mai mare în peșteră. Așa că la sosirea lor, boierii se găsiră instalați gata și când se coborâră în fosta râpă, dădură de un adevarat rai.

La sosirea lui, kneazul se apucă de meremetisit și căsuțele celelalte, învălindu-le cu șindrilă, nu numai pe dânsele, dar și grajdurile, hambarele și coșarele; apoi împrejmui totul cu un gard de nuiele cu cununa lui de spini, cu parii și proptelele lui de stejar. Cu chipul acesta, curtea boierească din Ciripcău semana mai mult cu un sat deosebit, fără curte boierească.

In adevăr, în afară de cele două clădiri, pe care le cunoaște cititorul, o căsuță era pentru bucatar și bucătăria, alta pentru Cc. Marghioala și camara, alta pentru spălătorie și spălătorese, alta pentru slugile de sus, alta pentru argați și tot așa pentru toate trebuințele casei și ale gospodăriei, începând cu locuința vechilului și până și ale găinăreselor! Cum se ivea vreo trebuință nouă pentru gospodărie sau huzurul boieresc, degrabă harabale la pădure după furci, costoroave,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pari și nuiele. O haraba și o căruță la Soroca după șindrilă, uși și ferestre gata, ceva femei din sat la lipit și numai ce vedeai că se ridică un nou palat! Și toate să fie departe una de alta și cât cu putință cu spatele la crivăț. Când nu mai încăpură în înprejmuire se făcură alte ocoale sau ogrăzi, dar toate având căsuțele lor pentru argații sau vătăjeii moșiei.

—„Doamne, Alecule, făcu într'o zi domnița! Decât toate cocioabele astea, departe de o poștă una de altă, mai bine clădeai și tu o casă cum se cade, să le avem toate la îndemână. Iată în pavilionul ist nou, avem ietacul nostru, destul de mare și frumos, nu'i vorbă, un salon menit a nu vedea musafiri niciodată (căci cine o să vie să ne cerceteze în pustietatea asta? Ispravnicul tău Leondari?) cabinetul tău de lucru. unde ne ținem doar când e vremea rea și o sufragerie unde nu întrăm niciodată, de oarece mâncăm pe galerie! Copilul stă în casele cele vechi și nu știi cât îmi este de greu să merg noaptea să'l văd, mai ales când plouă. Ca să'mi văd de gospodărie cum se cade, îmi este și mai greu, călcând prin iarba umedă, ba la bucătărie, ba la camară, ba la spălătorie;.... de păseri nici mai pomenesc. Fac găinăresele ce vor pentrucă sunt în altă ogradă, tocmai dincolo de poartă.“

—„Apoi de, dragă nevastă, făcu la rândul său beizadea Alecu! Reședința noastră princiară din Ciripcău, se află în armonie cu mediul ei înconjurător; și nu înțeleg că tocmai tu o artistă în ale muzicei, tu cu simțul frumosului, să nu pricepi că o casă de piatră cu două etaje ar fi o disonanță, care în muzică te ar face să scrâșnești din dinți. In această curte mare, unde căsuțele par aruncate la întâmplare, văzduhul trece slobod, ca prin satul de alăturea, ca prin câmpia nemărginită de prinprejur. Nu ne supără nici mirosul dela bucătărie, nici a sepunului dela spălătorie, nici a gunoaielor dela grajduri. Apoi mai este ceva la care nu te-ai gândit: în frumosul palat ce l'am putea clădi, din lipsa pojarnicilor, am putea arde ca șoarecii cu toții, sau în cel mai bun caz ne'ar trebui mai multe zecimi de mii de ruble, pentruca să'l reclădim la loc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In întocmirile de astăzi însă închipuieți că se aprinde bucătăria; ce se întâmplă? Sare satul și aleargă cu topoarele și o dărâmă la pământ, armecând cu lopețile țărână peste jaratec. Ce am perdut? Vreo sută de carboave lemnărie vechie, alte două sute de carboave pentru lemnărie nouă și lucru: iar peste două săptămâni, bucătăria e la loc nouă nouță! In asemenea întocmiri, pot să ardă și toate, în voie bună, căci tot nu ne-ar costa nici pe sfert cât o clădire mare. Apoi drept să ți spun, că nici nu mă prea trage inima să mă așez cu totul și temeinic în pustietatea asta."

—„Ar fi mai frumos la Cosăuți, făcu domnița."

—„Ba nici acolo dragă! Să mă uit cu ochii cât e ziua de mare, tot în țară leșească!? Ah dragă Ruxandro! De aș găsi ceva tot în Basarabia, dar pe malul Prutului și nu departe de Iași, aș da cu bucurie și Ciripcăul și Casăuții D-tale!"

—„Cum Alecule? După câte am suferit și tot nu te-ai săturat de scumpa ta Moldovă?

—„Ce vrei Ruxandro dragă, dacă așa mi-i firea!? Nu m'aș întoarce în țară pentru nimic în lume, căci prea am fost umilit și prea m'am simțit iarna trecută străin între ai mei! Dar macar s'o văd de departe, macar să respir aerul care vine dela dânsa! Nu pot trăi departe de ea! Să schimbăm însă vorba. Ai dreptate că este greu pentru tine, să ai copilul sub ait acoperemânt. Vom desființa sufrageria, care este aproape de ietacul nostru și'i vom da lui Titi această odaie."

—„Îți mulțumesc Alecule; dar iarna unde o să mâncăm?"

—„Parcă iarna o să stăm aicea? Mai încolo mă voi duce la Kișinău și voi găsi o casă mai în oraș decât ale lui Lazu. Pe urmă, văzând și făcând, cum zice românul, ori le voi lua pe acelea numai cu chirie, orî le voi cumpara de veci de vor fi bune."

Se prefăcu dar sufrageria în odaie pentru copil și guvernantă și se uniră toate căsuțele acelea răzlețe, prin un drum larg de dulapi groși așezați pe căpătăi, așa că se putea trece dela una la alta pe orice vreme, cu piciorul uscat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar nu prea ședeau boierii la masă nici pe galeric, deși ar fi putut să șadă nesuparați și în vreme de furtună, din pricina ederei, a viței salbatice și a stânjăniței, care făceau un zid de verdeață ce nu'l putea străbate nici ploia și nici vântul. De multe ori însă trimeteau în căruță pe bucatar și pe sufragiu, să le gătească dejunul și masa, tocmai la Săhăstria surpată, în fundul pădurei, unde se clădise un palat și lui moș Sandu cel sfătos: iar baba lui Maranda îl învață pe d-l bucătar la niște alivenci pe care nu le prea nimerea D-lui, ori învața dela dânsul vreo procletie franțuzească, de celea care le plac boerilor!

Kneazul pleca de cu zori într'o căruță cu un cal să'și vadă plugurile, cosașii, sau vreo altă lucrare după anotimp, și ajungea la Săhăstrie numai bine pentru dejun. Era așteptat de domnița, de copil și de guvernantă, veniți cu factonul, după ce luaseră cafeaua cu lapte acasă.

Acolo petreceau toată ziua în umbra și răcoarea pădurii, în mirosul toporașilor, a lăcrămioarelor, în strălucirea florilor de codru, în cântările cucului și a privighitorilor, toate după anotimp. Copilul sub privigherea guvernantei și însoțit de nepoții mamei Marandei, care cunoșteau pădurea, se afunda în codru, înapoindu-se cu câte un cofoel de căpșune sau de zmeură.

Domnița, culcată într'un hamac indian, legat de doi pomi și cumparat dela Miculi din Iași, cetea câte vreun roman franțuzesc, ori asculta amintirele babei Marandei, care'i apucase și pe turci, pe când era abia de șapte anișori.— „De mult de atuncea, Domniță, Măria „Voastră! Îi tare de mult!! Și mie, mi se pare că ar fi de ieri, de alaltaieri, spunea baba oftând!“.

Beizadea Alecu, tolănit mai la o parte pe un lăicer și niște perne, își fuma ciubucul. cu ochii pierduți în marea aceasta de verdeață, sau urmărind jocul unei raze de soare pe frunzulița străvezie depe vârful unui măreț stejar. Sorbea prin toți porii lui această poezie a codrului nostru românesc! Uita de lume și de oameni, de nedreptățile Moldovei și de coroana de Monomach. Simțea că și el este o părti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cică din codrul acesta! Nu pentrucă era al lui, câștigat pe buna dreptate de la aceia care'l hrăpiseră dela niște orfane; dar pentrucă această întindere de o mie de fălci de pădure; făcea parte din acel codru mare, care se întindea odată dela Nistru până în munți și că din el au ieșit câmpiile cele mănoase, care au rodit pânea cu care s'au hrănit strămoșii care l'au zămislit! „Prin câte pădure germane, poloneze sau ru„tene n'am trecut eu până acuma se gîndea Mavro„costa. Și acolo ca și aici, tot copaci, tot umbră, tot „iarbă și tot flori; ciripit de paseri, și-acolo și aice. „De ce n'am simțit și acolo, ceia ce simțesc aicea? „De ce aicea parcă copacul face parte din trupul meu „și iarba fir din sufletul meu? Pentrucă pământul a„cesta e alcătuit din cenușa celor cu mine de un sân„ge! Nici frunzulița cea străvezie de pe vârful ste„jarului nu e străină mie și pînă și ciripitul păserilor „îmi aduce adieri de doină!" Cu încetul sufletul i se copleșea de jale, de dor, de dorul Moldovei de dincolo... de peste Prut! Până ce somnul îi închidea pleoapele umede de lacrimi!... Atunci, adierea îmbălsămată a codrului celui mare, îi usca umezeala obrajilor ca un sărut da mamă!... Și dormea dus, leganat la sîn de codru, de codru românesc,— această mamă mângâietoare și răcoritoare din vremuri de de mult, a românului îndurerat!

Când se trezea, se simțea parcă un altul, atât îi împrospatase vlaga dintr'însul, vlaga firei înconjurătoare! Și această înrîurire a văzduhului proaspăt și a mirezmelor pădurei, nu o resimțea numai el: domnița cam palidă și anemică din fire, se întărise și se îmbujorase; apoi D-nei care abia gusta din bucate, capatase o mare poftă de mâncare. De asemenea copilul creștea și se întărea văzând cu ochii. Până și guvernanta Clotilda, o bătrînă venerabilă, în vârstă de cincizeci și patru de ani, pieptanată cu niște zulufi de argint care i se coborau pe obraji, nu se mai putea sătura și spunea în glumă că se trezește în fiecare dimineață mai tînără ca în ajun, așa că a intrat în grijă să nu revie la vârsta copilăriei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Uneori se înapoiau dela pădure în asfinţit de soare, mai cutreierînd pe răcoare frumoasele câmpii, îmbalsamate de cimbru şi sulfină. Alteori întârziau mai mult, întorcându-se sub vraja razelor de lună, care dau un farmec şi mai dulce înfăţişărilor nedesluşite!

In vremea treierului, bucatarul îşi sapa cotloane în pământ, nu departe de arie şi acolo îşi gătea bucatele, poposind şi peste noapte cînd nu ploua. Cum se lumina de ziuă sosiau boierii şi copilul, rămânând la arie până în seară, adăpostiţi sub un umbrar, s'au după vreo gireadă; în mirezmele paielor proaspete, în tropotele şi necheziturile hergheliei, în pocnetele harapnicelor şi strigătele herghelegiilor, copilaşul se tăvălea prin vrafurile de grăunţe, sub ploia de boabe care curgea de sus, dela lopeţile vânturătorilor.

Şi astfel s'a scurs ca un vis vara aceasta la Ciripcău! Viaţa primitivă, salbatecă poate pentru unii; dar viaţa dătătoare de sanatate şi de suflet curat! Nu era *ruskaia şirokaia jizni*, adică, viaţa largă rusească, despre care am mai pomenit, ci viaţa largă, curată şi mândră românească, în strălucit de soare cald, sub umbră de stejar, frasin şi tei, sub belşug de grâu arnăut, sau de porumb galben ca aurul! Nu sub fir pipernicit de orz sau de sacară, sub umbră de mesteacăn, de plopi, sau de brad, sub soare rece, sau sub strălucirea argintie a zăpezilor iernatice, pe întinsul cărora îşi dau întâlnire în raza lunei, lupul flămând şi corbul prevestitor de moarte!!

Pela sfânta Maria Mare, Kneazul primi o scrisoare dela proprietarul caselor din Kişinău, prin care'l înştiinţa cu trei luni înainte, după cum se prevedea şi în contract, că având a se muta cu familia în oraş, nu'i mai poate închiria casele din strada Goştinaia în iarna asta. Plecă dar îndată la Kişinău şi la înapoiere îi spuse domniţei:

— „Iar am scapat de angaraua de a mai cumpara mobile! „Anul trecut am închiriat casele Aglăi„ţei Răducanu cu mobilă cu tot; acum am dat peste „cea mai frumoasă şi cea mai nouă casă din Kişinău, „având nişte mobile foarte elegante, sobe de porţelan,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„priavazurile ferestrelor sunt de marmoră, pereții di-„năuntru de stuc, tavanele sculptate. O adevărată mi-„nune pentru Kișinău și pentru un preț de nimica: „cinci sute de carboave pe an!

— „Ce spui Alecule, întrebă domnița? Și unde asta?".

— „În colțul ulițelor Goștinaia și Jucovscaia, mai „bine cunoscută sub numele de Gubernatovskaia, la „doi pași de palatul gubernatorului, deci aproape de „grădina publică".

— „Casele doctorului Brodeschi, sări Ce. Ruxan-„dra?! Am auzit vorbindu-se de ele! Cum de ți le-a „închiriat și mai cu seamă pe așa preț?".

— „Nu mi le-a închiriat el, saracul, ci chiar statul. Închipuiește'ți nenorocire pe capul lui: Abia le clădise, cheltuind pe ele o avere întreagă, abia așezase întrănsele pe tânăra lui soție și patru îngerași de copii, când într'o zi pe când stăteau cu toții la masă, se opri o troică la ușa de intrare și din ea se coborî un ofițer de jandarmi, însoțit de vreo doi cinovnici. Pe bietul doctor îl și pofti ofițerul în sanie, dându'i pas doar să'și ieie blana și căciula și *administrativnim poriadcom*, adică pe cale administrativă, fără nicio judecată, porni cu dânsul drept la minele de argint din Siberia! Cei doi cinovnici ramași, făcură o amănunțită cercetare prin hârtiile lui Brodeschi, luară pe cele compromițătoare, pe celelalte le închiseră într'o odaie de jos, pe care o pecetluiră, făcură catagrafia tuturor mobilelor și lucrurilor care se aflau în casă, poftiră pe biata femeie să'și ia tot ce era al ei de zestre și lucrurile copilașilor, apoi o rugară respectuos să iasă pe ușă afară! Dela unsprezece dimineață când se oprise troica la poarta casei și până la ora cinci după amiază, totul era isprăvit, copii și D-na Brodeschi la hotelul de Nord, unde, peste noapte, sarmana a și înebunit!"

— „E îngrozitor, zise domnița! Dar ce făcuse bietul om?"

— „Se zice că în timpul războiului Crimeei, ca doctor militar, s'ar fi îmbogățit dând soldaților medicamente false și că prin asemenea mijloace ar fi ucis

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Moș Sandu cel sfătos, cu fiul seu.
Adică Bunicul și Tatăl Elenuței.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai mulți soldați ruși, decât cele patru puteri aliate. Dar eu nu cred. Și de-ce numai pe dânsul și nu pe toți doctorii și intendenții care au lucrat la fel? De era aceasta adevăratul motiv, l'ar fi judecat la lumina zilei și dovedindu'l vinovat, l'ar fi osândit în fața lumei. Eu însă bănuiesc cu totul altceva: Napoleon al III-lea tot ne poartă sâmbetele. Agenții lui, cutreieră țara, căutând să i răscoale pe leși, făgăduindu-le ajutorul armatei franceze. Se vede că Brodeschi, ca leah, s'o fi dat în corespondență cu vreun agent de aceia, rușii l'or fi simțit și l'or fi trimis să lucreze la reînvierea Poloniei, la minele de argint."

—„Atunci foarte bine i-au făcut rușii, spuse domnița cu patimă! Era doctor militar în armata rusească, jurase credință împaratului rusesc, mânca pâinea rușilor și nu trebuia să'i tradeze."

—„Doamne, Ruxandro, de ce ești iar pătimașă? Pentru tine eroii independenței grecești sunt niște martiri, cu toate că mare parte din ei erau în slujba sultanului, deci îi mâncau și ei pâinea. Bieții poloneji însă, când încearcă a'și scapa țara de sub jugul străin, sunt numai niște nemernici trădători, vrednici de toate caznele și de toate cruzimele, care'i lovesc până și în femeile și copilașii lor nevinovați!"

—„De ce nu și-a dat macar demisia, înainte de a lucra pentru poporul lui?"

—„Tot atâta era și poate și mai rău! In Rosia, draga mea, demisia nu te desleagă de jurământul de credință. Demisionând, ar fi atras asupra lui bănuielele guvernului, care, urmărindu'l, ar fi putut bănui și pe alții, așa că el tot n'ar fi scapat și ar fi putut compromite pe mulți."

—„Atunci, de ți-era așa de milă de dânsul, de ce ai închiriat casa lui? Iți spun drept, cu toate că nu'i pot aproba purtarea că o să'mi fie foarte greu să locuiesc într'o casă unde s'a petrecut o asemenea dramă."

—„Să'ți spun, dragă și ce m'a făcut să trec asupra unor sentimente, pe care le-am resimțit ca și tine:"

—„Din întâmplare mă aflam la grajdanski sud, pe când se ținea mezatul. Foarte puțini concurenți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre care și doctorul Jidovetzki, fost bun prieten cu Brodeschii; iar ceilalți niște jidani, tot puși de dânsul îmi pare. Când m'am gândit că în casa unde trăise bietul leah în fericire, or să intre pistruieții lui Jidovetzki, gata s'o ieie cu 300 de earbove, am dat 350, el 400 și ca să nu rămâie pe a lui, am mai aruncat o sută. Când m'am dus să văd casa, m'am încredințat, că aș fi putut da și o mie, căci tot nu rămâneam în pagubă."

—„Foarte bine ai făcut, Alecule dragă! Jidovetzki și-ar fi bătut joc de sigur, de mobila bietului creștin, pe când eu voi îngriji de dânsa. Apoi, cine știe!.... Poate i se va recunoaște într'o zi dreptatea, ori îl va ierta împaratul. Cu ce bucurie i-aș da casa în primire!"

—„Se poate să'l ierte împaratul; dar numai bucuria asta n'o s'o ai niciodată, draga mea! Ce apucă haznaua rusească, nu mai lasă! De pe acum mi s'a pus în vedere că până la anul să mă pregătesc: sau să mă mut din ele, sau să le cumpăr de veci la mezat."

—„Atunci cumpără-le, dacă zici că sunt așa de bune și frumoase."

—„Ba numai asta n'o s'o fac. Una din pricina trecutului lor apoi nici nu'mi convin. Curtea'i mică, cu niște ziduri înalte, care parcă'ți apasă pieptul. Este chipurile și o grădiniță cât o batistă de mare, cu un singur rond de flori, iar la fiecare capăt câte o boltișoară de viță, cu câte o măsuță și două bănci, ca la unele restaurante de vară. Acolo își primea biata leașcă musafirii vara, răcorindu'i cu ceai și cozonaci leșești! Căci vezi tu, dragă, ori rus, ori leah, tot un caifet la dânșii de a'și răcori vara musafirii. Să te ferească Dumnezeu de cinstea care ți-o mai fac! Odată am fost la bietul om în vizită și am ieșit de acolo leoarcă, ca dela feredeul cel turcesc! De cumparat, tot o să trebuiască să cumpărăm ceva!... Nu putem să ne tot mutăm în fiecare an, umblând ca țiganii, cu șatra după noi în căruță!... Voi căuta pe îndelete o casă bună, în partea de sus, unde'i și aerul mai curat. Cam în nouele cvartaluri, în dreapta grădinei publice, prin dosul caselor lui Dumitrache Rusu. Sunt pe acolo

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și case bune și locuri mari, unde am putea sădi ceva copaci și alcătui o grădină frumoasă. Deocamdată, bine că am găsit să vă adăpostesc în iarna asta. Cum se va disprimăvara, fuga la Ciripcăul nostru, să ne spălăm plămânii de mirezmele rusești; căci de aicea nu avem, slava Domnului, să urnim nici o mobilă!"

—„Dar bine, făcu domnița, cu casa asta ce facem? Cum o lăsăm singură toată iarna? Căci de Marghioala am nevoie la Kișinău."

—„Casa de aicea o lăsăm pe seama nevestei lui Pavel Alexievici. E moldovancă nevasta vechilului, bună gospodină și va putea îngriji de atâta lucru."

Toate bune și bine orânduite; venisă acum și Sf. Maria mică, începându-se pregătirele de plecare. Micul Titi (Constantin) acum de opt ani, auzise el că vor pleca de iarnă la oraș; dar i se păruse până acuma șagă. Spusese în câteva rânduri, că el rămâne pe iarnă la Ciripcău, că nu putea pleca, că are treabă la țară, că nu'și poate lasa gospodăria pe mâna altora; dar nimene nu'l baga în seamă. Când însă văzu că pleacă caii cei albi la Kișinău cu Pavel Alexievici, însărcinat să le cumpere acolo fânul și grăunțele trebuincioase pentru iarnă, se puse pe un plâns.... dar pe un plâns, că nu'l mai puteau astâmpara nici domnița, nici beizadea:

— „Cum o să lese el pe Lenuța, pe Săftica și pe Pavlică ai lui moș Sandu chehaia? Pe Niculai, pe Nică și pe Ghiță ai lui Eremia? Cum să'și lese moșia și gospodăria lui? Grâul de toamnă neplivit și popușoii neprășiți?!"

—„Ce gospodărie? Ce lanuri? Ce popușoi de prășit, făcu kneazul?! Acuma ai samanat tu popușoi? In Septembrie?"

—„Sunt popușoi de toamnă, făcu Titi cu îngâmfare! D-ta nu ai așa popușoi. Am luat sămânța de la moș Sandu chehaia. Ii pui la Sf. Maria în pârină, îi prășești când sunt în două frunze, îi acoperi cu baligă de vacă albă și cu paie multe, ca să nu degere peste iarnă și dacă e primavara devreme și n'a fost iarna goală și prea rece, eu am să'mi umplu coșarele, pe

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când D-ta i-ai prăşi pe ai D-tale de întâi! De nu mă crezi, vino şi vezi.“

Şi luând pe tatăl său de o mână şi pe mama sa de alta, îi târî pe amândoi prin parc, până în fundul râpei, trecând gardul prin deschizătura lasată pentru scurgerea pârâului şi acolo boierii spre mai marea lor uimire, văzură o adevarată gospodărie în miniatură:

Pe un dâmbuşor se afla o căsuţă mare cât o cutie de pălărie, făcută toată de nuieluşe şi din lut galben, cu prispa ei de jur împrejur, acoperită cu stuf, având hojiaguri, uşi de şindrilă, care stau toate deschise şi ferecşti alcătuite din cioburi de sticlă vârâte în lutul zidului, aşa că vântul nu putea străbate prin cercevelele absente. Acoperemântul era aşa făcut, că'l puteai ridica în sus şi boierii văzură atuncea, că înăuntru erau trei odăi şi o tindă, văruite cu îngrijire, având fiecare sobă şi podea pe jos. Ce era mai nostim, că erau şi mobilate cu mobile de păpuşe, luate din jucăriile lui Titi. Iatac, salon şi sufragerie, în toată regulă.

Alăturea era altă căsuţă cu cotlon, cuptor şi plită pentru bucătărie şi o odaie pentru camară; iar altă căsuţă mai lungă, cu cuptor şi laviţe de lemn pentru argaţi. In curte fântână cu cumpănă, grajd şi şopron cu cai şi trăsuri, cumparate la Iaşi. Totul era îngrădit cu un gard de nuieluşe subţiri de lozie. Apoi dela poarta curţilor lui musiu Titi, se făceau două lanuri mari fiecare cât salonul lui Cc. Alecu, cu un drum drept prin mijloc, unul cu grâu de toamnă răsărit ca peria, iar altul cu *păpuşoi iernatici* în doue frunze.

—„Şi tu ai făcut toate astea, întrebă beizadea pe fiul său?“

—„Ba nu, răspunse Titi. Lenuţa şi Săftica au făcut casele, sobele şi cotloanele din lut, apoi le-au văruit frumos. Todirică al Casandrei ajutat de Nică şi de Niculai ai lui Irimia, au făcut acoperemântele, podelele, uşile, grajdul, şopronul, hambarul şi coşarele. Pavlică şi Ghiţă, unde sunt mai mititei, au făcut fântâna cu cumpănă şi gardul de împrejmuire.“

—„Dar cine v'a învaţat, să le faceţi pe toate astea?

—„Nimene. Cine să ne înveţe? Eu spuneam: hai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să facem o casă. Fetele se duceau după lut galben din malul de sus, eu aduceam apă dela pârău, băieții și cu Todirică care îi mai mare, ciopleau lemnele..ș.i iaca că s'a făcut. Mai venea el dimineața și seara și moș Sandu chehaia ca să'și aducă ori să'și ieie nepoții acasă. Ne mai ajuta și el, dar mai mult cu sfatul, căci are niște mâni cu degete groase, de nu încap prin ușile noastre! Sămânța de popușoi iernatici el mi'a dat'o; dar cu tocmeală, că ori să'i dau o carboavă la primavară, ori să ia dijmă din zece, una la cules. Ei bine, vezi tătucă? Zi și mata: cum să le las eu aceste toate și să mă duc cu D-ta la oraș?"

—„Ei iaca Titi, să te învăț eu cum să faci. Zici că în vechilul meu n'ai încredere?"

—„Nu, nu, Doamne ferește. Băieții spun că el te fură și pe D-ta, d'apoi încă pe mine!"

—„Ei bine, atunci ia-o pe Elenuța ca să îngrijească de case și de gospodăria din bătătura lor și pe fratele ei ca vechil, ca să vadă de moșia ta. Numai o să trebuiască să'i tocmești cu leafă pe amândoi, să le dai tain și tot ce le trebuie."

—„Dar unde am eu parale, făcu Titi descurajat și aproape să plângă!"

—„Te împrumut eu; iar după ce vei strânge pâinea de pe lanurile tale și o vei vinde la negustori, îmi vei întoarce banii împrumutați. Nu'i bine așa?"

—„Apoi dacă nu se poate altfel, răspunse bietul Titi oftând, cată să fac așa cum spui d-ta!... Dar tot n'o să'i fie ca dacă ași fi eu de față!" „Ochiul stăpânului îngrașă calul. Apoi, d-tră ați fi plecat fără mine și nu v'aș mai fi revăzut până la primavară. De cât așa ceva, mai bine o dau dracului de moșie!... Las că doar Elenuța, va îngriji ea bine de casă: îi fată bună, harnică și credincioasă; cât despre jupânul Pavlică, de nu va căuta bine de moșie, mi-o spune-o ea Elenuța, și apoi vai de steaua lui!"

—„Și să'ți mai spun și eu ceva, Titi, făcu domnița: la Kișinău o să te joci cu copii bine crescuți și de seama ta, nu cu niște copii de țărani proști dela care n'ai ce învăța".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Da! făcu Titi trăgănat și bosumflat. Că tare mai sunt deștepți băeții D-tale de ruși dela Kișinău! Chiar dau în gropi de deștepți ce sunt. Nu'i știu eu? Ia băeții lui Vinogradski, [1]) de pildă, sunt ei în stare să stărniască un joc cum se cade? Ori se joacă de-a *troica* unul făcându'l pe *iamșcicul* [2]) și ceilalți trei pe cai, ori când ostenesc, se joacă de-a *vziatca* [3]), făcând unii pe cinovnicul și alții pe împricinații și stricând la hârtie și la ceară roșie, deși nu știe nici unul carte macar cât mine!

— „Cum asta, întrebă kneazul mirat?“

— „Ia bine, răspunse Titi! Doi se pun la o masă și fac pe cinovnicii. Prefăcându-se că scriu, mânjesc hârtie, stric cerneală și pun la peceți de miroasă toată odaia a ceară roșie și a fum de lumânare de său! Alții cică vin să scoată vre-o hârtie dela cancelarie. Cinovnicul răspunde gros că n'are când da hârtia; împricinatul îi dă o carboavă (adică o hârtiuță tăiată în chip de bumașcă) se roagă frumos și tot dă la carboave de acelea, până cade la învoială. De acolo începe cu adevărat jocul: tot meșteșugul este ca cel cari a dat banii, să'i fure înapoi, fără ca cinovnicul să simtă nimica! Apoi asta'i joc. mămiță? Ei sunt de o sută de ori mai proști de cât băieții de țarani. Apoi se bat și se înjură cum n'am mai auzit. Ar fi ei în stare să clădiască o căsuță ca asta, ori să pue macar niște păpușoi iernatici? Pot ei să stârnească jocuri frumoase și să se joace ca un Mișu Sturdza sau un Mavrocordat? Dă'i dracului tătucă, adăugă Titi cu dispreț! Sunt niște proști din nascare, rușii d-tale!“

— „Dar tu ce ești Titi, întrebă kneazul? Nu ești rus și tu?“

— „Eu?... Eu sunt copilul d-tale și al mamei“, răspunse Titi după un moment de gândire, cam nedumerit de această întrebare, căci niciodată nu'i ve-

---

1) *Vinogradski* pe atuncea vice-gubernator.
2) *Iamșcic*: Surugiu.
3) *Vziatca*: mită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nise în minte că ar fi de un neam cu băeții lui Vinogradschi, sau cu vizitii de la caii cei albi".

— „Apoi tata și cu suntem ruși, Titi, adause domnița Ruxandra".

— „Da! Ruși! Și d-ta nu știi nici un cuvânt rusește, iar tata vorbește stricat. Nu văd eu cum zimbesc rușii când vorbește d-lui? D-tră sunteți niște ruși de aceia ca împaratul și cei mari dela Petersburg, care vorbesc între ei numai franțuzește și poruncesc rușilor ce să facă ca să nu dea în gropi, ca băcții lui Vinogradschi".

Cu tânărul Titi, nu era de scos la capăt! Avea D-lui vederile și judecățile d-sale, pe care le trîntea pe față și fără sfială! Bucuroși că i-au potolit durerea de a'și lasa avutul în voia întâmplărei, kneazul și domnița îl trimiseră cu fuga înainte să spue sufragiului, să le dea la masă, pe când d-lor se urcau încet prin parc, la deal."

— „Adevărat Alecule, că rău mai sunt crescuți copiii lui Vinogradshi, făcu domnița. Auzi: să se joace de a mitui pe cinovnici și pe urmă de a'i fura! Ce fac guvernantele? Ce fac părinții?"

— „Părinții s'or fi buc·rînd, dragă, după cum e și logic. Mă rog, când or fi mari, copiii ăștia nu tot cinovnici vor fi ca și tatăl lor? E foarte cuminte dar să se învețe de mititei cu mită și să știe să o și apere".

— „Dar bine, nu toți cinovnicii iau mită, Alecule dragă! Or fi din ei și cinstiți".

— „Lucru ce se poate, Ruxandro dragă. Când voi întâlni vreunul, să știi că ți'l voiu arata îndată. Știu că de patru ani de când am cu dânșii daraveri, n'am întâlnit așa minune"!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. X.

O iarnă la Kişinău.

Mai trecură câteva zile şi pe la sfârşitul lui Septembrie, pe o frumoasă dimineaţă de toamnă, plecă însfârşit alaiul boieresc spre capitala Basarabiei. Mai cu caii kneazului, mai cu cai ţărăneşti, trecu prin mirişti, prin câmpii îngălbinite şi presarate cu stoguri de fân, girezi de paie trierate şi lanuri de popuşoi pe jumătate culeşi, până la poşta de la Sărăteni. Iar de acolo cu cai de poştă, trecură prin Orhei şi dădură de codrul cel mare care'şi îmbracase veştmânt de toamnă, cu frunze galbene, printre frunze verzi, pregătindu-se a'şi îmbraca haina de iarnă, cu chiciură albă pe crengi şi cu toate frunzele la pământ!

Dela poşta din Peresecina, kneazul trimise cele două carâte şi slugile înainte la oraş, pentruca ele să poată ajunge acolo încă cu ziuă; pe când el, domniţa, copilul şi guvernanta Clotilda, într'un faieton cu patru locuri, se abătură din drum, până la moşia lui cc. Andronache Donici, care nu odată îi poftise, să se oprească şi pe la dânsul în treacăt.

La oraş, cc. Andronache, ţinea caifet rusesc în casele sale din faţa grădinei publice şi te cinstea după datinile ruseşti, cu obicinuitul pahar de ceai. Dis de dimineaţă, îl găseai ras cu îngrijire, îmbracat după ultima modă, cu mustăcioara lui albă, bine pieptănată, cu fruntea desvălită până'n ceafă, între două tufe de păr mai mult alb decât blond. Rar să'l întâlneşti pe uliţă sau pe aiurea, fără crucea Sf-tei Annei la gât. Aşa că la Kişinău era mai rus de cât toţi rusii.

La ţară însă era altfel de om: Il găseai veşnic în marele cerdac din faţa casei sale, îmbracat după cum era şi vremea afară: când în halat de vară, când în haine de şâiac, când, şi cu câte o caţaveică cu blană de vulpe. Acolo te cinstea cu dulceţi şi cafele iar masa lui era curat moldovenească! Aşa avusese înţelegere cu cucoana d-sale: la oraş să fie ruşi ca toţi rusii, iar la ţară neaoşi moldoveni!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era om cumpătat si cu stare, astfel că ar fi putut oricând să'şi clădească o casă de piatră cu acoperământ de tablă verde, ca ori-care pomieşcic [1]) viernopodannii [2]), ca de pildă vechiul nostru prietin Ecc. Sa generalul major Nicanor Alexievici Starov, cel care sta de vorbă şi cu împăratul Niculai Pavlovici. Mai viernopodanii de cât Cc. Andronache, nu cred să fi găsit altul în toată Basarabia: Vorbea rusește, mânca bucate rusești şi bea la ceai rusesc toată iarna şi veşnic era vârât la gubernator şi pe la toţi rușii cei mai simandicoşi. Nu'i plăcea însă să'şi arăte dragostea pentru împărăţie până şi la ţară! Acolo venea să se odihnească şi să se întremeze în huzurul şi obiceiurile în care fusese născut; aşa că gospodăria şi casele sale dela moşie, erau mai mult de răzeş chiabur de cât de boer mare şi de neam, după cum şi era.

Destul de mari şi încăpătoare, cu acoperemântul lor ţuguiat, şindrilit şi streşinile mari, casele erau clădite pe o coastă; aşa că prispele care o înconjurau de jur împrejur, de erau înalte abia de o palmă, două din partea de dindos, întreceau stânjenul din faţa. Pe cerdac te suiai pe vre-o opt trepte; iar sub dânsul se deschidea gura pivniţei, rotundă cu uşa alcătuită din gratii de lemn de stejar. Ograda era potrivită: cam mare pentru un răzeş, dar mică pentru o curte boierească. Abia câteva căsuţe pentru bucătărie, slugi şi argaţi; hambare, şoproane şi grajd; apoi trântite prin mijlocul ei după întâmplările disjugatului: pluguri, boroane, căruţe şi care. Mai foiau în toate părţele, câte un lemnar tăind cu barda sau cu cuţitoacle nişte spiţe de car; vre-un ţigan, doi cu foalele, ascuţind vreun fier de plug şi sumedenie de curcani, raţe, gâşte, găini, cloşte cu pui, cotcodăcind, măcăind, găgăind sau bolborosind, pe când vre-un cucoş suit pe laitrarul sau proţapul unui car, răspundea vreunui alt cucoş caţarat departe, tocmai sus, pe vârful porţei de intrare.!

Sus de pe cerdacul lui mare, Cc. Andronache le

1) Proprietar.
2) Supus credincios.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vedea pe toate, aruncând vreo dojană sau vreo glumă, argaților și slugilor care umblau prin curte după trebile lor. Și se desfata boerul în acest huzur moldovenesc, a cărei poezie știa s'o priceapă și s'o guste poate mai bine ca altul, având în el sânge de poet și de mare fabulist român !

De cum treceai însă pragul tindei, te aflai în altă lume :

Casă răzășească avea tavanuri înalte, odăi mari și luminoase ; salonul de primire avea mobilă capitonată, îmbracată cu un cit luminos și proaspăt, la fel cu perdelele ușilor și ale ferestrelor, dar la fel și cu pereții și tavanul. Apoi, pe fiecare scaun dormea rotocol, câte un cățeluș lățos, alb ca zapada și mare cât pumnul. De cum intrai pe ușă, toată lumea asta mică, te zăpăcea prin lătrăturile sale ascuțite, dar dân ! din codițe, așa că nu știai la început de vrea să te prăpădească, ori numai să'ți facă cinste de bun sosit! Dar iată că buna doamnă Donici, totdeauna îmbracată în negru, le face un semn și se domolesc cu toții reluându'și fiecare locul. Blânzi și prietenoși, au însă toți foarte dezvoltat simțul dreptății și al solidarității câinești. Să nu te împingă pacatul să vrei să te atingi cumva de scaunul vreunuia ! că'ți arată colții îndată și sar cu toții în apararea obijduitului !

In salonul acesta, blânda și duioasa doamnă Donici, după ce și'a văzut de rugăciuni, de gospodărie și la urmă și de toaletă, își făcea mai mult viața, citind vreo carte, pe când Cc. Andronache își făcea viața pe cerdacul cel mare după ce'și isprăvea de văzut gospodăria moșiei și de lucrul de pe câmp. Așa că, chiar după cum spunea d-na Donici : „unul trăia în occident și altul în orient, neîntâlnindu-se decât în vremea mâncărilor totdeauna pe cerdac“. Acolo își împărtășiau gândurile și vederile, stând uneori până noaptea târziu în vraja lunei, a cântecului vreunei privighitori sau în tăcerea adâncă a nopților fermecătoare de la țară !

Mult îi plăceau vânaturile lui Cc. Andronache și cum se găteau la dânsul... mai rar aiurea! Așa de pil-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O mahala a Kișinăului!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Biblioteca Universității din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dă, cina ce se servi în seara aceia familiei Mavrocosta era alcătuită dintr'un borș de epure, zis țigănesc, un pilaf de prepelițe, o dropie cu sos picant și o friptură de căprioară. Vinul vechiu din podgoriile de la Mileşti și dulciurile erau de toată bunătatea!

După o noapte de odihnă și o cafea cu lapte luată tot pe cerdac, cu niște cozonaci proaspeți, călătorii își luară rămas bun de la oaspeții lor, petrecuți până la poșta din Pașcani, de către fiul lui Cc. Andronache tânărul Nicu Donici, încă în uniformă de gimnazist și calare pe un cal roib, plin de foc, cu coama lungă aurie. Până la poștă drumul trecea cam costișat printr'o vale, unde sute de oi pășteau otava mică din luna Septembrie, sau miriștele din care se ridicau stoluri de potârnichi. Pe lanurile târzii și nesamanate încă de toamnă, întâlneai de departe câte un cârd de cinci ori șapte dropii, care se ridicau greoaie și sperioase de cum te zăriau de departe. De treceai prea aproape de vreun cârd de oi, te izbia un miros nu tocmai plăcut și auziai pârâitul ce'l făceau rozând iarba mică, precum și behăitul fraget al mieilor și al mioarelor, la care răspundea behăitul mai gros și răgușit al oilor, sau al vreunui berbec bătrân. Ajungând la poștă, boierii își luară ramas bun dela Nicu Donici și cu obicnuitul alai de clopot de fluerături, tot *po doroghi stolbovoi*, își făcură după o oră și jumatate intrarea lor în Kișinău.

De la podurile cele două de pe apa Bâcului și până la locuința lor din ulița Jucovskaia, boerii fură izbiți de mirosul de harbuji (pepeni verzi) ce se răspândea pretutindene ; iar ulițele erau împestrițate de coji de harbuji și de semințe de răsărita soarelui. La fiecare colț de stradă, întâlniai câte o lipovancă murdară, stând pe vine, având lângă dânsa pe o basma, cogeamite vraf de semințe de răsărita soarelui, și un pahar murdar drept măsură. Trecătorii, dar mai cu seamă babele, fetele și copii îi aruncau în poale câte o capeică [1]) și primeau în schimb câte un pahar de

[1]) Gologan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

semințe, după care își urmau calea strivindu-le în dinți și lăsând în urma lor o dâră de coji, pe care le scuipau pufnind ca mâțele. Alții se răcoreau cu câte o felie de harbuz, pe care după ce o rodeau de'și umpleau obrajii până la urechi, o aruncau în mijlocul uliței.

Mai întâlniai câte un lipovan, pe atât de curat, cât era lipovanca cu semințele era de murdară: îmbracat în haine lipovenești de vară, foarte curate, purtând un șorț alb ca zapada, două cofe ce păreau noi, înpodobite cu alămuri galbene și pline cu un fel de bragă rusească. El servea pe mușterii cu acelaș pahar, strigând cât îl lua gura: Kvas! Kvas! Altul, îmbracat la fel și tot așa de curat, purta pe cap învelit în șervete curate, cogiamite ciubăr mare cu gheață, în care era înfipt un calup de înghețată. Acela îți spărgea urechile strigând: Saharnîc marojni! Saharnîc marojni! Mai era în sfârșit și un altfel de negustor, purtând pe cap o scândură patrată, pe care se răsfăța în praful de pe uliță un morman întreg de covrigi. Acela striga mai melodios: *si—vieeeji bubliki* Adică covrigi proaspeți, pe rusește *svieji bubliki.*—

Pe toată întinderea bazarului nou, precum și la celelalte bazare, numai care cu harbuji și clituri de harbuji așezați în piramide ca ghiulele de tun.

Și să nu socotiți cumva, că numai poporul de jos se îndulcea cu aceste bunătăți ale pieților sau uliței. Negustorii și cinovnicii își cumparau și ei câte un harbuz pe tăiatele ți'l rodeau tot în acelaș fel, pe loc sau pe drum, aruncând cojile prin mijlocul ulițelor celor mai centrale. De aveau tulpane sau batiste, se mai ștergeau și pe obraz, dacă nu... răbdau până acasă, unde aveau ce spala, căci până ajungeau se mai prindea și o coajă din praful de pe uliță! Tot din acelaș pahar beau și ei răcoritorul kvas, iar de erau cu familia, cucoana și copii se îndulceau cu saharni marojnă, în aceleaș farfurioare și linguriță de cosor, ca ori-care băiat de mujik sau de jidan. Cât despre se, minte, precum deputatul american simte negreșit trebuința să cioplească cu cuțitul vre-o bucățică de lemn în timpul congresului de la Washington, asemenea ru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sul de ori-ce treaptă, când vine toamna, simte trebuință să rontăiască în dinți semințe de răsărita soarelui. Altfel l'ar mânca gingiile!

Am mai trecut nu de mult prin Kișinău în vreme de toamnă:

Acelaș belșug de harbuji pe piețe, aceleași lipovence prin colțurile mai retrase, vânzând aceiaș semință cu paharul, aceleași bunătăți călătoare pe uliți. Numai cofele și șervetele de o curățenie mai mult cușer și strigătele mai asurzătoare poate, au alt accent mai puțin simpatic, dovedind că frumoșii și curații lipoveni de altădată, au avut acciaș soartă și ei, ca măcelarii de la Iași!

Și astăzi cinovnicii își cumpără harbuzul pe tăiatele, dar îl ascund sub manta și'l mânâncă acasă sau la cancelarie, de frica gorodovoiului [1]) care nu l'ar lasa să'și arunce cojile pe Alexandrovskii Prospect. Națională semință însă, fiind foarte mică, scapă mai lesne neadormitelor priviri ale gorodovoiului, așa că și astăzi se poate întâmpla să'ți alunece piciorul pe ea, chiar pe frumosul asfalt din fața foișorului de foc. Și apoi și gorodovoiul nu'i tot rus și el? Ce mirare ca pe ascunsele să'și mângâie și el gingiile cu aceste cofeturi naționale și să cam închidă ochii, când zăreste câte un firicel lungăreț, alb și negru, răsfățându-se pe o barbă de cinovnic, sau pe mundirul lui verde, tocmai între cele două rânduri de nasturi galbeni?

Prin asemenea înfățișări și mirezme tomnatice, ajunseră boierii noștri în strada Jucovskaia, la casele Brodeschi unde îi aștepta dejunul. Pe dinafară casele acelea nu se deosebiau întru nimic de cele mai multe case din Kișinău; cu un singur cat și cu obișnuitul acoperemânt de tablă, ele erau văpsite într'un albastru deschis, făcând să reiasă mai bine albul cornișelor dela uși, dela ferestre și de sub streșin. Cum treceai însă de peronul prevăzut cu o marchiză, vedeai îndată că pereții erau toți dați cu stuc alb, imitând marmora. Dai mai întâi de un mare și larg geamlâc

[1]) *Gorodovoi*: gardistul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu sticle colorate, având două uși: una care da în curte, iar cealaltă în antretul cel mare, care da în salon. Acest salon, după mobila care sta înșirată cuminte pe lângă pereți, precum și prin mărimea lui, arata că slujise de sală de dans. Din el, pe mâna stângă, dai de un salon mai mic (*goștinaia* pe rușește, adică camera de primire) care era o adevarată minune: Un covor bogat era așternut pe jos, otomane, jețuri, scaune, pufuri, toate îmbracate în matasă albastră, precum și perdelele dela uși și dela ferestre. Un frumos policandru de porțelan, albastru, atârna de tavanul înalt și aurit. O pianină era între două ferestre, apoi mese frumoase înaintea otomanelor, iar prin colțuri gheridoane și etajere de lemn de trandafir. Din partea cealaltă a sălei de dans era ietacul, mare cât și salonul de primire, apoi un antret mic care da în camera copiilor. Dar să ne întoarcem în sala de dans: La păretele din fund, simetrie cu ușa care da în antretul mare, mai era o ușă care da în sufrageria luxos mobilată în lemn de stejar și piele verde, foarte încăpătoare, dar cam întunecoasă, din pricina ferestrelor care dau în geamlâc. In dreapta sufrageriei, era cabinetul de lucru, mare și luminos, dar pe care beizadea Alecu îl mobilase moldovenește, cu divanuri, scoarțe, un frumos birou de stejar și o bibliotecă. Am mai spus aiurea că pereții și tavanurile erau de stuc alb și lucios ca marmora, sobele de porțelan și privazurile dela toate ferestrele, chiar de marmoră adevarată. Ca să ajungi însă în cabinet, trebuia negreșit să treci prin sufragerie. Din dreapta antretului erau bufetul și odăile camardinerului și a fetei din casă, despărțite prin un coridor care da afară.

Apoi lipit de casă venea flughelul sau atenansele, tot așa de mare și de luxos ca și casele de locuință. Acolo găsiai o bucătărie mare și luminoasă, aproape cât salonul de dans, cu plita ei de porțelan și având alăturea și o odaie rece, lângă odaia bucatarului; camara cu odaia cămărășiței, spălătoria cu odaia spălătoreselor și alte odăi pentru sufragiu și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

slugi ; iar tocmai în fund, lângă poarta din dos, un apartament foarte frumos mobilat, alcătuit dintr'un antret, un salon și două ietacuri, unde bietul doctor găzduia rudele sale, când veneau să'l cerceteze la Kișinău.

Parcă nu știu cum îți venea să te vâri în cadrul acestor vieți, aruncate, într'o clipă, din fericirea cea mai deplină, în cea mai adîncă nenorocire : ea nebună, el în fundul ocnei și copii nevinovați ramași orfani, cu părinții încă în viață, dar morți pentru dânșii ! Când te gândeai cu câtă muncă și dragoste și'or fi clădit cuibușorul lor acești doi nenorociți, piatră cu piatră, mobilă cu mobilă, ce visuri de fericire și de viitor nu și'or fi făurit sărmanii,— te apuca jalea că nu erai decât un simplu chiriaș; trecător de o zi sau de un an, fără chip să răscumperi streșinul acesta, mobilele și amintirele acestea, pentruca să le redai celora care le făcuseră și le iubeau ! Iar tu? ! Tu... în deplinătatea minței, a sănătății și a libertății tale, să muncești pentru a'ți făuri alt cuib, în altă parte !

Dar ce e averea ? Ce e fericirea pe acest pământ?! O clipă trecătoare ! Nu trebuie să'și lege omul inima de lucru neînsufletit; căci nici de dragostele sufletești nu ești sigur! Zicătoarea arabului : „întorcându-te din cale lungă, de nu'ți vei găsi cămilele furate, turmele împrăștiate, casa arsă, femeia răpită și copii omorâți, ori de nu ți se va fi întâmplat decât parte din aceste toate, mulțumește lui Allah pentru cât ți-a mai ramas! “. O singură clipă și dispar toate parcă n'ar mai fi fost ! Dar și atunci, sarmane, biet arab, mulțumește lui Allah, de ți-a lasat macar puterea, libertatea, sau cel puțin mintea intreagă ca să'ți rămâie amintirea zilelor frumoase pe care le-ai trăit !... Chiar amintirele acelea, cât oare le vei mai pastra ? O zi ?... Un an ?... zece... douăzeci ?!... Până ce înghețа-vor și acelea... acoperite de capacul sicriului !

. . . . . .

Dar trecură mirezmele de toamnă, înlocuite de cele de iarnă, cu care ne'am mai întâlnit la începutul acestui roman! Pe locul unde este o frumoasă grădină,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iar în dosul ei clădirele tribunalului, era pe atuncea un mare loc viran numit, Piața Poliției, sau pe rusește Polițeskaia Ploșcedi. Pe toată piața aceasta mare, se ridicase un mare patrat de prăvălii de scânduri, cu fața înlăuntru și patru întrări: era iarmarocul de Sf. Dumitru! Acolo te întâlniai cu toată industria rusească, pe atunci la începutul ei:

Cizme îmblănite de piele rusească pentru barbați, de postav sau de catifea pentru cucoane sau copii; fel de fel de cojoace și de blăni, dela cele mai ieftene până la cele mai scumpe; samovoare de aur, de argint sau numai de alamă galbenă, începând dela două pahare de ceai, până la cincizeci și mai mult; argintării de masă și de ceai; cutii cu o jumătate sau o duzină de linguriți de argint zmălțuit de Caucazia, unele chiar poleite; brâie de sârmă aurită sau chiar de aur, cu cheutori de aur sau de argint zmălțuite și împodobite cu petre scumpe; tabacheri de aur, de argint, sau numai de lac rusesc, cu chipul lui Niculai Pavlovici pe ele, sau o troică lucrată pe lac în colori, de o măiestrie și de o desăvârșire în amănunte, cum nu se mai găsesc astăzi. Apoi mobile de lac roș-aurii, sau verde aurii; jucării, cam rudimentare poate, dar luate toate din viața rusească și cu caracter național, ca de pildă: sania de uliță cu calul ei de carton și cu izvoșcicul bărbos, cu haina presarată cu zăpadă, droșca de uliță careta boierească, țărance și țarani în port rusesc, cazaci și generali călări; în fine străchini de lemn și de lac boite roș și cu aur! Dar mai presus de toate un al *șaselea* miros rusesc alcătuit din pielcele, blăni, pește afumat și de cizmele de iuft și de dohot al on. p. t. public, cu toate că se îmbulzia în aer liber, între zece și două zeci și cinci grade de frig!

Dar nici industria moldovenilor noștri din Basarabia, să nu socotiți că lipsea: Erau și câteva dughene de olari, vânzând străchini de lut, oale negre, cane pe jumatate zmălțuite cu verde, chiupuri și ca jucării câte un câine sau capră de lut, cu vârful cozii găurit, iar când suflai întrânsa, producea un sunet, ce numai a latrat sau a behăit nu sămana! Mai erau și cofe de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cele proaste cu cercuri de lemn, ceva fedeleșe și polobocele. Cu toată dragostea mea de neam, sunt silit să recunosc că, chiar pe atuncea industria rusească o întrecea cu mult pe a noastră.

Aceasta era înfățișarea adevarată a iarmarocului de Sf. Dumitru la Kișinău. Pe atunci i se spunea iarmaroc pe rușește ca și pe moldovenește; astăzi am numi-o de sigur expoziție îndustrială provincială și poate chiar binațională, pentru a nu jigni nici samovarul de alamă, nici strachina de lut!

Și această expoziție, ținea cincisprezece zile, după care fără paradă și discursuri de închidere, domnii expozanți nepremiați, își luau mărfurile cu prăvălii cu tot; piața și străzile de venia iarna mai de timpuriu își reluau veștmântul lor alb de iarnă, iar săniile își reluau și ele fulgerătoarea și tăcuta lor mișcare, întrerupând din când în când tăcerea mormântală a uliței, cu câte un energic: „Paidi“! [1]) aruncat de vreun izvoșcic, vreunui cinovnic încotoșmănat în blănuri, care'i răspundea prin o înjurătură zdravănă simțindu-se jignit în demnitatea sa de dvorianin [2])!

. . . . . .

Gubernator nu mai era generalul Feodorov, care ieșise la pensie cu cârjă cu tot. Venise în locul lui, un general cu toate mădularele sale întregi și fără nici o cârjă. Se numia Exc. Sa D-nul general maior Fonton de Veraillon, un filoromân de origine franceză, căruia îi plăcea mult să reciteze românilor, care veniau de peste Prut, următoarea poezie, pe care o redau întocmai, cu accentul D-lui general:

Spùnie, spunie Màldavànî
Undi drumu nà Facșànî
Nà casuța mìtitìca
I' nievestca frumușìca!

De'i cereai cumva s'o zică pe toată, nu mai știa, dar spunea c'a uitat.

Mic de trup, cam slăbuț, cu favorite scurte și că-

1) *Paidi*: ferește
2) *Dvorianin*: nobil,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

runte, roşcovan la faţă, cu bărbia întotdeauna rasă cu îngrijire, mai era şi soţul unei lungi, venerabile şi distinse doamne, care, de nu mă înşel era româncă, de nu chiar nievestca, frumuşică odată, dela căsuţa mititica depe drumu na Facşani, pe care nu odată trecuse d-nul general. Apoi mai avea şi două demoazele cam mature; aşa că atunci când îşi făceau intrarea solemnă într'un bal: demoazelele înainte şi d-nul general dând braţul d-nei Fonton, care'l întrecea cu un cap de om,— cei în curent cu literatura franceză depe atuncea, îşi aminteau fără voie, Familia Balandar, din opereta contelui de Morny : Monsieur Choufleury restera chez lui,—care abia atunci se jucase la Compiègne înaintea lui Napoleon al III-lea. Duduia Mari Rusu însă, care avea o guriţă atât de ascuţită pe cât de frumoasă, pretindea că ţaranii moldoveni, găsind cam greu la proforiseală numele franţuzesc al Ecc. Sale, il porecliseră : fântâna lui văru Ion.

Dar nu era d-nul Fonton de Veraillon, singurul general din Kişinău. Mai erau doi : generalul Kişinski, comandatul diviziei şi generalul Şlioţkin, care paremi-se comanda una din brigăzi.

Cel dintâi se distinsese mult în luptele împotriva cerkezilor lui Şamil, tocmai pe atunci în toiul lor. Era un frumos barbat, înalt, spătos, cu mustăţe lungi, cărunte. Un singur lucru îl strica : pe obrazul drept avea o pată cât o piesă de doi lei, care de vânătă ce era da când în roş, când în verde, în bataia soarelui. Semnul acesta de neşters nu'l avea din născare, după cum Ecc. Sa, încerca s'o spuie celora care nu'l cunoşteau, ci'i provenise dintr'o mică neînţelegere ce o avusese cu fata unui Cerkez, care văzându-se strânsă cam prea de aproape, de către şeful ghiaurilor spurcaţi, socoti mai bine să'i descarce în obraz cogemite foc de pistol, decât să'şi piardă cinstea în aşa neam ! Noroc că pistolul era încarcat numai cu praf, aşa că bietul amorez se alese numai cu un frumos tatuaj pe obrazul drept. Un altul cu idei mai creştineşti, sau cu simţul estetic mai desvoltat, ar fi făcut de sigur o altă încercare, întorcând de data asta obrazul stâng, pentruca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să'i fie cel puțin tatuajul mai simetric; Excelența Sa, se mulțumi însă numai cu atât și își ceru de îndată transferarea în Basarabia, unde sexul frumos are obiceiuri mai blajine.

Generalul Șlioțkin, pentru gradul cel avea, era tânăr, cu toate că era tată al unei fetițe de unsprezece ani și a trei băieței, dintre care cel mai mic era de șapte ani. Bun militar, bun soț și bun părinte, era foarte sarac, ceiace este o diplomă de cinste pentru orice general rusesc. Chiar din pricina sărăciei și neputând îndestula o familie așa de numeroasă numai cu leafa de general, ceruse transferarea la Kișinău locuind la socrul său, Trubaceief casierul general al provinciei. Acesta era un bătrân venerabil, vorbind o ruscească perfectă, ceva nemțește și mai binișor franțuzește. De fel era din împrejurimele Moscovei, unde avea și o moșioară. Bătrînul simțindu-se cam înaintat de ani, își aduse lîngă dînsul și pe fiul său, locotenent în garda împărătească, la husarii de grodno. Ii făcuse un loc la casierie, zicînd că la vrîsta lui, e bine să'și adune cloșca, puii. Tânărul ofițer, hrănit și găzduit de tatăl său și cu leafa dela casierie, făcea parte din tineretul de elită, cum s'ar zice astăzi, sau din „*jeunesse dorée*“ cum i se spunea pe atuncea și nu era cadril, mazurcă sau cotilion, care să nu fie condus cu cinste de tînărul Trubaceief.

Casa aceia era adevarat casă rusească și nu odată familia Mavrocosta era poftită acolo la masă. Din pricina copiilor, era poftit și Titi. Bătrînul era gustăreț și avea un bucatar dintre foștii săi robi, cum n'ai fi găsit altul, căutând și în zece gubernii dimprejur. După cum am văzut, avea ceva avere personală, căci moșia de lîngă Moscova îi aducea, bun venit, leafa lui era destul de însemnată și mai era și Oblastnoi Kaznacei, adică casierul provinciei, asa că'i da mîna să aibă în toate zilele casă deschisă și masă întinsă.

Mesuța cu mezeluri și rachiuri, fala meselor rusești, trebuia să'l coste, numai ea, între 30 și 50 de carboave: icre tescuite, ori proaspete, icre de tai-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gan ; fel de fel de soiuri de peşte afumat ; iar câte odată poşta îi aducea vreun peşte de mare, sau stridii din Odesa, venite şi ele acolo cu vaporul din Constantinopol.

Puteai mânca un an de zile întreg la dânsul, fără ca pateurile, ce se servesc pe talere mici deosebite, odată cu supa, să fie de acelaş fel. Aceasta este chiar mândria unui bucatar rus, care se simte. Apoi bucatele săţioase, dar grele, erau toate numai ruseşti. Francezul şi italianul când vor să laude o masă, zic *că au petrecut bine;* englezul *că s'a trezit sub masă;* numai rusul va spune *că nu se mai putea urni din loc!* Şi aceasta nu e o născocire răutăcioasă a mea, iubiţi cititori, o puteţi constata chiar D-tră, fără a vă duce în Rusia; citiţi oricare roman original rusesc: când e vorba de o masă mare şi plăcută, găsiţi îndată şi fraza de mai sus. Judecaţi apoi singuri, cât de uşoară trebuie să fie bucătăria rusească! Mie unuia. aşa cum sânt ele, poate unde am fost deprins din copilărie, dar mărturisesc că bucatele ruseşti îmi plac toate, afară de unul. Acela însă e îngrozitor! Vara, când rușii vor să se răcorească mai bine, văzând că supele şi borşurile te fac să asuzi, îţi servesc la masă *akroşka* sau *batvinia*: închipuiţi-vă, dragi cititori, un borş în care se găseşte carne, peşte şi cozi de raci, castraveţi muraţi, tăiaţi felii rotunde, smântână, pe care o vâră în toate celea, cum fac grecii cu zeama de lămâie şi... cogcamite bucăţi mari de ghiaţă! Cum se răcoreşte unul numai cu două, trei farfurii de akroşka (şi eu am văzut înghiţindu-se şi mai multe) zice a doua zi că la apucat holera; iar a treia zi numai ce'i trage în bătătură dricul cu patru cai, pentruca să'l ducă în sunetele clopotelor şi ale muzicei militare, cu toată cinstea cuvenită gradului, tocmai la Malina, unde nu mai sunt nici lacrimi, nici dureri şi nici căldurile nesuferite firelor ruseşti! Se zice că la Petersburg, holera este în stare endemică. Eu pretind că de s'ar lasa rușii de trei feluri de mâncări: akroşka, castraveţi verzi cu smântână rece şi fragii cu smân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tănă, luaţe prin umedele grădini ale daciilor[1]) lor, de prin ostroavele Nevei, ar scapa poate şi de holeră!

Tânărul Trubaceief, nu era singurul care se pricepea în conducerea cotilioanelor; mai era tânărul Patton, un filandez lung şi subţire, fraţii Tomuleţ, dintre care unul ofiţer de huzari, cu toate că era tânăr, cu mustăţe şi sprincene negre, ochii mari şi cu faţa roşcovană, avea părul argintiu ca lâna brumarie. Acest contrast făcea din el o frumuseţă, amintind marchizii pudraţi din veacul al XVIII-lea. Intre tinerii din elită erau Alexandru Rally, fraţii Leonard, Bodescu, Sinescu, Semigradof, Jirardo, de obârşie franceză, un Rosetti şi alţii.

Intre domnişoare, afară de fetele gubernatorului şi d-rele Pisarjiesch, îmboboceau pe atuncea duduile lui Cc. Dumitrache Rusu. Cucoane frumoase erau multe dar tânăra doamne Bodescu şi soţia polcovnicului Gavril Catacazi, le întreceau pe toate.

Din înalta aristocraţie, despre care am vorbit în alt capitol, figura cea mai simpatică era fără îndoeală a prinţului Mihail Cantacuzino, mareşalul nobleţei.

Văduv, cu un băeţel ceva mai mare decât Titi şi tot atât de simpatic ca părintele său, bătrânul Kneaz era şi frumos şi distins prin manierile sale de mare boier. Din nenorocire pentru dânsul şi mai ales pentru fiul său, fu apucat la bătrâneţe de un amor senil şi făcu o căsătorie atât de nepotrivită, încât cu toată bogăţia sa, cu toată influenţa ce'i da poziţia sa de mareşal, nu putu nici odată impune societăţei basarabene, pe iubita inimei sale. El era primit oriunde cu cinste şi cu dragoste. Ea găsea uşile închise oriunde se ducea şi cucoanele îi întorceau vizitele tot în orele când ştiau bine că nu era acasă. Incercase bietul Kneaz să dea prânzuri şi soarele: invitaţii veniau cu toţii, căci n'aveau încotro, invitatele însă, parcă dăduse o molimă peste ele, căci toate se îmbolnăveau la aceiaş oră, adică cu puţin înainte de ora petrecerei. A doua zi, bi-

1) *Dacia:* villă, locuinţele de vară din împrejurimele Petersburgului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne înțeles, făceau o vizită de scuză, dar numai când o zăriau de departe pe tânăra kneaghină, că'și face obișnuita primblare pe bulevard. De ales, tot se alegea prințul Mihail, mareșal, căci nu avea concurenți; așa că mulți ani a dăinuit această stare anormală. Apoi. îmbătrânit de tot, se retrase la moșia sa Otaki depe malul Nistrului, unde se săvârși din viață, amărît și rău răsplătit de către aceia, pe care o luase dintre rândășoaicele curților sale, pentru a o ridica atât de sus!

Apoi veneau frații Catacazi: unul, Anton, șambelan împărătesc, tată a trei băeței drăguți, om foarte distins și cu oarecare avere; și fratele său polcovnicul Gavril, însurat cu o româncă. Ținea casă deschisă în Kișinăul cel vechiu și da câte un bal pe an, de sfinții Mihail și Gavriil.

Mai este o familie despre care trebue să pomenesc aicea, cu toate că face parte mai mult din elita Odesei, dar pentru cuvântul că e cea mai mare proprietară funciară a Basarabiei și pentrucă nu odată o s'o întâlnim în cursul acestor povestiri. E vorba de familia Manukbei care purta pe stema ei capul de zimbru al Moldovei. Iată și ce se povestea despre obârșia princiară a acestei familii, fără ca să chezeșluesc adevărul acestei legende:

Se zice că puțin înainte ca marele vizir Kiupruli Ali, să fie ars din ordinul sultanului Mahmud, cu toate cadânele sale, în frumosul palat, ce și'l clădise pe malurile Bosforului, acest vizir avea două slugi credincioase: pe turcul Ali și pe armeanul Manuk. In acești doi oameni își pusese toată încrederea și nu avea pentru ei nimic ascuns. Manuk, foarte deștept și cu carte, era *haznadarul* [1]) particular al vizirului. Alteța Sa, mirosind a pagubă, porunci într'o seară lui Manuk, să'i ia haznaua cu galbeni și s'o ducă pe o corabie grecească gata de plecare spre Odesa, având a veni și el în urmă. Ii mai dădu ca ajutor pe Ali, poruncind și acestuia, ca, după ce o vedea haznaua la adăpost,

1) *Haznadar:* casier și secretar intim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să vie la palat, ca să ducă și pe cadânc tot la corabie. Manuk avu grijă să'și ia și armeanca eu dânsul, care era în stare binecuvântată. Din nenorocire stătu cam mult de vorbă cu Ali în cabina căpitanului, așa că bietul turc când voi să plece la datorie și se sui pe punte, văzu de acolo palatul înconjurat de oștire și arzând ca o făclie, pe când căpitanul se silea să ridice ancora, de teamă să nu i se facă o percheziție pe bord și să dea de bocluc.

Ce să facă bietele slugi credincioase? Manuk nu putea să lase haznaua singură, pentruca să se ducă să'și scape stăpânul, ori să se pârjoliască vitejește alături cu dânsul! Il îndemnă dar pe Ali, să dea macar el această mare dovadă de credință, căci tot avea poruncă să se întoarcă la palat. Turcul răspunse că jurase stăpânului pe coran să'i apere până la moarte averea și cadânele, iar fiindcă de ele nu mai putea fi acum vorba, datoria lui era să-i apere macar haznaua. De o vrea Allah, o scapa și stăpânul și va fi mulțumit de credința lor; de nu... ar fi o nelegiuire să se împotrivească voinței lui Allah! Așa dar ajunseră cu bine la Odesa, unde aflară că voința lui Allah fusese de a preface un mare vizir într'o vulgara șunca!

De teamă să nu afle turcii de urmele haznalei, pe care ar fi putut-o dobândi cu ajutorul ocârmuirei rusești, care nu înțelegea să ocrotească lucru furat de alții, luară podorojnă—și de acolo, tot po doroghi stolbovoi, se pomeniră și în Kișinău!

După ce'și împărțiră haznaua, după merit și capacitate, Ali își cumpără cu partea lui o căsuță în Turețcaia—ulița și îngropă toți banii rămași în grădină și în atîtea ulcele în cîte au putut să încapă, scoțind câte un galben, doi în fiecare săptămână pentruca să'și cumpere carne de oaie, baclavale, rachiu-mastica și tutun turcesc. Fiindcă a trăit în acest belșug până la adânci bătrânețe, nimene n'a putut ști, de a desgropat toate ulcelele, ori de vor fi ramas și unele nedesgropate.

Manuk însă a căruia nevastă îi și hărăzise pe prințul Jean, văzând că se vindea pe atuncea pământul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu câte un galben falcea, se puse pe cumparat la fălci, până își prefăcu toți galbenii în pămînt negru și mănos, devenind în așa chip, cel mai mare proprietar din toată Basarabia. Se mută atuncea tocmai la Moscva, unde dădu prințului Jean o creștere aleasă și'l însură cu fiica lui Lazaref, armean și el de obârșie, dar înscris de mult în nobleța rusească. Pentruca să ajungă la așa cinste mare, traduse titlul de bey ce'l capatase ca haznadarul vizirului, prin cuvântul rusesc de kneaz și se numi kneazul Manuk-bey, ceia ce cam mirosea a pleonasm; dar nici kneazul Manuk, nu se putea numi că suna prost. Fiind însă că cuscrul său Lazaref îi ceruse stema familiei ca s'o brodeze pe trusoul fetei și'i mai spusese că kneaz fără stemă nu se poate, își aminti că marele vizir îi făgăduise înainte de pârjol, că dacă îi va fi credincios, îl va face domn în Bogdania (cum se chiamă Moldova pe turcește). Își puse dar îndată pe pecete o coronă princiară cu mantie, de mijlocul mantiei atârnă un scud, iar de scud un cap de zimbru și iată biata Moldovă cu o beizadea mai mult. După această ispravă și după ce sărută cununiile prințului Jean și a prințesei Elena, se duse pe ceia lume să'l regăsească pe Ali Kiupruli, marele său stăpân! Nu mult după aceasta i se urî singură și principesei mume a prințului Jean și se duse să'și regăsească soțul.

Prințul Jean, rămas orfan, își clădi la Odessa un frumos palat, purtânt trufaș zimbrul Moldovei pe frontal, apoi o casă frumoasă la Hânceşti. Dacă el era cam mic de statură, cam smolit la față și cu obrajii împodobiți pe ici, colea cu câte un neg, prințesa era înaltă, subțire, albă, cu ochii mari și gene lungi; într'un cuvînt frumusețea orientală în toată deplinătatea ei. Aveau trei fete, care la talie samanau cu mama lor, iar la ten și la față semănau cu prințul Jean, celei de a doua nelipsindu'i chiar nici ceva negei. Băiatul, micul Grișa, semana leit cu tatăl său la talie, dar fiind foarte deștept din nascare, avu și deșteptăciunea a semăna la față cu principesa. De altfel, atît părinții, cât și copiii toți, erau sufletele cele mai bune, mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îndatoritoare, și mai drepte, ce s'ar putea întâlni!

Prințul Jean era departe de a'și tăgădui neamul său armenesc; din potrivă se fălea cu dînsul. De și nu calcase poate niciodată pe pământ turcesc, vorbea turcește cu înlesnire. In toată administrația nenumăratelor sale moșii, dela vechil și până la cel din urmă vătăjel, nu întâlniai decât armeni. Și să nu vie cumva să'i spue cineva că oamenii lui îl fură. „Aceasta o știu mai de demult, de cât d-ta, îți răspundea îndată, Eu mi-am taxat venitul fiecăreia din moșiile mele. Cât timp fiecare din vichili, îmi aduce venitul hotărât de mine, sunt mulțumit. De'mi aduce mai mult îl mulțumesc cu o gratificație, când îmi aduce mai puțin îl depărtez. Acuma dacă găsește mijlocul să câștige îndoit chiar, fără ca să perd nimica, asta este pentru mine cea mai bună dovadă de vrednicia lui și că fiind vrednic pentru dânsul, va fi vrednic și pentru mine. Mai bine să câștige unul de un sânge cu mine, decât cine știe ce străin, care m'ar jăfui mai fără milă, neavând cu mine nici în clin, nici în mânecă". Cu rânduiala asta fiul haznadarului Manuk, care se boerise singur, a boierit multă lume și se poate spune că jumatate din bogătașii de obârșie armenească, înscriși în dvorianstva Basarabiei, datoresc starea lor de astăzi bunului prinț Jean Manuk-bey.

In afară de aceastâ familie, care nu venea în Kișinău decât de două ori pe an, adică când venia dela Odesa vara, spre a merge la Hâncești și toamna de vreme când venia dela Hâncești spre a merge la Odesa, toată lumea descrisă până acum trăia în veselie. Baluri, serate, mese, în fiecare săptămână câte două, trei. Apoi primblările cu sania, cavalcade cu amazoane prin vecinătatea orașului, picnicuri pe iarbă verde în primavară, așa încât nu te-ai fi crezut într'un oraș de provincie. Căci rușii sunt oameni cărora le plác petrecerile și după ei se luau și boerii noștri moldoveni, mai iubitori de liniște.

Domnița și kneazul, ba chiar și micul Titi, erau poftiți foarte des prin saloane și primiau tot atât de des la dânșii. In salonul cel albastru, se făcea muzică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în toate sâmbetele și muzică bună și aleasă; căci afară de oaspeți care amândoi erau buni muzicanți, și înzestrați cu voci frumoase, se găseau în societate polonezi și germani, care nu mai erau diletanți, ci adevărați artiști.

După îndemnul familiei Mavroeosta, reînviase obiceiul moldovenesc cu turtele de Crăciun care se trimeteau pela vlădici și pela preoții enoriilor și se schimbau între prieteni și cunoscuți. Asemenea și cu cozonacii și ouăle de Paști, la care rușii mai adăogau cîte un mielușel de zahar culcat lângă un prapor de matasă roșie, cu o cruce de aur brodat pe el.

Intr'un cuvânt în iarna aceasta, 1858—59 și rușii și românii, petrecură laolaltă de minune, fără intrigi, fără critică sau clevetiri, în adevărată veselie și dragoste frățească,

CAP XI.

Cconașul Titi și Lenuța.

Indată după Paști, beizadea Alecu mai având ceva treburi de rânduit prin Kișinău, își trimise familia la țară, având a o ajunge ceva mai târziu din urmă.

Când după vre-o două săptămâni sosi și d-lui acolo, ce se găsească? Două cazane mari ferbeau în clocote, în mijlocul curței, apoi țărani, țarance, babe și copii, veniau cu străchini să ia din ele zeamă de carne; copilul și guvernanta, stăteau închiși în pavilion, cu ordin să nu'și scoată nici nasul afară; iar domnița și Cc. Marghioala, nicăere.

Ce era?

Mă rog, dăduse molima în sat, și oamenii muriau de holeră ca mustele. Domnița luase măsurile de mai sus și însoțită de cămărășiță, vornicul satului și vre-o doi argați mai inimoși, pleca în sat de dimineață și se întorcea noaptea târziu, să se culce în casele cele vechi, nemâncată și obosită ca vai de ea! In sat mergea din casă în casă pela toți bolnavii, punea să'i frece cu traista de cal, îi învelea cu cenușă caldă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cărămizi ferbinți, le da de băut ceai fierbinte de romăniță sau de izmă și la fiecare jumatate de ceas, câte o linguriță de spirt de camforă, amestecat cu mintă, așa că cine avea zile, se întâmpla să și scape!

Fuga în sat bietul Cc. Alecu, după domnița; dar nici acolo n'o mai găsi. Află că e tocmai la Săhăstria surpată, unde moș Sandu trage acum de moarte; că baba i-a murit de ieri pe la toacă, după ce îngropase doi din cei trei copii, care le rămăsese dela fecior și dela noră, morți și ei de o săptămână.

La Săhăstrie îl găsi pe moș Sandu, lungit în mijlocul casei, învelit în cenușă și cu cărămizi în toate părțile; iar pe domnița în genunchi, aplecată spre bolnav și turnându'i cu linguriţa dintr'un șip de doctorii, pe când biata Lenuța se bocea cât o lua gura, chemând pe măsa, pe bunica, pe Săftica și pe Pavlică.

— „Nu mai este nici o nădejde, Alecule, zise domnița pe franțuzește ca să nu o priccapă bolnavul. Am făcut tot ce am putut, dar nu'l pot încălzi de loc. E rece cum îi ghiața". Moș Sandu îl recunoscu îndată pe beizadea, vru să se ridice și arătând'o pe Elenuța 'i spuse: „Măria Ta! Fie'ți milă de această biată copilă, că doar atâta mai rămâne din întregul meu neam de răzeși moldoveni! De o trăi, să fie de acum a Măriei Tale, ca s'o crești și s'o măriți în teapa ei. Avem și noi o hlizâ de pământ și o căsuță în mahalaua Sorocei, de acuma a ei să fie de zestre! De o lua-o Dumnezeu și pe dânsa, îngroap'o Maria Ta lângă noi, vinde casa și pământul si banii să'i dai la vre-o sfântă de biserică, de sufletele noastre".

— „Fii pe pace, moșule, răspunse Cc. Alecu cu lacrimile în ochi. Lenuța ta o să trăiască și'ți jur pe sfânta cruce, că de astăzi ea devine copilul nostru. Dar ai nădejde, Sandule, căci o să scapi și tu cu viață".

— „Ba numai asta n'o să fie, zise moșneagul. Eu simt ca mă duc după băbușca mea și după cei care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

au plecat înainte. Odată că mi-ai luat grija Lenuței, ce să mai fac umbră degeaba pământului? Dumnezeu o să vă ajute pe amândoi să trăiți în slavă și fericire, că bune inimi mai aveți! De molimă să nu vă temeți, că precum vă iubiți țăranii, așa o să vă iubiască și Dumnezeu sfântul și o să vă apere de cele rele!" Mai trăi după asta ca vre-o două ceasuri și muri.

— „Ei, acum, destul cu nebuniile, zise kneazul către domnița! Ia fata, du-te cu ea acasă, scald'o frumos, îmbrac'o cu albituri de ale lui Titi, trimite în sat să i se cumpere o rochiță dela o casă unde n'au fost bolnavi, schimbă-te și tu până la piele și arde în mijlocul curței atât hainele tale, cât și ale fetei. Trimite'mi degrabă un popă și tot ce trebue pentruca să'l îngropăm pe bietul bătrân. Spune vichilului să înconjure îndată satul din toate părțile cu vătăjei și cu argați, cu poruncă straşnică să nu lese pe nimene să intre sau să iasă din Ciripcău; apoi pregătește-ne de drum, că chiar astăzi plecăm cu toții la Cosăuți".

— „Cum Alecule? sări domnița suparată. Vrei să fugi înaintea primejdiei? Eu nu plec! Cum vrei să'mi las țaranii? Nu mi-au fost lăsați de bunicul meu, care îi moștenise și el din strămoși? Am către dânșii o sarcină morală. Ce vor păți ei, voi păți și eu! Mai mulți din ei au scapat de moarte, numai prin slabul ajutor ce l'am adus. De acest ajutor nu vreau să'i lipsesc, orice ar fi să se întâmple! Nu plec!"

— " Bine soro, asta îți este încrederea ce o aí în mine, răspunse Mavrocosta? Cum ți-ai putut închipui ca tocmai eu, să fug de primejnie ca un fricos? Iți dau cuvîntul meu de onoare, că în lipsa ta, țaranii tăi vor fi cu mult mai bine îngrijiți ca până acuma! De nu l'am avea pe Titi, crede-mă că te-aș lasa să'ți îndeplinești frumoasa și viteaza faptă pe care o admir. Gândește-te ce s'ar face Titi, dacă te-ar lua Dumnezeu și ce m'aș face și eu? Datoria ta morală către săteni, o iau eu asupră-mi, dar pricepi, că dacă eu mă pot expune, n'am dreptul să vă expun pe voi. Țaranii au nevoe de îngrijirile științei, pe care tu nu poți să li le dai". Domnița nu mai avu ce zice. Își sărută barbatul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și plecă în grabă să îndeplinească toate celea ce i se spusese.

Rămas singur cu argații și cu Cc. Marghioala, Cc. Alecu porunci să îmbrace mortul nescăldat și să'l așeze într'un frunziș în pădure, până o veni preotul Apoi îngrămădi toate lucrurile ce aparțineau morților într'o odaie, până și căruța cu care se carase morți' la biserica satului și dădu însuși cu mâna lui foc caseii lăsând'o să ardă până în temelii.

Ori cât se frământa cu gândul, de uu lucru nu'și putea da seama: în ce chip ajunsese molima tocmai la Ciripcău? Aflase el, încă depe când era la Kișinău, că o corabie venită din Caucazia, adusese holera la Odesa și că se răspândise cu mare furie prin oraș și împrejurimi; dar venise știri că se stinsese tot așa de repede cum isbucnise; La Cherson, în Podolia și în toată Basarabia, nu se ivise nici un caz.

Iată ce descoperi însă din spusele oamenilor:

Moș Sandu umblând prin pădure, dădu peste doi lucrători ruși, veniți dela Odesa în căutare de lucru, căzuți și svârcolindu-se în țărină. Unul era aproape gata, dar nici celuilalt nu'i lipsea mult.

Milos cum era bătrânul, îl ridică pe cel mai cu viață și'l duse în cârcă până la Săhăstria surpată, trimițând indată pe fiul și pe nora sa, să'l aducă pe celalt din pădure cu targa. El își încălecă iapa și fuga la sat după popă. Când sosi prohodul, rușii muriseră amândoi. Un drac de cioclu se bucură la mantalele rușilor. Chiar a doua zi se îmbolnăvi, aducând molima în sat. La Săhăstric muri după cum știm, nora lui moș Sandu, apoi feciorul său, apoi Săftica și Pavlică; la o săptămână îi veni rândul și babei Maranda, care îi îngrijise pe toți, apoi se duse după ei și moș Sandu cel sfătos și bun de gură!

Inainte de plecare, Cc. Alecu, cunoscând bine mentalitatea țaranului nostru și dându'și seama de înrăurirea mare ce o are frica în asemenea împrejurări, se hotărâ să recurgă și la o minciună, ca să îmbărbăteze pe oameni. Adună dar tot satul la curte și spuse: „Eu plec să'mi duc nevasta și copilul până la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cosăuţi, dar cel târziu până poimâne dimineaţa, sunt înapoi cu doctori şi doctorii; cu toate că puteţi fi liniştiţi. Holera nu mai este, pentrucă aţi avut noroc s'o îngropaţi. E aproape de mintea omului că ea se întrupase în unul din cei doi ruşi morţi în pădure. Cu el, aţi bagat'o în fundul pământului. Până peste şapte ani, când se desgroapă morţii, să nu mâi duceţi nici o grijă! Dar nici atuncea dacă aţi avea prevederea să îngrădiţi acele două morminte, ca să nu umble picior peste ele şi să se înţelenească bine pământul. Aşa câte unul, doi, tot or să mai moară din voi, dar molipsit de la alţii, nu chiar de la holeră. Căutaţi dar de vă spălaţi cât mai des, de văruiţi şi îngrijiţi de curăţenia caselor ; să nu beţi apă clocită şi să nu prea ieşiţi din sat, să nu vă prăpădiască alta pe drum, sau pe câmp". Aceste vorbe şi sfaturi făcură mai mult decât picăturile de camforă, minta şi izma domniţei.

Cc. Marghioala, pe care domniţa o întrebă de nu'i e frică să rămâie la Ciripcău, spuse că Doamne fereşte, nu'şi lasă bolnavii. Şi apoi cine o să îngrijească de beizadea şi de doctori, când or veni poimâne? Aşa că pe la o toacă plecară boerii în două trăsuri, luând cu ei numai vre-o două slugi şi pe biata Elenuţă, care deşi încetase cu bocitul, tot nu isprăvia de plâns.

Cum îşi văzu familia la adăpost în Cosăuţi, Cc. Alecu, în aceiaşi noapte se înapoie la Soroca, de unde luă cu dînsul pe ispravnic, doi doctori, din care unul de la Iampoli, vre-o patru felceri, câţiva cazaci pentru izolarea satului şi se aşeză cu tot dinadinsul la Ciripcău. Avu bucuria ca după două săptămâni de muncă să se stingă molima cu desăvârşire, fără ca să se fi putut întinde peste hotarul acestei moşii.

Doctorii hotărâră însă, ca după ce s'or fi scos la margine şi ars cu îngrijire toate gunoaiele din sat şi de la curte, după ce se vor fi văruit toate casele fără deosebire, după ce se vor fi spalat cu leşie şi afumat cu pucioasă, toate ţoalele, scoarţele şi boarfele ţăranilor, să se mai aştepte ca şase săptămâni, iar dacă în acest restimp nu se va ivi nici un caz nou, numai a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tuncea să se întoarcă boerii la sat. Se striviră cu plugul toate grădinăriile și mai ales bostănăriile; fructele se culeseră verzi depe pomii roditori și se îngropară adînc în pământ, turnându-se peste ele var. Bieții oameni, cu toată paguba ce li se pricinuia, primiră bucuroși toate măsurile acestea, atât îi răzbise frica de molimă. Cu toate acestea, pentru mai bună încredințare că se vor îndeplini toate cu sfințenie, se lăsă în sat un felcer și câțiva cazaci, iar doctorii și beizadea Alecu, părăsiră în sfârșit Ciripcăul.

Ajnns la Cosăuți pentruca să se odihnească de atâta trudă și sbucium, beizadea găsi un maldur întreg de scrisori, care'l așteptau; căci pentru a păzi izolarea cu mai multă străşnicie, poruncise să nu se trimită după dânsul, decât dacă, Doamne ferește, s'ar îmbolnăvi domnița sau copilul. Scrisorile să le deschidă domnița, și să răspundă cum va judeca și socoti mai bine.

Din toate scrisorile acelea, patru erau mai vajnice: una dela un unchi al lui, care avea un mare proces la Petersburg, și'l conjura să se ducă să'l reprezinte la *Senatul ocârmuitor* (curtea de casație); alta de la contele Adlerberg, care'l încunoștiința că având a se face mari serbări la curte și prin urmare a se mări numărul curtenilor efectivi, concentrându-se parte din cei învoiți, îl trecusă și pe dînsul pe lista celor ce urmau a fi chemați. „Aceasta am făcut-o dragă prințule, mai adăoga nobilul conte, chiar în interesul viitorului D-tale, ca să nu te uităm și noi pe aicea, cum ne-ai uitat D-ta pe noi, de aproape trei ani de zile". Sub forma cea mai delicată, era totodată o dojană și un ordin, la care nu te puteai împotrivi. A treia scrisoare era dela foasta lui cumnată care trăia la Paris și care'i spunea că din împrejurări de familie cu totul neprevăzute, nu'i mai era cu putință nici să'l ție pe fiul lui în casă, nici să se mai ocupe de dânsul, pentrucă trebuia să se mute în sudul Franței. In sfârșit cea de a patra era chiar de la fiul seu mai mare, Andrei, care împlinea acum vârsta de nouăspreze ani. Prin ea nu'i cerea nimic mai puțin de cât învoirea să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facă cetățean francez și să intre în școala de marină dela Brest. „Eu, țara unde m'am născut nici nu o țin minte, și limba ei nu o cunosc, spunea bietul baiat cu destulă dreptate; chiar pe mata tată nu te cunosc, decât din fotografiile matale ce le văd la mătușa. Aici în franța am deschis ochii, aicea am învațat a vorbi și a gândi și numai Franța îmi este patrie. Aicea dar voesc să rămîn și în orice caz, nu în noua D-tale patrie care nu de mult era în războiu cu Franța și despre care nu am auzit vorbindu-se pe aicea, decît ca de o țară selbatică, unde oamenii mănâncă lumânări de seu!“

Cînd o mai citi și pe asta, bietul Cc. Alecu nostru, se și pregăti de drum! Luă careta cea mică; numai în loc de a porni po doroghi stolbovoi, apucă drumul prin Sculeni, Iași Vaslui, Tecuci și Galați, de unde trimise careta îndărâpt la Ciripcau; iar el prin Buda-Pesta, Viena, Munchen și Strasburg, ajunse cu bine la Paris, de unde își lua iubita lui odrasla și pe mare ajunse cu bine în Petersburg.

In lipsa lui Cc. Alecu, domnița Ruxanda și micul Titi, duceau la Cosăuți o viață din cele mai plăcute și din cele mai folositoare pentru educația micului băețel.

El dormea în aceiaș odae cu guvernanta Clotilda și cu Elenuța, care de acum era îmbracată ca o domnișoară: cu ciorapi, ghete, albituri fine, rochiță neagră și pălărie de paie la fel. De albituri, rochiță și pălărie, se bucura mult fetița; cu ghetele însă și cu ciorapii, fu mai greu să se deprindă. Zicea că's prea calde, c'o ard la picioare și n'avea altă grijă de cât să se ascundă pe undeva, ca să le scoată macar o clipă pentru a se mai răcori. Bătrâna Clotilda îi dădu peste leac, frecându-o seara pe tălpi cu coold- cream ca să le moaie. Se sculau tustrei de cum se lumina de ziuă și porniau la primblare; ori, când Clotilda avea treabă și nu putea să'i însoțească, se jucau în grădină cu copii posesorului. La opt, domniţa era totdeauna îmbracată, îl chema pe Titi să'și facă rugăciunea înaintea icoanelor, apoi eșia cu dânsul în antret, unde'și beau cu toții cafeaua cu lapte; pe urmă intrau în salon unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Titi își făcea lecțiile cu mama, pe când Lenuța sta cuminte într'un colț cosând rochițe pentru păpușă.

Domnița era lipsită de orice diplomă și habar nu avea de didactică. Nu știa nici latinește, nici chimia, nici fizica, nici geometria și câte le mai învață fetele în zilele noastre; dar stăpânea desăvârșit limbele franceză, germană și italiană, cu toată literatura lor; iar muzica o citea, cum citim noi gazetele. De geografie nici nu mai vorbesc; dar cât despre istorie ar fi putut discuta și cu un profesor universitar, căci pe lângă cărțile de istorie în care învățase, citise toate memoriile diferitelor veacuri, chiar în limbele în care fuseseră scrise; apoi era abonată la „*Revue des deux mondes*“ și cum găsia ceva mai însemnat în cronică bibliografică, comanda îndată cartea la Paris. Aceasta era singura ei cheltuială de lux. Într'un cuvânt învățase cum se învață pe atunci, cu scop de a cunoaște și de a învăța mereu toată viața; nu ca astăzi în scop de a trece examenul, a scapa de carte, pentru a o arunca pe urmă în buruene, ascunzându'și ignoranța sub vreun titlu academic sau universitar!

Ca didactică, Cc. Ruxandra avea una care o întrecea cu mult și pe a lui Pestalozzi: didactica mamelor iubitoare și deștepte, care prin o rabdare îngerească, o dojană blândă, dar făcută la timp sau un dulce sărutat ca răsplată, în sfârșit prin povestiri sau citiri frumoase, bine alese și, mai cu seamă bine pricepute, desvoltă în copil și mintea și inima și dragostea de carte. Urmarea fu că la vrâsta lui de nouă ani trecuți micul Titi citea perfect franțuzește, știa ceva și din gramatică, așa că scria binișor; cunoștea adunarea, scăderea, tabla lui Pythagora până la $7 \times 7 = 49$. De acolo înainte se cam încurca, dar cu ajutorul adunării și a degetelor tot ieșea la scop. Adeseori, domnița îl lua pe Titi după dejun și plecau amândoi cu trăsura la Vasilcău la familia doctorului Dalas: două ceasuri dusul și întorsul și un ceas două pe loc, așa că erau totdeauna înapoiați la ora mesei. Cu prilejul acestor plimblări, domnița pentruca să'l distreze pe Titi și să'l facă să se astâmpere în trăsură lua cu dânsa trage-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

diile lui Corneile, ale lui Racine, sau comediile lui Molière și citea vreuna din ele lui Titi, care nu mai putea de bucurie și se făcea foc când ajuugea trăsura la destinație, tocmai în mijlocul unui act. Apoi aștepta cu nerăbdare ceasul plecărei, pentruca să afle sfârșitul piesei Mai ales Molière, îl făcea să râdă cu lacrimi. Cu rânduiala asta, la vrâsta unde copiii abea încep să silabisească, D-lui cunoștea o bună parte din scrierile acestor maeștri ai teatrului Francez. Dar mai erau și alte cărți pe care Titi le citea singur, sau cu M-me Clotilda, ca de pildă: cartea pentru copii a d-nei Tastut, povestirile contesei Dasch, dar mai cu seamă aventurile lui Robinson Cruzoe. Intâmplările acestui nenorocit singuratec, părăsit pe o insulă sălbatecă, în mijlocul mărei, Titi, le povestea și Lenuței și copiilor posesorului !

Numai de biata Elenuța, nu se îngrijea nimeni să'i desvolte inima și înțelepciunea, învățându-o vreo buchie, două de carte. Adevarat că șezând la masă cu boerii, se deprinsese a mânca curat, iar trăind veșnic sub supraveghierea Clotildei, începuse a pricepe binișor franțuzește, ba îndruga chiar câte o vorbă, două în această limbă. Apoi din observațiile ce le făcea bătrâna lui Titi, se folosea și ea. Atâta era totul ; dar s'o învețe cineva a citi sau a scri, după cum ar fi dorit ea, nici gând n'avea domnița. Și mai întâi în ce limbă? Moldovenește, nu știu dacă domnița ar fi fost în stare s'o învețe, dar nu erau nici cărți ! Rusește ? Cărți s'ar fi găsit destule, dar nu știa domnița. Și la urma urmei, ce să facă cu cartea pe care ar învața-o, ea o biată țărăncuță menită să se ducă după un țaran prost, poate vreun fecior boeresc, vreun vataf, sau, cel mult, un vechil de moșie? Carte o să ceară el dela dânsa ori să'i gătească mâncarea, să'i spele cămașile, să'i ție casa curată și să îngrijească de gospodăria din bătătură? Mai încolo, când vom fi la oraș, își zicea în gând domnița, voi trimete-o la popa enoriei noastre s'o învețe rugăciunele pe care trebuie să le știe tot creștinul, puțină carte moldovenească și ceva socoteală, cât trebuie ca să scrie și ea un izvod.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bătrâna Clotilda însă, o îndrăgise mult pe Ilenuța. Mirată de deșteptăciunea acestei mici sălbatice care, în vre-o câte-va luni ajunsese să se înțeleagă binișor cu dânsa în franțuzește, pe când dumneei, femee cultă și cu experiență, nu fusese în stare în cinci ani de zile să rostească nici un cuvânt din limbele ce se vorbiau pe aicea. Se apucase în ascuns să'i arăte literile și silabisirea într'un vechi abecedar de a lui Titi, apoi să citească în cartea d-sale de rugăciune. Ii vorbi de Dumnezeu și o puse să învețe pe dinafară si fară a pricepe bine ce spunea: Tatăl nostru, Ave Maria și crezul catolic.

Am mai spus îmi pare mai sus, că dimineața și sara, domnița îl chema pe Titi în etacul ei și acolo în fața icoanelor se închinau amândoi. Intr'o seară când isprăviseră mai devreme, i se păru că citește cineva cu glas în odaia Clotildei, care era alături. Deschisă ușa și ce se vadă: Lenuța și Clotilda îngenunchiate înaintea patului bătrânei, la peretele căruia se resfața pe o frumoasă cruce de abanos, un Christ de sidef cu obicinuita scoică pentru aghiazmă și nelipsita ramură de crinișor pentru stropit, iar pe nepoțica lui moș Sandu dela Săhăstria surpată, crucindu-se cu toată palma și zicând foarte lămurit pe franțuzește, că crede *în sfânta biserică catolicească și apostolicească romană, în reînvierea sfinților, în purgatoriu și în viața veșnică, Amen!* Acestea sunt, de nu mă înșală amintirele, ultimele cuvinte ale micului crez catolic. Mica Lenuță cânta aproape ultimul cuvînt, zicând: „Aaamèn“ cu intonația celui mai cuvios pater de la biserica St. Sulpice de la Paris! Domnița rămase înlemnită pe pragul ușei, dar nu avu curajul s'o ocărască prea tare pe bătrâna guvernantă, pentrucă dela primele cuvinte de dojană, biata Clotilda îi răspunse cu nevinovăție: „Vă rog să mă iertați, dacă am greșit, doamnă principesă, dar eu socotiam că fac bine· La noi este mare pacat să lași pe un copil de vrâsta și înțelepciunea Ilenuței, să crească ca un mic animal, fără să bănuiască macar că este un Dumnezeu în cer. Văzând că nimene nu se gândește s'o învețe legea ei, am înva-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţat'o să se roage în legea mea, căci alta nu cunosc. Apoi că poate acum ceti binişor franţuzeşte, iar nu cred să'i fie de rău; o învaţa mai uşor să citească în limba ei, când a fi s'o înveţe. Eram atât de departe de a crede că fac vre-o faptă rea, că voiam chiar să vă fac o surpriză plăcută, punându-o să vă citească ceva şi aşteptam numai să se deprindă mai bine".

Pentru o persoană de creşterea şi evlavia domniţei Ruxandra, lecţia ce o primise dela bătrâna guvernantă era usturătoare, arătându'i că greşise în faţa lui Dumnezeu, îngrijindu-se numai de partea materială şi uitând cu desăvârşire de sufletul acestei orfane. Răspunse dar Clotildei că departe de a o învinui că s'a ocupat s'o înveţe carte pe biata Elenuţa, îi admira fapta ei cea bună şi o mulţumea din suflet; numai fetiţa fiind botezată în legea părinţilor ei şi menită să trăiască în ţara ortodoxă, o ruga cu stăruinţă a nu'i mai vorbi niciodată despre religie. Dacă binevoeşte, poate să urmeze a'i da lecţii şi mai departe. Poate s'o înveţe chiar şi sfânta scriptură, dar numai biblia, mai departe nu. „Religia ei mă însărcinez să i-o predau chiar eu şi chiar de mâne dimineaţă să mi-o trimiţi odată cu Titi în ietac, pentruca să se închine odată cu noi". Fetiţa era atât de deşteaptă, că nu trecură două săptămâni şi numai din auzite, învaţase rugăciunile în limba ei aşa de bine, că într'o zi le spunea Titi şi într'o zi ea, fără a se încurca niciodată.

Mai mică cu vre-o paisprezece luni decât Titi, care împlinise vârsta de zece ani tocmai la 2 Iulie, pe când ea intrase în al optălea an la 28 Martie, fetiţa aceasta de ţaran era înzestrată cu o gingăşie şi o înălţime în simţiri, pe care anevoe le-ai fi găsit la copii mai mari şi din treptele de sus.

Nu mai era iubire ceiace resimţea pentru kneazul şi domniţa. ci o adevarată slăvire; şi pentru Titi tot aşa. El înlocuise în inimioara ei de copil dragostea ce o avusese pentru Săftica şi Pavlică. Când îi spunea Titi că el iubeşte pe domniţa mai mult decât o putea iubi Elenuţa: „Ba eu, răspundea fetiţa! Ca mine nu'i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altul pe pământ s'o iubiască pe domniţa! Mata eşti dator să'ţi iubeşti părinţii şi ei sunt datori să te iubiască, să te hrănească, să te îmbrace frumos şi să te înveţe. Pe mine mă hrănesc şi mă îmbracă numai de buni ce sunt şi eu îi iubesc aşa de tare, nici pentru hrană, nici pentru haine, ci numai pentru bunătatea lor cea mare!" Titi, umilit că poate cineva să'i iubiască mai mult pe mamiţa lui, se înfuria şi o bătea măr pe biata copiliţă. Lenuţa însă cu toate că era mai iute şi mai vânjoasă, deşi mai mică de ani, se lasa bătută, rabda în tăcere, nu se jăluia niciodată şi plângea în ascuns. Ba îi mai spunea băeţelului răutăcios: „bate-mă ucide-mă, dar şi pe mata te iubesc mult, mult, cînd nu mă baţi, pentrucă eşti copilul lor şi eşti bun şi mata că mă primeşti lângă matale şi te joci frumos cu mine, o fată de ţaran!

Intr'o zi când se duceau cu toţii pe jos la scaldat, trecând prin mijlocul satului ca să ajungă la Nistru, Titi şi Lenuţa o apucară înainte alergând cât ce puteau. Câinii satului văzându'i fugând, se luară după dânşii, îi înconjurară şi un dulău mare de stână de cei care'l opresc în loc şi pe lup, se repezi la Titi ca să'l muşte. Copiii n'aveau nici cel mai mic beţişor ca să se apere. Lenuţa noastră nici una, nici două, scoasă un ţipet, se aruncă înaintea lui Titi, îl primi pe dulău în braţe, îl strînse la piept cât putu şi căzu cu el în ţărină! Dulăul, mai mult ca să scape de îmbrăţişarea fetiţei, o muşcă de obraz şi fugi speriat, cu coada între vine şi schelălăind de groază, sări peste un gard şi dispăru!

Săriră oamenii, alergară şi cei ramaşi în urmă, o luă domniţa în braţe pe fetiţă şi o duse la curte, unde o spălă de sânge, îi puse o compresă de arnica, o bandajă cum putu mai bine, îi dădu să bee apă de flori ca s'o liniştească, apoi îi zise: „Bine nebunico, ce-ai avut tu să te arunci înaintea dulăului? Nu puteai să fugi?"

— „Apoi se aruncase asupra cuconaşului Titi să'l muşte! Puteam să'l las şi să fug? Ce-ai fi zis mata domniţă, să'l vezi pe cuconaşul Titi muşcat şi pe mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teafără? Decît să'l doară pe Titi şi mata să plângi, mai bine să mă muşte pe mine toţi câinii din sat!"

Atâta uitare de sine, atâta mărinimie şi asemenea vorbe la un copil care împlinise opt ani abia de cinci luni!

Altădată se îmbolnăvi Titi de gâlci. Domniţa, temându-se straşnic de anghină, trimise îngrabă după doctorul Dalas la Vasilcău si porunci s'o depărteze pe Lenuţa, ca să nu se molipsească. Dar fu chip mă rog? Cum veni Dalas, se rugă atât de frumos de dânsul, în cât bunul doctor după ce'l examină pe bolnav şi se încredinţă că's numai nişte gâlci, o învoi şi pe dânsa în odae. Cât ţinu boala, fetiţa nu se mişcă nici ziua nici noaptea de lângă pătişorul lui Titi, nici nu închise ochii o clipă şi abia mânca ceva când o silea domniţa sau Clotilda. Ea îi aducea ceaiuri peste ceaiuri, ea îi spunea poveştile frumoase, care le apucase dela moş Sandu, tot cu zmei, cai năzdrăvani şi zine! Şi cu ce gingăşie, înţelepciune şi dragoste le făcea pe toate!

Cum sta cu ceasurile nemişcată când adormea bolnavul! Cum nu'l perdea din ochi decât ca să se uite la icoane şi să le spue: Doamne şi Maica Domnului! Daţi zile lui Titi ca să nu plângă kneazul şi domniţa, iar dacă vă trebue numai decât un copil, luaţi-o pe Lenuţa, că tot n'are cine s'o bociască!" Domniţa şi Clotilda se minunau la început, de nu'şi credeau vederile; apoi, ajunseră amândouă s'o iubiască la nebunie!

După ce se îndreptă Titi, domniţa o chemă pe Lenuţa într'o dimineaţă şi după ce o sărută şi o mângâie, ceia ce nu făcuse niciodată înainte de boala lui Titi, îi dădu cinci hârtii a câte cinci carboave una şi'i spuse că după dejun se va duce cu madame Clotilda în trasura posesorului la Iampoli să'şi cumpere pentru dânsa ce o găsi acolo mai frumos şi'i va plăcea mai mult. Fetiţa sărută mâna domniţei, puse banii în buzunărul rochiţei şi ieşi din odaie sărind, jucând şi bătând din palme! Bucuria asta ţinu ca un ceas şi mai bine. Apoi se făcu serioasă, gânditoare, îşi puse banii în cufărul ei şi ceru voie domniţei să nu mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meargă la Iampoli, căci ea mai bine strânge darul pe care i l'a făcut, decât să'l cheltuiască pe nimicuri. O să'şi cumpere ceva la Ciripcău, nu la Iampoli.

— „Cum Lenuţo, o întrebă domniţa mirată? Dar la Iampoli sunt bomboane dulci, jucării frumoase, păpuşi mari care vorbesc singure! La Ciripcău nu găseşti aşa lucruri".

— „Nu vrau nici bomboane, nici jucării frumoase, nici păpuşi care vorbesc. Vrau să cheltuesc banii la Ciripcău, pentru ce ştiu eu".

— „Ei bine, fă cum vrei; dar mie nu vrei să'mi spui ce vrei să cumperi la Ciripcău?

— „Ba eu, nu spun. Ai să vezi mata acolo după ce-oi cumpara",

Domniţa o lăsă în voia ei şi'i spuse Clotildei ca tot s'o ducă la Iampoli, dragă Doamne în primblare şi odată acolo să'i cumpere o păpuşă şi nişte bomboane ca din partea d-sale.

— „Aţi văzut, mă rog, prinţeso, mica sgârcită? Nu vrea să cheltuiască din banii ei! Cărpănoasa de ţărancuţă! Aşa sunt şi la noi cu toţii, dela mic şi pînă la bătrân. Se lipsesc de toate, le ghiorăie maţele de foame şi li se scurg ochii de poftă, dar cum au un ban doi, îl vâră degrabă în ciorapul cel de lână!" [1])

— „Nu, Clotildo dragă, eu cred că te înşeli. Ţaranul nostru e cu totul de altă fire şi din nenorocire pentru dânsul, numai strângător nu este. O să vezi că o să'şi cumpere fetiţa vre-o vacă sau nişte viţeluşi la care râvneşte poate de mai de mult!"

Ei bine, se înşelau amândouă şi adevărul eşi în curând la iveală, căci totul fiind gata şi desinfectat, iar termenul prescris de doctori trecut, părăsiră cu toţii Cosăuţii pentru a se reîntoarce la Ciripcău.

Cu vre-o câteva zile după sosirea lor acolo, vechilul veni după obiceiul său la curte, să cerceteze dacă sunt ceva scrisori de dat la poştă sau ceva de cumparat la târg, având să plece la Bălţi. Lenuţa îl

1) Le bas de laine, zicătoare franţuzească care însemnează economia: „ulcica îngropată sub vatră".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luă la o parte, îi dădu nouăsprezece carboave și'l rugă să'i cumpere dela târg grâu frumos, zahar, cofeturi și tot ce trebuie de făcut șase colive. De o carboavă să ieie lumânări, iar cu ce va rămânea, testemeluri de dat de pomană. Toate acestea să le ducă nevestei pălimarului cu care se învoise ca să'i facă colivele și să'i gătiască pomana. Apoi într'o sâmbătă, dădu cele șase carboave, ce'i mai rămăsese bătrânului părinte Tureatcă ca să facă un parastas frumos pentru odihna sufletului bunicului, a bunicăi, a mamei, a tatei, a lui Păvlică și a Săfticăi înșirându'i după cum erau rânduiți în inimioara ei și precum îi iubise ea când erau în viață. Când o mai află și pe asta, bătrâna franțuscă alergă într'un suflet să'i spue domniței. „Adevărat, prințesă, că țaranii de aicea sunt altfel ca la noi și un copil ca Lenuța noastră nu s'ar găsi în toată Franța!“

Iubită și răsfățată de către cei de sus, toate slugile aveau mare necaz pe biata orfană. Știți d-tră veșnica ură a ciocoiului surtucărit și linge-talgere, împotriva mândrului nostru țaran.

Să slujească, mă rog, domnul sufragiu la masă, în haine negre și înmănușat, plodul lui moș Sandu dela Săhăstria surpată, se putea mai mare batjocură? Să gătească Cc. Vasile bucatar vestit, bucate franțuzești pentru o gură deprinsă cu ceapă, usturoi și brânză râncedă, nu era pacat? Dar domnul perdegiu s'o ia în brațe ca s'o pue în trăsură cu boerii, pe când el se suia în coadă, stând zmerit cu mâinele încrucișate pe piept! Până și Cc. spălătorese se simțeau nespus de umilite să'i spele și să'i calce albiturile, fustișoarele și rochițele de vară. Nici cc. Marghioala nu prea făcea haz de dânsa, căci în gândul ei, domnița o creștea pe țarancă, cu scop s'o scoată când va fi mare, o cămărășâță ceva mai cilibie decât D-neci, care nu știa nici scrie, nici franțuzește.

Fel de fel de uneltiri plăzmuiau cu toții, ca s'o scoată din inima boierilor! Ba o îndemnau la rele doar vor avea prilej s'o pârască; domnul sufragiu, dacă strica vre-un pahar sau vre-o ceașcă, în loc să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dea vina, cum făcuse întotdeauna și în alte case, pe mâță sau pe motan, o învinuia și o pâra pe dânsa.

Biata fetiță suferea în tăcere nedreapta dojană, fără a'și apara nevinovăția. Apoi de ocăra domnița pe o slugă vinovată, sigur că numai spurcăciunea de țărăncuță o pârâse, căci de unde era se afle așa lucru, tocmai domnița, care șade toată ziulica în salon, citind la cărți franțuzești.

Sâmbătă seara era silită să se ducă la spălătorie să'și facă feredeul și acolo era o adevărată martiră; Cc. spălătorese care o iubiau ca sarea 'n ochi, sub cuvânt de lăutoare, îi smulgeau cu nemiluita din frumosul ei păr auriu; sub cuvânt c'o spală o frecau cu ciudă din toate puterile lor, o înjurau și o și băteau pe înfundatele, zicând că nu șade cum trebue și le face de necaz. Rabda fetița și tăcea. De o întreba Clotilda de ce e cu ochii roși, răspundea că'i intrase sopon în ochi și se frecase cu pumnii, pentrucă o usturau.

Cc. Marghioala încercase în mai multe rânduri sa'i zică domniței, că fetița asta nu face ca să se joace cu cuconașul Titi, căci poate să'l învețe cuvinte proaste, că fură dulcețuri și strafide din camară și câte alte minciuni. Văzând că toate clevetirele ei nu găseau ascultare, ba că'i aduseseră de câteva ori, dojane cam aspre, D-nei fu cuprinsă de odată de o nețermurită dragoste pentru scumpa și drăguța ei Elenuță, acoperind'o cu serutări false și încercând s'o îndoape cu fel de fel de bunătăți, ori ieșindu'i înainte cu niște dulcețuri și apă cu ghiață, când o vedea asudată leoarcă, doar o reci, ori își va strica stomahul, s'o îmbolnăvi și o lua-o dracul! Fetița însă nu era lacomă, se setura bine la masă și nu mai lua nimic în gură peste zi; căci așa îi deprinsese pe amândoi, buna M-me Clotilda, că de vor capata vre-un fruct sau vre-o bomboană peste zi, să le păstreze pentru a le mânca îndată dupa ce se vor scula dela masă; și oricât le-ar fi de sete să rabde până ce le va trece sudoarea și apoi să beie cât or pofti.

După pilda Cc. Marghioalei, se luară toate slugile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

arătând Elenuței cea mai mare dragoste față cu dânsa; iar pe dindos blestemând'o, nescoțind'o din spurcăciune țărănească cu picioarele crapate și căutând veșnic prilejuri ca s'o pârască la stapâni.

Cu mulți ani în urmă, când eșiră toate la iveală domnița o întrebă într'o zi: „Bine fetițo, mie de ce nu'mi spuneai nimica? Oare te îndoiai de dragostea mea către tine?“ „Ba nu, Măria Voastră, tocmai pentrucă nu mă îndoiam, de aceia și tăceam. Știam foarte bine că nu m'ați fi aruncat pe drumuri, orice ar fi spus ei, pe când dacă m'așI fi jeluit, știam de asemenea că i-ați fi dat afară, și în mintea mea de copil, credeam că nu vor găsi altă pâine și vor muri de foame. Atunci de ce să le fac așa rău mare? Mai bine răbdam și tăceam!“

Așa dar, fetița aceasta de țaran, la vârsta ei de opt anișori și jumatate ajunsese. de sigur în neștire, să înfăptuiască cea mai înaltă închipuire a legei noastre creștine!

Pare uimitor, nu'i așa?

Dar ia să ne gândim de câte veacuri a primit neamul nostru creștinismul? Câte spițe de oameni au fost spalate în sfânta apă a botezului ortodox? Să ne mai mirăm oare că vlastarul acesta al neamului nostru românesc — care a suferit toate chinurile toate durerile și toate umilirile, fără școli, fără lumină și rezemat numai pe sfânta lui credință — i-a ramas din atavism, această credință, în sânge chiar de la naștere?!

Lenuța n'a bănuit niciodată că de suferințele sale primii vinovați erau chiar binefăcătorii ei, cari erau datori să'și stăpânească slugile. Mica inconștientă dar adevarata creștină, iubia din toată inimioara ei de copil, pe cei ce'i aratau dragoste și'i făceau bine; îi erta pe cei ce'i făceau rău și o chinuiau, jertfindu-se chiar pentru dânșii, căci nu avea decât să'și deschidă gurița ca să fie dați afară. Dar unde să găsești ură și răzbunare în sufletul ei? Nu aveai de ce te mira căci asta'i era firea moștenită din moși strămoși!

Ceia ce trebue să uimească pe cugetător, este gân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dul că: unde și la ce înălțime s'ar fi putut ridica poporul acesta românesc, de ar fi trăit în alte întocmiri și de ar fi avut pururea cine să'l ferească de vânturile ciumate, venite din afară!

CAP. XII.

Dela Ciripcău la Petersburg, prin Viena și Paris.

Cu beizadea Alecu n'am dat ochii, tocmai de când plecase dela Moșia lui să facă înconjurul Europei, pentruca să smulgă dintre franțuji pe fiul său mai mare Andrei și să'l readucă în noua sa patrie, la Petersburg, unde boerul nostru avea treabă destulă.

Plecat precum știm dela Cosăuți într'o caretă ușoară, luminarea sa, n'avu să schimbe caii la poștă decât de douăzeci de ori, ca in două zile și o noapte să și ajungă la Galați; iar de acolo până la Viena nu avu să se urce decât în trei vapoare: unul care'l aduse dela Galați la Baziaș, altul dela Baziaș la Buda-Pesta și al treilea care'l lăsă pe cheiurile frumoase ale Vienei. Și aceasta încă pentrucă erau apele mari; altfel se mai suia și în al patrulea mai mic, ca să'l treacă porțile de fier, adică dela Turnu-Severin la Baziaș. Pe vapoarele acelea însă, noi, nouțe încă, era un mare lux, care părea cu atât mai mare, că lumea nu era deprinsă cu el ca astăzi. De luai o cabină de pe punte, plăteai, nu'i vorbă, între treizeci și patruzeci de galbeni; dar masa era delicioasă, căci compania având în vedere că pasagerii de clasa întâia, făceau parte din aristocrația bogată din Rusia, România, Serbia și Ungaria, nu țineau decât bucatari din cei mai buni. Tot din pricina aceasta, atât salonul cât și partea rezervată a covertei, era un adevărat salon de lume mare, unde ceasurile treceau plăcute într'o lume aleasă și distinsă, pe când vaporul luneca plăcut printre maluri cu mult mai selbatice decât cum le vedem în zilele noastre.

Ceasurile treceau nesimțite, zilele și chiar septă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâna, și ajuns în capitala Austriei, te despărțeai de vapor cu părere de rău.

După atâta huzur material și intelectual, când se văzu beizadea, înghesuit cu alți trei nemți și două nemțoaice, într'una din acele trei cuști care alcătuiau pe atunci un vagon cl. I-a, îi peri tot cheful. Cușca aceia zisă pe partea locului cupè avea șase jilțuri destul de largi și de tihnite, îmbracate în catifea roșie; pe unul din pereți o oglindă rotundă, iar pe celalt charta drumului ce aveai să'l faci în acelaș vagon cu stațiile toate, până la locul unde aveai să'l schimbi cu altul la fel. Apoi sus niște rețele unde se înghesuiau în ele, geamantane, panere cu mâncări și băuturi. Nu era rar să primești pe vârful capului câte un geamandan nemțesc, vre-o pereche de krenvirști, vre-o șuncă de Praga, sau conținutul unei sticle de Feslauer, care destupându-se dela sine sgomotos te boteza catolicește prelingându-se de pe ceafă până cine știe unde!

Proprietarul sticlei îți zicea un pardon pe limba internațională franceză, pentru cazul când n'ar fi știut nemțește și erai liber să te usuci la soare sau să ți oblojești cucuiul cu colonie. Trebuia să'ți stăpânești picioarele ținându-le sgribulite sub jilț, ca să nu dai peste ganunchii ascuțiți sau peste bătăturile vecinului din față; cât despre vecinul de alăturea, de'l prindea cumva somnul, apoi după ce moțăia cât moțăia înainte și înapoi, numai ce te pomeneai cu căpușorul lui chel rezemat dulce și amoros pe umărul tău, ca în momentele cele mai fericite ale lunei de miere! Unde erau ca astăzi coridoare unde să'ți poți dezmorți picioarele! Her conductor își încuia cu îngrijire pasagerii în cușcă deschizând oblonul numai după oprirea trenului în stație; iar pentru trebuințele tale intime, trebuia să'l previi la timp și atunci venia de te lua când îi venia și lui și te ducea până la capătul trenului, unde te suia în așa zisul *abort-wagon*, unde te încuia într'o cabină și huzureai de bine până la stația viitoare dacă'și aducea aminte neamțul de tine, iar de nu, te coborai la stație a doua sau a treia. Mai adăogați, vă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rog, că trenul cel mai iute nu făcea decât douăzeci sau mult douăzeci și cinci de kilometri pe oră și se oprea câte un minut la fiecare stație, fie și cea mai neînsemnată! Adevarat că într'o stație de acelea se întâmpla foarte des să aștepți și un ceas întreg trenul întârziat, cu care erai să te încrucișezi tocmai acolo. Trebuiai musai sa recâștigi timpul pierdut: trenul pleca ceva mai repede, dar tot nu putea ajunge la ora reglementară la stația cu restaurant, unde știai că ai 25 de minute pentru dejun. Atunci, în loc de 25, trenul se oprea numai cinci minute în stație, așa că numai bine aveai vreme să te uiți la bucate plătindu-le însă dinainte.

Poftim Cc. Alecule de trăește patru zile și patru nopți în asemenea întocmiri. Să nu'ți poți întinde picioarele nici noaptea, să nu'ți poți îmbraca halatul și papucii, să fii lipsit de dulceața și cafeaua turcească, de hatârul cărora plătise și biletul de drum clasa II-a pentru Ienacachi dela Galați la Paris!

Poftim de te hrănește atâta vreme numai cu sandviciurile și Feslauerul ce le puteai comanda dela fereastra vagonului și le mâncai pe loc, bând deadreptul din sticlă! Ori de se întâmplă să ajungă trenul fără întarziere la vre-o gară cu restaurant, să plătești trei gulden *table d'hôte* ca să sufli tot timpul în *zuppe mit knedel* (supă cu găluște) și să fugi la vagon cu pâinea, șnițelul și sticla de Bordeau în brațe, pentru ca să nu pierzi trenul, care nu vrea să știe că ți-ai petrecut vremea suflând în *zuppe mit knedel*, care aburea mai dihai decât locomotiva!

Așa dar, bietul boer, fu silit să se oprească la München, unde'și regăsi amintirile lui de student, la Strassburg, unde era pe atuncea granița franceză și în sfârșit la Paris unde ajunse în faptul zilei a cincia mult mai trudit de cât fusese în cele opt zile ce le făcuse în vestita lui daradaică, pe când se dusese întăi la Moscva!

Din pricina deselor opriri pe care nu le socotise la plecare, beizadea Alecu, nu mai avu vreme să cerceteze Parisul. Stătu numai cât îi trebui ca se scoată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pașaportul fiului său, să'i mai cumpere ceva haine și albituri gata și porniră amândoi la Hâvre, unde se îmbarcară foarte veseli, cât stătu vaporul legat cu parâma de mal; unul socotind că va huzuri de bine ca pe Dunăre celalt, care deși nu navigase niciodată de cât pe Seina la Asniéres și nu văzuse marea decât în tablouri și la teatru, o iubia așa de mult că voia cu hotărâre să'i închine viitorul făcîndu-se marinar.

Dela primele valuri însă, kneazul simțindu-se indispus, se duse după îndemnul doctorului de bord să se culce în spațioasa cabină cu două paturi, începând ai părea rău că nu luase mai bine drumul pe uscat, dar mângâindu-se cu gândul că'și va putea întinde picioarele în voe și îmbraca halatul.

Andrei sta vitejește la prora bastimentului privind cu o nespusă bucurie la valurile spumoase care se izbeau de botul vaporului, umplându'l și pe dânsul de stropi. Acum se simțea ridicat în înălțimi, acum cufundat ca într'o prapastie! Văzduhul sarat și proaspăt îi umplea plămânii, înviorându'i și sufletul și firea. Ah! ce frumos! Cu ce milă și dispreț nu'și amintea de apa tulbure și liniștită a Seinei! „Asta'i apă, asta'i viață, strigă el beat de fericire!“ „De nu'mi este dat să intru în marina franceză, hotărât voi intra în cea rusească; numai la uscat să nu rămân! Ce'mi pasă mie de Franța ori de Rusia! Adevărata patrie a marinarului este marea cu furtunile și primejdiile ei, ... nu uscatul cu văzduhul lui intinat! Da, voi intra în flota rusească, iar când voi ajunge la vrâsta legiuită o vrea, n'o vrea papa, demisionez și intru în flota franceză! Cât sunt de fericit!“

Dar cunoașteți d-tră o fericire care să ție mult pe acest pământ..... și chiar pe mare? Cum frumoasele valuri ale Mânicei se tot întețeau și malurile Franței dispăruseră cu totul, tânărul nostru fu cuprins de o nespusă și neînțeleasă melancolie și părere de rău pentru acea țară în care își petrecuse copilăria. Își aminti de buna lui mătușă care'l crescuse dela vrâsta de patru până la nouăsprezece ani; de camarazii lui pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care nu'i va mai întâlni, împrăștiați și ei de valurile vieței!

Intr'un cuvânt, din vesel și fericit ce fusese, ajunsese acum întunecat cu totul. Apoi i se puse parcă un cerc de fier împrejurul capului, simți o greutate mare la stomah care se urca mereu în sus, până ce trimise peste bord deliciosul dejun ce'l făcuse la *Hâvre*. Bunul doctor de bord care tocmai trecea pe acolo, îl luă de braț și'l duse aproape în nesimțire în cabina părintească unde'și regăsi pe făuritorul zilelor sale cu capul în lighian și despărțindu-se și el cu jale de gustosul seu dejun. Mai ușurați amândoi și după ce viteazul marinar se culcase pe patul celalt, beizadea rugă pe chelnăriță să'i spue lui Ianacache să le gătească câte o cafea turcească fără zahar căci e bună de mahmureală!

Se întoarse femeia chiar îndată cu o coală de hârtie scrisă cu slova veche și zicând că Ienacache nu poate face nici o cafea, de oarece este ocupat ca și d-lor; zbiară cât îl ia gura că'și așteaptă moartea din clipă în clipă și că să'l ducem îndată la uscat. Iată și ce putu citi cu greu beizadea Alecu, pe coala de hârtie scrisă cu litere de un cot:

„Sărut mâna, Măria Voastră,

„Eu cu nici un chip nu vrau să merg mai departe. Vă sărut picioarele dar nu vă îndurați de viața mea! Porunciți blestămatului de căpitan să'și oprească coraghia că mor! De mine nici nu vra să știe, dar de Măria Voastră, o să asculte cum este datoare toată lumea. Eu vă mulțumesc pentru pâine și sare. Mă lepăd și de slujbă și de leafă, numai opriți coraghia în loc că nu mai pot! Pe jos mă duc să mor în țara mea, de este ca se mi se sfârșească zilele. Măria Voastră, vă rog în genunchi să nu vă supărați. Nu mă lăsați să mor în saramură! Sărut mânile și picioarele. Slugă plecată: Ienacache Stamate".

In loc de Ienacache se înfățișă doctorul de bord aducându-le câte o sticlă de cloral, în loc de orice cafea și poruncind chelnăriței să le dea câte o lingură la jumatate de ceas, și tot mai rar până se vor liniști. Atunci să'i silească să mânânce biftec cu piper și muș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tar iar ca băutură numai maderă. Cu asemenea regim o duseră tot drumul bieții noștri călători într'o toropeală vecină cu leșinul: când culcați pe spate; când cu fața la perete încercând să doarmă; când cu capul în lighian, de cum luau ceva în gură; iar în clipele de liniște, mai vorbiau unul cu altul.

— „Frumoasă carieră, îți alesesești, băiete, îi spunea kneazul lui Andrei într'o asemenea clipă!“

— „Asta e pentru că nu suntem deprinși cu marea, papa. Cu timpul se deprinde stomahul și nu mai suferi“.

— „Așa e! Ai dreptate. Dovadă vestitul amiral Nelson, acel care a biruit flota ta cea franțuzească! a trăit o viață de om, a ajuns mai mare peste toată flota engleză, dar de răul de mare n'a scăpat decât odată cu viața. Cel puțin așa arată istoria“.

„Adevarat, bine zice papa! Apoi știi ce? Decât o viață întreagă să fiu amenințat să stau cu nasul în lighean, mai bine lipsă!“

— „Lasă Andrei. că'ți găsesc eu o carieră mai plăcută decât aceia de marinar. Te inscriu la ministerul afacerilor străine, intri în școala limbilor orientale, treci un esamen destul de ușor și poți ajunge și Ministru plenipotențiar sau chiar ambasador“.

— „Adică de ce numai decât carieră, întrebă tânărul auzind de școală și de examen? N'avem ce mânca acasă? Să mai rătăcesc pribeag în lumea toată? N'am fost destul de înstrăinat până acuma? Mai bine ține-mă lângă D-ta, să mă bucur și eu de casa părintească, de a doua mea mamă și de frățior, pe care nici nu'i cunosc. Mă vei învăța agricultura. mă voiu preumbla calare, voiu merge la vânat, într'un cuvânt voiu duce viața de gentilhomme campagnard [1]) mai folositoare și mai neatârnată decât orice carieră“.

— „Bine, dragul meu Andrei, răspunse kneazul sărutându'l cu dragoste. Dacă este dorința ta, așa să fie că și dorința mea ascunsă era aceiaș. Ca părinte însă eram dator să'ți propun o carieră și să te susțin cu

1) Nobil care trăește la țară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate mijloacele mele, ca să o poți face cât de strălucită".

Ajunseră însfârșit la Cronstadt pe o mare liniștită și pe o frumoasă zi de vară. Intrară pe o mare ca oglinda în golful Petersburgului, din care se desvălue privirilor o priveliște cu adevărat măreață și pe care patrioții ruși nu se sfiesc a o asemăna cu intrarea Bosforului. Bastimentul plutește mai întâi dealungul coastelor ostroavelor, pline cu vile și grădini mari și frumoase ale bogatașilor capitalei. Apoi intră în mărețul râu al Nevei și in față ți se arată mărețul pod Niculai, din dosul căruia se desfășură în toată mărimea lor impunătoare vestita cetate Petru Pavlovski și amiralitatea, ale căror turle îți apăruseră de mai bine de un ceas, răsărind încet din apele golfului.

Pe cer soarele dogorea ca la noi pela ceasurile patru. Ia vezi la ceasornic cât este ceasul, îi spuse kneazul lui Andrei. Tânărul își scoase ceasornicul, îl privi nedumerit, îl puse la ureche să vadă de nu cumva uitase să'l întoarcă, apoi zise: „Se vede că merge înainte, căci îmi arată nouă trecute.

— „Ba merge bine, așa arată și al meu și înadins ți-am făcut întrebarea. Așa e pe aicea băete. In lunile Iunie, Iulie și jumatate din August nu este noapte de loc. Doar abia simți un fel de amurg pela miezul nopții, înlocuit îndată prin zorii dimineții și răsăritul de soare. Totul se încheie între 11 și 1, fără ca se te împiedece a'ți citi jurnalul în mijlocul uliței! In schimb ploile încep pe la sfârșitul lui August și țin într'una până se preschimb în ninsoare și ajungi să nu mai vezi lumina decât două ceasuri pe zi".

— „Și la noi în Basarabia, tot așa să fie, întrebă Andrei îngrijorat? Căci și Basarabia, doar tot în Rosia se află".

— „Ba nu copile! La noi e zona temperată, pe când aicea ne aflăm în plină zonă borcală. Vezi tu Andrei, că Rosia e mare,... foarte mare! In cuprinsul ei găsești aliciul și reua laponului, dar și asinul și cămila arabului; ai pinul și mesteacănul, dar și maslinul lămâia și portocala în Crimeia și Caucaz".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Bine că nu'i la noi așa. Te rog papa isprăvește cât mai degrabă ce ai mata de făcut pe aicea și să fugim înainte de a ne apuca noaptea veșnică. Auzi? Două ceasuri de zi și douăzeci și două de noapte! Aș vrea să fiu și pornit".

. . . . . .

Kneazul Alexandr' Dimitrievici Mavrocosta, era foarte ocupat la Petersburg: dimineața cu procesul lui unchiu-seu, iar pe urmă cu audiența la împarat și împărătese și cu neînlăturata *tournée des grands ducs*, despre care am vorbit. La acestea se mai adăugau vizitele de făcut și primit, prânzuri oficiale, sau pe la prietini în vilele cele frumoase de prin ostroavele Nevei; serate, teatre și câte altele. Cât despre slujba ce avea de făcut la curte, ea se mărginea a lua parte la cortegii și alte ceremonii imperiale. Pentru așa lucru greu îl adusese contele Adlerberg tocmai de la Ciripcău.

Neputând tărî după dânsul cogeamite băieți de nouăsprezece ani și pentru a nu'l lasa singur într'un oraș străin, în care n'ar fi fost în stare, de s'ar fi rătăcit, să întrebe drumul pe rușește, îl înprieteni cu un tânăr, atașat dela legațiunea rusească din Lisabona, trimis în grabă la minister ca să ceară niște instrucțiuni urgente și pe care le aștepta în liniște de vre-o două săptămâni. Tânărul acesta, foarte distins, vorbind franțuzește ca un francez, se însărcină cu plăcere să'i arăte lui Andrei Petersburgul sub toate înfățișările lui. Cc. Alecu îi tocmi dar lui Andrei o droșcă de uliță și'i garnisi punga cu destui bani ca să poată ținea hangul tovarășului său, contele Alexie Mihailovici Narișkiu, dintr'o familie cu care țarii rușești din vechime, nu pregetaseră a se încuscri. Acesta însă, moștenitorul unei mari averi și care arunca banii cu nemiluita nu'l lasa pe Andrei să cheltuiască aproape nimic, sub cuvânt că dacă se folosește de droșcă, celelalte cheltueli îl privesc.

Așa dar, tânărul principe Andrei Alexandrovici Mavrocosta și cu prietenul său mai mare contele A-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lexi Narișkin se puseră cu osârdie a cerceta capitala imperiului rusesc și luară la rând mai întâi toate reședințele împărătești.

La palatul de iarnă, intrară în cămărășia impărătească, unde după ce trecură prin mai multe sale, (unde stau ticsite până în tavan în jurul pereților serviciile de masă ale diferiților țari începând cu ale țarinei Ecaterina II-a, și până la Alexandru II-lea, toate de aur masiv și care nu se întrebuințează decât odată la încoronare), intrară într'o sală ceva mai mică mobilată de jur împrejur ca la bijutierii cei mari cu dulapuri și rafturi închise cu geamuri, capitonate pe dinăuntru cu matasă albastră și pline cu fel de fel de giuvaeruri, ticsite cu briliante, diamante, rubinuri, smaragde, mărgăritare, ametiste și toate soiurile de pietre scumpe, lucrate în fel de fel de stiluri, după vremurile în care au fost întrebuințate pe urmă. Apoi mai în lumina ferestrelor, pe niște coloane de catifea roșie acoperite de globuri uriașe de sticlă, odoarele împărătești, adică: coroana împaratului Alexandru, ale celor două împărătese, globul, paloșul și în sfârșit sceptrul, vestitul sceptru întretăiat la mijloc de strălucitul diamant luat din India, după obiceiul neamului, de către un mare patriot, care ca să'l naționalizeze mai bine, îl ascunse chiar în carnea lui; fapt măreț, dar caracteristic de dragostea rușilor către țarul lor și care'l costase chiar viața! Ieșind din sălile acestea, unde din pricina mulțimei de nestimate, te uiți la ele ca la niște pietriș de pârău, trecură în sălile de serbări, dintre care cea mai mare este sala Sf. Gheorghe, în care un batalion întreg din gardă, schimbă în fiecare Duminică garda cu alt batalion, așa că două mii de oameni au unde se înșira pe două rânduri și a se învârti în voie. Familia împărătească nefiind în capitală putură vedea apartamentele particulare precum și grădina de iarnă a împărătesei Maria. Acolo printre plantele cele mai exotice erau câteva tufe de vie și câteva gârnețe de păpușoi.

Isprăvind cu palatul de iarnă, se dusără la Țarskoie Selo unde pe lacul din fața palatului, sta ancorată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

maiestos o întreagă flotă de război în mic, începând dela goeleta şi până la bastimentul cu trei rânduri de tunuri care pe atuncea nu fuseseră încă înlocuite toate prin bastimentele cuirasate ci li se adaptaseră numai aburul pentru timp de luptă şi când nu era vânt prielnic. Insemnaţi vă rog, că am zis în *mic* iar nu în *miniatură*; căci pe aceste jucării învaţau copiii împăraţilor ruseşti arta marinarului, să comande echipagiilor luate din şcoala de marină şi manevrarea pânzelor sub ochii îngrijaţi ai împărăteselor şi marilor ducese care'i priviau dela ferestrele palatului.

Apoi cercetară Gatcina, Peterhoful, unde li se arătară papucii de bal ai marei Ecaterine, care spre veşnica mirare a neamului rusesc, avea piciorul foarte mic. De aceia chiar nu se uită niciodată a se arata streinilor că şi ruştile pot avea piciorul mic, mai ales dacă sunt de alt neam. Isprăviră cu reşedinţa postumă a familiei împărăteşti, adică vestita biserică din cetatea Petro Pavlovsk, unde aşteaptă în mormintele lor de aur, ceasul dreptei judecăţi, în liniştea mormântului, acei care, fiind în viaţă, au trimes prin o singură vorbă, atâtea suflete în mormânt...!

Nemai având reşedinţe împărăteşti de cercetat şi sfiindu-se a le mai cerceta şi pe acelea ce şi le'or fi clădit, de sigur, ţarii şi pe ceia lume, de teamă a nu'şi pierde iluziile şi trenul la întoarcere, se apucară să cerceteze Petersburgul ştiinţific, adică: universitatea, biblioteca, şi în sfârşit şi şcoala de mine. Acolo avură prilejul să se coboare într'o mină de aur, argint şi malachită, atât de bine imitată, încât nu'i lipsea de cât deţinuţii politici ca s'o lucreze. Aceştia aşteptau între apă şi... pământ, în cetatea Petro-Pavlovsk, convoiul care trebuia să'i ducă să le lucreze... pe acele adevărate. Insă cu toate insistenţele lui Andrei Mavrocosta şi ale contelui Narişkin, nu le fu îngăduit să'i vadă, când cercetaseră biserica cetăţii.

Veni acuma rândul Petersburgului artistic.

Teatrele erau închise vara, iar la artiştii care jucau prin grădini, Andrei băgă de seamă două lucruri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate unde neînțelegând ce spun, toată luarea aminte îi era îndreptată asupra jocului de scenă: Primul lucru ce'l izbi, fu că actorii ruși, împotriva regulelor stabilite în lumea toată, nu se sfiau de a întoarce spatele onorabilului P. T. public, timp de monologuri și scene întregi. Contele Narișkin însă, susținea că e mult mai natural așa; căci în viața reală când vorbește cineva, nu se întoarce către acei care ar putea să'l audă. Actorul trebue să vorbească cu interlocutorul său și numai pentru dânsul, fără a se gândi la publicul ce'l ascultă.

— „Atunci, răspunse Andrei și publicul ar trebui să'i lese să se înțeleagă între dânșii, fără să facă necuviința de a asculta la broasca cheei, niște convorbiri intime și în care el nu joacă nici un rol".

In al doilea rând se încredință că arta dramatică pentru a pătrunde în mintea și inimile publicului rusesc, nu întrebuințează ca celelalte popoare, numai văzul și auzul, ci și mirosul! De pildă în piesele istorice, când apare țarul Ioan Groaznicul pe scenă, nu numai că veștmintele sale și ale boerilor săi sunt redate în tot adevărul lor și în cele mai mici amănunte, nu numai că clopotele bisericilor, care sună din răsputeri acopere glasul actorilor, dar spre culmea realismului, poporul care'l aclamă pe țar, este luat chiar atuncea de pe stradă, răspândind sub bolta cerului și în mijlocul florilor grădinei, un iz de cojoace, de dohot și de toval de ciubote rusești, care, mărește iluzia, dar te cam vatămă la nas. Nu poate fi ceva mai sugestiv, mai realist, decât dramele acelea istorice, mai ales pentru aceia care nu au mirosul prea delicat.

Bine înțeles că nu uitară să cerceteze muzeul național de pictură, cu scara lui măreață de marmură, cu sălile sale impunătoare și luminoase, cam goale pe atuncea, dar pe pereții cărora, se răsfățau cu atât mai în voie, marinele neîntrecute ale marelui pictor rus Aivazofski (cetitorii armeni sunt rugați a pronunța Aîvazian) toate cu aceleași raze luminoase de soare, sau de lună, dezmierdând cu aceiași dulceață valurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

adormite sau înfuriate. De atâția ani încoace, s'au fi umplut de sigur și sălile acestea. Vreun pictor genial, tot atât de rus ca marele Aivazofski, va fi găsit și el de atuncea efecte admirabile de lumină asupra colbului ce'l ridică o troică națională *po doroghi stolbovoi!* Cine știe? Arta fiind una și împrumutându'și efectele dela natură, poate că genialul artist o fi găsit vreun amestec de culori, care să redea pe pânză și glasul iamșcicului și miresmele cailor asudați și plini de spume.

Fapt însă, pe care'l pot mărturisi chiar eu, căci l'am întâlnit nu odată pe marele Aivazowski la Odesa, în saloanele compatrioatei sale, prințesa Manuk-bey, este că'i era atât de frică să nu'și uite meșteșugul cu efectul de lumină, în cât venia și acolo înarmat cu o coală mare de hârtie albastră, se așeza la o mesuță și luând parte la convorbirea generală, zgâria coala albastră, cu un ac și o prefăcea în adevarate capo-d'opere. De obicei, ele înfățișau o stâncă ridicându-se trufașă pe un mal nisipos de mare, unde veniau încet să moară sub dulcele raze ale lunei, valurile liniștite, încrețind abia suprafața apei; iar la fund în departare, o corabie de pescari cu pânzele lasate în jos, nemișcate nici de cea mai mică abureală de vânt. Câte odată corabia de pescar, era înlocuită prin una de război, sau printr'un vapor de pasageri al societății rusești de navigație pe marea Neagră și Dunăre; dar asta numai pentru a varia tema. Efectul de lumină pe mare rămânea acelaș. De se 'ntâmpla ca marele pictor să se ia cu vorba și din această pricină, vaporul să iasă cam strâmb, era boală cu leac. Acul fermecat o lua pe biata mare la gâdilit, până ce o scotea din dulcea-i adormire: valurile înfuriate se ridicău spumoase și veniau să loviască stânca, acoperindu-o cu stropi; ba la nevoie acoperiau și țărmul nisipos. Se înțelege, mă rog, că pe o asemenea mare, nici o corabie, fie chiar a companiei rusești de navigație pe marea Neagră și Dunăre, nu poate sta decât strâmb, chiar sub razele luminoase ale lunei, care acum mai aveau prilejul să lumineze și nourii alungați de furtună. Era atâta lumină, atâta poezie și mai ales realism în tab-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lourile acelea mici și aruncate în grabă, că mai să'ți vie să'i ceri prințesei o ochiană marină pentruca să'i vezi și pe pasagerii vaporului cum sufăr de răul de mare, cu capul în lighian!

După ce admirară îndestul toate efectele de lună și de soare, depe diferite mări liniștite sau înfuriate, depe pânzele marelui pictor rus, comtele Alexei Mihailovici Narișkin, îl duse pe Andrei la Oranien Baum, unde cânta capela imperială, alcătuită din cei mai renumiți instrumentiști ai Europei. Căci și muzica, nu-i tot artă? Era admirabilă această orchestră, dar nu se înjosia să cânte altă muzică decât cea mai clasică. Nici pe Rossini nu'l admiteau decât cu greu în repertoriul lor. De Straus ori de Lanner, nici putea fi vorbă; iar ca muzică rusească, aveau numai imnul național, pentru cazul când vreun membru al familiei imperiale, s'ar fi ivit în grădină.

După concert, contele îi spuse lui Andrei: „Acuma prințule să te duc să auzi și muzica noastră națională".

Merseră dar la un așa numit restaurant de noapte, cu toate că era ziua mare, tot pentru acelaș cuvânt, pentru care iarna, restaurantele de zi nu'și mai stâng lămpile. Acolo o numeroasă bandă de țigance și țigani rusești, îmbracați în bogate haine naționale, se acompaniau cu scripci, ghitare și balalaice [1]) cântând niște coruri mixte, soluri de femei sau de barbați, de toată frumusețea dar mai mult melancolice și în tonurile minore. Câteodată muzica o lua mai iute, se ridica o pereche și punându-se în fața publicului începea a juca: barbatul se punea pe vine, aruncând cu furie când piciorul drept, când pe cel stâng înainte, în timp ce tovarășa lui de joc se învârtia în jurul lui cu mânele în șolduri, făcând pași mititei, în tactul muzicei; iar corul cânta melodia jocului, plesnind din palme și chiuind pe alocurea

. . . . . .

Din partea lui, boizadea Alecu, găsia acum o mare schimbare în societatea înaltă cu care se afla in legătură. Prin saloane aproape nu mai auziai limbă străină.

Balalaica este un instrument cu coarde, care ține mijlocul între cobză și mandolină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La curte, chiar tânăra împărăteasă se silia a vorbi rusește și când nu mai putea o lua pe franțuzește ca limbă diplomatică. Țarul reluase obiceiul străvechi a nu vorbi decât rusește cu supușii, tutuindu'i pe toți, iar franțuzește numai cu diplomații, făcând o singură excepție pentru Mavrocosta și supușii săi rusiți prea de curând ca să poată susține o convorbire în limba națională. Dar și pe aceștia îi indemna, zicându-le adesea: „nădăjduiesc că în curând vom putea convorbi împreună ca niște adevărați ruși". La care un îndrăzneț îi răspunse: „ca rus din inimă și sentimente, am și acum fericirea să vorbesc cu Majestatea Voastră", dar rusul adevărat își de baștină, ori cât de bine vom stăpâni limba rusească, nu vom fi nici eu nici chiar Majestatea Voastră! Indrăznețul acela era de obârșie germană, chiar din Holstein și rangul ce'l ocupa prea înalt ca să i se fi luat în nume de rău. Imparatul zimbi cam acru și trecu înainte.

In saloanele familiilor băștinașe se vorbia cu mândrie numai rusește chiar în fața străinilor și mai ales a străinilor de obârșie, deveniți supușii țarului. Se siliau și ei a vorbi în limba țărei, dar împestrițindu-o cu cuvinte străine și cu accentul limbei lor de obârșie. De altfel erau cu toții prea bine crescuți, ca adevarații ruși să râdă de cei care nu vorbiau bine limba lor. Din potrivă păreau că le erau recunoscători de truda pe care și-o dădeau pentru a se rosti cât mai curat pe rusește.

Invrăjbirea între aceste două elemente era cu totul de alt soi: lupta pentru influență. De se numia vreun străin în vreun post înalt, băștinașii nu se sfiau a învinovăți pe biata împărăteasa Maria, cum că iar a reușit să puie în pâine rusească, vreo șoacătă de peritor de foame din țara ei.

Unde se mai pomenia acuma de străvechia menire a monomachului, apărătorul ortodoxiei întregi, care tindea spre sfânta Sofia, nu pentru a o cuceri, ci pentru a înlocui depe vârful ei semiluna, prin strălucitoarea cruce cu raze a bisericei de răsărit, liberând toate popoarele drept credincioase, de sub sclavia barbarilor musulmani?!

In locul vechiului ideal al monomachului creștin,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

venise rândul idealului cu *țarul alb*, mai potrivit cu pajura cu două capete, privind tot odată răsăritul și apusul, stăpânind în ghiarele sale întregul glob pământesc! Cuvântul acesta de *țarul alb*, fusese dat ca o poreclă țarilor ruseşti, de către popoarele supuse de altă culoare, pentru a'l deosebi de suveranii galbeni, care și ei le fuseseră stăpâni. Poeții cei mari, romancierii și literații se grăbiră a se agața de această poreclă, cântând'o și tălmăcind'o, că din toți suveranii rasei albe, numai unul poartă numele de țar, deci numai el trebuie să fie țarul albilor, pentruca să domniască nu numai asupra rasei albe, ci și asupra celorlalte rase colorate, care în mare parte îi sunt supuse și'l recunosc ca atare, dându'i chiar dela dânsele numele său adevarat. Deci, țarul alb, care odată cu coroana de monomach obținuse de la biserica de răsărit, înființarea anticanonică [1]) a unui tron patriarchal la Moscova, după ce chiar împotriva dogmei, desființase cu dela sine putere acest patriarchat, se declarase, el, laic și părinte de familie, președinte al sinodului rusesc, își luă acum menirea de a înfăptui în folosul lui și al neamului slav, proorocirea bisericei creștine cu „o turmă și un păstor!“

Doi oameni de geniu isbutind a capata încrederea lui Alexandru al II-lea : Katkof și Pobiedonosef, unul prin ziaristică, celalt și prin înrâurirea sa în sinod, știură să îndrumeze întreaga gândire a rușilor băștimași. Cu ajutorul contelui Șuvaloff (poreclit Petru III-lea din pricina influenței sale asupra împaratului) precum și a marelui cancelar, prințul Alexandru Gortciacof, putură să îndrumeze în senzul acelor idei politica imperiului.

Din partea ei, marea nobleță de obârșie străină, prin contele Adlerberg, baroneasa Friedries și amândouă împărătesele îl îndrumau pe țar spre ideile apusului, spre milă, blândeță și libertate, cu totul necunoscute, ori urgisite cu asprime sub domnia lui Niculai Pavlovici.

1) După dogma întregei creștinătăți, patriarch nu poate fi decât acel episcop care moștenește tronul unuia din părinții bisericei. Pentru a se ajunge la scopul dorit de țarii ruseşti, patriarchii s'au folosit de o legendă nedovedită prin nimica, cum că apostolul Andrei ar fi propăvăduit și prin părțile nordice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din aceste două curente care păreau opuse, reieși eliberarea a 23 milioane de robi. Bine înțeles că pentru această reformă fu nobleța acelor provincii în care țăranii nu fuseseră nici odată robi, ca Filanda, provinciile baltice, donul și mica și neînsemnata noastră Basarabia; iar contra, toată noblimea velicorusă, malorusiană și poloneză, care prin reforma aceasta își pierdeau cea mai mare parte din averile lor.

In aceste întocmiri, să părea că ideile lui Katkof erau menite să piară din gândirea băștinașilor. Ei bine din potrivă, căci dragostea de neam a slavului, ori cât de înstrăinat și de luminat ar fi, covârșește toate celelalte simțiri.

De aceasta avu prilej să se încredințeze boizadea Alecu chiar atuncea, adică la 1859, cu doi ani înaintea ukazului de desrobire, care nu apăru decât în anul 1861. Depe atunci însă, lumea era în fierbere și nu se mai vorbia de altceva prin popor, prin saloane și prin cluburi; unia crucindu-se cu evlavie și rugându-se pentru înzilirea împaratului, alții mulțumiți că ei nu pierdeau nimica și puteau juca fără pagubă rolul de oameni civilizați, cu idei înaintate, mărinimoși pe spinarea altora; în sfârșit hoții de păgubași blestemau civilizația și zicând că veneticii au înșelat pe scumpul lor împărat, numai cu scopul de a sărăci pe nobilii băștimași și a'i înlocui în treburile statului, unde chiar acum mișună prin toate slujbele ca gângăniile.

Intr'o seară, iată că se întâlnește kneazul nostru la Angliţki club, cu Katkof și Pobiedonosef. După ce prânziră câteș trei la aceiaș masă, bine înțeles că veni vorba despre acea lege, care era în gura și în inimele tuturora. Vechiul student german, fostul bonjurist moldovan, care în viața lui nu mai avusese alți robi decât țigani, desrobiți și aceia de acum patru ani, tot prin înrâurirea lui și a lor săi asupra lui Grigori Ghica-Vodă, își dădu drumul inimei felicitând pe Katkof că insuflase țarului o ideia atât de mare, de dreaptă și de liberală, pe care numai o inimă mare și un cugetător adânc ca împaratul Alexandru, putea fi în stare s'o pătrundă și s'o aducă la îndeplinire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Da, făcu Katkof cu un zimbet pe buze! Adevărat că împaratul nostru este o inimă mare şi un adânc cugetător... Dar permite'mi să'ţi spun Kneazule că mă alăturez şi eu la părerea tuturor acelora ce te cunosc, cum că şi D-ta eşti o mare inteligenţă Insă iartă-mă dragă kneazule, dacă te găsesc astăzi tot atât de naiv, precât eşti de inteligent".

— „Cum, făcu Mavrocosta uluit".

— „Crezi oare cu bună seamă, că am muncit şi am luptat cu atâta energie, înfruntând zilnic Siberia (căci la cea dintăi izbândă a potrivnicilor mei, acolo îmi voi sfârşi zilele) crezi că jertfele acestea le-am făcut numai din dragostea ţăranului rus?"

— ?

— „El este deprins din veacuri cu robia şi întunerecul. Ar mai fi aşteptat bucuros un veac, înainte de a răvni să mai stăpânească altceva decât oasele şi pielea. Cine ştie chiar dacă nu se va răzvrăti împotriva celor care vor să'l scoată din obiceiurile sale străvechi? Nouă, prinţule, ne arde cu totul de altceva: rusificarea rutenilor şi a polonezilor. Prietenul nostru Pobiedonosef, ce şade alături cu d-ta la masă, a lucrat destul de frumos încă sub Niculai Pavlovici, readucând la dreapta credinţă sute de mii de suflete, smulse odinioară bisericei, prin uneltirile şi siluirile csionzilor [1]) catolici, şi a panilor [2]) polonezi, care în mare parte stăpânesc moşiile prin părţile acelea. Peste doi ani cel mult, mulţumită silinţelor lui Pobiedonozef, nu vei mai găsi picior de *uniat* în toată Ukrania şi Polonia, să'l cauţi cu lumânarea. De bisericile catolice însă, e mai greu să te legi, din pricina statelor catolice din Europa. E dar timpul ca legea insuflată de mine, să vie să ia panilor moşiile, vârând prin acest mijloc vrajba între ei şi ţaranii lor. Se mai poate că mai curând de cât gândeşti, să'l vezi pe hlopul [3]) malorus şi pe cel polonez, alungând pe panii lui cu coasa, furca şi topoarele, pentru a li lua pământurile.

— „Este îngrozitor, făcu Mavrocosta, speriat! Dar

1) *Csionez*: preot papistaş.
2) Pani: nobili.
3) *Hlop*: ţaran (în limba rutaană şi poloneză).

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu vă temeţi oare, că ce se va întâmpla cu voia D-stră în părţile acelea, s'ar putea întinde asupra întregei împărăţii ? Când aprinzi pojarul nu poţi prevedea până unde îi vor sări scânteile!“

— „De asta nu duc nici o grijă. In Velicorusia, pomeşcicii sunt băştinaşi cu toţii, iar de s'ar afla vreunul care să nu jertfească bucuros o părticică din pământul său, pe care tot nu'l dovedeşte cu lucrul nici astăzi, acesta ar fi un vrăjmaş şi n'are decât să moară. Cât despre ceilanţi, ce ne pasă ? Pomieşcicii înfăţişează oriunde pătura cea mai cultă. Lipsind păturile neruse de acea pătură, care este tot odată şi cea avută, le tăiem de la rădăcină orice încercări şi orice mijloace de răzvrătiri etnice“.

— „Cum? Atunci ce faceţi cu visurile voastre măreţe asupra răsăritului? Vă lepădaţi oare de a vă mai deschide drum spre marea liberă? Nu mai ridicaţi crucea sfântă a ortodoxiei biruitoare pe vârful sfintei Sofia, pângărită de păgâni, zise kneazul cu însufleţire“.

— „Află kneazule, sări Pobiedonosef, că rusul nu se leapădă nici mort, de visurile sale de mărire, ci dinpotrivă le întinde, pe măsură ce le înfăptueşte!“

— „Atunci nu mai înţeleg, zise Mavrocosta din ce în ce mai aiurit!“

— „Şi totuşi e foarte lesne, reluă Katkof: Şarpele boa mistuie mai întâi prada ce a înghiţit'o şi apoi caută a înghiţi vre o alta. Din nenorocire noi n'am făcut aşa, de unde slăbiciunea noastră şi porecla ce ni s'a dat cu drept cuvânt de către Napoleon: *le colosse aux pieds d'argile*. Este neaparat să mistuim mai întâi ceia ce am înghiţit până acuma, adică să rusificăm popoarele din cuprinsul imperiului. Bine înţeles că nu vorbesc de cele salbatece, ca tatarii, cerkezii, kirgizii şi celelalte, care nu ne pot vatama şi ne aduc numai în timp de război o cavalerie numeroasă, în stare, tocmai prin sălbătăcia ei, să sperie pe duşman. Odată aceasta făcut, ceea ce după credinţa mea nu ne va cere nici zece ani, vom înghiţi ţărişoara voastră de obârşie, care n'are ce căuta printre popoarele slave. Tot va fi mai bine sub noi decât sub turci,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ales că e cu noi de o credinţă. Apoi va veni rândul Bulgariei, Serbiei libere şi celeilalte a sangiacului Novi-Bazar, a Bosniei, Herţegovinei şi într'un cuvânt a tuturor creştinilor slavi şi neslavi din Turcia, lăsându-se o oare-care autonomie Greciei din cauza legăturilor sale cu familia împărătească. Veni-va îndată ori la olaltă şi alipire slavilor din Austria cu Galiţia şi Cracovia, a Boemiei, a Croaţiei, Dalmaţiei şi celelalte, dându-se germaniei provinciile germane... Căci bine spunea Mencicof împăratului Niculai Pavlovici: „*Drumul spre Bizanţi, Sire, trece prin Viena !*“

— „Bine D-le Katkof, întrerupe beizadea Alecu - Românii pretind că sunt latini.,. apoi ce faceţi cu ungurii şi saşii?“

— „Ii vom slaviza, de voie de nevoie! De nu vor voi, Saşii n'au decât să emigreze în Germania, Ungurii pe podina munţilor Altai de unde au venit, iar Românii D-tale la Roma unde după un veac vor da iarăşi ochi cu noi.

— „ Cum ! Şi acolo făcu beizadeaua îngrozît! !

— „Se înţelege că şi *acolo,* respunse Katkof liniştit. Ba chiar mult mai departe! Oare crezi d-ta că odată ce vom fi întrunit toată lumea slavă într'un singur mănunchiu, slavizând şi micele popoare care trăesc în mijlocul oceanului slav ca nişte insule neînsemnate, odată ce vom stăpâni afară de oceanul Artic, Baltica, Marea Albă şi cea negră pe care le stăpânim şi astăzi, odată ce vom mai avea Marmara, Archipelagul Mediterana de răsărit, şi Adriatica ne vom opri în drum !? Care vor fi rasele Europei (căci de popoare nici nu poate fi vorba) care vor fi rasele care ni s'ar mai putea împotrivi ?! Vom începe cu cea latină punând Roma, Parisul, Madridul sub sceptrul ţarului alb, reîntorcându-ne apoi spre Viena şi Berlin ; cât despre popoarele scandinave ele vor fi de mutt unificate cu Finlanda. Inainte de două veacuri, Europa toată va fi ori slavă ori chineză ! Numai o Europă omogenă, alcătuită dintr'o singură rasă albă într'o singură putere militară se va putea împotrivi lumei galbene, înfibgând steagul sfântului Gheorghe pe zidurile Pekingului şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe acele de la Tokio? Europenii pentru a calca pe pământul Americei, au de străbătut un ocean! Noi avem de trecut o strâmtoare ale cărei maluri sunt amândouă ale noastre [1]). Anglo-Americanii s'ar putea oare măsura cu noi pe uscat? Dar americanii de sud? Lumea galbenă şi America odată ale noastre, cucerirea întregii Asii cu Indiile şi stăpânirea întregului continent negru nu ar mai fi pentru noi decât un joc".

— „Atunci, făcu Mavrocosta cu parapon, nu va mai rămânea de cucerit decât Oceania, iar odată căzută şi ea în mânile voastre, nu vă va rămânea a vă bate dacât cu muştele sau cu gândurile.

— „Atunci kneazule, sări Pobiedonosef, ca inspirat de sus şi cu privirea înflăcărată, atunci, neamul nostru mare va copleşi întregul glob pământesc şi puternicul nostru grai va răsuna singur în cele patru părţi ale lumei. Ţarul alb îşi va fi îndeplinit adevărata lui menire, proorocită de biserică. In cele sfinte o turmă şi un păstor, în cele lumeşti, un singur neam şi un singur împărat: ţarul alb!

— „O, făcu Mavrocosta, entuziasmat şi el! Mi-aţi copleşit mintea cu măreţia planurilor voastre! Care este poporul care a râvnit vreodată la aşa putere? Pe lângă voi, planurile lui Alexandru Macedon, Cesar şi Napoleon cel Mare sunt meschine şi sărăcăcioase jucării de copil. M'aţi îngrozit! O mărturisesc!

— „Vezi D-ta kneazule, făcu Pobiedonosef. Planurile acestea, menite cu adevărat a se îndeplini prin veacuri, pas cu pas şi orice piedică li s'ar pune, te înspăimântă pe d-ta, pentru cuvântul că nu ai nici o picătură din sângele marelui nostru neam! De asta nu vei putea nici odată simţi, nici pricepe, cât de dulce răsună în urechile şi inimile velicoruşilor aceste cuvinte care te-au înspăimântat atât de rău. Pentru îndeplinirea menirei neamului slav, pentru precumpenirea ruşilor asupra celorlalţi slavi şi a slavilor asupra tuturor neamurilor pământului nici unul din noi

---

1) La anul 1859, Rusia nu vânduse încă Americei acea parte ce ora cunoscută pe atuncea sub numele de America rusească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu este care să nu'şi jertfească avutul, dragostele şi sângele! Intru aceasta ne stă şi puterea!"

— „Fie D-le Pobiedonosef, dar faceţi-mă să mai înţeleg un lucru: Domnul Katkof îmi spunea adinioarea, că mulţumită muncei şi stăruinţelor D-voastră, s'a impus limba slavă în bisericile uniate rutene, readucându-le la ortodoxie. Cum atunci ne-aţi lasat în pace pe noi basarabenii? Pentru care cuvânt?"

— „Pentru trei, răspunse Pobiedonosef: mai întâi pentru că nu sunteţi nici catolici, nici protestanţi, nici uniţi, ci ortodoxi ca şi noi... în al doilea rând, pentru că ridicând limba moldovenească din biserici, am putea să îndepărtăm poporul de jos de biserică. Decât să nu să se roage de loc, mai bine să se roage moldoveneşte. Să audă însă limba lui numai din gura preotului, fără a putea învăţa nici s'o citească, nici s'o scrie. Astfel îl ferim şi de necredinţă şi de propaganda ce i s'ar putea face de peste graniţă... In sfârşit pe cât timp Principatele Unite vor avea un domnitor ortodox, nu vom încerca nimic în această privinţă, ca să nu înstrăinăm dragostea şi recunoştinţa locuitorilor acestor principate... Vă vom rusifica noi, pe toţi, dar mai pe urmă. Cu toptanul... nu cu bucata. Ori dacă această nădejde ne va părea prea îndepărtată, numai atunci ne vom gândi la rusificarea bisericilor din Basarabia."

— „De altfel. adaugă Katkof, după un moment de gândire, pare-mi-se, kneazule, că nu vei avea mult de aşteptat ca s'o vezi şi pe asta. Apucăturile prinţului Cuzza (sic) nu ne cam plac. Sufere de franţuzomanie, sărmanul, iar să zice că nevasta lui are cam prea multă simpatie pentrn Vatican. Consulii noştri de pe acolo raportează că ar vrea să aducă prin şcoale şi spitale, călugăriţe catolice..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XIII.

Stări de suflet.

Pe la sfârșitul lui Iulie, Cc. Alecu își isprăvise treburile, audiențele, faimoasa *tournée des grands ducs* și vizitele de concediu; iar punga i se ușurase cam peste măsură. Deci era numai bună vremea de plecare, de nu voia să rămâe amanet la otel până să'i vie alți bani dela Cosăuți. Până să scrie și să primiască răspunsul, te pomeneai că începeau și ploile. Hotărâ dar să plece cât mai curând.

Lesne de zis, dar greu de făcut. N'avea trăsură. Să mai cumpere o daradaică? Știm că avea până acum două cupele și un faieton. Era prea destul! Să plece cu pereclănaia (căruța de poștă rusească, pe care o voi descri cu alt prilej), ar fi ajuns amândoi spetiți, poate și bolnavi, după opt zile de hurducătură. Trebue ca cineva să fie rus din moș strămoș ca să poată îndura teafăr un asemenea chin. Contele Narișkin îl sfătui să cumpere un *tarantas*, pe care'l poate avea cineva cu o sută, mult o sută cincizeci de carboave și se găsește de vânzare în orice oraș rusesc. „Poftiți cu mine să vă arăt unul".

Il luară dar și pe Andrei și câteși trei merseră într'o mahala a capitalei la un meșter rotar rus și iată ce vazură:

Intr'o curte mare, în care intrai pe sub o boltă umedă a unor case cu trei caturi, tot atât de umede ca și bolta, tocmai în fund erau înșirate vre-o trei tarantasuri pe care meșterul bărbos, pletos și cu nelipsita gumilastică în jurul capului, se silea să le boiască în un verde ca buratecul.

Acele trăsuri se alcătuiau din patru roți cu obezile largi ca de car; ele se învârteau pe două osii de lemn tot ca de car. Osiile acestea erau departate între ele de către vre-o cinci prăjini sănătoase dar subțiri și mlădioase, de o lungime de peste trei metri. Deosebirea între osia de dinainte și cea de dinapoi era numai că sub această din urmă mai atârna și o po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

corniță, căci roțile se ungeau cu păcură. Pe prăjinile cele mlădioase era legată cu zbanțuri de fier si se legăna a lene, cogeamite covată ca de frământat cozonaci, însă ca de vre-o doi metri lungime pe $1^1/_2$ lățime, având la mijloc câte o scară din fiecare parte, întocmai ca la căruțele bulgărești. Covata aceasta fiind așezată drept la mijlocul prăjinilor, rămânea dinapoi ca o jumătate de metru, pe care îți puteai așeza bagajul. Pe jumătatea de metru ramasă goală între coș și roțile de dinainte, se înalța pe patru drugi de fier cogeamite capră pentru viziteu și slugă, având în partea ei stângă o răzemătoare de piele, umplută cu lână; așa că ciocoiul de capră, care nu se schimba la toate poștele ca surugiul, să se poată macar rezema și ațipi puțin in timpul călătoriei. Jumătate de covată era ferită de ploi, de soare și de colbul de pe drum, prin un coviltir de mușama neagră, având și perdele de piele, cu bucățele de geam prin mijlocul lor; cealaltă jumatate deschisă și la aer curat. Mai adăogați vă rog, două hlube și două urcice pentru nelipsita troică și veți avea adevăratul tarantas rusesc.

In el, cinovnicii transferați dela o margine la cealaltă a împărăției, își înghiesuesc părinții, nevasta, toți copiii și bejănia toată. In el pleacă cu toții la datorie, șezând ziua pe moale, pe fân și pe saltelele strânse, iar noaptea desfăcându-le și dormind pe ele gramadă, leganați ca în vis pe drugii cei mlădioși și ciocnindu'și capurile la vre-un hop, ca oule la Pasti!

Tânărul Andrei, fu încântat de acest nou mijloc de călătorie și ca un neaoș parizian îi găsi „*un cachet étranger, tout à fait couleur locale*„. Beizadea Alecu însă, mai practic, se bucura mai întâiu de ieftinătatea prețului și apoi că nu zdruncina ca pericladnaia, că nu te bătea nici ploaia, nici soarele, dar mai cu seamă că'ți puteai intinde picioarele mai în voe încă, decât în vagoanele drumurilor de fier. Așa că nu stătu mult la tocmeală; cumpără tarantasul cu 150 de ruble, înlocui fânul prin o saltea mare și groasă de păr de cal, care stătea ziua și noaptea întinsă la picioare și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

alte două saltele de lână care se întindeau numai noaptea peste aceia, iar ziua se strângeau rotogol la fund, alcătuind un divan cât se poate de moale. Mai adaugă perine și ceva pături de învelit noaptea și încărcând în tarantas tot bagajul, îl trimîse cu Ienacache la poșta dela Pscov să aștepte acolo; D-lor având a sosi a doua zi cu trenul.

După un prânz ce'l dădură la Donon [1]) în onoarea contelui Narișkin, care aștepta tot cu aceiaș liniște, grabnicele instrucțiuni ce avea să le ducă la Lisabona, plecară la Pscov cu trenul și după o noapte de odihnă, porniră în zori de zi pe frumoasa șosea, pe care am mai descris'o într'un alt capitol.

Fu o adevărată plăcere călătoria aceasta:

Telegarii dela troică, duceau ca în zbor tarantasul pe șoseaua netedă și bine îngrijită, prevăzută cu restaurante bune la fiecare trei poște; iar D-lor legănați pe prăjinele de sub coș și așezați cum erau pe cele trei saltele, huzuriau mai în tihnă decât în cea mai frumoasă caretă cu opt arcuri, șezând pe moale rezemați pe perinele de puf, umbriți de coviltirul care'i ferea și el de colb.

Când părăsiră șoseaua le fu și mai moale, căci moale era și sub roți; din pricina lărgimei obezilor, ele nu se puteau îngropa prea tare în nisip, încât mai adăogând un faleiter cu doi cai, sau pe unele locuri și doi la podorojnă, puteau merge și la trap, iar uneori și în fuga mare. Această împrejurare îi făcu să câștige vre-o zi și jumătate de drum, așa că a șasea zi după plecarea lor din Pscov, trecură Nistrul la Moghilev, dejunară la prințul Mihail Cantacuzino, ce se afla la Otache, iar pe la toacă se văzură în sfârșit și la Ciripcău.

Când domnița, dar mai ales Titi îi văzură ieșind de sub coviltir, nu'și putură stăpâni râsul. Râdeau și slugile, râdeau și țaranii cari alergaseră la curte, să

1 *Danon*: Capșa Petersburgului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privească la minunăția asta rusească, pe care nu o mai întâlniseră niciodată!

— „Ce'i asta, Alecule întrebă domnița? Ai plecat cu careta și mi te întorci cu harabagii?“

— „Apoi careta, nu ți-am trimis'o înapoi dela Galați? Asta nu'i brașoveancă de harabagii, ci tarantas național rusesc, draga mea. Ai să vezi tu îndată ce bine este într'însul: Și ridicând'o în brațe o așează pe saltelele de sub coviltir, pe când Andrei îl așează pe micul Titi lângă mămița lui. Apoi poruncì iamșcicului să'i ducă până la pădure și înapoi!

Cu toate că'i erau caii osteniți, lipovanul atins că proștii de maldavani râdeau de tarantasul rusesc și că chiar kniaghina binevoise a'l lua drept harabagiu jidovesc, o porni dela scară într'o năstrușnică goană, strigând cailor celebra poczie a iamșcicilor ruși:

Eh vî: gorcu na gorcu
Dast barin navodcu[1])

și șuerând ca șarpele!

La întoarcere domnița își regăsi soțul spalat, desbracat și huzurind pe galerie în halat de vară, cu papuci calcați în picioare, și după ce se răcorise cu dulcețì și apă rece de isvor, sorbindu'și cafeaua parfumată dintr'o ceșcuță de porțelan de Saxa cu zarful ei de filigran de argint.

Tânărul Andrei, se simți de îndată la el acasă. Cc. Ruxandra îi arăta cea mai mare și mai sinceră dragoste de mamă, silindu-se a lua în inima orfanului locul celei dispărute.

In zadar îi fură însă toate silințele, căci dragostea de mamă prin nimic nu se poate înlocui și de către nimeni. Din potrivă. La o fire egoistă și interesată ca a tânărului acestuia, care nu cunoscuse niciodată dragostea de mamă și era deprins dela vrâsta de trei ani a se lipsi de dânsa, această dragoste ce i-o arata mama lui vitrigă i se părea o fă-

1 Ei voi, deal după deal
Că ne va da boerul de un rachiu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țărnicie, o lingușire către tatăl său, menită a'și menține înrâurirea covârșitoare ce o avea asupra *bătrânului*. Bătrân nu era Cc. Alecu, căci nici nu împlinise 42 de ani; dar în ochii tânărului Andrei, precum și a întregului tineret francez de pe atunci, ceva mai idealist poate de cât acel de astăzi, datoria unui tată era să fie cât de bătrân, să'ți dea bani cât de mulți, să'ți plătiască datoriile și să fie destul de bine crescut ca să se ducă la vreme să'și regăsiască strămoșii, lăsându'ți o moștenire cât de mare și cât se poate mai neîntârziat.

I se dăduse ca locuință casele cele vechi, alcătuite precum știm din patru odăi și o tindă. Sculat de dimineață, lua vre-o una din puștile tatălui său și pornea la vânat. Rar de se întorcea fără vre-o ciocârlie, sau vre-o cioară moartă de bătrânețe. Ori încăleca pe vre-o rablă de cal a vre-unui vataf și cutriera toată moșia, bine încredințat că învață astfel agricultura și făcându'și planuri de îmbunătățirele ce le va face, după moartea bătrânului.

Când va suna ceasul acela mult dorit, va fi el stăpân pe acele patru moșii, adica peste 19,000 de fălci! Adevărat că mai era și micul Titi care trebuia pus la socoteală și baba bătrânului. Până atuncea însă câte crupuri, anghine, tifosuri și accidente, nu trebuiau puse și ele la socoteală? Apoi câștigând inima bătrânului, spera să'l convingă să urmeze pilda lui Râșcanu, care obținuse dela împarat să i se declare averea majorat. Dacă se stabilise aceasta pentru un Râșcanu, familie fără nici un titlu și nici o însemnătate istorică, cum de nu s'ar face pentru prinții Mavrocosta?! Atunci ca fiu mai mare, va moșteni întregul majorat, făcându-le o pensie atât babei, cât și micului Titi, cât vor trăi.

Copilul însă îl îndrăgi de îndată pe frățiorul său mai mare, care'i aducea o gramadă de jucării frumoase și se juca si el cu dânsul ca un adevărat copil. Intre altele îi aduse și un frumos vapor mecanic pe care'l făceau amândoi să plutească împotriva curentului pe pârâul din fundul râpei încărcându'l cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

recolta de pe moșia lui Titi, trierată, vânturată și pusă în saci, cusuți de către isteața Ilenuță. Toate jocurile lui Andrei nu erau însă tot atât de nevinovate; dinaintea galeriei se făcea un fel de pavilion de scânduri, drept deasupra grotei din fundul râpei, deschizându-se astfel o prăpastie cam de vre-o cinci, șase metri. Din această platformă îngrădită dinspre prăpastie cu parmaclâcuri, marinarul Andrei își alcătuise un bastiment cu pânze, ridicând două catarge, cu frânghiile lor foarte bine imitate și pânze din cerșafuri. Apoi când era vânt prielnic, manevra pânzele, comandând Ilenuței să se cațere pe catarg ca să le desfacă sau să le strângă.

—„Dar eu ce se fac, întrebă Titi? Vrau să fac și eu pe marinarul.

—„Tu ești prea bunduc și neîndemânatic, răspundea Andrei. O să cazi în nas. o să începi a urla și o să mă ocărască mâta".

—„Ba vrau să fac și eu ceva. Ce numai Elenuța să se joace cu tine? Eu nu?

—„Ei bine, tu o să faci ancora. Și legând pe bietul copil de mijloc îi dădu drumul încetișor peste purmaclâc cu gândul de a'l scoborâ până'n grotă, ca pe urmă să ridice ancora în sus și să plece cu bastimentul spre Calcuta, după cum era itenerarul. Titi neînțelegând primejdia și încântat că o face pe ancora, nu urlă de loc, dar urlă Elenuța când își văzu cuconașul plutind pe deasupra prăpastiei. Ba urlă așa de tare că într'o clipa săriră și slugile și Clotilda și kneazul și domnița! Ancora fu îndată ridicată la bord, catargurile tăiate, armătura confiscată și marele amirâl degradat la moment și dojenit cum i se și cuvenia de către bătrânul.

—„Bine, nebunule îi spunea kneazul, nu înțelegi că puteai să'ți omori fratele, de se rupea cumva frânghia ori o scapai din mâni?!

—„Doamne ferește, papa, asta nu se putea întâmpla; Frânghia era în stare să ție zece inși ca Titi și doar mă socotiți atât de becisnic ca să nu pot ținea un copil de zece ani?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Dar dacă se rupea parmaclâcul, făcu kneazul, dând cu ciudă în el cu piciorul, și făcându'l la momoment să se prăbușească în prăpastie?!

La aceasta nu mai avu bietul Andrei ce să spuie.

Tăcu din gură, dar în gândul lui: „Ei și? De se prăbușea parmaclâcul cu mormoloc cu tot? Mare pagubă! Doar era cine să'l moștenească și scapam și eu de belea. Bine ar fi, Doame, și fără dânsul! Poate s ar fi dus după el și baba și moșneagul, de scârbă!"

Se reîncepu dar în toată poezia ei la Ciripcău, viața de mai înainte; cu prânzurile din pădure, cu zilele petrecute la arie, cu plugurile răsturnând brazda neagră prin miriști sau țelini, cu toate belșugurile, și duioasele frumusețí de un început de toamnă. Kneazului îi plăcea să'și pâcâlească pe naivul său parizian, trimițându'l să strângă fragi din pădure pentru dus la biserică de Sf. Maria mică, ori arătându'i două farfurii pline de grăunțe și întrebându'l care e cu grâu și care cu sacară, și fel de fel de cabazlâcuri la fel.

In sfârșit veni vremea să se reîntoarcă cu toții la Kișinău tot în casele lui Brodeschi, pentru care guvernul nu găsise încă mușteriu și le mai închiriase pe șase luni. Totuși nu era de stat cu mâinele în sân, de nu voiai să te expui a sta la Ciripcău iarna viitoare.

I se dădu lui Andrei apartamentul cel din fundul curței, având intrare deosebită așa că'și putea primi prietenii în voie și să iasă ori să intre la ori ce oră fără să supere pe nimene. I se cumparase lui Titi, un ponney foarte cuminte și foarte drăguț, iar lui Andrei un frumos cal sur, din herghelíele lui Meleli. Era un fugar de mâna întâia și săria obstacolele dela dânsul purtând cu vrednicie numele de Iepuraș, ce i-l dăduseră herghelegii. Cuconașul Andrei văzându-se proprietarul unui asemenea cal, nu avu astâmpăr până nu'și porunci un rând de haine cum văzuse la Paris pe directorii de circ când fac înalta școală înaintea publicului, adică pălărie înaltă' frac albastru, încheiat cu două rînduri de nasturi, pantaloni albi de piele de că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prioară și botfori de glanț nemțesc. Tinerii de bonton între cari kneazul Andrei se număra printre cei dintăi, încredințați că aceasta este ultima modă a Parisului, se îmbracară cu toții la fel și îndemnară și pe doamnele și domnișoarele călărețe să'și facă amazoanele tot la fel, adică pălăria, fracul cu două rânduri de nasturi peste amazoana albă. Așa că atunci când plecau împreună prin vecinătățile orașului, la reîntoarcerea lor puteai crede că vre-un circ vestit își face intrarea solemnă în Kișinău. Iluzia o întăria și mai bine micul Titi, calare pe frumosul său ponney: *Malcik* [1]).

Cu accentul lui parizian, cu glumele lui franțuzești tânărul prinț Andrei era iubit și răsfățat de toată societatea înaltă și o duse iarna asta într'o petrecere, rămânând să învețe agricultura la primăvara viitoare.

Într'o dimineață pe când domnița era încă în pat, beizadea Alecu, intră la dânsa în halat și în papuci, cu ochii plini de lacrimi și'i aruncă pe pat o scrisoare zicându'i:

— „Na, Ruxandro! Citește tu singură căci eu nu pot, sunt prea mișcat. Apoi trântinduse pe o dormeuză începu a plânge, pe când domnița îi citea scrisoarea cu glas.

Era chiar dela Alexandru Vodă Cuza.

Prin ea îl ruga pe prietenul său de copilărie să părăsească drumul greșit pe care'l apucase într'un moment de furie; să'i fie milă de însăși fericirea lui și de viitorul copiilor săi; să nu se osândească nici pe dânsul, nici pe ei de a se perde în neam străin. „Amintește'ți de strămoși și de marele nume ce ți l'au lăsat, mai adăuga Vodă! Vino să lucrăm împreună ca niște români cu sufletul curat la fericirea și propășirea singurului tău neam. Aicea și nu aiurea, dragă Alecule, îți este rostul și fericirea, aicea unde'ți sunt îngropați părinții! Folosește-te de dreptul ce ți'l dau legile rusești de a te reîntoarce în țara ta. Vezi că și ele recunosc că pot fi caractere destul de înalte și de

1) *Malcic*: Băiatul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leale, care cu toată bunăvoința nu'și pot perde dragostea lor pentru țara de unde au venit. Te cunosc în destul Alecule, pentru a'ți putea prevesti că nu numai nu vei putea să'ți schimbi firea ta de moldovan, dar că nici nu vei fi în stare să te folosești cum se cade de pasul care l'ai făcut, căci numai omul interesului nu ești tu! Cu averea ta de peste Prut, pe care nu o datorezi milei împărătești, ci dreptății cauzei tale, vei putea rescumpara cu prisosință moșiile părintești și pe bună dreptate țara este datoare să te despăgubiască macar în parte de ceea ce ai perdut. Acum că ți-am vorbit în interesul tău, lasă-mă să'ți vorbesc și într'al meu, în interesul fratelui tău, care te chiamă și'ți strigă: Alecule nu mă lăsa!

„Mă cunoști îndeajuns pentru ca să'ți închipui cât de puțin prețuesc scaunul meu de catifea roșie cu baldachinul lui cu tot, precum și onorurile de care sunt înconjurat. Ce bucuros l'aș mai da eu naibei, ca să'mi pot relua viața mea liberă din trecut! Sarcina ce mi-am luat'o e mare și foarte grea! Nu'ți închipui, prietene, cât mă simt de singur pentrucă s'o pot duce la bun sfârșit. Mă simt înconjurat de pretutindeni sau de dușmani care luptă pe față împotriva mea, sau de prietini care exploatează în chip rușinos prietenia aceasta în folosul lor și mă compromit prin nesățioasa lor lăcomie. Dintre toți, singurul bietul Pisoschi îmi este mai devotat; dar îl cunoști. Este el om în stare să'mi dea un sfat? Nu l'ar ajunge capul. Ceilalți, toți la fel. Ahtiați după portofolii ori precupețindu'și sfaturile și ajutorul prin bani pe șin, ghețefturi, „gheliruri!“ De va merge tot așa, nu cred să împlinesc nici cei șapte ani de domnie a unor domni fanarioți.

„Numai tu, Alecule, cu înțelepciunea mai presus de nivelul obicinuit, numai tu cu inima ta mare, nobilă și desinteresată, ai putea fi omul, în sufletul căruia mi-aș revărsa tainele, gândirile și năzuințele! Tu m'ai întări în ceasurile de amărăciune și prin sfaturile tale m'ai feri de multe greșeli. Nu vin să'ți ofer nici portofolii, nici foloase. Nu cu asemenea flea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curi se ademenește un Alexandru Mavrocosta.

„Iți spun numai:

„Vino frate în ale tale, vino lângă fratele tău care te iubește, vino să muncim amândoi din greu și fără răsplată la îndeplinirea frumoaselor noastre idealuri din tinerețe, pentru care amândoi ne-am vărsat sângele și am fi gata a ne jertfi și viața".

In tot timpul cât ținu citirea acestei scrisori, bietul beizadea Alecu, plânse ca un copil și gemea din când în când câte un cuvânt și tot acelaș: nu se poate!

„Of! deacuma nu se mai poate!"

— „Firește că nu se mai poate acum făcu domnița. După cât bine ți-a făcut împaratul, cum ai putea să te lepezi de dânsul, pentruca să te duci să te faci dadaca ciocoiului de Cuza?"

— „Te rog, dragă Ruxandro, să nu mai vorbești în asemenea chip de cel mai bun prieten al meu, zise Mavrocosta. Ceia ce spui nu are nici un temei. O singură audiență la țar și a'și fi deslegat chiar de dânsul de jurământul pe care l'am făcut. Favoarea care i-am cerut'o era întemeiată pe buna dreptate și cu toate că mi-a făcut'o ca unui supus rus, redevenind străin, nu mi s'ar putea lua moșiile mai ales că sunt ale tale, iar tu n'ai făcut nici un jurământ; ai urmat condițiunea barbatului tău și alt nimic. Chestiunea e cu totul alta. Simt că nu mă voi putea rusi niciodată și că aicea voi fi nenorocit și străin toată viața mea". Apoi se înfundă iar cu capul în perine, rămânând tăcut și dus pe gânduri.

Domnița, atunci învălindu-se într'o haină de dimineață se sculă binișor din pat și mergând către barbatul ei, îi zise mângâindu'l:

— „Alecule dragă, tu știi că te-am urmat și te voi urma ori unde. Mi-am părăsit pentru tine și mamă și surori. De nu te poți deprinde în țara aceasta, să vindem moșiile ce le avem aicea și haidem să ne reîntoarcem în țara noastră. Tu știi bine că ce'i al meu, este și al tău, căci amândoi unul facem. Ca mamă însă și ca soție, te rog să cumpănești bine pasul de care vrei să'l faci. Tu singur zici că înainte de două-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zeci de ani, țara noastră o să fie gubernie rusească. Care va fi atuncea poziția ta și a copiilor tăi în Rosia?"

— „Nici a mea, nici a lor, nu va fi mai rea de cât astăzi răspunse kneazul.

— „Atunci să nu ne mai gândim, făcu domnița,— cu toate că eu văd lucrurile altfel. Acolo unde te-oi vedea fericit, fericită voi fi și eu lângă tine. Țara care ți-o alesesesi a fost țara mea până acuma, cu atât mai mult îmi va fi țara aceia unde te chiamă și firea unde m'am născut și unde'mi voi regăsi cu bucurie mama și surorile".

— „Îți mulțumesc din suflet, draga mea Ruxandro și pentru jertfele tale de până acuma și pentru acelea ce ești gata să mi le faci și astăzi împotriva vederilor tale. Nici nu așteptam altceva din partea ta. Până acum însă cred că nu vei avea de făcut nici o jertfă, căci ceia ce'mi cere Cuza mi se pare cu neputință; dar pentru niște cuvinte cu totul altele, decât acelea pe care mi le înșirai adineoare. De voi găsi mijlocul să le împac pe ele cu fericirea mea sufletească, îți voiu primi fără sfială jertfa, fiind bine încredințat că vei reveni foarte curând asupra unor prejudecăți nedrepte, pe care niște împrejurări anormale le-au impus sufletului tău curat. Nu pot însă lua o hotărâre atât de vajnică, fără să mă gândesc macar vre-o câte-va zile. După ce mă voiu fi liniștit de tulburarea sufletească, în care m'a pus scrisoarea iubitului meu prieten, voi răspunde și'ți voi arata răspunsul".

Peste câteva zile dar, iată scrisoarea pe care o trimise beizadea lui Vodă Cuza, prin maiorul Ștefănică Roset, adghiotant domnesc, venit în Kișinău pentru remonta cavalerici:

„Scumpe și iubite Alecule,

„Vezi că nu îndreptez aceste rânduri către marele și vrednicul domnitor, al neamului, ci tovarășului meu de copilărie, fratelui meu sufletesc, cu care atâta vreme mi-am împărtășit gândirile și năzuințele. Cred dar că nu te vei îndoi, că la o chemare ca aceia ce mi-o faci, ași putea răspunde altfel decât trimițând îndată după cai de poștă și venind să te strâng în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brațele mele zicându'ti: Iată-mă Măria Ta, de acum fă cu mine ce poftești! Ruxandra și-ar fi vândut mosiile în urma mea și ar fi venit după mine cu copiii. Ah! Ce fericit aș fi fost!

„De n'o fac este că după multă gândire m'am încredințat că departe de a'ți fi de vre-un folos, mai mult ți-aș strica.

Cuvintele lui Beaumarchais: calomniez, calomniez, il en restera toujours quelque chose [1]), sunt în cazul meu de un crud adevăr! Știi că ființează un decret domnesc din anul 1854 prin care sunt surghiunit, ca primejdios armatelor de ocupațiune, adică cu alte cuvinte ca spion rusesc. Astăzi actul acela este recunoscut de toți ca o sfruntată și mârșavă calomnie și nu este om cinstit în țară, care să nu deplângă nedreptatea ce mi s'a făcut.

„De m'aș reîntoarce în țară, cum aș putea să reiau viața politică și cum ai putea face din mine sfetnicul tău oficial? A doua zi, dușmanii tăi, care ar fi și ai mei, dar chiar prietinii de care mi te plângeai în scumpa ta scrisoare, ca să scape de mine, ar scoate din archivă decretul de expulsare iscălit de Vodă Ghica și mi-ar arunca în față învinuirea de spion rusesc. Ar fi pentru mine o ocară de moarte, iar pentru tine o pată. Ce-aș putea face eu și ce ai putea face și tu, ca să mă aperi? Să convingi pe acei convinși de mai înainte, dar care n'ar voi niciodată a se da convinși? Calomniez, calomniez, il en restera toujours quelque chose!

„Vezi dar, dragul meu, că greșala făptuită la 54 nu din furie cum spui tu, ci (aduți aminte Alecule) pentru a nu'mi lasa nevasta și copiii peritori de foame, este din acelea care sunt fără de leac și că sunt osândit să'i sufăr urmările toată viața mea. Deslegarea jurământului de credință aș dobândi-o lesne dela țar, de oarece cazul meu este prevăzut cum știi de legile rusești. Aceia însă care m'au ajutat ca să dobândesc

1) bârfește, scornește. căci din scorniturile acestea, tot va rămânea ceva.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

favoarea împăratului în afacerea revendicărei moșiilor soției mele, vor rămânea încredințați că mi-am schimbat naționalitatea din interes și că odată ce am pus mâna pe cele patru moșii, care erau perdute prin prescripție, îmi mai schimb pentru a doua oară naționalitatea, cum ar schimba cineva o haină!

„Conștiința mea fiind curată, ți-aș face cu drag și jertfa aceasta, numai dacă aș putea să'ți fiu de folos.

„Ți-am dovedit mai sus, ca la lumina zilei, aceasta nu se poate și că te-ai compromite chiar tu. Știi foarte bine că n'am nevoe de leafa de ministru, căci slava domnului, am cu ce trăi, iar cât despre onoruri știi de asemenea că mă lasă tot atâta de rece ca și pe tine. Nu sunt Mihalache Cogălniceanu ca să mă împăunez cu penele tale și să mă laud că cutare reformă sau lege bună ți-a fost inspirată de mine. Mi-aș putea face o stare neatârnată cu averea pe care o am. Dar totuși cred că aș fi în strânse legături cu tine și m'ar vedea lumea foarte des în palatul tău. Ei bine Alecule dragă, chiar așa fiind n'ar trece mult ca lumea să zică că prietenia ta cu mine fostul curtean al țarului rusesc, plecat din Rusia cu voie împărătească, ți-a fost impusă dela Petersburg și că în Principatele-Unite, astăzi nu domnește Alexandru Ioan I-iu, ci Alexandru Niculaevici II-lea prin mijlocirea lui Alexandru Mavrocosta. In sfârșit mai este ceva care pentru mine este mai vajnic decât toate: nu am destulă încredere nici în mine, și în nepărtinirea mea. Ca Mavrocosta sunt dușmanul turcilor de la 1821, dușmanul Austrici dela 1854 și am și o datorie de recunoștință către ruși cari mi-au scapat părinții în timpul revoluției grecești. Nu înțeleg prin aceasta că m'aș face pe lângă tine apărătorul rușilor; dinpotrivă mă știi prea cinstit pentru așa ceva: Dar tocmai frica de a părea că'i părtinesc m-ar întuneca mințele și m'ar aduce să am păreri greșite în anumite împrejurări, așa că ți-aș putea da sfaturi rele, fără voia mea. Acum că ți-am aratat, ca altă dată sufletul meu, nu pot răspunde altfel la dragostea pe care mi-o dovedești, decât încre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dinţând inimei cavalerului Cuza, ce am mai scump în viaţă: onoarea unui Mavrocosta! Fă'mi un semn, spune o vorbă şi le las pe toate pentruca să vin să'ţi fiu rob cât voi trăi. Dacă găseşti însă cuvintele mele întemeiate, lasă-mă iubite frate în întunericul meu din Basarabia, care'i tot pământ moldovenesc. Voi căta în linişte de moşiile mele, mulţumindu-mă cu titlul ce'l am la curtea împăratului, pentrucă 'mi este de folos aicea şi nu are nici o însemnatate politică. Când voi putea şi vei fi în apropiere, voi veni să te văd".

Răspunsul nu întârziă.

Vodă Cuza, spunea că recunoaşte cu durere temeinicia cuvintelor lui Mavrocosta, că'l plânge din suflet, pentrucă ştie că niciodată nu va putea fi fericit pe pământ străin ; că e pacat ca un asemnnea caracter şi o asemenea înţelepciune să fie osândite a se perde fără folos. „Odată însă, dragul meu prieten, mai spunea Vodă, că mi-ai încredinţat onoarea ta, nu te pot expune la bârfelele şi învinuirile nedrepte ale duşmanilor noştri. Vei fi poate mai fericit în viaţa de familie, departe de sbuciumările luptelor politice. Să ştii însă că dacă nu vei putea îndura această viaţă cu mult mai prejos de însuşirile tale, cât va fi Cuza domn, vei găsi loc de frunte în ţara ta. De nu te pot avea chiar pe tine, scumpul meu Alecu, trimite'mi macar pe fiul tău mai mare, care după amintirele mele trebue să fie de 20 sau 21 ani. Il voi face ofiţer şi cel mai iubit dintre aghiotanţii mei.

Prinţul Andrei, însă răspunse lui beizadea Alecu, că nu, Mavrocosta e de prea mare nobleţă pentru a se face adghiotantul lui Cuza. Apoi şi armata de carton a Moldo-Valahilor, nu este destul de serioasă pentru unul ca dânsul! Adevărul era însă că tânărul bănuia în această propunere ceva miros de carte şi de şcoală; aşa că'i plăcea mai bine să'l facă iarna pe tânărul de bon-ton prin saloanele Kişinăului, iar vara pe *gentil homme compagnard*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XIV.

In casă nouă

„Caută și vei găsi“ ne învață Sf. Scriptură. Așa și beizadea Alecu după mai multă căutare găsi în partea dorită de dânsul o casă abia isprăvită în care nu locuise încă nimene, foarte ieftenă chiar pentru acele vremuri, alcătuită din nouă încăperi mari pentru stăpâni, câte-va mai mici pentru slugi, camară bună, bucătărie mare, spălătorie, grajd și șopron, cu pod încă pător pentru fân, hambar pentru grăunțe, hămurărie, locuințe pentru vizitei și pentru nelipsitul dvornic; într'un cuvânt o gospodărie întreagă zidită și împrejmuită numai din piatră și pe care o plăti opt mii de carboave hârtie: adică în bani românești de astăzi douăzeci și una de mii două sute de lei. Adevărat că pe atuncea cu opt mii de carboave îți puteai cumpara în voie prin ținuturile unde pământul era mai ieften cogeamite moșioară cam de vre-o opt sute de fălci; dar ceia ce'l ademeni mai mult pe beizadea să cumpere acele case, fu așezarea lor la marginea orașului, cu toate că aproape de sobor și de grădina publică. Această proprietate împrejmuită din toate părțile cu ziduri înalte, dedea pe trei uliți: ulițile Iașilor, Nemțească și a Renilor. Fiind însă cea din urmă casă, din ulița Iașilor, la spatele frumosului palat al knezului Mihail Cantacuzino, avea o fațadă care da pe o adevărată câmpie de țelină ce se întindea până la viile moșiei Buiucani. Clădirile nu acopereau nici a cincea parte din loc, așa că aveai toată voia să prifaci curtea cea gunoioasă și murdară în o frumoasă grădină care să'ți îmbălsămeze văzduhu destul de curat și așa din pricina câmpiei de care am pomenit mai sus. Ceea ce căuta beizadea mai înainte de toate era să trăească la Kișinău unde'l sileau interesele sale să se stabilească, macar șase luni pe an; dar să trăiască la aer eât mai curat și ferit de miresmele pe care le-am descris în mai multe capitole. Acum că s'au prelungit ulițele Podolskaia și Kievskaia pe câm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pul acela de verdeață, nime nu'și mai poate da seamă de frumoasa privelişte ce o eveai din casele lui Mavrocosta. Pe d-lui îl ştim că era meşter a plănui şi a improviza grădini. Se felosi dar de lipsa Cc. Ruxandrei. dusă cu Titi la prietina sa, principesa Manuk-bey, tocmai la Hâncești, tocmi de la puşcăria din Kişinău o roată de arestanți [1]) care în câteva zile curăți tot băligarul din nemărginita ogradă, o săpă toată eam de vre-o două hârlețe adâncime, alcătui la mijloc cogeamite movilă mai înaltă de cât zidurile înprejmuitoare ; deschise drumuri şi aleie, săpă gropi pentru copaci şi porni cântând să niveleze stradele oraşului astupând cu îngrijire cu gunoiul scos, gropile ce le făcuse pe ulițe ploile. Era pe atunci singurul pavaj cunoscut de edilii oraşului.

Mai pe urmă prin Noembrie, se sădiră copaci mari, tufe de aluni şi de lilieci pentru desişuri, se prunduiră drumurile şi aleiele şi... gata grădina, rămânând ca la primăvară să se sădească trandafirii şi glycinele, să se samene flori şi iarbă măruntă prin ronduri, pajişti şi coastele movilei. Pentru casă cumpără ceva mobilă de la Odesa, mai aduse ceva tablouri şi suveniruri din Ciripcău, aşa că cu ajutorul a doi jidani tapițeri şi cu mobila ce putu găsi în localitate, izbuti până să'i vie familia, a da nouei sale locuințe o înfățişare destul de drăguță şi de tihnită.

Pe când domnița era la Hâncești, se pomeni într'o seară chemată grabnic la Bujor, la sora ei mai mică domnița Profiriţa, căsătorită cu Petrache Keşcu. Ea îi ştia tocmai la Florența, dar se întorseseră de curând la moşia lor Bujor.

Aici suntem siliți a deschide o lungă parenteză pentru a înfățişa cititorilor această familie, chemată a juca un oarecare rol în povestirea noastră.

Profiriţa era cea mai mică dintre surorile domniței Ruxandra şi netăgăduit cea mai frumoasă. Brună, cu ochi mari, sprincene bine arcuite. trăsăturile

1) O companie de puşcariaşi. La cerere se trimetiau la particlari câte o companie de aceéa cu garda ei militară pentru lucrări de asemenea natură. Tot ele erau întrebuințate pentru astuparea cu gunoiu a gropilor de pe ulițe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

feței de o nespusă gingășie, iar pielița de o frăgezime aproape străvezie, lăsând să se zărească vinele de la tâmple și sângele care'i întrandafirea obrajii, așa că frumusețea ei era luminoasă ca zorile dimineței de Maiu. Talia ei mijlocie era de o gingășie și de o eleganță rare, dar însușirile ei sufletești întreceau cu mult cele trupești. Spirit de o înaltă cultură, în curent cu literaturile cele mari ale Europei de pe atunci, pe care le citise în text, iar nu în traduceri, era înzestrată cu o puternică voce de contralto, de toată frumusețea. Intr'o seară, în saloanele mamei sale, fu apucată pe neașteptate de o navalnică emoptizie. Toți doctorii Iașului chemați în grabă o declarară oftigoasă, boală cam creditară în neamul Sturdzesc. Adio de atunci frumoasa voce de contralto, căci medicii nu o mai lăsau să cânte, iar când încerca, se oprea singură cu lacrimile în ochi, constatând că nu'i mai rămăsese vocea nici pe sfert! Adio de asemenea visuri de dragoste și de viitor, căci aflând că e oftigoasă nu mai vroia să se mărite.

In timpul bătăliei cu Turcii dela 53, locotenentul de husari Piotr'Ivanovici Keșcu, ofițer de ordonanță al generalisimului prinț Mihail Gortciacof, fiind rănit la picior înaintea Silistrei, fu încuartirat la Iași, în casele vistiernicului Neculai Roznovanu, unde'și petrecu convalescența toată. El era fiul bogatului boier basarabean, Cc. Ioan Keșcu, iar după mamă era din neamul Catargiilor, așa că nu avea rusesc în el decât uniforma și dragostea pentru regimentul lui de husari. In timpul ședерei sale la Iași, domnița Profiriță, făcu asupra inimei sale o mare impresie. Nu zise însă nimica. Plecă să'și regăsească șeful tocmai la Sevastopol, unde capătă mai multe medalii și decorații, împreună și cu o sabie de onoare pentru bravură; iar după rezbel sosi într'o bună dimineață la Iași și cu învoirea tatălui său, ceru Cc.-lui Neculai Roznovanu, mâna fiicei sale Pulheria, în căsătorie.

—„Dragă tinere, îi răspunse marele vistiernic, Profiriță nu este fiica mea. A avut'o soția mea din întâia sa căsătorie cu beizadea Niculache Sturdza; așa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că trebuie să'ți îndreptezi cererea către dânsa. Din partea mea ți-aș da-o din toată inima. D-ta ești Catargiu după mamă, iar numele de Keșcu este cunoscut de trei sute de ani printre boierii divăniți ai țărei. Este însă o singura piedică. dar atât de mare, că'mi pare de neînlăturat. Ca om cinstit trebuie să te prevestesc, că fata a varsat sânge și că toți doctorii Iașului, au hotărât că'i oftigoasă. Nu te poți dar expune ca să ai copii oftigoși.

— „Eram, răspunse tânărul, pus de mai înainte în cunoșiință de cele ce'mi spuneți. Am vorbit despre aceasta și cu tatul meu, așa că suntem hotărâți a trece și peste piedica aceasta. Dacă voi avea cinstea și fericirea să obțin mâna D-rei Profiriția o voi duce în țări calde o voi căuta-o acolo cu niște doctori mai de seamă decât acei de la Iași, iar prin dragostea mea, prin viața largă fericită și veselă, pe care averea mea îmi îngăduie să i-o ofer, o voi îndrepta în așa chip, că numai oftigoși n'or să fie viitorii nepoței ai D-tre.

— „Odată că și părintele d-tale și d-ta sunteți puși în cunoștință și stăruiți în hotărârea aceasta, nu mai am nimic de zis. Vino dar cu nimic la Marghiolița să te ajut și eu pe lângă dânsa.

Lucrurile se hotărîră ușor. Mai greu fu de înduplecat pe d-ra Profiriția, care după cum știm se lasase de gândul căsătoriei; dar ce piedică nu poate înlătura amorul?

Cununia se făcu în paraclisul casei Roznovanului și cine a avut prilejul să vadă pe miri în seara aceia nu'i va uita câte zile o mai avea.

El, puțin mai răsărit decât dânsa, frumos și de o eleganță naturală, în frumoasa lui uniformă de husari, cu spențerul cafeniu, dolmenul căptușit cu blană neagră, dar la față roș, la fel cu pantalonii, totul împodobit cu găetane groase și dese numai în aur.

Ea, gingașă și frumoasă, cu rochia ei albă numai din matasă și dantele scumpe, părea o zină din povești, cu ochii ei mari strălucind de fericire, cu părul ei negru amestecat în două cu peteala, care pentru a nu o înveli în întregime, era reținut prin trei fionguri de peteală amestecată cu flori de lămâiță, în trei locuri: adică unul în dreptul cefei, altul în dreptul taliei și al treilea pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poalele rochiei în dreptul gleznelor; și totuși acest văl nesfârșit de păr și de aur se mai prelungea peste trena rochiei de mai bine de o palmă domnească!

Perechia aceasta era atât de frumoasă în gingășia și strălucirea ei, încât chiar în mijlocul protipendadei moldovenești. atât de bogată pe atunci în frumuseți de tot felul, părea coborâtă din lumea basmelor. Chiar după nuntă, mândrul ofițer se ținu de făgăduință.

Cu toată dragostea ce o avea pentru frumosul lui „*ahtirskih gusarskii polk*“, demisionă îndată din oștire și porni cu iubita lui nevestică, cât mai încet, ca s'o ferească de cea mai mică oboseală, prin toată Europa, consultând la rând pe toate somitățile medicale, apoi instalându-se la Florența după povața lor. Acolo tânăra domniță se întremă așa de bine, în cât medicii declarară că nu mai este nici o urmă din primejdioasa boală de care suferise. Și în adevăr: acolo născu pe prima sa copilă, Natalia, care trăiește și astăzi și care cu toate zbuciumările și durerile pe care le-a îndurat ca soție, ca regină și ca mamă, numai de oftigă nu poate fi bănuită.

Lecuită cu desăvârșire și fiind pentru a doua oară în stare binecuvântată, apoi încredințată de doctorul ei că de astă dată, după toate probabilitățile, va da naștere unui băiat, hotărâră amândoi ca moștenitorul numelui să se nască pe pământul Basarabiei. Porniră dar spre Bujor și știind-o pe domnița Ruxandra în Basarabia, Cc. Profiriția nu'i scrise nimica de planurile sale, ca s'o surprindă mai plăcut. Fiindcă pierduse multă vreme pe drum și că termenul era de acum foarte aproape, luară în trecerea lor prin Iași și o moașă, iar ca doică, găsiră la Bujor o moldovancă voinică și groasă cât un turn.

Fie că drumul ce'l făcură de la Iași la Bujor, grăbise termenul, fie că se încurcase în socoteli, dar abia ajunsă și pe când se pregătia să meargă ca s'o surprindă pe sora sa la Hăncești, unde aflase că era, fu apucată de primele dureri și nu o putu înștiința de cât prin un om calare, căci aceste două moșii erau cam la două poște una de alta. Așa că până ce sosiră domnița și Titi la Bujor, noul născut era și scaldat, iar lehuza se odihnea după o noapte cam obo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

obositoare, dar ferită, slava Domnului, de orice primejdie.

Era în dimineața zilei de Dumineca Mare. Ce drăguțe se aratau casele și curtea din Bujor, împodobite cu frunzare, după datina strămună! Nu mari, dar cu odăi destule și încăpătoare, aveau o fațadă spre curte, iar cealaltă împodobită cu o frumoasă verandă plină de flori și de plante agățătoare, care da într'o grădină mare, dar încă la începutul ei; căci nu toată lumea avea însușirile lui Mavrocosta să sădiască codrul bătrân într'o singură iarnă. Măricel și răcoros, salonul era mobilat foarte elegant pentru un salon de țară și pe pereți erau tablouri dintre care trei de mare valoare, zugrăvite de un mare pictor italian, necunoscut pe atuncea, dar ajuns în urmă la o faimă universală. Două din ele înfățișau pe stăpânii casei, iar al treilea reîntoarcerea săcerătorilor: un car cu doi boi, plin cu snopi, iar fete și flăcăi cu secere, jucând înainte și împrejurul carului în mers. Astăzi acel tablou se află vulgarizat pe toate copertele și cutiile de lemn de maslin prin toată Italia; originalul însă se răsfața pe atuncea în salonul dela Bujor.

La sosirea lor, Cc. Petrache le ieși înainte ținând de mână pe duduia Natalia, un îngeraș cu bucle negre, care abia putea să umble, dar care'l și botezase pe micul ei frățior cu numele de Mimi, nume ce i-a și ramas, cu toate că biserica era să'l creștinească mai pe urmă sub numele de Ion. Vedeți d-tră, că mica duduie, moldovancă de tata și de mamă, italiancă prin naștere și prin doica iei florentină, începea a îngăima câte un cuvânt, două italienești, sau mai bine zis dintr'o limbă latină vorbită numai de D-neei și abia înțăleasă de către cei mai de aproape ai ei. Limba aceasta care se îmbogăția în fiecare zi și era menită în urmă a se slaviza întru câtva, se alcătuia pe atuncea din trei cuvinte: tată, mamă și... mimi. Cele două dintăi aveau un înțeles individual pe care'l înțelegea ori cine. Cuvântul mimi, însă, avea un înțăles mai larg: tot ce'i plăcea sau îi era drag, se numia mimi. Așa de pildă: carnea, vinul, bomboanele,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prăjiturile, erau toate mimi; de asemenea și frățiorul său tot mimi era. Câinele, pisica și bucatele care nu'i plăceau nu mai erau mimi. Pentru dânsele întrebuința D-neei un al patrulea cuvânt, alcătuit din două silabe, dar pe care nu mă încumetez a'l rosti aicea.

Doica duduiei era o frumoasă italiancă florentină cu ochii mari, părul negru și fața roșcovană, îmbracată în frumoasele ei haine naționale, de parcă era coborâtă depe tabloul cel din salon. Ea se înțelese îndată in vorbă cu colega ei. de la Bujor.

Camaradinerul lui Cc. Petrache era și el italian: întruchiparea servitorului de case aristocatice din Italia. La Bujor mai făcea și serviciul de majordom, poruncind celorlalte slugi în numele stăpânului și tot în numele lui ocărându'i cu „corpo di baco! sangue di Cristo!" și alte amabilități. Mare ciudă avea pe slugile de sus pe care Cc. Petrache le alesese dintre foștii lui husari! Cum îl întrebă într'o zi domnița Ruxandra, cum se împacă el cu rușii: „Dio mio, Exce„lență, îi zise bătrânul signor Francesco, rușii sunt „niște bestii murdare, mult mai proști de cât țaranii „lor, care vorbesc o limbă italienească stricată, dar pe „care tot o pot pricepe niște urechi de creștin!"

Nu mai descriu duioșia revederei dintre cele două surori, care se iubiau atât de mult și fuseseră atâta vreme despărțite. După opt zile veni și beizadea Alecu să'și vadă cumnații și să'și reia soția. Cu toții hotărâră că ajunși acum tus-patru vernopodannîic să strângă și mai tare legăturile de rudenie ce'i uniau și să trăiască pe cât se va putea mai aproape unii de alții. Chiar iarna aceasta, familia Keșcu nefiind așezată încă nicăire, o va petrece la Kișinău, în casele familiei Mavrocosta. Aceste hotarâri odată luate, beizadea Alecu plecă cu soția și copilul spre casele lor din Iasovskaia-uliță Până vor ajunge, cer învoirea iubiților mei cititori să le mai vorbesc puțin despre Bujorul din anii 54-61

Moșia aceasta era încă și atuncea mai mare de cât Ciripcăul și Cosăuții la un loc. In hotar cu Lăpușna, se întindea până aproape de Nemțenii depe malul Prutului. Fusese dată de către Cc. Ion Keșcu fiului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

său Petrache când l'a însurat; dar ştim că tânăra pereche trăise mai mult în Italia până atunci: Nici Cc. Ion însă nu trăise mai statornic la Bujor, de oarece avea moşii mai mari, pe care făcea agricultură, cu lanuri de câte o mie şi două de fălci unul. Pe celelalte unde satele erau mai mici şi mai rare şi se aflau la depărtări mai mari de schelele de desfacere, după cum era şi Bujorul, D-lui se îndeletnicea cu creşterea vitelor.

Când zic că se îndeletnicia cu *creşterea vitelor*, este pentru că aşa era vorba pe atuncea. Indeletnicirea lui se mărginia cu vânzarea prăsilelor şi a frupturilor, căci de crescut, creşteau ele bietele dobitoace cum puteau: sub ochiul lui Dumnezeu, sub ciomagul ciobanului, măciuca boarului, harapnicul herghelegiului şi dinţii ascuţiţi ai lupului, care lua şi el dijină din toate foloasele lui Cc. Ion. Poate că lupilor le mai ajutau şi câte un cioban mai şmecher, vreun boar sau herghelegiu mai iutişor de mână, dar tot pe socoteala lupului, se puneau toate.

Din împrejurirâle acestea, Bujorul rămăsese ca multe alte moşii, în întocmirile de înaintea anului 1812, cu toate că Basarabia trecuse de mult la starea agricolă, trimeţând carele sale cu grâne tocmai la Odesa. Dovadă că carele acelea erau numeroase, este că pe locul pe care tăbărau s'a durat o întreagă mahala care şi astăzi se chiamă Moldovanca. Pe toată întinderea însă a Bujorului, nu ştiu dacă se arau trei sau patru sute de fălci pe an, ceia ce alcătueşte cam o mie două sute de fălci de sămănătură, unde ştim că în Basarabia se ara la trei ani odată. De acolo ieşea hrana sătenilor a argaţilor dela curte şi a păstorilor boarilor şi herghelegiilor, precum şi orzul şi ovăzul pentru cai. De vândut însă, nu se vindea nici un grăunte.

Satul era mare şi bogat, iar la marginea lui se clădise grajdurile şi cazarma unei sotnii [1]) de cazaci,

1) *Sotnie*, numele ce'l poartă escadroanele de cazaci de 120 oameni, celelalte regimente de cavalerie fiind alcătuite de escadroane primind şi formaţiunile şi numirile europene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu locuința căpitanului. Această măsură se luase de guvern într'un îndoit scop; 1) ieftinătatea furagiului și cărnei era scopul mărturisit, 2) scopul ascuns însă și rușinos, dar de căpetenie era de a introduce sânge rusesc în vinele românilor. Ceia ce dovedește că acesta era scopul adevărat, fu că măsura aceasta imorală se întinse dela cazaci și la infanterie care nu avea să caute ieftinătatea furajelor. Nu pe la sate mici și rare se stabilea infanteria, ci din potrivă în satele cele mai mari, mai dese și cu precădere, în satele locuite de răzeși și de mazili. Acest sistem de rusificare odios și murdar, n'avu însă alte urmări decât a îmbolnăvi câteva văduve destrăbălate, câteva muieri sau fete cu purtări rele. Dela ele se molipsiră și câțiva barbați și astfel se întinse numai sifilisul pela sate, boală până atuncea necunoscută pe acolo; dar sânge rusesc în vine de români, tot mai ba! De întâlnești cumva vreun copilaș cu părul blond, sau mai deschis, poți cerceta fără grijă: vei afla că tatăl său sau mama sa, său amândoi, tot blonzi erau și înainte de a se lua această măsură. Notați vă rog că măsura era generală: nu rămâniau în orașele reședințe de regiment, decât ștabul și cel mult un batalion, celelalte trei, erau dislocate prin comunele mari din vecinătate. Dar socotiți macar că aceasta a avut vreo înrâurire asupra limbei și obiceiurilor? Asupra obiceiurilor nici pomină! Asupra limbei însă nu pot tăgădui: de la ofițer până la soldat, toți după 6 luni, îndrugau stricat nu'i vorbă, câteva cuvinte moldovenești!

Dar să mergem acuma să regăsim familia Mavrocosta în casa ei din Kișinău. Domnița lăudă foarte mult gustul cu care bcizadea mobilase odăile. Încă din iarna trecută, micul Titi, lua lecții de piano cu o domnișoară poloneză care era o adevărată artistă, a cărei mamă se căsatorise de al doilea cu un elvețian, profesorul Lanny. Fetei i se zicea tot D-ra Lanny pentru a nu îndeparta clientela rusă prin numele ei polonez. Copilul făcuse cu dânsa mari progrese și cânta dela prima vedere bucăți ușoare din metoda Hunten. Acuma învața rusește tot dela un polonez, un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

anume Conobca Smocrovici, fost ofițer în regimentul husarilor de grodno și camarad de arme cu tânărul Trubacciof care'l și recomandase. Era un tânăr foarte bine crescut, care fu primit îndată prin cele mai bune saloane din Kișinău. Și cu acesta Titi făcea mari progrese, dar îi era scris să nu devie nici mare muzicant, nici un scriitor de seamă în dulcea literatură rusească.

Mai întâi D-ra Lanny fu chemată grabnic de către principesa Czartoriçka ca D-ră de companie atașată lângă dânsa. Titi care o iubia foarte mult, era cât pe ce să se îmbolnăvească; de aceia îl și luase domnița cu dânsa la Hâncești. Când însă fu vorba să învețe piano cu un profesor neamț, micul încăpățînat nu voi nici să audă despre una ca asta, mai ales că neamțul care era și acordor și reparator de pianuri, îi mirosia a clei! Abia își revărsase toată dragostea ce-o avusese pentru D-ra Lanny, spre iubitul său Conobca, care după lecție se juca cu dânsul de-a soldații, că'l pierdu și pe acela. Dela primele bande de răsculați ce se iviră prin pădurile Poloniei și cu mult înainte de ivirea lui Langhievici, tânărul întră într'o dimineață în cabinetul lui Mavrocosta și-i spuse:

— „Knezule, vă mulțumesc pentru bunătate cea ați avut'o către mine și nu voi uita niciodată ceasurile ce le-am petrecut în casa luminărei voastre. Astăzi însă, când frații miei de neam se ucid pentru reînvierea patriei polonneze, onoarea mă chiamă lângă dânșii. Față cu un caracter ca al luminărei voastre, a vă ascunde scopul meu adevărat, ar fi a vă insulta și a mă înjosi. Cunoscându-vă înaltele sentimente, nici prin gând nu'mi poate trece că deadreptul, sau pe căi piezișe, mă veți împiedica dela datorie.

— „Fiind amândoi în tabere opuse, îi răspunse beizadea, este adevarat că datoria mea ar fi să te dau pe mâna autorităților, dar nu numai că nu o voi face, dar te voiu ajuta încă în frumosul D-tale avânt cu primejdia de a mă compromite. Bravo copile! Cine nu e gata în tot ceasul a se jertfi neamului său, acela este un nemernic, nevrednic de a trăi pe lume! Pentru ca să nu te poată bănui nimene, văzândute,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că pleci dela mine pe neașteptate, iată ce vom face:

— „Diseară suntem poftiți amândoi la gubernator, unde va fi bine înțeles și polițmaistru. Pe la mijlocul seratei, eu voi primi o scrisoare ca dela posesorul meu din Cosăuți și te voi ruga în fața lor să pleci a doua zi acolo cu instrucțiunile ce ți le voi da dimineața. Apoi îți voi mai da o scrisoare către Costache Leondari, ispravnicul de Soroca, spunându'i că te trimit prin Polodia să'mi cauți mușterii pentru grâul meu dela Ciripcău și că vremile fiind cam tulbure, îl rog să'ți deie un bilet de liberă trecere ca să nu întâmpini nici o greutate pe drum. In chipul acesta, dacă nu vei găsi un alt mijloc, vei putea să ajungi nesupărat până la frații D-tale".

— „Nu, prințule, asta e prea mult. Scrisoarea luminărei voastre în mâinele lui Leondari, ar putea să vă compromită".

— „Asta e treaba mea, tinere. Eu ți-o voi da-o lăsându-te să faci, ori să nu faci uz de dânsa. Dă'mi voie să'ți mai ofer și aceste 500 de ruble ca gratificație pentru bunele D-tale îngrijiri către micul Titi; aceasta bine înțeles peste leafa ce-o ai de primit. Acum vino de mă sărută dragul meu copil. Dumnezeu să'ți fie de pază și întru ajutor".

Chiar a doua zi și plecă viteazul tânăr, iar după două luni într'o luptă cu niște cazaci, fu prins și spânzurat de primul molift ce'l întâlniră ei în cale! Această crudă veste i'o aduse kneazului chiar acasă, d-nul general Fonton de Veraillon, guvernatorul Basarabiei.

— „Nu se poate generale, făcu Mavrocosta cu sânge rece. Trebue să fie o greșală de nume. Apoi căutând într'un sertar al biroului său: Poftim scrisoarea ce am primit'o alaltăieri dela dânsul din Cosăuți. Nu putea să fie în acciași vreme și cu condeiul în mână la Cosăuți și atârnat de un molift în Polonia! (Era adevarat că Conobca scrisese această scrisoare, dar înainte de plecare pentru a feri de bănuială pe binefăcătorul său; nu purta însă nici data și nici nu avea plic) „Voi scri îndată și lui și posesorului meu din Cosăuți și vei vedea generale că bietul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Conobca nici gând nu are să se vâre printre răzvrătiți. Ce dracu! O fi el polonez, dar asta nu e vina lui. Să nu uităm că a fost în garda imperială. E prea cuminte pentru o asemenea nebunie!"

— „Asta nu este un cuvânt, răspunse Fonton. Leahul e trădător din fire. Conobca D-tale nu numai că te-a legat la ochi, dar și pe mine și pe polițmaistrul meu. S'a folosit de propunerea pe care ia'i făcut'o înaintea noastră, pentru a ne scapa printre degete".

— „Scriți, vă rog generale, ispravnicului de Soroca de a primit acum două luni prin Conobca Smocrovici, o scrisoare prin care îl recomandam lui".

— „E de prisos și nici D-ta nu mai scrie posesorului D-tale. Prima măsură pe care am luat'o a fost să trimit chiar pe Leondari la Cosăuți în cercetare. Imi răspunde că niciodată, picior de Conobca ori de Smocrovici n'a calcat pe acolo. Și-a bătut joc ticălosul și de D-ta și de mine".

— „Bine, dar scrisoarea asta, făcu beizadea?

— „Cine știe când a scris-o, căci nu are dată și cine știe ce emisari de ai lor o fi pus'o la poștă la Soroca! Poate chiar directorul poștei de acolo. In sfârșit acum că se leagănă pe creanga de molift, ce să ne mai îngrijim de dânsul? Dar și D-ta kneazule, ferește-te mai bine de poloneji în viitor".

„Sărmanul, bietul copil, oftă Mavrocosta după ce plecă gubernatorul. Ce inimă nobilă! N'a vrut să se folosească de scrisoarea mea către Leondari, de teamă să nu mă compromită! Apoi după un timp de gândire: Of! bat'o s'o bată de inimă! O să mă vâre ea odată într'un bucluc. de nu mă va putea scoate nimene nici cu boii! Ce aveam eu, mă rog, să mă bag unde nu'mi fierbea nici o oală? Trebuia să'l iau pe leah binișor de ureche, să'i dau o dojană părintească, să'l sperîu, căci poate mă asculta și ar fi trăit și astăzi! Dar l'a luat înainte pe vechiul student german cu onoarea și cavalerismul... și totuși... tare-mi-se pare că de s'ar mai ivi o asemenea împrejurare... tot așa aș face!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar iată că sosi și luna Octombrie și cu ea C-coana Profirița Keșcu, Cc. Petrache, duduia Natalia cu limba ei latină mult mai bogată și cu frățiorul ei Mimi.

Tata și mama, distinși, eleganți și iubitori de petreceri cum erau, luară din primele zile locul de frunte în societatea Kișnăoană. Se alcătuiră la început concerte intime în casele lui Mavrocosta ; apoi unul la teatru în folosul lui *Levasseur*, celebrul compozitor și cantonetist parizian ; apoi concerte și reprezentații de binefacere date de înalta societate în fața unui public încântat, dar nedumerit, cum niște fețe simandicoase nu se rușinează a face pe comedianții în folosul saracilor, când le-ar fi mai lesne a scoate câte-va teancuri de bumaște și a le da de-a dreptul celor nenorociți, fără atâta trudă și hălăgie ?! Totuși erau atât de măguliți, că abia îndrăzneau să aplaude și ofereau pentru un bilet de cinci ori mai mult decât prețul cuvenit. Acum de erau toți în stare să guste gingășiile unor piese franceze ca: „*Une tasse de thé*“ sau „*Il ne faut jurer* de rien“ de Alfred de Musset, nu v'ași putea-o spune. Ba mai că'mi vine a crede că niște franceji, pripășiți din întâmplare la vreuna din aceste reprezentații, auzind pe tânărul Trubaceief (primul amorez) proforisind: *mon onchel voalia che nous allions nous fachier* [1]), iar pe Cconașul Alecu Rally, răspunzând: „*Vui mo nevio*“, [2]) anevoie și-ar fi stăpânit râsul, căci nici Cc. Pettache, nici Ccoana Profirița nu și'l puteau uneori stăpâni nici pe scenă.

Teatrul în care se jucau aceste capo-d'opere ale scenei franceze, fusese pe vremuri o magazie de pâne zidită din piatră și cu două caturi. Ea se afla cam la mijlocul uliței Goștinaia și proprietarul ei o înehiria destul de scump trupelor trecătoare prin Kișinău, dar cu tocmială că ori ce îmbunătățiri făceau actorii să rămâie în folosul teatrului. Mai greu fu de aceia care i făcuseră safteaua, că ei avură să facă scena și cortina, precum și băncile parterului ; alții făcură un rând de

1) Unchiule, iată că o să ne supărăm:
2) Da. nepoate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

loji, alții podiră sala, toți își făcură decorurile de hârtie sau de carton, închiriau prin oraș scaune pentru loji și rândurile întâi, mobilă pentru scenă și rechizită, iar cu toate cheltuelile acestea tot se alegeau cu ceva. Publicul era darnic pe atuncea cu actorii. Dacă unul din spectatori găsea că sala este slab luminată, cumpara 5—6—10 legături de lumânări de său și arata el singur unde trebuiau așezate. In asemenea întocmiri au jucat la Kișinău și Millo și Luchian și Merișasca- Nu mai vorbesc de trupele rusești.

Când însă juca înalta societate, era altfel. Se trimeteau toți malerii din Kișinău să reîmprospăteze decorurile, ori să le facă pe pânză. Chiar cortina vedea atuncea penelul artiștilor și ieșea o frumuseță! Numai marmoră și flori! încît nu puteai alege dacă înfățișează mai multe temple antice, sau numai un elegant cimitir jidovesc! Tineretul dăruia de obicei oloiul pentru lămpile de la rampă, lumânări de spermanțetă pentru loji lustru și tricheluri, cumparau sticluțe de sfeșnice, ori le făceau de tinichea, ca Doamne ferește să nu se păteze rochiile mamei și a surorilor, ba și fracurile și uniformele; apoi bomboane pentru surori și șampanie pentra ei, pe carc le plăteau a doua oară la bufet, mult mai scump decât le cumpărasera la prăvălie. Nobilii actori și actrițe puneau la dispoziția teatrului întregul și bogatul lor mobilier, așa că în ziua reprezentației și a doua zi vedeai o companie întreagă de soldați împărătești purtând în spinare unul sau mai multe pianuri, covoare, tricheluri bogate, mese de marmoră cu picioarele aurite, canapele, jețuri, scaune, gheridoane, lămpi și multe altele. Și mobilă și oameni erau sub comanda unui feldfebel și a doi unterofițeri, pentru ca din mobilă să nu dispară nimica iar oamenii să nu piardă nici pasul. nici alinierea.

Țineau lista lucrurilor încredințate lor, iar din gură numarau: *raz, dva, raz, dva, ravniaisi! Pravaia plecio v'piriod!* Adică: un, doi, un doi, alinierea! Ocolire la stânga! Căci ce să facă soldatul împărătesc când nu este de murit pentru țar și matușca Rosia? El poate purta orice pe puternicele lui spete. Numai alinierea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi pasul să nu le piardă niciodată, căci atuncea nu mai este ruskii soldat! raz-dva, raz dva, raz dva!

Viaţa aceasta de petrecere, care ţinu toată iarna spre mai marea bucurie a ambelor surori, obosise cam prea mult pe cucoana Profiriţa. Adusă din frumoasa climă a Italiei nordice, în clima ceva mai rece a Basarabiei, poate că nu i-ar fi făcut nici un rău, căci venise în toiul verei şi avusese timp să se deprindă cu încetul cu iernele noastre, în case mai călduroase şi mai higienic încălzite decât ale Italiei. După o facere însă, nu trebuia să se ostenească, — pe când în vara şi în toamna aceia fusese numai de două ori la Stâncă să'şi vadă mama (vre-o optzeci de kilometri) şi de multe ori la Hăncești fiind în vizită regulată cu principesa Manuk-bey, care venia şi ea la Bujor (vre o patruzeci de verste). Mai adăogaţi şi o răceală ce o căpătă pe la sfârşitul iernei şi nu va fi de mirare nimănui, că se iviră iar nişte simptome care îngrijiră pe doctori, dar şi mai tare pe Cc. Petrache.

Acesta speriat, nu pierdu vremea. Cum se îndreptară puţin drumurile isi luă nevasta şi copiii şi plecă tocmai la Nizza unde'şi aşeză familia pe mai mulţi ani, curmând astfel deodată frumoasele planuri de convieţuire, pe care le făuriseră cu atâta dragoste cu toţii, Se'ntoarse singur peste puţin pentru a lua în stăpânire marea moştenire ce o capatase dela părintele său, care încetase din viaţă la Odesa—şi după ce'şi regulă toate treburile, se reîntoarse iar la Nizza, de unde nu avea să mai vie în ţară decât cu alte două fetiţe tot atât de predispuse ofticei ca şi surioara lor duduia Natalia!

Beizadea Alecu, avea să'şi vadă şi el visul împlinit, de a locui pe malul Prutului, în faţa podgoriilor Iaşului şi putând zări de departe nu numai acele patru turnuri ale Mitropoliei, dar şi bătrâna Cetăţue, precum şi monastirea Galata.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XV.

La Hotarul Patriei

Pe malul basarabean al Prutului, nu departe de Ungheni, între moşia Dănuţenii a boierelui moldovan Teodosiu şi Valea-Mare a moştenitorilor lui Panaite Gustea, se află şi astăzi moşia Buzdugana, acum abia de 900 de fălci, dar pe atuncea de peste 4000, pentrucă cuprindea întrânsa cea mai mare parte din pământurile moşiilor Valea-Mare, Morenii şi Floritoaia dinspre răsărit şi miazăzi, iar dinspre apus şi miazănoapte toate pământurile moşiei Ţuţora, trecute în Basarabia odată cu închiderea Prutului, hotărându-se cu Dănuţenii, începând dela Staniştea de pe malnl apei şi întinzându-se în linie dreaptă până la cârciuma zisă *Iubita* de lângă pădurea mare aproape de satul Buzdugana, înfundat în valea Grozeasca.

Aceste două moşii adevărate comori, fuseseră încurcate în felurite procese, pentrucă cine se sculase mai de dimineaţă după închiderea Prutului, pusese mâna pe ele, cu toate că adevăraţii lor stăpânitori se judecau tocmai de atuncea pentru ele, înaintea instanţelor ruseşti, fără nici o izbândă. Alecu Mavrocosta şi cu cumnatul său Costache Moruzi, încredinţându-se despre dreptatea proprietarilor moldoveni, şi că nu era nici o prescripţie de termen, le cumpărară ieften drepturile lor, unul asupra Buzduganei, iar celălalt asupra Dănuţenilor. Merseră dar înainte cu judecata, cheltuind aproape cât făceau moşiile şi după mult sbucium şi nenumărate drumuri ce le făceau când unul, când altul la Petersburg, isbutiră în sfârşit prin iarna anului 1860—61 a se vedea puşi în stăpânire: Mavrocosta pe Buzdugana şi Moruzi pe Dănuţeni.

Dănuţenii începeau dele hotarul Buzduganei, şise hotărau cu Unghenii, Bereştii, Valea Roşca, Pârliţii, Vulpeştii şi Unţeştii, aveau o cătună numită Răzîna, iar satul îi era aşezat pe malul Prutului, aşa că dela casa lui, beizadea Costache se bucura de priveliştea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cetățuei, a Frumoasei și a Galatei, abia întrezărind turnurile mitropoliei ieșene, din pricina dealurilor dela Cristești și Mânzetești care le ascundeau în parte.

Moșia lui beizadea Alecu, se înfățișa ca două paralelograme foarte lungi și foarte late, care începând unul dela Prut, iar celalt tocmai de dincolo de la Moreni, ar fi venit să se întretae în unghiu drept, tocmai în pădurea mare de deasupra văei Grozeasca, în fundul căreia era tupilat, după datina veche, satul Buzdugana.

Satul acela cam de vre-o sută trezeci de gospodari, era destul de mare și de frumos, dar puteai trece deabinelea alăturea de dânsul, fără să'i dai de urmă, așa era de înfundat în adânca vale Grozeasca.

Din partea dinspre Floriţoaie, era ascunsă de niște stejari uriași care se uneau cu desișul pădurei; din partea despre Prut, care sclipia sub razele de soare, la vre-o șase verste departare, îl ascundea o altă pădure mai mică, cu fel de fel de soiuri de copaci, dela stejar până la alun, adică și frasin și jugastru și tei cât voiai; doar brad, mesteacăn și molift nu ai fi găsit întrânsa.

Intre aceste două perdele de verdeață, se deschidea valea Grozeasca, o adevarată vagăună, din mijlocul căreia izvoare îmbelșugate de apă bună și rece, alcătuiau un pârău care se revarsa în Prut dincolo de satul Valea-Mare, iar pe amândouă coastele văgăunei steteau aruncate la întâmplare cele 130 de case, bune și mari, cu edecurile, gospodăriile, livezile și grădinele lor. La mijlocul satului, unde se lărgea valea mai mult, lângă casa de obștie și așa zisa curtea boerească, o bisericuță veche de lemn, sprijinită din partea în care umbla să cadă de niște bârne groase de stejar,— arăta că nu de eri, de alaltăeri se așezase satul Buzdugana. Așa tupilat și ascuns cum era, se afla tocmai la mijlocul moșiei, căci tot atâta drum aveai de bătut ori până la apa Prutului, ori până la Moreni,—cătunul Buzduganei, care se hotăra cu rezeșii din Boldurești și Vânători. Chiar la marginea păduricei de care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am pomenit mai sus și foarte aproape de sat, era o vie de cincizeci de pogoane, tot viță bună și aleasă, pusă de reposatul Ciuntu Baloș, pe când stăpânia zicesc amândouă moșiile.

Dela via aceia, precum și din orice margine a păduricei, aveai o priveliște cu adevărat uimitoare prin întinderea și frumusețea ei:

De urmai cu privirea malul basarabean al Prutului, vedeai la picioarele tale: Valea-Mare, Dănuțenii, Unghenii și toate satele de pe malul lui șerpuitor, până aproape de Sculeni, cu toate holdele lui cele bogate. De te uitai peste graniță, în zilele senine, zăreai și clopotnița de pe dealul Stâncei Roznovanului, apoi răschirate pe malurile Jijiei și ale Prutului, toate satele până la Mânzetești, Cristești, Țuțora și Oprișeni! Ceva mai departe, aveai la stânga podgoriile Iașului, rezemate de mărețul Păun care când se îmbrobodește cu nori vesteste a ploaie și a bielșug! In față zăreai Socola și vedeai lămurit Cetățuia, Frumoasa și Galata, iar la dreapta ta, ca în palmă Iașul, întregul Iași cu zecile lui de biserici scânteietoare în asfințitul luminos! In sfârșit departe de tot și numai în diminețele cele mai curate, când văzduhul e mai străveziu, învineța ca într'o ceață: Ceahlăul!!

Când dădu beizadea Alecu de frumusețea asta, îi spuse domniței, venită și ea cu băeții amândoi, să vadă noua moșie:

„Ia aici, îi de mine, dragă Ruxandro! Aici o să-mi sfârșesc zilele în fericire. O Moldovo, Moldova mea iubită, cât ești de frumoasă! Dacă soarta nu'mi îngăduie să trăesc în sânul tău, cel puțin ochii mei nu te vor mai perde din vedere, până nu se vor închide pentru veșnicie. Iar atunci, aicea să mă îngropați copii, în țărina aceasta neagră moldovenească, în frumoasa biserică ce am s'o clădesc tot aicea pe deal, unde am să durez și casele cele mari, pe care mi le cereai la Ciripcău Ruxandro!“

— „Adevarat, Alecule, că rar mi s'a întâmplat să dau peste așa priveliște!“

—„Așa e, Ruxandro? Aicea mă trage și pe mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inima să clădesc o casă frumoasă, ori cât ne-ar costa. Numai să mă laşi draga mea, să'ţi vând moşiile tale dela Soroca, pentruca să plătesc datoriile făcute ca s'o capăt pe asta, să ne rămâie bani ca s'o pot gospodări cum trebue şi să ne putem aşaza frumos pe dânsa.

— „Doamne, Alecule, făcu domniţa suparată ! Pentruce mă jigneşti şi mă superi cu asemenea vorbe? Nici Ciripcăul, nici Cosăuţii, nici Manta, nici Vadul lui Isac nu le-am privit vreodată ca ale mele. Eu le-am pierdut încă din faşe. Tu, cu banii tăi, cu munca ta, cu înţelepciunea de care eşti înzestrat, ai ştiut să le recâştigi. Când oare mi-a trecut prin minte să fac vre-o deosebire între ele şi Buzdugana? Mă simt tot aşa de acasă la mine aicea, ca în ori care dintr'însele ! Eu nu vrau să am nici un amestec în trebile tale. Iţi place să ne aşezăm aicea? Şi mie îmi place şi mai mult. Uite-te; aici de vale o am pe sora mea Catinca, acolo în departare, văd Stânca unde vara trăeşte mama, iar în faţa mea văd Iaşul unde petrece ca iarna şi în care trăesccelelalte surori. Cum să nu'mi placă mai bine decât Kişinăul sau Cosăuţii? Destul să nu trăesc în mijlocul societăţei de dincolo şi să'mi pot vedea când vrau rudele şi prietenii. Vinde şi toate moşiile mele, fă cum vrei şi cum crezi mai bine, dar te rog să nu mă mai întrebi niciodată".

— „Aşa ar fi, dragă Ruxandro, de n'ai avea un copil şi eu altul. Nu pot să'l nedreptăţesc pe Titi în folosul lui Andrei şi trebue să ne sfătuim".

— „Cum, adică să am nevoe să'mi apăr copilul, în potriva copilului tău ? Asta dragă, nu o voi face-o niciodată ! Nu eşti tu tatăl lui Titi ca şi a lui Andrei ? Nu pot admite dar, ca inima ta de soţ şi de părinte să poată nedreptăţi pe ori-care din noi trei".

— „Bine, dragă, răspunse beizadea. Odată ce mă laşi liber, voi face cum cred eu că e bine ; dar trebue măcar să'ţi arăt pricinele care m'au făcut să iau o asemenea hotărâre. Destul că moşiile de lângă Cahul, din pricina depărtărei lor, mă silesc să le dau în posesie, neaducându-ne nici jumatate din venitul ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

l'aș lua căutându-le singur. Tot așa s'ar întâmpla și cu acelea din Soroca, odată că ne-am hotărât să ne așezăm aicea. Ba am mai avea de plătit dobânzi grele și parte din banii împrumutați, care le-ar mai scădea venitul cine știe pe câți ani de zile. Desfăcându-ne de dânsele, scăpăm de datorii și cu banii ce ar rămânea ași scoate de pe aceste patru mii de fălci de aicea îndoit, iar mai târziu înzecit mai mult, decât pe acelea șapte mii de acolo. Vezi tu dragă, că Buzdugana are mare viitor! Nu se poate ca peste câțiva ani să nu se unească Kișinăul cu Iașii printr'un drum de fer. In acest caz, vom avea de sigur și stație și vamă în apropiere, dacă nu chiar pe moșie și venitul precum și valoarea pământului, se vor înzeci. Apoi închipuiți ce înlesnire pentru tine, de s'ar deschide macar vama deocamdată, fie la Dănuțeni, fie chiar la noi în dreptul Țuțorei. Cu caii noștri ai putea fi la Iași, în mai puțin de un ceas, iar mai pe urmă cu trenul, nici în 20 de minute! Am și vorbit cu cumnatul nostru dela Dănuțeni și am hotărât să stăruim amândoi ca să ne deschidă rușii, macar o trecătoare în apropiere".

Hotărârea luată, beizadea tocmi un vechil și pentru Buzdugana, dând aproape toată moșia fie cu dijmă, fie pentru strânsoarea de vite, căci numai lipsă de lume nu duceai pe acolo, învecinată cum era Buzdugana tot cu sate mari răzești. După ce le puseră acestea la calc, plecară cu toții înapoi la Kișinău.

Dar numai domnița și Titi petrecură vara la oraș căci kneazul era mereu pe drumuri: ba la moșiile de la Soroca, ba la cele din Cahul, ba la Odesa și mai făcu și un drum la Peterzburg.

Cât despre tânărul Andrei, el ceruse să rămâie la Buzdugana pentru a învața agricultura pe moșia părintească, pe care o privise de îndată ca a lui. El era acolo și casierul și contabilul și cum erau ceva bani în casă, punea patru cai la cabrioleta și goana până la Iași unde îl făcea pe boganașul *prince-russe* pe la oteluri, cu o șapcă albă de cinovnic pe cap, de și nu era nici într'o slujbă. Cum ajungea la ultima bumașcă de cinci carboave [illegible]mea iar caii la cabrio-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leta și goana la moșia sa Buzdugana, unde dormea pentru câte nopți nu dormise la Iași. Cum se întrema bine după atâta muncă și învățătură agricolă, fugea iar la Iași, să se mai distreze ! Cu așa învățătură adâncă despre agricultură, ajunse cu vremea cel mai mare agronom din toată diplomația rusească, în care a intrat mai pe urmă ; iar când sună ceasul mult dorit să clironomisiască Buzdugana se grăbi prin înrâurire ce o capatase în diplomție, s'o amanteze de două ori cât făcea ea toată și muri mofluz.

In desele călătorii ce le făcea beizadea Alecu la Odesa, făcu cunoștința bogătașului grec Bazili, om cu o spuză de copii, după cum se jeluia el singur la ori ce ocazie, fost consul general rusesc în Orient și retras cu gradul de ministru plenipotențiar.

Pe vremea lui, consulii din Orient, dar mai ales cei Ierusalim, cum avusese D-lui parte să fie vreo 22 de unii în șir, pe lângă o leafă maricică și cheltueli de reprezentație *ad-libitum*, mai puteau strânge averi însemnate, împărțind, nu pe gratis, decorațiuni frumoase la toți călugării mari, iar de cumva vre un Prea Sfânt se lăsa ademenit de satana la cele lumești, plătea bietul popă cât nu--i făcea păcatul, numai ca să nu-l părească d-l consul general la Petersburg. Dar cunoașteți zicătoarea: „merge ca ulcica la apă până ce se sparge“ și se împlineau 22 de ani de când ulcica d-lui Bazili tot mergea la apă; așa că ambasada rusească dela Constantinopol, găsi că era vreme să afle ceva din câștigurile reprezentantului său pe lângă Sfântul Scaun al Patriahici Sf. Mormânt. Delicați, cum sunt diplomații ruși și miloși față de oameni cu o spuză de copii, îi oferiră D-lui Bazili titlul și pensia de mir istru plenipontențiar, numai ca să plece D-lui de acolo fără scandal, pentru ca să nu închidă calea procopselei urmașului său, care și venise la Constantinopol, cu puternice recomandații dela Peterzburg. D-nul Bazili care făcuse scurtă la mână, tot umblând cu ulcica la apă și sătul de Orient, primi ca recunoștință această înaintare și părăsi cetatea sfântă cu mare alai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi multe mărturisiri de dragoste. dar mai ales cu un muzeu de amintiri şi cadouri de mare preţ. In aşa întocmiri, se aşezase Excelenţa sa la Odesa unde'şi cumpără un palat pentru muzeu şi spuza de copii. Fiind foarte zgârcit, trăia mai mult din pensie, decât din venitul însemnatului capital ce'l avea depus pe la băncile din oraş.

Din vorbă în vorbă, aflând că Mavrocosta ar fi dispus să se desfacă de şapte mii de deseatini de pământ negru [1]) în Basarabia, îi spuse că ar fi dornic să le cumpere, dar că fiind om sarac şi cu o spuză de copii, nu avea trăsură de drum şi nu se putea decide să se despartă de un capital atât de mare ca plata a şapte mii de desiatini, pe nevăzutele.

Mavrocosta îi oferi bucuros să'l ieie în trăsura lui şi'l duse pe cheltuiala sa pe la amândouă moşiile ospătându'l cât putu mai bine. Grecul încântat îi oferi un preţ destul de mare pentru acele vremuri, se făcură şi actele la Kişinău şi se plăti şi *poşlina* [2]).

Când veni vremea la plată, după care numai se putea face wodul vo vladenie, treaba merse mai greu; nu că nu avea grecul parale,dar cum să se despartă el om sarac şi cu o spuză de copii de aşa bani mulţi ?! Nu s'ar putea oare ca plata să se facă după wodul vo vlodnie, parte din veniturile capitalurilor, ce le avea la bănci, parte din chiar venitul acelor moşii, în timp de vre-o doi, trei ani de zile ? Nu era destul că se lipsea atâta vreme de aceste venituri, el, un biet om sarac, cu o spuză de copii ?

După vre o două drumuri la Odesa făcute în zadar, Mavrocosta pierdu răbdarea şi'i făcu grecului o somaţie formală, prin care nu numai că renunţa a'i mai vinde moşiile, dar îi mai cerea nişte daune-interese, aproape cât preţul de cumpărătură !

Speriat să nu se vadă şi cu banii daţi şi fără moşii, bietul grec îşi cumpără iute o trăsură de drum

1) In Rosia pământul negru este o raritate şi în văuzări se stipulează câte desiatini sunt pe moşie şi cât de colalalt, ca nisipuri, mlaştini, etc.; iar Basarabia este renumită ca având aproape numai pământ negru, adică bun de arătură.

2) *Poşlina* : taxa de înregistrare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi sosi în goană la Kişinău, unde după câteva ceasuri de lacrimi, de oftări şide milogeală, plăti toţi banii până la o capeică şi intră în stăpânirea Ciripcăului şi a Cosăuţilor.

Tocmai de prin luna-Iulie, când se încheiase vânzarea între el şi Bazili, beizadea îşi trimise la Buzdugana plugurile, boroanele, uneltele toate, harabalele, boii de jug, tamazlâcul şi herghelia, începând cu ele de îndată parina pentru anul viitor, iar mobila şi toată gospodăria casnică fură aşezate, cum încăpură, în casa boierească din sat, care nu mai văzuse grijit sau văruit de peste două-zeci de ani. Munci biata Cc. Marghioala la Buzdugana, cu aceiaş înţelepciune şi ispravă, cum muncise şi la Ciripcău, aşa că prinţul Andrei putu să doarmă neploat şi tihnit, când se întorcea de la Iaşi.

La Cosăuţi schimbarea de stăpân trecu nebăgată în samă, căci boierii trăind mai mult la Ciripcău, oamenii nu avuseseră când să se deprindă cu dânşii.

La Ciripcău însă fu alt cântec, mai ales când dădu satul cu ochi de Bazili, care chiar de cum venise să vadă moşiile, se aratase atât de ţifnos şi de grozav cu oamenii, tratându-i ca pe arapii de la Ierusalim, încât se ridică tot satul cu femei şi copii, umplu de odată curtea şi'i spuse beizadelei:

— „Cum, Măria Ta? După ce ne-ai scapat de leah şi de holeră, vrai acum să ne laşi pe mâna caţaonului? Cum o să trăim noi cu dânsul? Nu'l vezi? De dimineaţă se dă ţapul dracului la om; dar mai încolo, câtă bucuric de la dânsul! Parc'ar fi păscut tot în grădina raiului, mânca-l-ar râia şi cârciagul să'l mănânce, aşa grăeşte cu omul! Altfel te purtai Măria Ta cu noi, macar că eşti de neam domnesc, iar domniţa noastră de neam Sturzesc care ne-a stăpânit cu blândeţe din moşi strămoşi! De aveaţi aşa gând rău cu noi, de ce v'aţi primejduit vieţile ca să ne scapaţi de molimă? Să ne fi lasat să ne ia holera pe toţi, decât să ne dai pe mâna ţapului! Să nu'ţi faci aşa pacat cu noi, că se vor scula morţii din groapă ca să te blasteme! Cu aista vedem noi c'o să intrăm în mare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

belea și atunci o să ne ai pe suflet. Iaca am venit cu toții să'ți hotărâm, că ori rămâi aicea în satul D-tale, ori spargem satul și venim cu toții după Măria Ta să te găsim ori unde ai fi, că de noi nu scapi, Doamne ferește!"

Ia asta era mai boacănă de cât toate! Cum putea să vie bietul beizadea cu tot Ciripcăul după dânsul, tocmai la Buzdugana, unde și așa numai lipsă de brațe nu ducea? Apoi te pomenești că grecul văzând că i se sparge satul, se lasă de cumpărătură. Băgă însă de seamă că cei care făceau mai multă gură, erau flăcăii, gospodarii mai tineri și femeile care o boceau pe domnița; pe când bătrânii și oamenii mai stătuți, oftau numai cu ochii plini de lacrimi și plecați la pământ. Zguduit și el în fundul inimei îl luă pe grec în casă, căci holba ochii la oameni fără a pricepe ce spun și'i zise că prea aspru s'a purtat cu dânșii dela început și că ei amenință acum să spargă satul și să'i lese moșia pustie.

— „Ce? făcu Bazili înfuriat. Te rog kneazule să le spui din partea mea că pot pleca și astăzi cu toții și până la unul. Am cuvântul D-tale de gentilom, am început și actele, nu de frica lor mă voi lasa de cumpărătură. Nu vor fi plecați de o săptămână că îi voi fi și înlocuit cu Hoholi de peste Nistru, oameni mai harnici de cât dânșii și cu care mă voi putea înțelege și în vorbă. Iată: Nistru o palmă de loc! Lac să fie, că broaște se găsesc cât de multe!

Kneazul ieși atunci pe galerie și le spuse oamenilor răspunsul lui Bazili, adăogând:

— „N'ar fi pacat, oameni buni, să vă lăsați mormintele părinților și casele unde v'ați născut și ați trăit până acuma, pe mâna celor de peste Nistru, pentru ca să vă mutați în niște locuri cu pământ mai puțin și lume mai multă? Acum mă căesc și eu că am vândut Ciripcăul, dar cuvântul nu mi'l pot întoarce și actele sunt ca și făcute căci mi-am pus iscălitura pe ele. Greșit-am înaintea voastră oameni buni și vă rog să mă iertați; dar cine s'ar fi așteptat la atâta dragoste și recunoștință din partea voastră. pentru puți-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nul bine ce l'am putut face aicea, când cei de o seamă cu mine și pentru care mi-am varsat și sângele, m'au răsplătit cu vrajbă, clevetiri și surghiun? De bănuiam macar, ce inimi curate și frumoase bat în piepturile voastre, nu vindeam moșia să'mi fi dat pe dânsa și de zece ori mai mult! Acuma pacatul l'am făcut, să mă ierte Dumnezeu! Apoi să vă mai spun ceva, oamenii buni: străinul acesta vă vede acuma pentru întâia dată. Cum vă va cunoaște, vă va iubi, cum v'am iubit și noi, pentrucă sânteți buni, vrednici și gospodari. Rămâneți dar cu bine și suflet curat de moldoveni cinstiți, la vetrele voastre, în preajma sfintei voastre biserici, ca s'o aparați de limbă străină. Căci odată voi plecați și rușii așezați pe locurile voastre, se va rusi și biserica lui Ioniță Sturdza Vodă, și pe rusește i se va pomeni numele său de ctitor. De am păcătuit față de dânsa, nu vă luați după mine, nu vă schimbați locul, căci de dânsul vă este legat și norocul, care sălășluiește întotdeauna aproape de mormintele părintești! Iaca eu mă leg să primesc pe Buzdugana, până la douăzeci de gospodari mai tineri, și deci mai puțin legați cu pământul Ciripcăului, cu tocmeala însă, că numai după ce se vor încredința că nu se pot împaca cu noul lor stăpân".

Cât ai clipi din ochi, se desfăcură din gramadă vre-o douăzeci de inși, care într'un glas, ziseră cu toții:

— „Noi nu vroim nici să facem așa încercare! Rămâie cine o vrea cu țapul! Să-i hie de bine! Dar noi plecăm după Măria Ta!"

N'avu încotro beizadea, fu nevoit să-i primiască; dar la Buzdugana ajunseră abia vre-o cinci, șase. Ceilalți se răsgândiră; dar și din cei plecați, doi sau reîntors la Ciripcău după vre-o doi ani de zile, atât de dulce și atrăgător este pământul unde pentru întâia dată, ai văzut lumina zilei!

La plecare tot satul sta gramadă și descoperit în preajma bisericei, pe unde trebuia să treacă trăsura lui beizadea Alecu; dar nici un răspuns la cuvântarea lui de rămas bun. O tăcere năbușitoare! Ochii încruntați sub sprincenele stufoase și ca o dojană tăcută pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fețele tuturora. Iar când plecă trăsura, ochii aceia o urmăriră până'n zarea dealului, ca pe o nălucire care după ce te-a îngânat o clipă, dispare și te lasă mai stingher în luptă cu amărurile vieței!

Să mai descriu durerea Elenuței, când află că pământul în care se odihniau dragostele ei cele mai scumpe, încăpuse pe mâni străine?! Dar era numai începutul durerilor sale, căci în curând trebuia să rămâie fără Titi, fără Madame Clotilda și fără domnița, lasată în voia cc. Marghioalei în casele din Kișinău și să nu mai dea ochii cu dânșii, tocmai după ce se vor fi clădit curțile mari dela Buzdugana!

In adevăr: odată ce se desfăcuse beizadea Alecu de moșiile dela Soroca și de datorii, Kișinăul care fusese până atunci jumătate cale între acelea și moșiile de lângă Cahul, îi venia acuma peste mână. Dela Buzdugana unde avea să se așeze, erau vre-o sută de vreste până la Kișinău și nici patruzeci și cinci până la Iași, chiar dacă o luai pe drumul Sculenilor. Apoi dela Iași aveai șosea bună până la Tecuci, de unde prin Pechea ajungeai la Manta și Vadul lui Isac mai repede, mai sigur și mai tihnit, decât prin Kișinău, Tatar Bunar, sau Leova, de unde nu mai aveai nici poștă. Hotărî dar că până își va clădi casele noi la Buzdugana, să'și așeze familia la Iași și să vadă de va putea obține dela cei în cădere, voia de a trece numai el personal Prutul deadreptul la Țuțora. Fu foarte greu și i se impusă să plătiască și să întreție pe seama sa un cinovnic detașat dela tamojna [1]) din Sculeni cu dreptul de a vămui și percepe taxele asupra lucrurilor ce le-ar aduce anume pentru dânsul dela Iași. Cât despre autoritățile române, mai inteligente și mai puțin formaliste, bine încredințate că un om ca Mavrocosta, nu era să se înjosiască la rolul de contrabandist, dădură deadraptul ordin pichetului de la Țuțora să'l lase nesuparat să treacă și să se reîntoarcă de câte ori va binevoi. Cu așa înlesniri putea merge în voie bună în toate zilele să'și privegheze lucrul la

1) *Tamojna*: vama

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Buzdugana și seara să fie înapoi la Iași. Venea cu o trăsurăpână la Țuțora trecea Prutul cu o luntre și la cordonul rusesc de dincolo îl aștepta altă trăsură. Tot așa se întâmpla și la întoarcere.

Cc. Marghiolița Roznovanu era pe atuncea la Paris unde fiul său Nunuță își isprăvia în chip strălucit cursul învățăturei, iar fiica sa Emma se logodise cu contele Henri de Bouillé, căpitan de stat major în armata franceză. Cum află ca fiica sa Ruxandra avea de gând să se așeze pe vară la Iași, îi puse la dispoziție vreo șase odăi din palatul ei din fața Mitropoliei. Domnița primi cu atât mai multă bucurie, că în acel palat, era și sfântul paraclis în care fusesă cununată și ea și toate surorile sale și își botezase copii.

Palatul Roznovăneștilor nu avea pe atuncea frumoasa fațadă de astăzi, nici acel acoperemânt măreț care te lasă să viszi la vreun impunător castel din basmele germane ; îi lipsea poate ceva ca înălțime și catul de jos nu se potrivea tocmai bine cu cel de sus dar în schimb avea în el ceva pe care anevoe îl va mai recapata vreodată : viața și sufletul.

Viața i s'a dus odată, cu acea de pe urmă a lui stăpână visterniceasa Maria Ruset-Roznovanu!

Sufletul i s'a smuls, odată cu ultima piatră a sfântului său paraclis !

Streșinul sub care s'au adăpostit și au trăit în slavă mai multe rînduri de veliți boieri moldoveni, s'a prefăcut într'un impunător monument, ce parcă l'ar fi ridicat Moldova în amintirea lor ! Gol, lipsit de suflet și de viață, cu toată puzderia de oameni ce se perindează într'însul când slujește ba de primărie, ba de locaș al dreptății. Cât despre locașul sfânt în care s'au botezat, s au închinat și s'au cununat atâtea sute de credincioși, în zadar ai căuta macar urma altarului său ! Mare va fi răspunderea celora, care având așa comoară n'au fost vrednici s'o păstreze deplină și neștirbită ! Veni-va poate timpul când vlăstarul născut și botezat în legea neamului, atunci când țara își va mări hotarele, își va alege reședința sa de moștenitor la Iași. Atunci mândrul monument va redeveni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iar locuință omenească și dispărutul paraclis se va reînălța iarăși mai falnic de cum a fost, aducând binecuvântările cerului asupra augustului său reîntemeietor!

In locul frumosului grilaj, care desparte bătătura casei de uliță, ca oricare proprietate particulară, erau din loc în loc, niște stâlpi de piatră de vreo patru, cinci palme înălțime, tencuiți și văruiți și legați între dânșii cu un lanț de fier mai gros decât brațul unui om. Tot locul acela alcătuia ca o piață deosebită de uliță și în care se rânduiau birjele, trăsurile și caretele musafirilor. Nu odată la vreo zi mare sau vreo serată am văzut-o așa de tixită, încât abia îți puteai face loc de trecere.

Fațada simplă, văruită și cu gratii de fier la ferestrele catului de jos, avea ca și astăzi la mijloc, acel gang cu balcon, care servește de intrare de onoare. Prin alte două porți mari, boite verde, intrai în două ganguri care duceau: cel din dreapta într'o frumoasă grădină din dosul paraclisului, având copaci mari și stufoși și o pajiște mare, în mijlocul căreia un avuz de marmură primia apa dela turnul Goliei. Grădina era împrejmuită cu ziduri de un stânjen înălțime ca să ascundă grajdurile din dos. Din gangul cel din stânga puteai intra și cu patru cai buziș în curtea palatului, unde se aflau bucătăriile, spălătoriile, țigănimea, mămăligăria, șoproanele pentru trăsuri și un grajd unde patruzeci de cai puteau sta în voie în șase table și patru stănoage pentru telegari. Dar mai era o curte tot împrejmuită cu ziduri, în care se aflau bordeiul bivolițelor, ghețăriile, fânăria și stânjenii de lemne, socotiți câte unul de sobă pe an,

Intreaga clădire era străbătută în toată lungimea ei, atât jos cât și sus de un lung coridor, întrerupt jos de către sala de intrare, iar sus de către peristil.

Tavanul sălei de intrare era susținut de două rânduri de stâlpi, cam prea groși pentru înălțimea lor, dar susțineaua podeaua salonului de dans, în care jucau de multe ori în voie până la cinci sute de perechi dănțuitoare. Pe coridorul din dreapta, cum intrai erau trei odăi de-o parte și trei de alta, ocupate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci de către nepotul Cc. Marghioliței, colonelul Iorgu Roznovanu, comandantul regimentului 1-iu de lăncieri; iar în fund peste gang, era ghevghirul. Pe coridorul din stânga erau cinci odăi și o scară de serviciu; aceste odăi erau ocupate de către Cc. Elencu, cămărășița, camara și odăi pentru slugile de sus, iar în fund peste gangul celalt era cancelaria cu odaia gramaticului spre uliță, iar dând spre curte, odaia vatafului de ogradă.

La răscrucea alcătuită de sala de intrare și cele două coridoare, se ridica scara cea mare, care după vreo douăzeci de trepte se împărția în două, urcându-se îndărăpt până la catul al doilea, din dreapta și din stânga sălei de dans, care făcea față ușei dela paraclis. Acest măreț peristil era susținut de niște coloane mai subțiri și mai elegante decât cele de jos, care imitau marmora și erau unite între ele cu niște parmaclâcuri de lemn boit, care nu se prea potriveau cu măreția acestui peristil, asemenea nici pereții zugrăviți cu boia de apă. In noaptea de Paști însă, când ușile paraclisului erau deschise și toată boierimea Moldovei umplea peristilul unde se citia evanghelia învierei, tabloul era nespus de măreț!

Salonul de dans era mobilat după gustul timpului cu resps de matasă galbenă, mobilele în stil empire [1]), policandre și tricheluri aurite, iar între ferești console de mahon, ca și mobila și cu niște oglinzi până 'n tavan. Ca să vă dau o idee despre grosimea zidurilor acestei clădiri, aflați că în toate odăile de sus, ușile uriașe în două canaturi, erau duble și prevăzute cu perdele dintr'o parte și alta, iar când se deschideau toate canaturile nici unul nu ajungea până la perdele. Acest salon cât era el de mare, n'avea decât trei uși: una de intrare, alta în dreapta și alta în stânga. Sus mai era și o galerie pentru muzicanți care își ocupau locurile prin o scară ascunsă în grosimea zidului.

Prin ușa din dreapta, intrai în apartamentele Cc.

---

1) *Stil empire*: din vremea lui Napoleon cel Mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marghioliței și dai mai întâi de un salon, a cărui mobilă empire era îmbracată cu tapiserie; pe consola dintre ferești un ciasornic înfățișând un castel medieval, la poalele căruia ieșeau din două tuneluri, două trenuri, care se încrucișau în sunetul unui vals nemțesc. Pe pereți portretele în mărime naturală ale Cc. Marghioliței și al răposatului mare visternic, opere scumpe plătite artistului vienez Winterhalter. Ei bine, în acest salon au jucat în iarna anului 1862—63 dela 25 până la 40 perechi dănțuitoare, căci în sala cea mare de bal, nu mai era destulă boierime în Iași ca s'o poată umplea, așa că n'a mai slujit deatuncea decât pentru concerte de binefacere și odată chiar ca teatru, când artistul Luchian a jucat într'o seară cele două cânțonețe ale lui Vasile Alexandri: „Clevetici și Napoilă".

Din salonul acesta dai într'un buduar lungăreț, mobilat cu catifea albastră, apoi în iatac, iar în unghiu drept cu dânsul: toaleta cocoanei, camerdineria răposatului Cc. Neculai și o altă odaie mai mare, în care huzuria de bine madama Catrina, nemțoaica Ccoanei Marghioliței.

Peste coridor și ușă în ușă cu salonul Cconiței era sufrageria, de o mărime cu salonul, iar alăturea cu cu ea bufetul cât o bucătărie de mare și unde se încălziau bucatele venite tocmai din fundul ogrăzei. Sufrageria nu avea altă mobilă decât o masă care se lungia sau se scurta după trebuințe și o armată întreagă de scaune galbene, îmbrăcate pe locul șederei cu niște chingi de reps verde, împletite de mai multe ori.

Prin ușa din stânga sălei de bal, dădeai de același număr de odăi și toate de aceiași mărime ca dincolo; iar peste sală, în locul sufrageriei și a bufetului erau alte trei odăi, ale căror fereste dau spre grădină și aveau aceiași scară de serviciu ca și dincolo.

Apartamentul acesta fusese locuit până la moartea ei de Cc. Anica Roznovanu, mama marelui vistiernic Neculai și fusese lasat întocmai cum era pe vremea ei. Acolo, apoi aveai ce vedea! Las că în privința

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mobilelor găsiai monstre din toate stilurile: otomane, divanuri, canapele' bergere, jâlțuri Voltaire îmbracate cu marochin, până și scaune de cele vieneze, al căror fund se dădea frumușel la o parte, de nu bagai seama bine, și te cufundai într'însele până pe podele. Odată bine așezat n'aveai decât să bați în palme și alergau îndată trei perdegii, nu mai puțin, Doamne ferește, căci doi țineau de scaun, pecând cel mai voinic te trăgea de mâini și în chipul acesta tot ieșiai la suprafață! Apoi fiecare odaie era de altă culoare, văpsită și ea cu văpsea de apă: ba verde cu chenarele roșii (culorile Roznovăneștilor) ba liliachiu cu chenare galbene și așa mai departe. Minunea mare erau însă tavanurile! Fiecare tavan înfățișa câte o scenă mitologică, ca de pildă: moartea lui Icar, carul lui Apolon, ori Venera ieșind din fundul mărei cu patru cai buzișI. Ca regulă estetică, mările erau cafeniu deschis, cu alb pentru a înfățișa spuma valurilor, munții erau vineți cu verde închis la margeni, pădurile și cerul albastre, caii verde deschis, iar zeii bolnavi de galbanare, mai țineau saracii policandrul de lemn aurit al odăiei, în dinți. Numai tata Joc scapase de această angara, poate unde prezida Olimpul în salonul Cc. Anicăi și policandrul fiind mai mare i se aninase numai de buric ca să i se poată vedea mai bine cinstita față! Apartamentul acesta era pus la dispoziția familiei Mavrocosta! Astfel era palatul Roznovanului în anul mântuirei 1861 și cu mulți ani în urmă.

CAP. XVI

Iașul sub Cuza-Vodă

Incă de pe la mijlocul lui Aprilie, kneazul pusese prima piatră de temelie a nouei sale reședințe la Buzdugana, iar după Sf. Costantin, își duse familia la Iași, pentruca s'o așeze acolo.

De cum trecu Prutul la Sculeni, micul Titi se simți de îndată că intră într'o lume nouă, mai frumoasă, mai apropiată de firea lui, mai deschisă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai veselă decât aceia pe care o lasase la Kişinău şi chiar dincolo la Sculenii ruseşti.

D-nul *căpitan de pont* era îmbracat ca ofeţirii francezi, pe care-i văzuse Titi zugrăviţi în „L'Ilustration Universelle", era zimbitor şi amabil, nu vorbea rusește, ci numai moldovenește, amestecat însă cu multe cuvinte franţuzeşti, poate şi din pricina uniformei.

D-nul şef de vamă, un băiat blond, cam ciupit de varsat şi foarte vesel, Cc. Grigori Guriţă, care de îndată se jucă cu Titi până se schimbară caii. Cu toate că era şi el cinovnic ca şi Upravliaiuşcii [1]) de dincolo, nu purta nici mundir, nici şapcă cu cozoroc.

Numai grănicerul de pază la mal, nu-i prea plăcu cu mantaua lui zdrenţuită, roasă, cu două rânduri de nasturi, din care lipsiau aproape jumătate şi cu căciula lui rotundă, învelită cu o muşama cojită, de parcă era o cratiţă veche cu fundul în sus, împestriţată cu funinginc şi cenuşă! Apoi sub manta era îmbrăcat ca de plug, cu cămaşă, brâu, iţari şi opinci în picioare! Aşa erau îmbrăcaţi pe atuncea premergătorii falnicilor dorobanţi, care nu ştiu de erau şi ei mult mai eleganţi la 77, numai că li s'a înlocuit cratiţa de pe cap, prin căciula lui Mihai Viteazul.

Apoi nici caii de poştă nu erau înhamaţi ca dincolo: tot doi câte doi în şir, cu câte un surugiu calare la patru cai, însă mergeau ca vântul şi surugiii chiuiau şi plesniau cu harapnicele, de-ţi era mai mare dragul să-i auzi.

După ce trecură podul de pe Jîjia, ale căruia podele se mişcau ca clapele unui clavir, urcară cam din greu un deal mare şi împădurit, lasară drumul poştei la dreapta şi tot urcând dădură pe un drum prunduit cu îngrijire şi umbrit de nişte copaci bătrâni; trecură apoi pe dinaintea bisericei din parcul de la Stânca şi puţin mai înainte pătrunseră prin o poartă din gratii de fier într'o aleie încântătoare care tot printre florărie, păjişti, crânguri şi ronduri de flori, te ducea la

1) *upravliaiuşicii*: şef de vamă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scara reședinței de vară a Roznăvăneștilor, care nu era nici cum mai mică decât palatul lor de iarnă de la Iași.

De cum urcai scările de afară, intrai într'o măreață sală cu lespezi de marmoră pe jos, boltită de altfel ca toate odăile acelui cat, având și ele pela toate ferestrele gratii groase de fier ca și la platul din Iași. Sala aceasta de intrare era despărțită prin un geamlâc înalt până 'n tavan, de sufrageria de vară, care da în partea grădinei și tot atât de mare ca sala, mobilată întocmai ca sufrageria, pe care am mai descris-o în capitolul precedent. Atât numai, că pe pereți erau atârnate patru pămătufuri mari din pene de păun, cu care perdegiii în timpul mesei, făceau vânt și alungau muștele. In aceste două încăperi ori cât de mare ar fi fost căldura afară, domnia o dumnezeiască răcoare.

Tot ca la Iași, casa era străbătută în toată lungimea ei, atât jos cât și sus, de un lung coridor, unde dădeau ușile tuturor odăilor precum și scările de serviciu. In stânga și de cum intrai în sală, era scara de onoare care te ducea la catul de sus. Acolo aceiaș împărțire ca jos, cu deosebire însă că odăile corespondeau și între ele prin uși, iar cât ținea jos sala de intrare și sofrageria de vară, sus era salonul mare, o imensă încăpere lungăreață, primind lumina din ambele sale capete și având câte un balcon mare la fie care capăt.

In toată clădirea aceasta, în zadar ai fi căutat o bucătărie. Bufete erau vreo două, alăturea de sufrageriile lor, mari cât o bucătărie. Am zis două bufete pentrucă tot două erau și sufrageriile, căci mai era una zisă de iarnă, în catul cel de sus. Ca să te întâlnești cu locașul unde se gătiau bucatele boierești, aveai de calcat o bucată bună de loc, pentruca să dai de heiuri; dar ce are a face! Nu erau țigani destui ca să care la bliduri sub privegherea d-lui bucatar, care le mai încălzia puțin la bufet înainte de a le da la masă ?

In lipsa stăpânei, primirea o făcu cc. Safta, cămărășița, o băbușcă zdravană, sănătoasă și patrată, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu zic cubică; aceasta o cunoștea pe domnița de când era copilă și-i zicea și acuma duduie. Legată la cap cu un tulpan negru, tocmai de când o lasase în văduvie răposatul D-lui, veșnic cu o fustă neagră, cămașă de in și papuci calcați pe care îi șlepăia umblând din colo în colo după treabă, bălăbăind în mâini niște chei mari care sunau mai dihai de cât clopoțeii dela sania boierilor.

Cât ai clipi din ochi, masa era pusă în sufragerie cu mămăliguța boierească înotând în unt proaspăt, smântână, brânză zburată, pui fripți, vin vechiu de Cotnar și de Stâncă, fragi, cafea și vutcă de sacâz, specialitatea Cc. Saftei.

Pe când se odihniau boierii după masă, Titi însoțit de către unul din cei șase pușcași, care făceau strajă cu schimbul, câte doi pe săptămână, se duse în primblare prin grădină și parc.

Grădina aceia de-ar fi avut apă ar fi întrecut poate și cele mai frumoase parcuri din Europa, dar în lipsă erau 24 de sacale în câte doi boi și 24 de fl-ă-căi, care nu aveau altă treabă, de cât să care dimineața și seara apă dela Jijia.

Chiar în fața caselor era o instalație lângă o piramidă de flori, unde boerii își beau cafelele după masă, în cântecul păsărilor din parcul de devale, bucurându-se de frumoasa priveliște a Jijiei, a șesului și a orășelului Sculenii de dincoace. De acolo te duceai la umbra copacilor și prin niște pajiște cu bordure de flori și de trandafiri, până la așa zisă grădina conașului, unde sub o boltă de ederă, bietul Nunuță când era copil mergea să'și învețe lecțiile. Din partea cealaltă a instalației de dinaintea casei, mai era puțin mai departe un soi de belveder cu lespezi de marmoră, de unde zăriai Prutul, Sculenii de dincolo și arăturile din Basarabia; apoi iar pajiște cu bordure de roze și de flori, până înspre biserică, pierdută într'o mare de verdeață, de nu'i mai zăriai decât clopotnița albă cu crucea aurită în vârf. Dincolo de biserică și mai la fund se făcea o aleie mare de nuci și de castani, unde era un joc de popici tot pentru micul Nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nuță Roznovanu. Dar chiar lângă biserică, ascunsă de o adevărată pădure, era o poiană unde dormiau somnul cel veșnic sub niște cruci înegrite de vreme, sub movilițele acoperite de iarbă și de flori de pădure, rânduri de slujitori credincioși, care după ce trăiseră o viață de om sub umbra stăpânului își înveliseră trupurile pentru totdeauna în țărâna lui cea neagră dela Stânca. Mai era un cavou și în biserică, dar nimene nu fusese încă înmormântat acolo, căci familia Roznovanu avea cavoul ei în vechia mitropolie a Moldovei. Cine s'ar fi gândit pe atuncea că tocmai acel copil răsfățat, pentru care se făcuse grădina Ceonașului și popicile, era menit să doarmă stingher în cavoul de la stânca, păzit de mormintele acelor slugi credincioase ! Pe când oasele iubitei sale mame, ale marelui vistiernic și ale atâtor moși, strămoși, au fost duse fără voia lor în biserica muscălească dela Roznov ! Pace sufletului aceluia, care a făptuit în viață o asemenea nelegiuire !

De te coborai în parcul alcătuit din diferite neamuri de copaci, te-ai fi putut crede în fund de codru bătrân și la o poștă de orice locuință omenească, de nu erau drumurile foarte bine întreținute și meșteșugit sapate, așa ca să poți sui sau coborî fără osteneală pantele cele mai repezi. Apoi din loc în loc, bănci rustice pentru odihnă. Intr'o poiană pe un dâmb era un chioșc chinezesc, iar puțin mai departe într'o altă poiană, ruinele unui castel medieval, cu temeliile lui de piatră necioplită acoperită cu mușchi, cu două „inpace“ cu gratiile lor de fier, cu lanțuri prinse în zid de niște inele și în care seniorii din evul mediu, ferecau în lanțuri și închideau pe vrășmașii lor. Totul era așa de bine uitat, că mai anii trecuți un turist român, care avusem prilejul să le viziteze, îmi aducea ca dovadă despre cruzimele boierești din trecut, rămășițele vechiului castel roznăvănesc dela Stânca, unde se văd încă fioroasele temnițe în care'și țineau în lanțuri pe sărmanii lor clăcași, până ce muriau bieții oameni de foame și de sete !

După ce mai trecu arșița, cam pe la toacă, faic-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tonul lui Mavrocosta trase la scară și după ce her Franz Richter capul grădinarilor și autorul fioroaselor ruine din parc, oferi domniței un frumos buchet de flori, plecă trăsura în pocnetele harapnicelor și în șâșâitul roților, pe prundișul aleiei care ducea spre Iași. Așa că ajunse cu bine la rohatca Copoului, tocmai în toiul plimbărei și în vreme ce muzica militară din grădina publică, mângâia cu ariile sale cele mai dulci, pe cei patru lei deșălați de către groaznicul bolovan de piatră pe care crudul Mihalache Sturdza-Voevod l'a așezat fără de milă pe spinarea lor, chiar înainte de a se mazili și de sub care n'au mai putut scapa nici astăzi !

Pela ceasurile cinci d. a. în sus, Podul-Verde, cum se numia pe atuncea, era fermecător. Verde prin copacii grădinuțelor din fața caselor frumoase, clădite pe amândouă laturile lui, el era pavat din proaspăt până la rohatcă, cu piatră cubică (de altfel ca și ulița mare, care se prelungia fără schimbare de nume, dela casele Cc. Elencu Sturdza (actualul Tuffli) și până la vechea curte domnească. Foia de lume și de trăsuri. Echipagii bogate, cu livrele sclipitoare, birje mai frumoase decât ale muscalilor bucureșteni de astăzi, ofițeri călări, în frumoasele lor uniforme de lăncieri, sau de husari albaștri, cavalcade de amazoane, lume multă și bine îmbracată pe trotuare, căci pe jidani îi întâlniai numai sâmbăta, mergând cârduri, cârduri cu căciulele lor de blană de vulpe și balabustele cu peruci de matasă după dânșii. Într'un cuvânt întregul Iași, se ducea *la deal* să se răcorească. Doar calici să nu fi întâlnit, dar îi găsiai și pe aceștia din bielșug pela răspântii ! Și toată lumea aceasta o întindea până la lagărul soldaților, unde cânta altă muzică pe un tăpșan de iarbă verde, din dosul grădinei lui Ghica-Vodă (1)

Pe cine nu întâlni și nu salută familia Mavrocosta

1) Astăzi aflu că și grădina sădită de Vodă-Ghica și-a preschimbat numele prin cuvântul: „la ronduri". E foarte natural, căci șoseaua Kiselef din capitală, având și ea două ronduri. nu ședea bine ca a doua capitală să nu aibă și ea rondurile ei. Numai atât că bucureștenii au respectat numele rusului Kiselef, pe când Vodă Ghica n'a avut parte de așa cinste.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de cum intră trăsura pe pavaj ?! Coco Sturdza, Iancușor Canta cu Cc. Catinca, Vasile Alexandri, Neculai Docan cu familia, aga Alecu Beldiman cu monoclul, Moruzi Izvoreșteanu pe atunci ministru și câți alții ! Cam prin dreptul teatrului național, gardistul făcu semn surugiilor să se dea în lături și să se oprească ; apoi se văzu viind calare un colonel de husari albaștri în mică ținută, urmat de un alt ofițer cu eghilete de aghiotant și chipiu alb cu vipușca vișinie, iar puțin mai în urmă un sergent de lăncieri urmat de doi oameni, tustrei în mare ținută.

Cum dădu cu ochii colonelul de Mavrocosta, care recunoscându-l se sculase în picioare, se dădu cu calul lângă trăsură și plecându,se îl luă pe beizadea de gât sărutându-l, apoi îl întreabă:

—„Unde tragi Alecule?“

—„.La soacra mea Roznovanu, Măria Ta,“ răspunse Mavrocosta. căci mândrul colonel de husari, nu era altul decât Alexandru Ion I-iu domnitorul Principatelor-Unite.

—„Să mă aștepți dragă prietenie, făcu Vodă urmându'și calea. „Să știi că peste doua ceasuri sunt la tine. Avem multe de vorbit împreună!“

·Și în adevăr! Nu trecusă două ceasuri și sosi Vodă Cuza la palatul Roznovanu într'o frumoasă trăsură, cu tradiționala liorea roșie a domnitorilor Moldovei.

Ce s'o fi vorbit între acești doi prieteni de copilărie, nu s'a știut niciodată, căci se închiseră de îndată într'un salon, alecărui uși erau după cum am mai spus duble și prevăzute cu perdele din · ambele părți. Atât pot spune că la eșire erau amândoi cu lacrimi în ochi și coborând scările peristilului Cuza îi spuse lui Mavrocosta.

—„ Tu Alecule, ar fi trebuit să trăești în evul „mediu, pe timpul cavalerilor!... Câtă deosebire între „tine și cei ce mă încunjoară! Tu jerfindu-ți drago„stea și fericirea unui scrupul cavaleresc, ei gata în „tot ceasul să mă vândă, lăsându'mi ponosul greșalelor „pe care ca om muritor ce sunt, nu le voi putea în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„lătura și lucrând pentrucă istoria să-i înbrace cu „faptele cele mari ce le-aș putea săvârși!

Chiar a doua zi plecă Vodă Cuza la București, unde'și avea deacum reședința.

. . . . . .

Să revenim, vă rog, la micul Titi, care se găsia foarte fericit în Iași. Decât buna lui prietenă Elenuța, pe care era încredințat c'o va vedea în curând la Buzdugana, știm că nu lasase nici o dragoste în Kișinău Chiar acolo, tot în limbele lui obișnuite trăise, vorbind franțuzește cu părinții și cu rușii cei mari, moldovenești cu Elenuța, cu slugile și cu câte un boier basarabean care nu vorbia franțuzește (căci mai întâlniai și de aceia pe atuncia) Astăzi nu mai vorbește vreunul franțuzește, căci toți grăiesc rusește. chiar atunci când nu le prea încape în cerul gurei. armonia acestei dulci limbi). Rusește grăia doar cu Anton vizitiul, dvornicul și cu câte vreun negustor când cumpara jucării în târg. Chiar copiii generalului Șliöțkin aveau guvernantă franceză și tot pe franțuzește se înțelegea cu dânșii. Din dragoste pentru bietul Conobca Smocrovici, se alesese cu vreo două fabule de ale lui Krilof, pe care le spunea cu adevaratul accent rusesc, dar se silia să le uite și pe acelea, de ciudă că rușii îl spânzuraseră pe dragul lui Conobca. Intre Buzdugana și Chiripcău, iarăși nu mai era nici odeosebire. Ii părea rău nu'i vorbă, după Nică și Neculai ai lui Eremia, după Todirică a Casandrei, și după alții; dar găsi și în Buzdugana prieteni de joacă, tot așa de deștepți și de ascultători.

Acum că era *mare* (de unsprezece ani, vă rog) Iașul i se părea mult mai frumos de cum îl lasase pe când era *mititel!* Era altă lume pe aicea! Avea o gramadă de unchi și te-mătușe care'l răsfățau și care nu sămănau nici pe departe cu rușii din Kișinău. Veseli, eleganți și bine crescuți, așa cum își amintea el de moșul Petrache și de mătușica Profiriță! Apoi mai avea o sumedenie de verișori, verișoare și prieteni de-o creștere cu dânsul, ca de pildă: Petrișon Mavrogheni, băieții lui Dumitrache Mavrocordat și alții. Aveai cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cine te înțelege și cu cine te juca! Nu ca al de Șlio țkin și Vinogradski! Chiar în catul de jos al palatului, locuia unchiul său Iorgu Roznovanu, colonelul regimentului 1-iu de lăncieri și în antret stătea de planton brigadierul Borș, cu care se împrietenise strașnic și care avea ordin să'l escorteze când se ducea la Copou calare pe micul său *Malcic* adus anume din Kișinău. Bine înțeles că la colonel veniau toți ofițerii regimentului, care'l îndrăgiseră pe Titi și'l luau cu dânșii la cazarmă.

Ce frumos regiment, mai era și regimentul 1-iu de lăncieri sub Cuza-Vodă!

Toți caii erau negri, de aceiaș mărime și aceiaș nuanță, afară de muzică și trompete, care încălecau pe cai suri. In mare ținută, lăncierii aveau pantaloni albastru-închis, cu lampasuri roșii ca a generalilor de astăzi; tunica scurtă, la fel cu pantalonii, încheiată prin două rânduri de nasturi galbeni, între care era un plastron roș ce se prindea numai când lăncierii erau în mare ținută; epolete franceze de lână galbenă pentru trupă și de aur pentru ofițeri; chivera era roșie și în patru colțuri în partea ei de sus, iar dela jumatate era de piele neagră, purtând în față stemele unite ale Moldovei și Valahiei. De unul din cele patru colțuri ale chiverei era aninată o coadă de cal albă și reținută printr'o copcă pentruca să nu fluture în vânt, iar de alt colț atârnau două fireturi de lână sau de aur, care după ce treceau după umărul stâng, se ridicau după gât și veneau să se isprăvească pe plastronul roș prin două canafuri împletite și cu ciucuri. Cozile dela chiveră erau roșii pentru muzică și trompete; comandanții de divizioane aveau penajul tricolor, iar șeful regimentului egreta albă de comandant de corp aparte: Roznovanu o avea din coadă scumpă de bâtlau. Mantalele erau de postav alb sau de aba albă pentru trupă, iar armamentul se alcătuia din o sabie de cavalerie [1]), pistoale și lancia cu flamura bicoloră albastru și roș; însfârșit șabracurile la fel cu pantalonii și cu acelaș lampas roș.

1) *La latte*: sabia franceză dreaptă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In mică ținută chivera era învelită sus până la jumatate, cu mușama neagră, cu pampon la vârf; tunica n'avea plastron nici epoleți, iar gradele ofițerești se însemnau cu trese subțiri de aur, care pornind de la bentița mânicei, se rădicau până aproape de umăr, așa că tunica cu epoleți nu putea servi și la mica ținută. De asemenea erau două lăduncl: cea de mare ținută, susținută de o bentă de aur cât palma de lată și cea de serviciu prin o curea de piele roșie, bătută cu ținte galbene. In sfârșit, pantalonii erau strânși pe vine, de postav ser și bazonați până jos, peste cizmă. Când trupa era fără chiveră, sau în ținută de grajd, purta plecată pe o ureche eleganta bonetă franceză (bonet de police) iar ofițerii chipiu și chiar bonetă, cu gradul și canaful de aur. Era ceva elegant și cochet, foarte departe de practica, dar urâta capelă de astăzi, cu cozorac de postav și urechelniță.

In asemenea chip trăi Titi toată vara aceasta, pe când părinții lui, silind clădirea nouei lor reședințe, erau hojma între Buzdugana și Iași. Lasat mai mult în paza colonelului și a ofițerilor 1-iului de lăncieri, avea locul său în front la stânga colonelului, iar în marș între colonel și comandantul primului divizion: cunoștea toate formațiunele, toate comandele și își mai permitea și critice militare, spre mai marele haz al tinerilor ofițeri.

Și toată ofițerimea aceasta, hirotonisită în mare parte de caimacanul Vogoride, fără nici o școală (afară de câteva excepțiuni, ca de pildă colonelul, maiorul Dadu Filipescu, sublocotenentul Iacob Lahovary și câțiva alții) și'au sfârșit carierele ca ofițeri instruiți, de mare valoare, comandând regimente, brigăzi și chiar divizii în fața inamicului. Voiți câteva nume? Zefcari, Radovici, Vârnav, Chirițescu, Formac, Tăutu și alții care'mi scapă.

Colonelul Roznovanu, plecă la București pentru vreo trei săptămâni, să se însoare cu fata Câmpineanului și se reîntoarse cu dânsa „*în prea scurtă vreme*“ după cum suna un cântec ieșit atunci la modă, de mult ce'l cânta muzica lăncierilor. Ca muzică fusese compus de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

domnul capelmaistru Iacobșiț, iar cuvintele chiar de însuși domnul colonel, de focul logodnicei sale, pe care o lasase în București, silit să'și conducă regimentul la Iași, unde'și schimbase garnizoana.

Primul flugelcorn (un bohem) îl cânta cu atâta foc și sentiment, că parcă deslușiai și cuvintele, de le știai pe de rost de mai înainte. Iată-le:

Adio, adio iubită!
Adio, adio, dori-i-ită
Rămâ-â-ii fe-e-rici-i-ită
Și... nu mai fi scârbită!
C'ace-est pie-ept ce ge-e-e-me
In prea scu-urtă vre-e-e-me
Ia-răși v-a să vi-i-i-ie
Cu fo-oc și cu-u amo-or!

Cu fo-o-o-o-oc, și cu-u amor, tunau toate alămurile regimentului și tot în terțe armonizate, mă rog, de era tare frumos! Acest cântec era nepot drept de frate cu hora Roznovanului, de care am vorbit în alt roman. Adică numai în ce privește poezia, căci modernul adio era pus pe note nemțești, cu armonia și contrapunctul lor fără greș, pe când vechia horă ieșise armonizată gata din urechi țigănești, Deh! așa se transmite uneori muza poeziei, din spiță 'n spiță la unele case mari! Odată ce este știut că românul se naște poet, cam de ce nu s'ar naște în asemenea întocmiri și câte un boier velit?! Adică ce mi-au fost Donici și Conachi? Nu tot români, poeți și boeri de protipendadă, ca și Roznovăneștii? Molima aceasta națională nu l'a împiedecat de loc pe bravul nostru colonel să'și comande o brigadă de trei regimente peste Dunăre, să fie la timp, cel mai activ prefect de județ și să prezideze senatul României sub M. S. Regele Carol; dar mai ales să fie sufletul cel mai bun și cel mai nobil din câți am cunoscut!

Mai era în garnizoană un divizion de jandarmi călări, fostul regiment de jandarmi al lui Vodă Ghica, îmbraca acum în uniformă de husari albaștri și (după unire) având celalt divizion detașat la București. Ca arme

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avea sabia și carabina și ca comandant pe frumosul colonel Duca.

Ca infanterie era regimentul 1-iu de linie, muntenesc, sub comanda neuitatului colonel Solomon. Alcătuit din două batalioane, pe lângă steagul tricolor, mai purta încă și atuncea steagul muntenesc. Uniforma era ghetra albă franceză peste papucul godillot, pantalonul jumatate larg, de postav ser, cu vipușcă roșie, tunica albastru închis cu un rând de nasturi, epolete de lână pentru trupă și de aur pentru ofițeri. Chivera franceză de piele neagră, cu pamponul tricolor în mare ținută, ori învelită în mușama. Tresele erau numai la mica ținută și pe mantalele albastre cu glugă. Eșarfe nu erau. Armamentul era: cartușiera care se purta dinapoi sub raniță, baioneta-sabie și pușca gvintuită, care făcuse minuni la Solferino în potriva Austriacilor. Se spunea că pentru toată țara mai erau cinci regimente de linie, din care două la București, unde era și un alt regiment de lăncieri la fel cu întâiul, numai că tot ce era roș la acesta, era alb la celalt și cozile dela chiveră erau negre. Ba se mai înființase de curând în București și un batalion de bersaglieri. La Iași însă, nu era altă infanterie decât regimentul colonelului Solomon, iar la părăzi mai apăreau și pojarnicii cu chivera latină de alamă galbenă și un penaj roș la o parte. Aceștia, formați în batalion, după ce defilau mai falnic și decât linia, se întorceau în pas gimnastic la tulumbele lor, Doamne ferește, de-un foc!

Ca artilerie, țara toată nu avea decât șase tunuri lasate amanet de nemții lui Coronini, dar se așteptau alte 36 gvintuite dela Paris. Cavaleriștii însă îi cicăliau pe ofițerii de artilerie cu noul regiment ce se înființase la București, zicând că bateria 1-ia avea numai tunurile, a 2-a chesoanele, a 3-a caii și a 4-a hamurile. Adăogau răutăcios că se mai așteptau numai trei lucruri pentruca să se complecteze armamentul: tunurile dela Paris, caii din Rosia și ieșirea din școală a vreo două, trei promoții de ofițeri, căci oamenii erau în complectul lor la borș și la mămăligă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai trebue spus că pe ficcare armă era potricălit un R. Francezii dela care fuseseră scump cumparate, tălmăciau rostul acestei litere ca o atenție delicată, învederând că arma fusese făcută anume pentru Romania. Ofițerii însă care'și făcuseră studiile militare in Franța, șoptiau că era stampila pe care comisiunea de recepție a armatei franceze, o punea pe armele defectuoase și respinse R : *refusé*.

Pentru comanda celor două batalioane și șase escadroane care alcătuiau garnizoana Iașilor, în vara aceasta, nu erau de cât trei generali și anume:

Generalul Toderaș Balș, boier velit, bătrân și cu experiența răsboaielor, poate unde a privit din Baragan cum n'au putut lua Rușii Silistra de peste Dunăre.

D-l general Ghica Gheorghe, tot boier velit, dar tânăr și focos. Acesta, pe când comanda regimentul de Galați, dăduse probe de energie, intrând în biserica greacă cu cal cu tot și tăind harcea-parcea, pe o sumă de Epaminonzi, Alcibiazi și Temistocli, toți din Chefalonia La drept vorbind D-lor se cam obrăsniciseră, voind musai să facă Epanastasis [1]) ca la 1821! Haha! să ne declare resbel regele Heladei. De asta însă vodă Cuza nu se neliniști de loc, unde află că Majestăței Sale nu'i lipsea decât ceva baruti [2]) și drahme pentru așa ceva. Dar să nu mi se apuce și rusul să ceară satisfacție pentru nelegiuirea făptuită într'o biserică pravoslavnică? Atunci ca să satisfacă pe ruși, care arau aproape bată'i să'i bată și să nu umilească armata, Vodă dădu regimentul de Galați unui alt colonel mai blajin, iar pe Ghica îl numi general la Iași, unde'și avea omul edecurile și gospodăria în strada Goliei.[3])

In sfârșit generalul Iacovache, care poate unde nu era boier de protipendadă, muncea pentru ceilanți doi.

Cel dintăi se îmbraca de general, numai când era paradă mare, vremea sigură și frumoasă; pe cel de al doilea îl întâlneai mai mult la Bolta-Rece, iar pe

1) *Epanastasis*: revoluție
2) *baruți*: praf de pușcă
3) actualele case Iuster.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cel de al treilea nu'l întâlneai nicăiere... nnmai atât că te pomeneai cu dânsul când îl aşteptai mai puţin.

De le povestesc aceste toate aşa cum le ştiu şi le'am văzut, nu este pentru a lua în râs iubita noastră armată ; ci din potrivă pentru a'i da un titlu de glorie mai mult. Pentru ca ofiţerimei descrisă aicea să'i datorim neatârnarea (bine înţeles că nu vorbesc de generalii care nu mai erau pe timpul războiului) câştigând'o nu numai prin bravură, dar şi prin valoarea şi cunoştinţele ei militare, dovedite în faţa inamicului, câtă muncă sârguinţă şi devotament i'a trebuit, multă şi îndelungată vreme! Câtă dragoste de patrie ! Iar voi tineri ofiţeri, ieşiţi din şcolile noastre de aplicaţie şi de răsboi, mândrinduvâ cu drept cuvânt de titlul vostru de ofiţeri români, gândiţi-vă, că marii voştri premergători erau umiliţi în tot ceasul şi batjocoriţi de către ai lor cu poreclele *trântori* şi de *săbiuţe*. Ei bine *trântorii* aceia, cu săbiuţele lor, v'au croit vouă un peticel de glorie, pe care nu ştiu de'l veţi putea mări.

După cum am arătat mai sus, toţi ofiţerii dela 1-iul de lăncieri. avură parte de frumoase cariere. Numai bietul Titi, saracul, fu nevoit să părăsească frumosul lui regiment, căci tata îi adusese un profesor francez, care se pretindea foarte învăţat, dar care'l încurcă aşa de rău cu gramatica franceză şi cu regulele participiilor, încât nu numai că nu le dădu nici odată de rost, dar mai uită ce bruma îl învăţase Domniţa. Ceia ce învăţă însă mai bine, era să spuie şi minciuni, căci marele învăţat zbiera la dânsul de'l baga în sperieţi şi-l mai şi znopia în bătăi. Bietul copil nici nu îndrăznia să crâcniască, pentrucă auzind pe tatăl său povestind cu haz, câte bătăi mâncase de la dascalul grec depe vremuri, credea că aşa se învaţă carte pe lumea asta.

In timpul acela părinţii lui isprăviseră casele dela Buzdugana, care erau foarte frumoase:

Pe un soclu de doi metri înălţime, se ridica o impunătoare clădire în stil românesc curat, ca la Roznov sau Paşcani, cu ceardacuri de piatră unite între ele cu galerii largi şi cu stâlpi de piatră la fel cu ale cear

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dacurilor. Acoperemântul era de olane, înalt. ţuguiat, în patru ape şi cu un streşin care trecea cu mult peste galerii şi cerdacuri ; până şi scările de intrare aveau acoperemântul lor deosebit, cu stâlpi mai mărunţei de piatră din trei în trei trepte şi ficcare ceardac avea câte o astfel de scară. Poarta precum şi zidul înconjurător, erau ca la unele monastiri, prevăzute cu streşine de olane, dar casa fiind pe dâmb, nu i se împiedeca prin aceasta frumoasa vedere. In dosul casei erau heiurile tot la fel. De o parte era via de care am mai pomenit, iar de ccalaltă un frumos parc, ceva mai mic decât acel dela Stânca. Nu mai vorbesc de odăile care erau multe, mari, înalte în tavan, luminoase şi mobilate cu un gust deosebit.

Bietul Titi însă, nu avea decât foarte rar prilejul să se bucure de frumuseţile acestea, căci franţuzului neplăcându'i să stea la ţară şi mai ales sub ochii domniţei şi a slugilor, declară că dacă nu i se lasă copilul cu desărvăşire pe mână lui, ferit de orice înrăurire străină, fie chiar a părinţilor, mai bine se retrage. Bieţii părinţi, de teamă să nu piardă aşa om învăţat, care publicase, mă rog, şi o carte de istorie, se grăbiră să'i închirieze o casă la Iaşi, tocmai deasupra râpei Privighitoaei, unde putu D-lui să'şi facă mendrele în voie. Cu mare greutate primi să i se dea lui Titi ca să'l îngrijească pe cunoscutul nostru prieten Ienacache Stamati, nedespărţitul până atunci camardiner al lui beizadea. In aşa chip trăi bietul copil vreo doi ani de zile, învăţând la participii şi a spune minciuni ca să scape de batae. Ba mai învăţa în ascuns „Doine şi lăcrămioare“ pe care le cânta potrivindu'le cu toate ariile pe care le cunoştea căci avea o voce frumuşică de soprano, o bună memorie şi o ureche foarte muzicală. Cunoaştea pe de rost tot teatrul lui Alexandri, iar dela Ienacache, un bun român, învăţase multe legende din istoria noastră, precum şi dragostea de neam.

Titi îşi iubea părinţii, pe unchiul Nunuţă, pe mătuşele Zoe, Eliza şi Maricel din tot sufletul lui de copil. Bunica sa însă, era pentru el ceva aparte, ceva supraomenesc, mai mare decât toţi, care poroncia chiar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și mamei și pentru care nu puteai avea decât evlavie! Și cum i s'ar fi părut altfel când cucoanele cele mai mari și mai simandicoase erau departe de a o ajunge nici în frumuseță, nici în măreție? S'o fi văzut Duminica, trecând prin vastul peristil, înconjurată de fiul, ginerii, fiicele, nepoții și musafirii ei, îndreptându-se spre paraclis! Părea o adevărată împărăteasă în mijlocul curtenilor săi! S'o fi văzut intrând în clipa când diaconul cerea prima binecuvântare! Se plecau toți în așteptarea binecuvântărei preotului, dar evlavia cu care sa pleca ea, nu o putea avea nimeni!... Dar mai ales măreția cu care se ridica și trecea la strană! Parcă ea se plecase pentru toți și primise binecuvântarea cerului, nu dela preot, ci de la însuși Dumnezeu pentru dânsa, casa ei, dragostele și vlăstarele sale! S'o fi văzut în noaptea de Paști în acel peristil ticsit de tot ce Iașul avea mai frumos și mai distins, căci multă boierime mai rămăsese în Iași între anii 1861—63! Tot ea îi întrecea pe toți și pe toate! Nu în lux, căci dóar purta o rochie gris deschis de mătasă în astfel de împrejurări, cu un singur trandafir natural pe voalul ei de văduvă. Cine însă s'ar fi putut asemui cu dânsa în măreție? S'o fi văzut în sfârșit pela serate sau pela baluri, fie la dânsa sau fie la alții. Tot ea părea cea dintăi! Titi îi destăinuia toate micele sale dureri de copil, pe care nu le spunea nici mamei sale căci pe cât era de măreață, pe atâta era de bună și apropiată; dar nu îndrăznia niciodată să'i mărturisească bătăile ce le mânca dela franțuz. Mai mult: de s'ar fi aflat cumva dela alții, cred că ar fi îndurat mai bine moartea, decât să știe bunica așa rușine!

Iernele acestea 1861—62—63 fură foarte însuflețite. Societatea se aduna mai des la Didița Mavrocordat și mai rar în salonul cel mic dela Roznovanu; dar ce lume! La Toderaș Balș se dau numai mese care începeau devreme și se isprăviau târziu de tot, căci nu erau de cât 12 feluri la masă. Și să nu te fi încumetat cumva să nu guști din vreun fel de bucate căci se făcea foc d-nul general! Bal nu da decât unul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe an, de ziua D-sale Sf. Toader. Fiind însă că acel sfânt cade în postul mare, mitropolitul își trimetea regulat cioclii ca să'i alunge muzica ori lăutarii. Bieții ciocli ieșiau totdeauna bătuți de țiganii boerului, ori de slujitorii hătmăniei. când era Cc. Toderaș Balș hatmanul mare. A doua zi, punea patru cai la butcă și se ducea să'și ceară iertăciune. Prea Sfântul îi da tot deauna binecuvântarea împreună și cu vreun canon de ispășire. Acum sub Vodă Cuza, mitropolitul Calinic Miclescu fiind mai îngăduitor, nu'i mai trimetea cioclii acasă, dar Cc. Toderaș, tot cu patru cai se ducea a doua zi de bal la mitropolie, să'și ceară iertăciune pentru îngrozitorul pacat făptuit în ajun; dar cu nestrămntata hotărîre de a'l mai făptui și la anul!

Lumea pe care o întâlniai pela cele trei case mai sus pomenite era:

Din cucoane mari: Ce. Smărăndița Catargiu, Maria Balș, Catinca Balș văduva caimacanului, Cc. Catinca Ghica Comănești eanu, Smărăndița Moruzi dela Zvorăștea, Eufrosina Balș dela Ceplenița, Ema Beldiman și altele.

Ca boieri bătrâni: Toderaș Balș care tot mai învârtea vre-o mazurcă rusească bătând din pinteni și care răspunse odată unui străin, mirat de frumusețea cucoanelor dela Iași: „Apoi cum să nu fie frumoase, dacă le-am făcut eu pe toate?!“ Cc. Costin Catargiu care nu mai juca de cât cărțile cu Iordache Beldiman și bătrânul Petrache Carp.

Ca demoazele și dame tinere, una mai frumoasă decât alta: fetele lui Petrache Mavroeni, Lucia și Natalia, fata lui Moruzi Zvoreșteanu, Zeneida, fetele lui Iordache Beldiman, apoi d-nele Aglaia Moruzi, Maria Obrenovici, Sofia și Nunu Catargiu, Olga Bălănescu, născută Costin Catargiu, Henrieta Bogdan, Ruxandra Ventura, Esmeralda Sturdza născută T. Balș, Zoe Cantacuzino, sora Domniței Ruxandra, strălucitoare între toate prin eleganța și spiritul ei.

Intre barbații mai tineri vom pomeni numai vre-o câțiva căci altfel mi-ar trebui vreo patru, cinci pagini și v'aș plictisi: frații Lăscăruș, Georges și Ale-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

xandru C. Catargiu, Alexandru Sturza poreclit Coco, Alexandru Sturdza ginerele lui Toderaș Balș, poreclit Nabucco, Petru P. Carp, Eugeniu Ghica Comănești-anu, frații Alecu, Matache și Georges Beldiman, frații Leon și Iacob Negruți, Titu Maiorescu care da lecții de limba română lui Nunuță Rosnovanu; dar strălucitor între toți cu trăsăturile lui fine și spiritul său încântător marele nostru Vasile Alexandri, povestitorul cel mai fermecător ce mi s'a întâmplat să întâlnesc! Silit sunt să mai citez pe tânărul nostru Andrei, cu toate că nu prea strălucea între astfel de oameni, care nu'l prea băgau în seamă; cunoșteau Parisul mai bine ca dânsul și uitau să'i dea titlul său princiar, cum făcea tineretul din Kișinău. De asta poate se făcuse mai rus decât Alexandru Nicolaievici Vtoroi și vorbia hârâit rusește cu birjarii de se stricau de râs bieții scapeți, poreclindu-l între ei jdowskii Kniazi.

In cursul acestor doi ani, bietul Titi își urmă amărâta și mai descrisa de noi viață. Singurele lui mângâieri erau primblările pe jos și povestirile bunului Ienacache în tot timpul săptămânei. Duminica și sărbătorile venea la paraclis, unde spunea crezul și Tatăl nostru în auzul tuturor și după dejun se ducea la Cc. Smărăndița Docan, unde se adunau mai mulți copii și mai avea prilej să'l audă acolo și pe Vasilică Alexandri, pe care'l îndumnezeia din pricina frumoaselor sale poezii.

Numai vara anului 1863 avu el parte s'o petreacă toată la Buzdugana, unde o regăsi pe Ilenuța lui, mai mare și mai frumoase de cum o lăsase. D-neei împlinia acuma 12 anișori, pe când D-lui împlinise 13. Blondă, albă și străvezie de'i puteai urmări și vinele, sub născiorul ei drept și potrivit, se deschidea o guriță cât o cireașă coaptă în care s'ar fi uitat un șirag de mărgăritare. Ochii ei albaștri, luminoși, veseli și înțelepți, erau umbriți de niște gene lungi, care întuneccau în adumbriri schimbătoare, ca nourii împinși de vânt, pe o câmpie luminoasă, rumeneala obrajilor. Fruntea ei mare era pe jumătate acoperită de un păr balan—auriu, care nu'i mai încăpea pe cap de des și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mătăsos ce era, încât se prăbuşia pe spate, în două cozi cât pumnul de groase, coborându-se până la poalele rochiţei încă scurtă. Era grăsulie şi năltuţă pentru vârsta ei; picioruşele şi mânuţele însă rămăseseră tot de copil. Ceia ce'i măria farmecul şi mai mult era zimbetul care'i lumina faţa deschizându-i-se şi două gropiţe din dreapta şi din stânga guriţei.

—„Tii, Lenuţo dragă, făcu Titi sărind din trăsură şi sărutând-o, da frumoasă te-ai mai făcut! Ce „bine'mi pare că te revăd!“.

D'apoi mie, Luminarea Voastră, zise fetiţa cu lacrimi de bucurie în ochi!

—„Ascultă, să nu'mi mai zici aşa că te bat. Zi'mi „Titi ca la Kişinău. Pentru tine tot Titi am să fiu cât „voi trăi şi ori cât de mare şi însemnat voi ajunge!“

Plăcut mai petrecură bieţii copii nevinovaţi, întreaga această vară, pe frumoasa moşie, în miresmele câmpului, în umbra codrului mare, sau a luncelor de pe malul Prutului, în ale căruia ape tulburi, se scaldară nu odată! Numai atât că lungile zile de vară, săptămânile şi chiar lunile treceau cu o ameţitoare repeziciune întristându'i tot mai mult cu gândul apropiatei despărţiri; căci vai! La 1 Octombrie *stil nou*, bietul Titi trebuie să fie tocmai la Paris, la redeschiderea şcoalelor.

Sosi şi neîndurata zi de despărţire odată cu luna Septembrie. Adio Ilenuţo! Adio Ienacache, adio frumoasă Buzdugana, Iaşul mult iubit şi Moldova, „scumpă ţară şi frumoasă“ cum cânta acum cu jale bietul Titi; apoi adio şi ţie Nistrule hotar de neam, după arătările istorice ale bunului Ienacache! Deacum Sermane Titi urmează'ţi calea trăind un lung şir de zile şi de ani tot pe pământ străin, în limbi străine şi duşmane!

Călătoriau agale, oprindu-se la Lemberg, Cracovia, Viena, Drezda şi în sfârşit la Baden-Baden, unde franţuzul pierdu la ruletă ce'i mai rămăsese din cei zece mii de franci ce i se dăduse pentru cheltuelile de drum şi stabilirea lor la Paris. Franţuzul nu se nelinişti de loc: telegrafiă kneazului că i se furase geanta cu bani în vagon, aşa că după câteva zile de aş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Între Ungheni și Țuțora

Lunca de la Staniștea de pe malul Prutului unde se scaldau Titi și Elenuța

ROMÂNIA
Biblioteca Universității din Cluj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teptare primi alți zece mii de lei, cu ajutorul cărora ajunseră cu bine la otelul Principatelor-Unite, de pe bulevardul St. Michel din Paris!

De bucurie mare că se revede în patrie, bunul franțuz își cinsti elevul cu o sfântă de bătaie, soră cu moartea, care rădică în picioare toți pasagerii otelului indignați. Temându-se însă de o intervenție polițiencască își plăti contul îndată și se mută în strada Sorbonei.

Patronul otelului, ca să fie ferit de răspundere, puse poliția să încunoștiințeze pe părinți de cele petrecute. In mai puțin de 8 zile și sosi biata domnița Ruxanda la Paris și tot prin ajutorul poliției își reluă copilul pentruca să'l interneze în liceul St. Louis, după care se reîntoarse la Buzdugana.

In liceu Titi o ducea bine și învața frumos. Bătăi nu mai mânca, decât doar dela vreun băiat mai tare ca dânsul; dar în schimb bătea și el pe cei mai slabi! Sărbătorile le petrecea la unchiul său contele de Bouillé și viața aceasta o duse până ce'și trecu bacalaureatul, cu o singură întrerupere de 2 luni, la 1867 cu prilejul nunței fratelui său Andrei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA III-a

CAP. XVII

Între surori și cumnați

După ce se înapoia Domnița dela Paris—era cam după S-tu Dumitru,—hotărâră soții amândoi, să petreacă iarna în casa lor, lucru ce nu li se mai întâmplase cam de vreo trei ani.

Am descris în altă parte cum petreceau boierii cei mari la moșiile lor, în timp de iarnă,[1]) socot dar de prisos să mai revin, căci casa dela Buzdugana, era adevărată casă de boier moldovan, nu numai prin înfățișarea ei din afară, ori huzururile și obiceiurile pe care le găsiai înlăuntrul ei, dar și prin sufletul și mentalitatea celor ce o locuiau :

Toate slugile erau dela Iași. In grajd găsiai patru table în câte șase cai, cu câte un surugiu de fiecare tablă, ajutați de câte trei grajdari, care învațau meseria de surugiu și încălecau și ei ca înaintași, când se înhamau opt cai și chiar ca rotași când lipsia vreun surugiu. Tot ei se duceau de trei ori pe săptămână cu căruța cu doi cai, să aducă carne și băcănii tocmai de la Sculeni, pentru masa boerilor și a slugilor. Ca în toate casele cele mari erau trei mese deosebite ; una pentru boieri, alta pentru slugile de sus și mămăligăria unde mâncau spălătorcsele, lăptăreasa, femeile de curte, surugii, grajdarii și argații de ogradă.

Vechilul, vătăjcii, pădurarii și chehaia surugiilor, aveau casele lor în sat și pe lânga leafă și tain, aveau pământ și vitele scutite pe tot anul în cireada boie-

1) vezi Instrăinații pag. 129 capit. XIII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reasca. Afară de chelar care era macedonean, toți vatajii erau veniți precum știm din Ciripcău, ori chiar din Buzdugana. Chiar și vechilul—cunoscutul nostru Pavel Alexeievici, cel cu nevasta gospodină—era moldovan curat de și'l făcea pe rusul; dar știa carte rusească, cunoștea binișor legile, așa că era nevoe de un astfel de om, pentru ca să se înțeleagă cu cinovnicii ruși, cunoscându-le bine toate chichițele.

In afară de toată lumea asta, mai găsiai la odaie—locul unde erau hambarele, coșarele, șoproanele pentru pluguri, boroane si unelte, apoi mai târziu și mașinele de treierat—cam la vreo șaizeci și optzeci de argați cu anul. Tot la odaie erau ocoalele și saivanele pentru vite, herghelia și caii de dârvală, în sfârșit și păsările; găinăresele aveau grijă și de mâucarea argaților, sub privigherea unui anumit chelar al odăiei, inspectat și el zilnic de către vataful de pluguri, ba chiar și de către Pavel Alexeievici.

Cuconul Alecu nu se îngrijia niciodată să'și pregătiască munca de cu iarnă, ca s'o aibă mai ieftin. Ara cât vedea cu ochii, sămăna sămânță bună, grapa frumos, fără să se gândească la prașă sau la secere. Când venia vremea la prașila întâia, sau a doua, ori de începeau pâinele a da în copt la vreun lan, trimetea harabale sau căruți la Sculeni, după carne sau pește sarat după cum era vremea de post sau de dulce; apoi trimetea vătăji prin satele de prinprejur să lase vorbă că în cutare zi, înainte de răsăritul soarelui, se împănează pe Buzdugana cutare lan de prașilă, sau de secere și se plătește chiar pe lan cu acelaș preț de firtă ca aiurea; se mai dă mâncarea de două ori pe zi și câte trei păhărute de rachiu de fiecare sapă sau secere.

In ziua hotărâtă așteptau la marginea lanului: harabalele cu merinde, vechilul, vatajii toți, purtând pe după gât o lăduncă de piele cu bani mărunți și înarmați toți, care cu hârtie de însemnat, care numai cu râbușul și cu o prăjină de falcie măsurată și și tăiată de către însuș beizadea Alecu. Indată ce veniau oamenii începeau a'i împana pe lan, dându-le și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

primul păhăruț de rachiu și îngrijind să puie pe cât era cu putință oamenii din acelaș sat alăturea. Apoi trimeteau carele cu merinde tot pe marginea lanului, cam în apropierea locului unde socotiau că vor ajunge muncitorii de amiază și pe locul acela se pregătia și mâncarea, pe când vătăjii priveghiau lucrul. După mâncarea de amează, carele cu merinde se mutau mai departe: iar cum își isprăvia un om bucata, vataful nu avea voie să'i măsoare, ci da prăjina unui om mai cu vază, dar tot din satul muncitorului, care măsura el. Munciau oamenii din răsputeri, ca să cuprindă muncă cât mai multă și alergau după parale proaspete, fugind de unde se legaseră de cu iarnă pe preț mai mic și cu mâncarea lor. Dela răsăritul soarelui și până'n seară foiau pe lan: barbați, femei, flăcăi și fete, ducând'o în chiote și veselie, ca la claca cea bună! Munca însă se făcea multă și curată, căci lemnul sau vicleanul era scos afară din lan în râsetele și batjocura tuturor.

Cc. Alecu venea pe lan de două și de trei ori pe zi, le vedea toate și nimic nu'i scapa din vedere. Le striga mereu oamenilor: „cinstit, curat și frumos copii! Nici voi pe mine, nici eu pe voi! „...Că din cele drepte ia dracul pe jumatate, iar din cele strâm-„be îl ia și pe boier și pe român!“ De se întâmpla ca vreun vataf să puie mâna pe prăjină la măsuratul bucății, ori să loviască pe cineva, al lui era dracul! Dacă vreunul din cei aleși ca să măsoare, mai lungea prăjina, cu gând să'și facă nume bun înaintea boierului: „mulțumesc de bunătate, măi badeo, îi spunea „beizadea, dar mie muncă de haram nu'mi tre-„buie. Ia'ți plata pentru cât ai muncit și dute sănă-„tos de muncește pela acei cărora le plac asemenea chilipiruri. Ieși îndată depe lan!“.

Cu rânduiala asta, cât a trăit, niciodată n'a dus lipsă de brațe și munca toată se făcea la vreme și repede. De'l îndesa vreo nevoie mare, fie și iarna, la vreun carat de vin sau de pâine, își trimetea vechilul pela satele răzășești de prinprejur cu vorba că Kneazul se află în mare nevoie pentru cutare lucru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi vă roagă să'i săriţi în ajutor. Plăteşte atâta de fiecare car. Să nu'l lasaţi ! Atâta era vorba, că a doua zi erau care şi oameni cât voiai ! Răzeşii aceştia cu prinşi, îşi lasau la o parte alte nevoi ale lor şi porniau cu tabăra, ca robii, uneori tocmai la Odesa. Iată cine este ţaranul moldovan ! Şi pentruce ?... Pentrucă i se plătia cinstit şi la vreme, pentrucă i se măsura drept, era bine hrănit şi nu'l obijduia nimene.

Calea aceasta dreaptă şi frumoasă, o luase beizadea Alecu după pilda cumnatului său, beizadea Costache Moruzi, care tot aşa făcea la dânsul pe moşia Dănuţenii.

Numele lui Costache Moruzi, l'am mai pomenit de vreo câteva ori în cursul povestirei noastre. Cred că a venit vremea să înfăţişez cititorului figura aceasta măreaţă. Voi începe însă cu locuinţa ce şi-o clădise la Dănuţeni, fiindcă'i întruchipează destul de bine mentalitatea, fiind plănuită şi privegheată de dânsul, fără niciun architect cu diplomă.

Ridicată pe un mal înalt, la marginea satului şi la vreo trei sute de metri de apa Prutului, casa dela Dănuţeni, era o clădire înaltă, în mărime de vreo douăzeci de stânjeni lungime pe alţi douăzeci lărgime. Acoperemântul era de şindrilă şi întrecea din toate părţile zidurile casei cu trei metri cel puţin. Dar ghiciţi, vă rog, din ce erau zidurile, groase de peste $1^1/_2$ metri ? Temelia până la un metru în sus era de piatră, iar încolo... de vălătuci ! N'avea Moruzi mijloace s'o facă macar de cărămidă ? Pricina era că din ceasul ce se hotărâse a'şi clădi o casă, ar fi vrut s'o şi locuiască. „Ce să'mi pierd vremea să car pietre ori „să ard cărămizi ? Când voi avea timp să mă gân„desc la aşa lucruri, dau şandramaua asta jos şi'mi fac un palat !“ Aşa zicea el. Fapt este însă că şandramaua clădită la 1862, netencuită decât o singură dată, la clădirea ei, dar văruită regulat de Paşti şi Sf. Dumitru, este şi astăzi în picioare şi va mai putea dăinui încă 50 de ani. De jur împrejur era o mare galerie susţinând streşinul prin stâlpi de brad şi acoperită cu ederă, stânjiniţă şi viţa sălbatecă, apărând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zidurile de ploi și de ninsoare; însă adevăratul ei scop era ca să se poată primbla beizadea pe orice vreme, fără a se tot învârti în loc. Vara, trăia toată ziua pe galerie, intrând în casă doar numai ca să se culce.

Felul acesta de clădiri este cel mai călduros iarna și mai răcoros vara, din pricina grosimei zidurilor ferite și ele de umezială la temeliile lor de către dușumeaua galerii, iar în sus de către streșinul acela de trei metri. Înăuntru erau vreo zece odăi mari și încăpătoare, mobilate cu destul gust. Beizadea Costache însă își rezervase mobilarea cabinetului său de lucru, după gustul lui. Era o încăpere mare și lungă, cu o singură ușă și trei ferestre, din care două dădeau spre grădină, iar a treia spre Prut. Privelișteа era acolo încântătoare! Incălzitul se făcea iarna prin o sobă cu stâlpi, moldovenește, și un cămin franțuzesc: soba pentru a da căldură, iar căminul pentru plăcerea ochilor, căci se aprindeau în el numai vreascuri de vie. Pe peretele dinspre cămin, era o mare bibliotecă de stejar, ticsită cu cărți și purtând sus stema Moruzeștilor săpată în stejar. Inaintea uneia din cele două ferești dinspre grădină, un mare birou, la fel cu biblioteca care primea lumina din stânga și era plin cu diferite biblouri. O altă masă de scris era pentru secretar. Părețele, unde era fereastra dinspre Prut, cuprins întreg de către un mare divan turcesc, cu perine de perete, care era îmbrăcat cu covor. Dintr'o parte și de alta, din fund și până lângă fereastră, mai multe salteluțe de lână, suprapuse una peste alta și îmbracate cu stofă orientală. Cât țineau aceste două divanuri peretele era îmbracat cu niște salteluțe capitonate și de aceiași stofă cu saltelele, iar de dânsele, erau atârnate mulțime de fotografii încadrate, amintiri de familie, ori de prieteni din tinerețe. In sfârșit, deamândouă capetele divanului și mai sus decât salteluțele de părete, portretele în ulei ale lui beizadea Dumitraehe tatul lui Beizadea Costache, și al lui Alexandru Vodă Moruzi, bunicul său. Cel dintăi, îmbracat nemțește, șade pe o terasă cu flori, fumându'și ciubucul de lemn de cireș, purtând un fes de catifea liliachie, al cărui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

canaf de aur, îi atârnă pe urechia stângă. Celalt e îmbracat în haine domnești: antereu de *moar-antică* albă, șal turcesc încingându'i mijlocul, mantia și cuca de samur, cu egreta de brileant deasupra; iar pe o masă de lângă tron, sabia și topuzul... In partea dinspre sobă era o canapea cu teluri și capitonată, singurul huzur franțuzesc, ce'l îngăduise Moruzi în cabinetul său, de hatârul nevestei sale, care nu se putuse obișnui niciodată a ședea grecește sau într'o rână, după cum cerea huzurul divanului.

Alăturea de casele acelea, mai era una lungăreață clădită cu acelaș fel de material și tot cu galerie de jur împrejur. Acolo erau odăile copiilor, căci și beizadea Costache, tot doi feciori avea și el, dar erau duși acuma în străinatate la învățătură. Apoi veniau odăi de musafiri, cancelaria, odaia secretarului, bufetul, camara și odăi pentru slugi. Bucătăria era departe și în dreptul ei era o casă deosebită pentrn bucatar și pentru câte slugi nu puteau încăpea în cele două case de sus. Dela bucătărie înainte se începea curtea cu mai multe căsuțe acoperite cu stuf, cu prispe de jur împrejur și departe de o poștă una de alta: mămăligăria, spălătoria, lăptăria cu casa lăptăreselor, cazarma [1]) argaților, grajdurile, șopronul trăsurilor, ghețăriile, bivolăria și câte altele.

Grădina însă, un adevărat parc, care acoperia vrea patru fălci de loc de jur împrejurul casei, era o adevărată minune. Dinspre Prut erau vițe de soiuri alese și străine; din partea cealaltă o mare aleie de trandafiri de vreo 50 de soiuri; apoi ronduri și partere de flori. Ceia ce îi mărea frumusețea, era parcul de arbori mari prin care treceai cu trăsura, fie la sosire fie la plecare, pentru ca să ajungi la scara mare. Mai ales primavara era un adevarat farmec, căci ani de zile se sădise printre copaci, care întregi cu toporași și lăcrămioare care te îmbatau cu mirosul lor, pe când

1) Cazarma argaților era o clădire lungă, așa poreclită pentrucă era loc de 80 sau o 100 de argați, cu anul peutru a lucra 100 pogoane de vie și în răstimpuri lucrau la tutun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liliacii uriași dela marginea drumului cel mare, își scuturau florile în trăsură prin întunericul desișului de crengi stufoase!

Mai frumos și mai înalt decât cumnatul său Alecu, Costache Moruzi era de o nespusă măreție în mișcări. Mi-aduc aminte, între altele, că la 1872, am fost cu dânsul la București. Într'o zi tocmai în ora primblărei, ne duserăm pe jos spre șoseaua Kiselef. După obiceiul lor, slugile, în lipsa stăpânilor, îi așteptau la poartă, șăzând pe o bancă, ori pe vine, vorbind și flecărind între ele și privind trăsurile care treceau pe uliță. Ei bine, pe unde trecea Costache Moruzi, tăceau cu toții și se sculau respectuoși în picioare. fără a'l cunoaște. fără a fi auzit poate de numele lui!

Omul acesta avea în el puterea de viață a zece oameni; de aceia resimția de zece ori mai tare și bucuriile și suferințele. Doctorul Rusu, pretindea că pentru Moruzi, orice boală este periculoasă și că pentru dânsul mușcătura unei viespi e tot atât de dureroasă, ca pentru altul o lovitură de sabie. Înțelepciunea, puterea de pătrundere și de însușire, erau de neînchipuit la dânsul: era destul să frunzăriască o carte, ca să scoată tot miezul dintr'însa și să nu o mai uite niciodată. Făcuse studii bune în Germania și se ținea în curent cu toate noutățile științei sau ale literilor. Când își da părerea asupra unei chestiuni de drept, un Vasile Boierescu se minuna, nu de știința lui, ci mai ales de logica și limpezimea de gândire cu care descurca încâlciturile cele mai mari. In chestiuni financiare, sau de economie politică era specialist, și nu odată a discutat cu financiari și economiști europeni. Având întotdeauna un secretar, pierduse aproape cu totul obiceiul scrisului și dacă trebuia să descurci ceia ce binevoise a însemna pe hârtie, nu făceai nici o ispravă fără ajutorul domniței Catinca.

Tocmai pentrucă vedea lucrurile prea în mare și prea repede, nu'și pierdea vremea cu amănunte care au și ele uneori rostul lor. Vedea numai scopul urmărit și căta să'l atingă îndată. Cum își făcuse casa de vălătuci, așa le făcea pe toate. Ieftin la făină, era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scump la tărâță și râdea el singur de metcahna lui. Niciodată nu era mai mulțumit decât atunci când vedea că un vataf scoate un cui dela o boroană pentruca să'l așeze la un car, drept „cui prin dric“ ! „Bravo Ioane, îi spunea el, m'ai scutit de o cheltuială. Până o mai veni vremea să boronim, om vedea ce facem și cu boroana asta stricată!“ Cumpara hojma trăsuri vechi pentrucă sunt mai ieftene și cheltuia îndoit ca să le dreagă, decât făcuseră ele noi ! Cine avea coșere mai dărăpanate, hambare mai stricate, unelte mai hârbuite ca ale lui ? Când vreuna din ele amenința să cadă, se întreba dacă cu câteva proptele n'ar mai putea sluji anul acesta, ca la anul s'o clădiască din nou? De voiai să'i dovedești că o să fie mai scump atuncea decât dacă i-ar fi făcut mici reparații din când în când, îți răspundea : „pentrucă nu te gândești că pierzându'mi vremea cu asemenea nimicuri, aș păgubi de o sută de ori mai mult !

Nu era grână să nu o fi samanat pe moșia lui... până și tutunul și nohotul ! De accia poate, nu s'a auzit niciodată că Moruzi să fi avut vreo recoltă strașnică, dar nici că a pierdut totul la vreun an rău, Păgubea la două trei producte și câștiga la alte cinci șase ; așa că'și scotea paguba și rămânea și cu ceva câștig. Își amanetase moșiia la banca nobilimei, nu de nevoie, ci pentrucă devii ca împrumutător și acționar al băncei și cu timpul îți mai da odată capitalul împrumutat. Ratele erau foarte mici și le-ar fi putut plăti cu înlesnire. Socotiți că plătia vreun ban până nu i se scotea moșia în vânzare ? Și atuncea chiar, plătia în ultimul moment. De'l întrebai de ce? „Pentruca să fac gustul dușmanilor, să mă creadă mofluz și să le stric cheful când li'i bucuria mai mare!“

Avusese și el aproape aceleași dureri și desnădejdi în viață, pe care le avusese și cumnatul său Mavrocosta ; cu deosebire însă, că pornirile sale bune sau rele, erau înzecit mai violente ca la celalalt ! Era liberal și democrat în firca și sufletul lui, disprețuind titlurile și decorațiile, nepermițând însă ca nimeni să le disprețuiască. Intr'o zi de pildă, la tribunalul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cahul, unde avea un proces, avocatul său îi da titlul de prinț în pledoaria lui; președintele, un fecior de popă oarecare, pentru ca să'l umilească, zise avocatului că în libera Românie nu mai există nici titluri nici distincțiuni, „suntem egali cu toții d-le avocat", adaose democratul magistrat! „Intre D-stră, domnilor, „răspunse Moruzi, sculându-se măreț! Este adevărat „că titluri nu mai aveți nici unul, iar cât despre distincțiune, „cum se rostește D-nul președinte, în zadar ai căuta o la D-lui!".

Își iubia țaranii, poate mai mult și de cât Mavrocosta, era darnic cu ei și îngrijia de dânșii. Nu avea bucurie mai mare, decât să privească gireada satului când venea seara dela câmp, grasă și de cinci ori mai numeroasă de cât a lui. „*Asta este fala mea*", spunea el! Milos și apropiat cu oamenii, ședea cu ceasurile la sfat cu fruntașii și cu bătrânii satului, zicînd că'i găsește mult mai deștepți decât marele cancelar Gortciacoff. Cu toate acestea să nu se fi obrăznicit vreun țărănoi cu dânsul c'apoi îl snopia în bătăi! De'l întrebai atuncea unde și punea egalitatea și democra„ția: Sunt democrat în sufletul meu! Înțeleg egalita„tea, dar nu inferioritatea! De mă insultă cineva, îl „provoc, îl ucid, sau îl rănesc. Asta am făcut'o și a„cum. M'am bătut la duel cu Toader Cirimpei, cu ar„mele lui pentrucă a fost obraznic; el de ce nu m'a bătut pe mine? Pentrucă'i țăran, trebuie oare să'i su„făr obrăzniciile? Unde ar fi atunci egalitatea?!" Și adevărat că de ar fi îndrăznit bietul Toader Cirimpei să se puie de pricină, tot el s'ar fi ales cu bătaia, căci Costache Moruzi, rupea în mâini potcoava în două, ca alții un băț de chibrit!

Își iubise Moldova, cât o iubise Mevrocosta și o iubia și acum, căci nici el nu se putuse suferi între ruși și venise să se așeze pe malul Prutului; dar fiind că se cam obrăznicise Moldova cu dânsul, o trata în gândul lui ca pe Toader Cirimpei! Odată pornit într'o parte, nu mai da niciodată înapoi. Ar fi calcat în picioare toate dragostele sale de copii și de nevastă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tot așa de fără milă, cum își calca acum pe inimă făcându'l pe rusitul.

Cu nevasta sa, în această privință, nu întâmpina nici o greutate; ba din potrivă, Domnița Catinca, cea mai mare dintre fiicele lui beizadea Neculache Sturdza, de și avea ochi mari și păr frumos, era cam mică și cam corpolentă. Nu se putea asemăna în frumuseță nici cu mama ei, nici cu surorile sale Ruxandra, Zoe și Profirița. Cultura fusese aceiaș pentru toate, fuseseră crescute în aristrocatul pension de la Lemberg. Ca înțelepciune însă, era mai presus de celelalte, poate din pricină că, ducând o viață mai retrasă, citise mai mult. Capatase deci mare înrâurire și asupra Ruxandrei și asupra Profiriței, iar mama ei o cinstea mai mult ca pe celelalte, dacă nu o iubia mai mult. Nu era dar domnița Catinca femeia care să'l fi readus pe bărbatul ei către dragostea de neam! Ba mai pătimașă poate de cât sora ei Ruxandra, simțise mai violent nedreptățile suferite de soțul ei, pe care'l îndumnezeia. Evlavioasă, nu ar fi putut nici pricepe că ar putea el reveni asupra unui jurământ, făcut în biserică și pe pecetea ei particulară, luase deviza spaniolă: *non muderâ*, care însemnează: nu mă voi schimba! Poate că sfaturile sale și pilda de statornicie ce o da, nu înrâuriseră puțin asupra surorei sale Ruxandra, precum și asupra lui Mavrocosta. Iubia familia imperială și împărăția rusească cu înfocare...dar numai în teorie. In practică însă, ea care la patruzeci de ani învățase englezește de dragul literaturei engleze, nu s'a hotărât nici odată; să rostească două cuvinte rusești. Citia rusește și era chiar în curent cu literatura rusească, dar spunea că cuvintele nu'i trec prin gură și că se simte ridicolă când le rostește!

Vecinătatea moșiilor strânsese mai mult legăturile dintre aceste două familii. Erau hojma împreună. Sărbătorile de iarnă le petreceau la Buzdugana, ori la Dănuțeni. Când unul din barbați era dus în vreo călătorie de afaceri, soția lui își făcea viața mai mult la sora ei, neîntorcându-se acasă decât seara pe lună, când nu i se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întâmpla să rămâie și peste nopte; că doar nu erau decât cinci, șase kilometri dela o casă la alta,

Intr'o zi pe când erau cu toții adunați pe galeria dela Dănuțeni, văzură intrând pe poartă două trăsuri și din ele că se coboară; Ce Petrache Keșcu, Ce Profiriția, Duduia, Mimi și alte două copilițe; mica Marietta și mai mica Bebe! Nici că se putea visa ceva mai frumos decât această familie:

Pe părinții i-am mai descris; Duduia părea coborâtă depe cadrul cel mare de la Bujor, atât avea de deslușit frumosul colorit al țaranilor florentini, cu trăsăturile nobile ale părinților. Mimi amestecase trăsăturile bărbătești ale tatălui său, cu dulceața și frăgezia mamei sale. Amândoi erau mărișori pentru vârsta lor, erau sănătoși și veseli; Marietta însă, potretul mamei sale în miniatură, era cam bolnăvicioasă; din această pricină, poate, era veșnic tristă, gânditoare și supărăcioasă. Cât despre Bébé care după numele ei de botez, se numia Ecaterina, cum să v'o descriu? Țineți minte acea madonă a lui Rafael: Fecioara prea curată se înalță la cer, strălucitoare de tinerețâ și de nevinovăție, mai presus de nouri și de stele, în lumina suprapământească; iar la picioarele ei trei îngerași înaripați, parcă o duc în slavă. Ei bine. luați pe unul din îngerașii aceia, pe cel dela mijloc și o veți avea pe mica Bélé! De sigur că de s'ăr fi coborât îngerul madonei între muritori, el nu ar fi avut un suflet mai curat, mai dulce, mai blând și mai vesel, decât copilița aceasta! De se întâmpla să cadă ori să se loviască, nu mai putea de râș, chiar atunci când îi se umpleau ochișorii de lacrimi! Ce vroiau fratele și surorile, aceia făceau cu dânsa. Ce joc stârniau ei, nici nu o mai întrebau și'i dau rolul pe care trebuia să'l facă, siguri dinainte că'l va primi cu bucurie; pe când Marieta o ducea într'o ceartă mai ales cu Mimi, luându-se amândoi și de păr câteodată!

—„Venim să ne așezăm în țară rusească, zise Ce. „Profiriția surorilor sale. Acum că sunt pe deplin să„nătoasă și copii sunt mai mari, Petrache vrea să'i „crească în ideile rușești. Si drept să vă spun, că și eu „m'am săturat de atâta străinătate. Iernele le vom pe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„trece la Odesa, unde vom cumpara o casă și vara „la Bujor, aproape de voi și nu departe nici de Stânca".

Pe când cucoanele vorbiau astfel în salon, barbații așezați pe divanul cel mare din cabinet, aveau cu totul altă vorbă:

„—Știți voi, dragii mei, pentru ce am venit, făcu „Cc. Petrache, sculându'se și începând a se primbla „dealungul odăei ?... Doctorii din străinătate, mi-au di„agnosticat o boală de inimă. Cu așa dar frumos, pot „trăi mai mult și decât voi, căci sunt și mai tânăr; „dar mă pot stinge în ficcare clipă. Așa stând lucru„rile, de nu voiesc să fac din copii mei niște înstră„inați și chiar niște peritori de foame, sunt dator s'o „inițiez pe Profirița, în conducerea unei averi atât de însemnată ca a mea. Trebue să'i fac cunoștinți și pri„etenii cu persoane influente și cu vază, care să o „poată sfătui și sprijini chiar, când nu voi mai fi lân„gă dânsa. Știu că nici voi nu a'ți părăsi'o la nevoe „și mă bizui chiar pe dragostea voastră; dar tot e „bine să cunoască lumea mare din Odesa, căci amân„doi aveți greutăți destule și în chipul acesta vă va veni și vouă mai ușor".

Fiindcă Mavrocosta și Moruzi căutau să'l încura„jeze; Ce curaj, sări ce. Petrache Kețcu ? Nu cumva „credeți că mă tem de moarte?! Ce prostie ! Care din „noi e sigur să apuce ziua de mâine ? Frica de moarte „o resimt numai mișeii și nu am cunoscut niciodată „simțul acesta. Asta nu vra să zică ca să nu fiu pre„gătit la orice întâmplare și să nu le prevăd pe toate „de mai inainte. Precum m'am deprins să nu cheltu„esc de cât jumătate din venitul anului trecut, tot așa „sunt deprins a-mi face testamentul. De când m'am „însurat și am averea mea personală, cum îmi dăru„ește Profirița un nou copil, rup testamentul vechi și „fac altul nou.

—„Iaca un lucru, făcu Moruzi, pe care nu'l voi „face niciodată. Am dovedit în multe rânduri că nu „sunt tocmai fricos, dar sunt superstițios al naibei ! „Nu intru într'o odae în care ard trei lumânări, nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„mă pun al 13-lea la masă, iar de mi-aşi face testa-„mentul, aşi fi sigur să mor în decursul anului".

— „Ai dreptate, cumnate, făcu Keşcu în zeflemea. „Iaca vezi ? Până acuma am făcut vre'o patru testa-„mente, cine ştie câte am să mai fac şi cine ştie dacă „nu voi avea durerea să te îngrop şi pe tine?",

— „Ba să mă laşi în pace, zbieră beizadea Costache, făcându'l pe speriatul ! Să nu te blesteme creditorii mei !

De acolo, ţinete glumă. Tăbărâră cumnaţii amândoi pe bietul Petrache Keşcu, zeflemisându'l, doar îi vor muta gândul.

— „Râdeţi voi, râdeţi, spuse el în sfârşit ! Eu îmi urmez calea înainte. Numai vă rog să nu scapaţi vre-o vorbă nici către cumnatele mele, căci Profiriţa nu bănuieşte nimic de boala asta. V'o las aicea vre-o lună, două; eu plec la Odesa să cumpăr o casă de care mi s'a scris, pregătesc acolo tot ce trebuie şi vin să o iau, ca să petrecem sfârşitul verei la Bujor, unde cred că vă pot aştepta şi pe voi !"

Aşa se şi petrecură lucrurile ; iar înainte cu o săptămână de Sf. Dumitru, Keşculeştii erau şi aşezaţi în frumoasele lor case din Poliţeiscaia Uliţa la Odesa.

Bine înţeles că cu creşterea lor aleasă, cu averea lor şi gustul lor de petrecere, fură de îndată îmbrăţişaţi de întreaga societate odesană, care pe vremea aceia, pe lângă mari comercianţi străini şi indigeni, de mai multe ori milionari, pe lângă curte de apel, universitate, statul major al unei armate de patru corpuri, mai avea şi nume mari ca al prinţesei Vorontzov şi al contelui Strogonof, aliat cu familia împărătească !

Cconului Petrache îi plăcea să mânânce bucate alese, să bea vinuri bune; dar nu mânca nici bea prea mult. Singura lui patimă era dansul. Cu toate că doctorii îl opriseră cu desăvârşire dela asta, nu se putea stăpâni ! La un mare bal din timpul carnavalului, jucă cu atâta patimă, că deodată căzu în nesimţire. Doctorul său curant Schorştein, care se afla la bal, îl duse degrabă acasă, îl readuse cu greu în simţiri, dar toate fură în zadar ! Aproape de ziuă îşi dădu frumosul şi iubitorul său suflet de mol-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dovan, în brațele soției sale și ale celor patru îngerași, prea tineri încă pentru a pricepe nenorocirea care'i lovise!

Bine înțeles că cumnații și surorile amândouă, sosiră îndată; dar ce mângâiere să dai unei ființi care nu trăise decât pentru și prin barbatul ei? Biata femeie era zdrobită! Ca executori testamentari și epitropi ai averei, răposatul o lăsa pe nevastasa întovărășită de prințul Ivan Manuk-bey și de Ivan Cristi, cel mai mare avocat din Kișinău. După ce se liniști puțin, surorile, cununații și epitropii, dar mai ales doctorul Schorstein, stăruiră pe lângă văduvă să plece pentru un an doi în străinătate până își va reveni în fire. „Mi-e indiferent, răspundea ea. Ori unde mă veți tri-„mite, simt că nu o voi mai duce mult. Lui îi datoram „și fericea și viața și sanatatea. Cu el s'au dus toate! „El mă îngrijia, el mă stăpânia! Fără dânsul nu mai „pot pricepe viața!" Pe timp de iarnă nu putea pleca, căci nici nu era încă drum de fier la Odesa; dar cum se disprimăvără, plecă în Elveția, de unde se întoarse după un an din pricina războiului austro-prusian, care tulburase toată Europa.

In timpul celor povestite până acum, bietul prinț Andrei ducea o viață cu totul de nesuferit. Bătrînul, cum îi zicea lui tată-său, își vârâse în cap să'l învețe agricultura! Il scula până'n ziuă, îl trimetea pe câmp pe orice vreme, ca cel de pe urmă fecior boieresc și ca odihnă îl punea să scrie în condici, ori îi dicta scrisori. Uneori îl pornia cu vre-o treabă tocmai la Kișinău, calare pe frumosul său cal Epuraș. In asemenea împrejurări, își scotea din capete, stând la oraș cu săptămânile, danțând pela baluri și petrecând cu prietenii. De nu încurca trebile prea rău, de nu făcea vre-o boacănă, sau datorii kneazul nu'i prea spunea nimica. Viața aceasta de și îl plictisia grozav, îi făcuse mult bine, întărindu'l trupește și sufletește. Se făcuse un băiat frumos și bun.

Despre majorat își luase de acum orice nădejde, căci iată convorbirea ce-o avusese cu bătrânul în această privință.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Idcia ta nu-i rea îi spuse beizadea, care-l pricepuse îndată încotro bate, de cum deschisese vorba despre majoratul ce'l înființase atunci Râșcanu! Se poate să înființez și un majorat,.. în folosul lui Titi bineînțeles, căci dacă vrai să știi, atât moșia asta cât și celelalte două sunt ale Ruxandrei, Tu, dragul meu, nu ai altă avere decât 12.000 de galbeni, zestrea răposatei tale mame. Cât despre mine, nu am decăt uzufructul averei șoțici mele, Moșiile mele din Moldova, știi cum le-am pierdut".

„Dar bine tată, sări bietul băiat, nu spune chiar mama că averea ei era pierdută de mult și că numai D-ta. cu munca, cu înțelepciunea și cu banii D-tale ai fost în stare să i-o redobândești ?"

— „Norocul ei că a dat de un barbat înțelept și muncitor ca mine; cât despre banii ce i-am cheltuit, ar putea lesne să mi'i plătească cu venitul Mantei și al Vadului Isac, într'un singur an. Vorbește după cum simte și gândește, pentrucă mă iubește și'mi este recunoscătoare. Dar mă crezi tu oare în stare s'o fac să-mi plătiască munca și înțelepciunea? I-am fost soț sau avocat? Ca soț nu mi'am făcut decât datoria, apărându'i averea și dându'i mijloace bănești pentruca s'o recapete. Că mă bucur de venitul ei cât sînt în viață, aceasta este dreptul meu ca soț, dar nimic mai mult. Vezi dar, iubite Andrei, că de'ți trebuie averi și majorate, cată să le câștigi prin munca și înțelepciunea ta, ori prin o bogată căsătorie; lucru ceva mai lesne, dar nu tot așa de frumos".

Desamăgirea fu mare pentru bietul Andrei, dar fiindcă devenise băiat bun și nu se putea face nimic în potriva babei cât o trăi moșneagul, se hotărî ca prin oricare din acele două mijloace pe care i le aratase tatăl său, să adune o avere mare și... cine știe... cu timpul să puie mâna și pe moșiile bătrânei,

Rămânea poate numai cu hotărîrea, de nu-i venia Cc. Profiriței gândul cel bun, de a-l căsători cu una din principesele Manuk-bey. Scrise dar surorei sale Ruxandra, care vorbi cu beizadea Alecu. D-lui nu prea părea încântat să'și bage băiatul în neam ar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

menesc, cu toate că fata nu era urâtă, avea o creştere aleasă, era foarte deşteaptă şi i se da o zestre mare. Dar în sfârşit, se lăsă înduplecat, cu întocmirea să nu i se zică băiatului nimic. „De o fi dela Dumnezeu, se va face, eu însă nu'mi voi sili copi-„lul niciodată, zise el".

Când auzi Andrei, că va petrece o iarnă întreagă la Odesa, nu se lăsă de loc rugat; porni îndată şi se puse cu tot dinadinsul pe petreceri.

CAP. XVIII

Prinţul Andrei se gospodăreşte

Am arătat mai sus, că prinţul Andrei venise să petreacă iarna anului 1866—67 la Odesa.

Oraşul acela era departe de a fi pe atuncea ceia ce este astăzi: străzile erau tot largi şi destul de bine pavate; trotuarele însă fiind lasate pe seama proprietarilor, ficcare din ei îşi făcea părticica lui, după gustul şi puterile sale. Destul să păziască alinierea bordurei, nivelul şi materialul îl priveau. Trebuia să bagi bine de seamă, de nu voiai să te împiedeci de vreo treaptă, două, care să te poftească a'i încerca tăria cu nasul!

Străzile Richelieu, Ecaterina, de Ribas şi bulevardul din faţa mării, erau aproape ca şi astăzi. Rar însă prăvăliile .cele mai elagante erau în nivel cu strada. Pentruca să ajungi la ele urcai trei, patru şi până la zece trepte şi numai ajuns pe peron vedeai galantarul. Peroanele [1]) acelea mâncau şi ele o bună parte a trotoarelor, iar noaptea, cu toată desimea felinarelor, pe stradă era întuneric. Pe bulevard unde erau otelurile şi palatele cele mai frumoase, vedeai prin ziduri găuri căptuşite cu alamă, pe marginile cărora erau sapate următoarele inscripţii: bombă franceză, bombă engleză. Erau amintirile glorioase ale bombardării oraşului de către flotele aliate dele 1854

In celelalte străzi, tot aşa de largi şi pavate, întâlniai măreţul palat al vreunui comerciant de grâne

1) Peron: scară din afară dând în uliţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de zece ori milionar; iar lângă el, cât ţinea strada, alte clădiri uriaşe de piatră, netencuite şi cu ferestrele zidite: acestea erau magaziile de pâine: Sute şi chiar mii de care cu producte, te orbiau şi asurziau cu praful şi sbieretele ce le rădicau muncitorii. Apă n'avea oraşul, dar fiecare casă avea cisterna ei şi filtru, bându-se numai apă de ploaie. Cele mai de seamă străzi, aveau denumiri străine, ca: De Ribas, Richelieu, Langeron, Italiană, Franceză, Greacă, etc. Depe bulevard privirea era mult mai frumoasă ca astăzi, pentrucă marea, liberă de digurile actuale, venia să scalde în voie, micul paraclis aşezat chiar la poalele uriaşei scări de piatră care se urca măreaţă până la bulevard drept în faţa statuei întemeietorului Odesei: ducele de Richelieu.

Dar ce baluri se mai dedeau în palaturile acele! Ce bogăţie! Ce lux: Oraşul fiind reşedinţa generalisimului a patru corpuri de armată, numai lipsă de dănţuitori nu duceai. Apoi magistraţi, funcţionari, diplomaţi, un corp consular de carieră şi onorar, foarte numeros, la care trebuiau adăugaţi comerciaţii cei mari ca de pildă: Marazli (un biet nevoiaş care abea de avea ceva mai mult de o mie de ruble venit...pe zi :) Rodocanache, ceva mai bogat de cât cel d'intaiu) Rallis, care chiar în anul acela scosese din casa lui de comerţ, treizeci de milioane de ruble ca să cumpere proprietăţi funciare, fără ca să'şi micşoreze întru nimic afacerile. Acestia trei erau greci, dar mai erau străini: franceji, italieni şi chiar ovrei, ca Efrusi Rafalovici şi alţii.

Printre grecii cei bogaţi era un anume Panait Marcopulo, de obârşie hiotică. [1]) Acesta se prenumeră printre cei mai mari comercianţi, făcea afacerile cele mai îndrăzneţe şi era consul general onorar al unei puteri de al doilea rang. De mai multe ori milionar, nu era însă atat de bogat prin el însuşi, cât prin tovărăşia celor patru fraţi ai săi mai mari şi mult mai bogaţi ca dânsul. Cu ei înfiinţase marea casă de export

1) Dela insula Hio

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adhelfia, Marcopulos, [1]) care avea comtoarele ei, la: Londra, la Marsilia, Alexandria de Egipt, Cospoli [2]) și Odesa. toate sub direcția a unuia din frații Marcopulo. Nici unul nu era însurat legitim, așa că singura moștenitoare a atâtor lăzi cu bani, era numai tânăra Olimpiada, singura fiica a lui Panaiti Marcopulo.

Bună afacere, își zise prințul Andrei în gând! De o iau pe asta de nevastă, răscumpăr Buzdugana dela bâtrâni și cu vreo patru, cinci alte moșii de alăturea, înființez un majorat și'mi rămâne și ceva milioane.

Ce'i drept că fetița mai era și frumoasă. Semăna foarte mult cu vestita Adelina Patti! Deosebirea între ele era, că, dacă marea cântăreață mondială, amintea frumoasele pampas și dulcele banane sud-americane, moștenitoarea casei Adhelfia Marcopulos, amintea mai mult dulcele parfum al masticei din insula ei de obârșie, precum și al frumoaselor masline de volo. Ca moral: era crescută de o poloneză habotnică, care, după obiceiul neamului avea cultul aristocrației. Aceasta o învăța că scopul vieții trebuia să fie de a se ridica cât mai sus, măritându-se cel puțin cu un kneaz rusesc și moștenind pe toți unchii ei, unul după altul. Numele de Olimpiada părându'i prea vulgar, o rebotezase Olga. Dar nu se mulțumi numai cu atât, că'l rebotează cu nume de apostol și pe kir Panaite, așa că în casă în societate, cât și pe cărțile de vizită ale D-șoarei Marcopulos i se zicea Olga Pavlovna. Numele acesta rusesc, îl cam stingheria pe grec, când își da drumul dragostei sale de tată, așa că'i spunea O..o...lgucia—mu, până'și aducea aminte că nu o mai chiamă Olimpiada! Ca învățătură, atâta pot spune că știa să cânte și la piano. Avea chiar atâta dexteritate în degete și simțul măsurei atât de desvoltat, în cât când cânta vreun vals, credeai că'i chiar polcă! Când însă cânta pe piano duioasa romanță a principesei Cociubei. „*Ah spunei ei!*“ o executa cu atâta sentiment, că aveai timp să tragi un somn cât de bunișor, până ce trecea

1) Adhelfia Marcopulos frații Marcopulo.
2) *Cospoli*: prescurtare comercială inventată de greci, în loc de Constantinopolis de când telegraful nu primește cuvinte mai lungi de zece litere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dela o notă la alta! De nu te treziai tocmai la timp, riturnela o zicea cu atâta brio și atâta sgomot, că și mort ai fi sărit din raclă!

Avea darul stilului epistolar și îi plăcea mult să scrie pe la prietene. Nu știu însă cum se făcea că scrisorile ei, foarte corecte, păreau copiate dintr'un manual de corespondență pe care'l ținea ascuns sub cheie în sertarul mesuței sale de scris. De aceia poate îi plăcea să se închidă și ea cu cheia când își făcea corespondența. Ca sentimente însă, ea le avea frumoase și înalte. Se interesa mult despre sanatatea unchilor ei și întreba hojma pe d-șoara Wanda, guvernanta poloneză, că „ce o să fie după moartea unchiului dela Londra?“ Dar după cel dela Marsilia ori dela Cospoli? Pe cel dela Alexandria nu'l putea suferi! Inchipuiți-vă, că avusese la bătrânețe un copil din flori, îl recunoscuse prin căsătorie și îi mai cumparase și un titlu de comte dela Vatican. Era o imoralitate, un furt și o pildă rea pentru ceilalți unchi. După ce o frustrase de moștenire, se putea foarte bine ca și ceilalți unchi, chiar de nu ar fi făcut ca dânsul, să lese averile lor comtelui Marcopulo spre dăinuirea veșnică a acestui mare nume. Se simția destul de umilită văzându'l pe tatăl ei consul general onorar și supusul regelui Gheorghios. Ce n'ar fi dat să'l vadă macar general rusesc, chiar dacă ar fi căzut cu glorie pe câmpul de luptă?! O cât l'ar fi plâns atuncea! Și cu ce sfințenie i-ar fi pastrat amintirea... și moștenirea! Când vreun rus o întreba de nu cumva era de obârșie grecească: „Nu știu, răspundea ea înțepat, întrebați pe tata!“ Dacă unul mai obraznic cerceta despre sanatatea lui kir Panaioti Marcopulos: „Cine este acela, întreba ea cu nevinovăție? Nu'l cunosc. Pe tata îl chiamă Pavel Ivanovici di Marco-Paoli, comte roman! Iar dacă un *simpatriot* îndrăznia să'i vorbiască grecește, se înroșia de rușine și răspundea în altă limbă.

La un bal, unde Olga Pavlovna era costumată în madame de Maintenon, iar prințul Andrei în marchiz Louis XV, un colonel rus,—care poate năzuia și el la milioanele casei Marcopulos,—se așezase lângă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scaunul frumoasei moștenitoare și nu o slăbea de loc spre mai marea ciudă a viteazului nostru cavaler. După ce se sătură de curtat, rusul se rădică de pe scaun și lăsă să'i cadă mănușa pe parchet. Atât aștepta focosul marchiz ; se repezi spre mănușă, o rădică pe vârful spadei goale și astfel o prezintă colonelului : „*Merci mô prenss*“, răspunse bietul om reluându'și lucrul pierdut, fără să bănuiască măcar sângeroasele porniri ale prințului Andrei, care era adânc convins că, prin gestul seu, îl provocase pe rus la duel.

Acest eroism medieval, în raport și cu costumul, pătrunse inima Olgăi Pavlovna, fermecată de mai înainte prin manierele vesele și accentul parizian al lui Andrei. Apoi D-ra Wanda îi ținu o conferință heraldică asupra stemei familiei Mavrocosta, care purta trei stele, vulturul și zimbrul pe scud albastru vargat cu aur și menținut pe mantia și sub coroana princiară, de către sceptrul și mâna dreptății. Aceste două amănunte din urmă erau semne neîndoioase de suveranitate și dovediau că familia Mavrocosta, era așezată cu mult mai sus de cât principii ruși, înalțați prin mila împărătească și care n'au domnit nicăire. Bună afacere, zise Olga Pavlovna, de aș izbuti să intru în așa neam !

Afacerea fiind privită ca bună de cei doi interesați, cu prilejul primului pic-nic, tinerii se înțeleseră amândoi de minune. Kir Panait, a căruia treburi mergeau strună în anul acela,—sau cel puțin așa se lăuda,—fu încântat de marea cinste și totodată de gândul că, prin înrâurirea viitorului său cuscru, va putea capata afaceri și mai mari. Tot așa se bucură și Beizadea Alecu că scăpase de încuscrirea în neam armenesc. Numai Domniței Ruxandra nu'i prea plăcea fata, iar Cc. Profirița chiar se suparase puțin, că'i rămăsese protejata fată mare.

Se duse dar Kneazul Mavrocosta la grec și după ce'i ceru formal și obținu fata, îi spuse: „Domnule „Marcopulos, fiind și eu elin de obârșie, privesc pe „orice grec deopotrivă cu mine, cu toate că sunt de „viță domnească. Prin urmare, fiica D-tale va fi pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„mită în casa mea cu aceiași dragoste și cinste, ca și „când s'ar coborâ din viță de domn. M'ai înțeles dra- „gă D-le Marcopol ?“

—„Neske, Beizade-mu. Adica cum si zițe la noi : ena-mu, che ena-su, fara matrapazlichi“.

—„Cum fără matrapazlâc? Ce vorbă'i asta ?

—„Asa esti la noi un vorba la comerț. Ma nu supara, Eklambrotate [1]) Am prițeput'o : ena-su, che ena-mu : Olgucia-mu che Andronachi sas, tot una esti la inima dimitale Eklambrotate.

...Nu așa ?

—„Tocmai așa D-le Marcopulo. Ei bine, pe lân- „gă fiica D-tale, fiul meu este sărac. Fiind născut din- „tr'o primă căsătorie, mama lui nu a avut ca zestre de cât 12,000 mii de galbeni; din partea mea, eu nu „am decât venitul averei nevestei mele de a doua și „pe lângă acei 12,000 de galbeni îi mai dau 40.000 „de ruble. Este puțin, dar nu pot face mai mult...Dar „D-ta D-le Marcopulo, ce dai fiicei D-tale ?“.

—„Ma țe si dao o Caimenos ? Un fata am. Țe „esti la tata, esti la fata. La mine țe trebuie ?.. Un „avgolemono, o brizola... un cafelucia... che la zile mari, „mari, un cataifi sau un baclava ! Dupa mine, tot...tot... „a ma tot, esti la Ol...gucia și Andronache !

—„Bine, dar până atunci, făcu Beizadea ?“.

—„Pan'atunți li dao zuvaericalia—formos zuvae- „ricalia ! Dao rufaria si rochile, —tari formos rufaria „și rochile—si mai puno la casa Adhelfi Marcopulo ținți di miliunia di rubli „harti !“

—„Frumoasă zestre ! După dobânda legală din Ru- „sia 10% asta înfățișează un venit de jumatate de mi- „lion ! Cu asemenea venit își pot cumpara câte o mo- „șie la fie care doi ani !“

—„Ba ba, ba, sări kir Panaiti ! Țe mosia ? Ti mulki [2]) ? ! Vaporia, beizade-mu ! Vaporia ! Si castiga i Olgucia che o Andronakis miliunia, nu ținți suti di miile !“

Eklambrotate : luminarea voastră.
2) mulkia : moșii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Aşa e D-le Marcopol, dar vezi că se mai întâmplă şi furtuni: vapoarele se duc în fundul mării, pe când moşiile rămân la suprafaţă".

— „Ma si dai Dumniazeu si marga toti vaporile fonda ! Platesti asigurarile chit nu faţi ele. Eu ţi-am facuto ano asta cu Misolonghi — un frumos caravi cu trei catarti, pentru cari am dato douazeţi mila lires, acuma douazeţi anili, dar nu faţi acum niţi ţinţi mila lires — ţe am facuto? Am dato bacsisi la capetani, Misolonghi s'a duso fonda si asigurarile a platit'o la mine treizeţi mila lires! Ma esti che alo pragma[1]); înţelezi beizade-mu che casa Adhelfi Marcopulo nu poti scoti din emborion[2]) un capetali di ţinţi miliunia rublia pentruca sa cumpara mulkia, cum a facuto Rallys, o budalas![3]). Zestri dila Olgucia ramune la casa Marcopulo; la fiecare ano si faţi i catagrafia che to castizi ramuni tot la casa Marcopulo. Ţe trebui parali la dinsele? Sadi la mini, maninca la mini, paralia di buzunari dau eu. Nu ari habari di nimica! Chind mori frati dila Londra, ari Clironomia Olgucia-mu me ton Andronache! Aidoma chind mori, fratili dila Marsilia, Alexandria si Cospoli! Nu este formos? Chind si eu mori, Caimenos, atunţi nu mai esti la Olgucia-mu numai miliunia, ma suti di miliunia!"

— „Bini, fie şi aşa D-le Marcopulo, zise beizadea după o clipă de gândire. Dar vreun act legal nu facem? Nu se ştie cine trăieşte şi cine moare!"

— „Faţi, faţi, beizade-mu pentru zestri dila mama di Andronache si patruzeţi mila rubli cari dai dumiata, pentru ţe, che o Andronachis ari frati. Ma Olgucia-mu ari numai un tata si tata dumiaei numai un fata. Si faco eu acto dotali pentru ţinţi miliunia chind ea ari sa aiba pote ţinţi suti di miliunia, stricamo to harti dizaba! E! daca vrei dumiata, eu poti faţi un diata[4]), ma esti hursuzlichi".

Se stabili dar că însurăţeii să petreacă iernele la

1) alo pragma: altă ceva
2) emborion: comerţ
3) budala: prostul
4) diata: testament

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Odesa și verile la Buzdugana. Nunta avu loc cu mare alai la biserica greacă, una din cele mai frumoase din Odesa. Toată societatea înaltă fu de față și bunul kir Panaioti pentru a'și arata filotimia lui greccască, ilumină cu lampioane toate bordurile trotuarelor dela casa miresei și până la biserică; iar poiiția și jandarmii călări pentruca să menție ordinea, își făcură cu prisos datoria de a strivi sub copitele cailor sau tocurile cizmelor cazon, bătăturile onorabilului public.

Titi venise și el dela Paris, la nunta fratelui său și îndată după cununie familia Mavrocosta se grăbi să se întoarcă la Buzdugana, de unde să se trimată daradaica înapoi la Odesa, ca să'i aducă pe noii căsătoriți la casa părintească. Ce nu făcu bietul Titi ca să'și primească cât mai frumos fratele și cumnata!

Arcuri de triumf la hotar și la poartă; reținu o bandă de muzicanți boemi cântând cu instrumente de alamă ca bandele militare; tocmi lăutari ca să cânte țăranilor cari aveau să joace în curte; iar el în capul a 60 de flăcăi călări, în haine de sărbătoare, avea să'i întimpine pe călători la vreo jumătate de poștă, mai departe de hotar. Totul era gata, dar mirii tot nu veneau! Titi era disperat, căci se apropia vremea să se reîntoarcă la Paris. In sfârșit după trei săptămâni de așteptare, sosi ștafeta dela Kișinău că a doua zi dimineață, Andrei și Olga vor sosi la Buzdugana.

Degrabă se făcură toate pregătirile de primire și odată cu răsăritul soarelui, Titi, în capul escadronului său, se afla la locul hotărât. Tălmăcirea îndelungatei întârzieri, o avu Titi de cum zări trăsura coborând o vale trăgănată în goana poștalionilor. Boită din proaspăt, daradaica era strălucitoare sub razele soarelui de dimineață și purta trufașă pe amândouă obloanele și pe partea de dinapoi câte o stemă a familiei, mare fiecare de o palmă întreagă domnească! De asta întârziase Andrei: ca să se boiască trăsura! și să se usuce boiaua.

— „Jan, priviți măi flăcăi, făcu unul din escortă! Da mândru o mai spoit radvanul boieresc, kneazul ist tânăr. Parc'ar fi nou sireacul, zeu! Pe legea mea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi ian priviţi ce'i o pus pe obloane, făcu un altul: o cioară şi un bou stingher! Pe semne ca semn de belşug la plugărie".

— „Iaca, na şi tu, măi Ioane! Plugărie cu bou stingher dracul o văzut?"

— „Ce tot spui bre? Ori n'ai văzut că mai este un bou pe oblonul celalt? Unul din brazdă, altul de către om. Taman rânduiala plugului fără prigon nici înaintaşi".

— „Aşa'i măi Toadere, că ghine zici. Chiar plug în lege de răsturnat o mirişte, da ţelina s'o laşi pe la anul, când te-ai mai înţoli".

— „Toate bune, măi flăcăi, făcu iar cel dintâi. Plugul l'am înjghebat noi oarecum; dar cu boul cel stingher din urmă ce ne facem"?

— „Aceala nu'i bou, măi proştilor, sări vataful Gheorghe care fusese şi la curte. Aceia'i chiar ghiholiţa[1]) pentru cafeaua cu lapte pe care obişnuiesc s'o beie boierii dimineaţa de ojână[2]).

Tânăra kniaghină, cu toate că nu'şi încăpea în piele de mândrie, găsia că escorta prea mirosia a sudoare de cal; că ţarancele aveau maniere şi tipuri ordinare; că jocul era monoton; iar când încercă să le vorbiască rusește, apoi franţuzeşte, fu indignată de atâta ignoranţă din partea lor şi de nepasarea guvernului care nu'i silia să vorbească limba oficială a împărăţiei.

Intre ei, tinerii căsătoriţi se înţelegeau de minune: când Olga Pavlovna isprăvia de povestit ce vor face după moartea unchiului dela Londra, Andrei îi desvăluia planurile şi reformele ce le va îndeplini la Buzdugana după moartea bătrânului; atunci ca să nu rămâie mai prejos, ea'l omora fără milă pe unchiul dela Marsilie; apoi venia rîndul domniţei Ruxandra, a unchiului dela Cospoli, a lui Titi şi în sfârşit a comtelui roman dela Alexandria, osândit şi el să moară în floarea vieţii de o ftizie galopantă şi fără moştenitori direcţi.

---

1) Ghiholiţa, adică bivoliţa.
2) Ojână, mâncarea ţaranului dela opt ceasuri dimineaţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Insă viața aceasta de țară, pentru o tânără deprinsă cu viața de oraș, era cam monotonă. Prințul Andrei pentruca s'o distreze, îi propuse o călătorie de plăcere prin Moldova, cu care prilej o va prezinta rudelor sale de peste Prut. Luară deci strălucitoarea daradaică și plecară la Iași, apoi la Roznov, la Varatic, la Agapia și în sfârșit la Hoisești, la unchiul lor, cc. Vasilică Canta. Acolo se aflau mai multe rude adunate. După ce tinerii se retraseră spre a se odihni de lungul drum pe care'l făcuseră, toate rudele începură a'și da părerile lor asupra Olguței. Unia se bucurau de norocul lui Andrei, alții se minunau cât samănă de bine nevasta lui cu Patti, unia o găsiau deșteaptă și bine crescută, alții că ar fi afectată și chiar prostuță. „Ea proastă, sări cc. Vasilică indignat? Dar are mai mult spirit decât noi toți împreună! Un spirit de cinci milioane de ruble, asta nu este șagă, mă rog! Care din noi îi poate sta alăturea?!“.

Petrecură așa de bine, că nu se reîntoarseră la Buzdugana decât la culesul viilor, iar îndată după cules, plecară la Odesa urmând cam vreo trei ani în șir acciaș viață, adică părăsind orașul cât mai târziu și Buzdugana cât mai de vreme; iar dela primul an îmbogățind neamul lui Mavrocosta cu un mic Marcopulo, tot atât de masliniu la piele ca mamaia lui, dar tot atât de blond ca și prințul Andrei.

In răstimpul acela, Titi își isprăvia cursul învățăturei și își lua bacalaureatul în litere la Sorbona, în sesiunea de Noembrie a anului 1869. După cum era de prevăzut, el își alesese prietenii numai dintre studenții români, uitând cu desăvârșire de viernopodanstva tatălui său. Fiind ales vice președinte al unei societăți de studenți români din strada Guay-Lussac, când fu să plece, aceștia'l însărcinară ca, în treacăt să realipească Bucovina de patria-mamă, căci tot îi era drumul prin Cernăuți! Cum nu cunoștea pe nimene în acest oraș, decât pe o mătușă a lui măritată după un Catargiu, socoti nimerit să'i destăinuiască lui misiunea sa foarte patriotică, dar oarecum răzvrătitoare. De unde să'i treacă prin minte că acel Catargiu, bun român și de neam moldovenesc străvechi, mai era și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leitnant în jandărmăria cezaro-crăiască? Acela, dându-și seamă de seriozitatea și experiența unui revoluționar de 19 ani și de primejdioasele urmări ce ar putea isvorî pentru Austria, îi făgădui lui Titi tot concursul, oferindu'i chiar să'și ceară imediat un congediu, pentruca să'l conducă de ureche până la tatăl său, la Buzdugana! Altfel s'ar vedea silit a douazi să'l închidă la obvahtă. Titi, îi mulțumi cu recunoștință, dar nu voi să'i facă așa suparare mare și plecă chiar în noaptea aceia la Mihăileni cu harabagii, tot uitându-se peste umăr de nu'l ajung niscaiva jandarmi nemțești din urmă.

Cum ajunse acasă, Titi așternu îndată pe hârtie, pentru societatea din strada Guay-Lussac, un raport amănunțit despre tradarea de care fusese victimă. „Asemenea infamii, nu se pot ispăși decât prin moartea trădătorului. Dacă nimeni din voi nu are curajul să îndeplinească sentința de moarte, trimeteți'mi-o mie și mă leg pe onoarea mea de gentilom și de patriot, că înainte de un an sbirul austriac Catargiu, își va fi ispășit crima, de ar fi să ajung până la el târându-mă pe brânci, de ar trebui să înfrunt spânzurătorile și cazematele tiranului austriac!“ Nu mai rămânea decât a învesti raportul cu iscălitura și numărul de ieșire, când iată că intră pe ușă beizadea Alecu, ca de obicei în halat și în papuci, ia de pe masă raportul, îl citește cu luare aminte din cap și până la sfârșit și fără a zice un cuvânt, îl rupe bucățele sub ochii îngroziți ai lui Titi, uimit de atâta îndrăznială. Apoi după o tăcere: „Cum? După ce ai fost atât de prost ca să destăinuești secretele societății tale unui jandarm vii să te mai și lauzi? Dar nu vezi că singurul trădător ești tu, măi gogomane?! Nu mai scri nici rapoarte, nici scrisori particulare. Nu mai da nici semn de viață camarazilor tăi pe care i-ai tradat din grozava ta prostie! In ochii lor ești dezonorat pentru veciî vecilor! Dar ia spune'mi, ce ai tu cu Românii și cu Bucovina? Tu ce ai de împărțit cu ei? Tu ești rus, mai rus decât mine, căci eu sunt fiu de tată străin, pe când tu ești rus, fiu de rus. De s'ar afla

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aicea, ce-ai îndrăznit să uneltești, ai vedea îndată Siberia și nici eu, nici nimene nu te-ar putea scapa". Apoi ducându'l pe Titi în bibliotecă: „Na, iată ce zice legea, să ți-o tălmăcesc: „Orice supus rusesc unelteşte împotriva unui suveran amic și aliat, se judecă și se pedepsește ca uneltitor împotriva țarului și a statului rusesc!" Iți place?"

Vă închipuiți durerea, rușinea și remușcarea bietului copil. El și trădător! El care și-ar fi dat bucuros viața pentru țara lui iubită! Dar el și rus, i se părea ceva mai grozav, mai cu neputință. Camarazilor, nu mai îndrăzni să le scrie de rușinea prostiei ce o făcuse: dar nici de la ei nu primi vreo veste, poate unde'l disprețuiau acuma, ori, fiindcă toate scrisorile sosite la Buzdugana erau date în mâna kneazului sau a domniței, care le dădeau sau nu destinatarului, după socotința lor.

Dar să revenim la prințul Andrei.

Luminarea sa, ducea la Odesa viața cea mai plăcută cu tânăra lui principesă, Olga Pavlovna, născută Marcopulos. Geloși nu erau nici unul nici cealaltă, așa că trăiau în cea mai deplină libertate, fără ca nici un nourel să tulbure seninătatea acestei căsnicii. Prin numele și titlul lui, prințul introdusese pe tânăra principesă în niște sfere închise ale societății odesiene, în care d-ra Marcopulo ar fi pătruns mai anevoie. In schimb frumusețea și farmecul Olgăi Pavlovne, aduceau princiarului ei soț simpatia generală a barbaților. Un cuvânt să fi spus numai, și chiar mai puțin, că slujbele și decorațiile ar fi plouat cu duiumul pe capul lui. Așa se întâmplă întotdeauna în Rusia, când barbatul și nevasta sunt deopotrivă de simpatici. Dar ce avea el nevoie să'și înstrăineze libertatea? In fiecare an se făcea catagrafia casei Adhelfi Marcopulos și fiecare catagrafie adăoga zestrei Olgăi Pavlovne noi milioane, bine dovedite prin bilanțul nou și trecute cu sfințenie, fără *matrapazlâchi* în nouile condici.

Acuma, nu știu: fie că a fost îndemnat de socrul său al cărui bilanț în anul acela fusese cam mai anevoios, fie că luminarea sa se hotărâse să înființeze vreun majorat pe numele iubitului său fiu kneazul Pa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vel Andreievici, fapt este că prințul Andrei scrise lui beizadea Alecu următoarea scrisoare:

„Tată! Implinindu-se 21 de ani dela moartea iubitei mele mame, mă cred dator a'ți scri această scrisoare, căci și eu sunt tată și trebue să mă îngrijesc de viitorul fiului meu.

„Căsătorindu-te cu mama, ai primit 12.000 de galbeni, de a căror venit aveai dreptul să beneficiezi cât trăia ea. Dela moartea ei însă, acești bani erau ai mei și nu aveai nici un drept să te atingi de dânșii, căci întreținerea și educația ce am primit'o, te priveau numai pe d-ta ca tată. Fiind știut că orice capital se îndoiește la fiecare 7 ani prin dobânzile îngrămădite, acele 12.000 au devenit 252000 de galbeni, sau în ruble rusești un milion o sută șase mii de carboave și treizeci și șase de copeici, fără a mai vorbi de dobânda dobânzilor, pe care nu ți'o socotesc. Acum pentru cele 40.000 de ruble pe care mi le-ai făgăduit când m'am însurat, precum și dobânzile lor pe trei ani, las hotărârea la aprecierea conștiinței dumitale. Ești liber să mi le dai sau nu; dar insist asupra zestrei mamei care nu'ți aparține în nici un caz. Știi că atâta timp cât nu eram șef de familie, nu te-am suparat. Astăzi însă că sunt tată, nu mai am dreptul să las a se periclita drepturile mele. Sunt dator să le apăr și m'aș vedea în dureroasa necesitate de a te acționa înaintea tribunalelor. Al tău fiu

(iscălit) Andrei prinț Mavrocosta".

Când citi scrisoarea, beizadea Alecu porunci să'i aducă îndată un pahar de sare amară pe care'l bău tot ca să nu'l apuce damblaua de bucurie. Apoi trimise telegrama următoare:

„Odesa—Prințului Andrei Mavrocosta, născut Marcopulos—Zestrea maicei-tale am pierdut'o în cărți chiar în seara nunței. In schimb îți trimet părinteasca mea afurisenie! Asta'ți va fi singura moștenire dela mine. Te rog dă-mă în judecată ca să te și închid pentru obrăznicie— iscălit Alexandru Mavrocosta".

Bietul Andrei văzu îndată că o făcuse fiartă, mai ales după ce consultă pe un mare avocat. Acesta'i tăl-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

maci că nu este țară în lume în care un tată își poate desmoșteni copilul cu mai mare înlesnire ca în Rosia.

—„Vedeți, vă rog, prințule: La noi legea recunoaște două feluri de proprietăți: acea moștenită, pe care te obligă s'o transmiți urmașilor (rodovaia) și acea câștigată care se chiamă blagopriobretennaia pe care o poți testa oricui. E destul să înstrăinezi a verea moștenită și să cumperi alăturea o alta, ca din rodovaia să devie blagopriobretennaia, fără ca nimeni să'ți poată cere compt cum ți'ai pierdut moștenirea și cu ce bani ai cumparat proprietatea. In specie însă nu suntem în cazul acesta. Prin ce împrejurări și-a pierdut părintele D-tră averea rodovaia, este de notorietate publică, prin urmare numai poate fi făcut răspunzător de zestrea răposatei D-re mame. Cazul însă este mult mai grav și chiar periculos siguranței, luminărei voastre. Legea permite unui părinte, pentru risipă, rele purtări, fapte în contra onoarei și a numelui, injurii grave, imputări calomnioase, sau chiar lipsă de respect împotriva părinților, să se ceară pedepsirea vinovatului, adică punerea lui sub interdicție și închiderea lui într'o monastire spre pocăință, pe timp mai îndelungat sau mai scurt, după gravitatea cazului. Din brulionul scrisorii ce mi-ați aratat'o, nu s'ar putea evita recluziunea într'o monastire pe timp îndelungat pentrucă imputările calomnioase și lipsa de respect sunt dovedite prin însăși scrisoarea D-tră olografă. Bine înțeles că convorbirea avuse loc în limba franceză.

Neavând încotro și de frica monastirei, bietul băiat plecă singur și în grabă la Buzdugana, ca să'l îmbuneze pe *bătrânul*. Bătrânul tocmai se primbla prin cabinet. Andrei se apropiă de dânsul zimbitor, voind să'i sărute mâna...- Mâna aceia însă se încleștă în chica blondă a bietului Andrei, pe când cealaltă îi gâdilea spinarea ca umblăciul. Titi încremenise pe prag; domnița Ruxandra sări ca să'i despartă, dar fu respinsă cu atâta putere că se rostogoli pe o canapea! Apoi alaiul trecu în antret, din antret la scară; iar de acolo prințul Andrei nu mai călcă pe nici o treaptă ci ajunse jos deadreptul. „Afară din casa părintească, nelegiuitule, tună beizadea Alecu! Să nu mai îndrăznești

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932
ROMANIA Biblioteca Universității din Cluj

a'mi mai calca pragul, că te împușc ! Titi ! Ia'l pe frate-tău și'l leapădă ca pe un câine pe hotarul moșiei ! Noroc că trăsura cu care venise Andrei era încă la scară: săriră frații amândoi într'însa și plecară în goană, dar nu spre hotar, ci la casele cele vechi din mijlocul satului !

Titi plângea cu sughițuri, pe când Andrei trântit pe un divan tremura din tot trupul îngăimând mereu sunt ruinat, sunt sarac ! Ce mă fac ?! Apoi cu amărăciune : Norocul tău măi frate ! De acum a ta e și Buzdugana... eu nu mai am nimic pe lume, nimic. Auzi tu ? De ce plângi ca prostul ? Trebue să te bucuri... e în folosul tău !

— O Andrei ! Mă crezi tu oare în stare să mă bucur de nenorocirea ta, ori să mă folosesc de neînțelegerile tale cu tata ? Eu nu vrau să știu de drepturile mamei sau de drepturile tale ! Averea este toată a tatei cu Buzdugana, Manta și Vadul lui Isac, pentru că el le-a câștigat și le-a dăruit mamei. Tata are doi copii, prin urmare e drept ca după dânsul să împărțim frățește. Și așa are să fie ! Ți-o jur pe icoana aceasta din părete, ți-o jur și pe onoarea mea de Mavrocosta ! Oricare ar fi împrejurările, acel din noi doi, care ar primi un singur ban mai mult decât fratele său, pe acela să'l pedepsiască Dumnezeu până în al șaptelea neam ! Vai de mișelul care'și nedreptățește fratele !"

—„ Vorbești ca un copil Titi ! E frumos din partea ta. Îți mulțumesc de dragostea curată ce mi o porți ;—dar când vei avea și tu nevastă și copii vei judeca altfel.

—„Niciodată un Mavrocosta nu'și calcă jurământul nici cuvântul de cinste, răspunse Titi și astăzi m'am legat față de tine în niște împrejurări ce nu se pot uita ! Acum liniștește-te, dragul meu. Rămâi ascuns aicea, căci eu mă duc să lucrez pentru tine. Vei vedea că eu și cu mama vom ști să împăcăm lucrurile. Sunt sigur că tata te va ierta". Și sărutându'și fratele cu multă dragoste, se depărtă.

Cu toate paharele de sare amară ce le lua mereu beizadea Alecu nu'și putea potoli tulburarea și căzu la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pat. Fu nevoie să se aducă un doctor din Iași, care îi dădu niște calmante mai civilizate. După ce'i mai trecu boala, domnița Ruxandra și Titi izbutiră a'l dezvinovăți oarecum pe Andrei, arătând Beizadelei că fiind slab de înger, Andrei se lăsase înrâurit de mediul negustoresc în care trăia de trei ani de zile. Beizadea Alecu, când îi trecea furia și judecà liniștit, fiind om drept și pătrunzător, fu chip să se mijlocească o întrevedere între tată și fiu:

— „Ascultă Andrei, îi spuse el, — pe când vinovatul îi căzuse în genunchi plângând cu hohote, — nu pot crede că din sângele meu s'au putut naște niște simțiri atât de josnice și mișelești! Vreau să cred că te-ai lasat înrâurit de mediul ticălos în care trăești. Cred că vei fi aflat acum netemeinicia pretențiilor tale și că legea îmi permite să te pedepsesc îngrozitor de aspru. Nu o voi face însă, pentrucă în neghioaba ta purtare pare-mi-se că întrezeresc licărirea unei simțiri mai curate. Imi zic că poate fără a'ți da însuți seama, ai resimțit rușinea de a trăi ca un trântor în casa socrului tău".

— „Da tată! Iți jur că așa este! Am vrut să scap de o situație umilitoare!"

— „Atunci trebuia să te destăinuești mie și dragostea mea de tată ar fi găsit leacul. Ai greșit, dar te voi ierta, dacă te vei supune orbește la tot ce'ți voi porunci acuma.

— „Mă supun tată. Mă supun, de ar fi să renunț și la Olga".

— „Bine copile. Cuvântul acesta îmi mângâie multe dureri! Dar nimene nu'ți cere această jertfă. Soția ta nu este vinovată. A fost crescută în niște simțiri josnice și urâte, în fumurile ciocoești și în lăcomia negustorească. Născută și crescută cum a fost, nu putea ieși altfel de cum este. Noroc că e încă destul de tânără; de vei ști să'i fii barbat, o vei putea lesne îndrepta, arătându'i în ce constă adevărata nobleță".

— „Acum iată ce hotărăsc cu tine: Mama ta aici de față, pe care visai s'o despoi de averea ei strămoșească, îți arendează cu jumătate de preț, una din mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şiile sale dela Cahul. Iţi dau chiar acuma un ordin către casa Rodocanache să'ţi numere 40.000 de ruble din cele 60.000 ce le am acolo depe nişte grâu. Sunt banii pe care ţi'i făgăduisem când te-am însurat, însă îi vei lua numai la plecarea ta din Odesa. Iaţi nevasta şi copilul cât mai neîntârziat; aşază-te la Manta fii barbat, fii harnic şi econom, nu te da lenei, nu face lux, nici prostii şi dovedeşte'mi cu fapta că ai în tine sângele şi inima unui adevarat Mavrocosta. Când te voi vedea la casa ta, şeful răspunzător al unei familii şi cu grija unei gospodării întinse, am bună nădejde că'ţi vei reveni în fire !".

Aşa se petrecură lucrurile.

Prinţul Andrei fu odată barbat ! Bătu din picior şi prinţesei Olga, care se făcu de îndată mititică şi supusă înaintea lui, zicându'şi în gând că e bine să încerce vrednicia barbatului, iar dacă va ieşi treabă de brac, să ia pentru totdeauna frânele guvernului, scoţându'i mereu ochii cu neizbânzile lui. Ba energicul Andrei îl făcu pe grec să'i mobilieze şi să'i pregătiaseă casele dela Manta pe nn picior mai luxos decât cele dela Buzdugana; cu trăsuri, telegari, poştalioni, cai de călărie, slugi în frac şi mănuşi albe, subrete cu bonete şi şorţuri drotuite, într'un cuvânt cu un lux ce ararcori se întâlneşte la posesori. Intr'asta se îndeparta puţin de povaţa părintească ; dar odată ce tot luxul acesta îl plătise tata socru, ce avea de-a face acest lux şi cu economia moşiei ? !.

De asta chiar când intra prinţul Andrei cu poştalionii în Galaţi, toată grecărimea din port i se ploconia zicându'i : „Afthendi-mu [1]) şi eklambrotate ; iar în ochii grecilor Gălăţeni, Olga Pavlovna era ceva mai mult şi de cât regina Olga ton Ellinon. „Ma ve„deţi Dumniavostra pentru ţe, i Olga ton Ellinon, „buna copela, nu pot spune, ma era rusa i caimeni [2]) „Ţe si faţi ! Ma i Olimpiada-mas apo ti Manta che „Galaţi, era fata di Adhelfia Marcopulo ! Asta nu esti

1) Afthendi : prinţ domnitor, vodă.
2) Caimeni : sărăcuţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„nimica la Dumniavoastra ? ! Miliunea fraţico ! Miliu-
„nea ! ! ! Oriste ? [3]).

CAP. XIX.

Prefaceri.

De pe la anul 1869 începuse a sufla asupra claselor de sus din Basarabia, vântul distrugător de neam al panslavismului şi al desnaţionalizărei, răsfrângere numai a marei mişcări panslaviste pe care am văzut'o pornind mai de demult, iar astăzi cucerise Moscova, Kievul şi întreaga cugetare ruscască cu guvern, oştire şi împarat.

Nepoţii işlicarilor şi ai giubelaţilor de odinioară, fii acelora pe care i-am cunoscut strâmtoraţi în hainele lor nemţeşti, fumând ţigarete groase cât degetul pentru a se desvaţa da ciubuce, dornici întotdeauna a'şi îmbraca halatul şi papucii calcaţi, răcorindu-se cu dulceţuri şi apă rece şi sorbind nenumaratele ceşculiţi de cafea turcească, nepoţii şi fii boierilor băştinaşi se reîntorceau acuma de prin universităţile ruseşti, îmbracaţi la modă, dar ascunzând carâmbul şi turcatca cizmei sub elegantul pantalon franţuzesc, camaşa de matasă colorată sub gulerul scrobit şi manşete, purtând complecte de ştofă englezească sau redingote negre şi fracuri neînchipuite sub nişte plete de mujic rusesc, şi nişte barbe de vlădică până la brâu! In luna lui cuptor se răcorcau cu batvinià—borşul cu ghiaţă pe care l'am mai descris—şi beau ciai clocotit cu vadra! La ţară se îmbracau *naţional (!)* lăsând cizma să se răsfeţe peste şacşârii largi de catifea neagră ori de cit vargat rusesc, scoţând afară poalele cămăşii de matasă, încinşi cu un brâu caucazian poleit cu aur, îmbrăcând peste umeri vreun caftan albastru şi purtând pe cap o tichie de biber împodobită cu pene de păun. Când îi întâlniai pe cămp calare pe *lineica* sau begunca [1]) lor, parcă erau scoşi de pe o tabachere naţională de lac!

1) Oriste? întrebare: cum ?! Poftiţi ?

2) *Lineica* sau *begunca*: o scândură pe patru roate pe care stai calare şi la care e înhamat un telegar cu nelipsitul cerc în formă de coroană.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Dar ce'i asta, Mitea [1])? întreba câte un tată nedrepins cu așa huzur. Te-ai îmbracat acum de visiteu? Ascunde'ți poalele cămeșei, măi băiete, că doar nu mai ești copil și șade rușine! Apoi, mai lasă-te de fertura asta rusească. Nu vezi că ți s'a făcut barba leoarcă de atâta sudoare? De vrei să te răcorești ia și tu o dulceață cu un pahar de apă, dar nu să'ți oblojești mărunțaele cu un crop! Faci și tu ca tontul, care s'a aruncat în iaz ca să nu'l ude ploaia!

Din pacate nu le erau numai hainele rusești, dar chiar și duhul. Vorbiau rusește cu *niets-s* și *cacs*, ba introduceau această melodioasă consonantă și în limba română pe care o întrebuințau de altfel cât mai rar. De pildă traduceau aidoma rusescul „tocino tak-s" prin chiar așa-s" ori pe „Ni kak niet-s" prin „nici de cum nu's" și își ziceau *ruși de obârșie moldovenească!* Altfel erau tobă de carte, fiind cu toții „pravovezi" adică juriști sau cel puțin technologi. Ca istorie o cunoșteau bine numai pe cea cazon, unde aflau între altele, că neînvinsa armie rusească biruia lumea întreagă, chiar atuncea când mânca câte o trânteală. Dar nu erau străini nici de literatura universală, pe care o cunoșteau toată, parte din traduceri și parte din rezumate. Netăgăduit că francujii, nemții și chiar englejii aveau scriitori de seamă dar știți... ca pentru dânșii. Nu se putea însă alătura un gheine [2]) cu un Pușkin, un Șakișpir [3]) cu un Lermontof, un Poldi co [5]) cu un Dostoiewski! Scrisu-s'a vreodată în vreo limbă un roman ca Război și pace, cu un Cutuzof, un Bagrațion, un Alexandr' Pervii, care ne-a cucerit și pe noi numai prin farmecul frumusețiі sale? Scriitori ca ai noștri n'a mai avut lumea dela începutul ei! Nici Gomer [4]), nici Alkibiad, nici Alexandru Machidon, ca să pomenim și de antici! Doar biblia și evanghelia lui Hristos—și aceasta mai mult în domeniul credinței care începe a cam slăbi. Se simte nevoie de o evanghelie mai nouă, mai proaspătă, o

1) Mitea Dumitru;
2) Gheine: Heine;
3) Șakișpir: Shakespeare.
4) Gomer; Homer.
5) Pol de coc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

evanghelie cu adevărat rusească și după cât se șoptește această carte sfântă ne-o va da marele nostru Tolstoi! Destul de când primim lumina din orient și occident! E vreme acuma ca străvechiul orient și occidentul îmbătrânit să ia lumină dela tânăra și proaspăta noastră aurore boreală!

Și duduile se întorceau luminate gata din Ades [1]). Ce nu mai învățaseră ele acolo! Și gramafica și mafematica și antropologhia, adică istoria universală, — și zoologia—adică istoria naturală—și botanica, hiimia fizica și de toate cele, câte oleacă se înțelege, ca pentru niște femei. Apoi mai mult și mai amănunțit *piano-forte* cu operile lui Glinka și simfoniile lui Winiafski și mazurcilor lui Chopin. Impărtășiau vederile fraților lor în privința literaturilor străine și chiar în muzică descoperiseră că Rosini plagiase aproape întregul „Barbiere di Sevila“ dela cântecele populare malorusienești [2]). Acelea ale cărora mijloace le îngăduiau să între în aristocraticul pension *Miss Struve*, tot din Odesa, ieșiau de acolo adevărate angliciance [3]), atât de bine deprindeau fluieratul limbei lui Schakespeare. Toate însă, fără deosebire de avere, străluceau prin gustul îmbrăcămintei și eleganța manierelor. Ca să nu dau decât o singură pildă:

Varvarul nostru de țăran moldovan, când vra să se îndulcească cu un harbuz [4]), ia cuțitul dela brâu, taie coaja și mănâncă miezul cu cuțitul, umplându-se de zeamă până la coate. Tinerile madmazele, întrebuințează cuțitul numai pentruca să taie feliile, așa că zeama nu le vine decât până aproape de urechi și peste pudră, iar mănușițele rămân uscate. De se satură cumva după al treilea harbuz, trec în odaia de tualetă, se spală frumos, se pudrează și nu se mai cunoaște că au mâncat fructe. Sistemul acesta de a se îndulci cu roadele Domnului, l'or fi luat desigur dela țaranii ruși mai civilizați ca moldovenii, și pe care

1) Ades: Odesa.
2) Malorusienești; rutene
3) Angliciance: englizoaice.
4) Pepene verde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

l'or fi luat și ei privind cum mânâncă unele viețuitoare numai cu rătul, fără mâini, nici cuțit.

In popor era alt cântec:

Se scornise zvonul că împaratul o să ia toate moșiile de sub stăpânirea boerilor ca să le împartă țaranilor moldoveni. „Hăhăi! că ghine le mai face împaratul, grăiau oamenii! Ei de ce s'au rusit? Cine se leapădă de graiul său, de portul și obiceiurile strămoșilor, să'și piardă încaltea și pământ și averi, că doar tot dela dânșii le-au moștenit!

Apoi mai veni ukaz împărătesc să li se ia flăcăii la oaste. Ia de vestea asta n'avură nici o bucurie. Când aflară însă că din toată Basarabia cu negustori, târgoveți de toate breslele și de toate limbele, nu se va lua în anul acesta decât opt sute de inși, își mai potoliră scârba, căci fiecare'și spunea că din atâta flăcăime n'o să dea pacostea tocmai pe flăcăul lui. „Da chiar de o și da! Par'că din câți se duc nu se mai întoarce nimene? Nu ne ia holera, troahna și alte molime mai mult de opt sute de suflete de flăcăi voinici în câteva luni? De atâta numai, nu'i nimica! Numai pământ să ne dea împaratul, că o să fie loc mai mult pentru cei ce rămân!“ Plecară bieții băieți tocmai la Kavkaz [1]), dar nu ajunse nici unul acolo! Pe marea Neagră, corabia care'i ducea fu luată de furtună și toți periră în valuri, așa că în anul acela nu avu parte bietul împarat de ostași moldoveni în armia rusească. Se varsară ceva lacrămi prin sate, se făcu câte un parastas cu colaci și cu colivă pe unele locuri, dar jalea nu fu tocmai mare, — căci de vei scădea pe străini, pe târgoveți și pe cei rămași fără rude, n'aveai ce împărți prin cele trei, patru mii de sate moldovenești!

Ca mângâiere poate pentru această nenorocire, ocârmuirea hotărî să grăbiască punerea în lucrare a legei *nadelului* prin care se da 9 desiatini de pământ de fiecare gospodar, răscumpărându-le statul dela proprietari într'un șir îndelungat de ani.

---

1) Kavkaz: Čaucaz

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dvorianstva Basarabii trimise îndată la Petersburg pe mareşalul ei, kneazul Mihail Cantacuzino, însoţit de Costache Moruzi şi de advocatul Ioan Cristea ca să ceară Imparatului să revie asupra unei legi nedrepte, sau să le uşureze macar întocmirile ei. Se numi o comisiune adhoc sub preşidenţia fratelui Imparatului, marele duce Constantin Nicolaevici, şi se chiemă ca informator pe guvernatorul general al Odesei în a căruia ocol cădea şi Basarabia.

Mareşalul Cantacuzino ceti comisiunei un memoriu prin care dovedea că legea nadelului atât de dreaptă şi de liberală pentru întregul imperiu, era o vădită şi strigătoare nedreptate pentru Basarabia, care se afla în întocmiri cu totul deosebite în ce priveşte dreptul de proprietate. Robia nu a dăinuit niciodată acolo şi nobleţa şi-a cumpărat moşiile prin cumpărături cu bani sunători. Nedrept ar fi să se reia aceste moşii agonisite prin munca şi banii părinţilor noştri.

— „Dar bani, vă dăm şi noi, răspunse ducele, şi bani mai mulţi decât v'au costat moşiile".

— „O vânzare silită, răspunse Ivan Cristea, e totdeauna o nedreptate, Alteţă Imperială. Cumparaţi ţaranilor pământuri dela cei ce or binevoi să le vânză, dar nu siliţi pe nimene".

— „Nu se poate admite aceasta, răspunse ducele, pentrucă n'aţi vra să cedaţi pământurile cu preţuri cinstite, a'ţi cere cât nu fac, ca să nu vi le poată cumpara nimene".

— „Ba în numele dvorianstvei mă pot lega, făcu Costache Moruzi, să dăruim fără nici o plată jumatate din pământul ce ni se cere, Alteţă Imperială. Ne iubim şi noi ţăranii şi le putem face această jertfă. Legea însă în întocmirile ei de astăzi ne sărăceşte. Pământul ni se ia îndată, iar plata ni se face cu ţârâita, de nu putem înţelege nimic din ea. Până după plata ultimei rate nu ştim ce'i al nostru şi ce'i a ţăranilor. Pământul îşi perde valoarea, transacţiile financiare nu mai sunt cu putinţă şi copiii noştri rămân pe drumuri. Oare a'ţi voi, Alteţă Imperială, să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faceţi din ei proletari inteligenţi? Să ferească D-zeu împărăţia de asemenea podoabă!"

Aceste două depe urmă fraze părură a zgudui adânc pe cei de faţă. Atunci gubernatorul general, comitele von Cotzebue, foarte bun strateg, dar cam chinez în altfel de daraveri, voi să împace oarecum capra cu varza. Se sculă dar şi cu un salut respectuos: „Dar aşa nu se poate, Alteţă Imperială? Ca proprietarii să dea gratuit ţăranilor jumătate, adică $4^1/_2$ desiatine de pământ, iar pentru rest să li se plătiască în rate cum zice legea şi în acelaş număr de ani?

— „Vă mulţumesc; excelenţă, zise Moruzi zimbind vă mulţumesc în numele dvorianstvei Basarabene, de marea înlesnire pe care binevoiţi să i-o faceţi. Dar permitiţi'mi o întrebare: Odată că anuitatea stabilită pe desiatină ni se plăteşte în acelaş răstimp de vreme, decе am dărui ţăranilor jumătatea cealaltă, lepădându-ne de valoarea ei?

Zimbetul se făcu general iar mândrul comite se reaşează pe jeţ încâlcindu'şi favoritele. De frică însă de a nu preface tinerii dvoreni Basarabeni în nişte proletari, care să mai fie şi inteligenţi, dar mai ales pentrucă Ţarul hotărâse să se facă toate îngăduielele cu putinţă Basarabenilor, fără ca să se calce legea, se hotărî ca pământul Basarabiei fiind cu mult mai rodnic decât aiurea, capii de familii să primiască în loc de nouă desiatini, numai opt.

Şi astfel doi knezi şi un advocat mare se reîntoarseră în provincia lor cu izbândă mare! Dvorianstva se mulţumi şi cu atât, mai ales că tineretul panslavist începuse a lua un oare-care iz, nu de socialism,—doamne fereşte,—dar de liberalism. Intre ei şi când erau cu uşile închise, unii îndrăzniau să rostiască şi cuvântul de *Canstituţia*! Socialist nu era niciun fiu de boier iar nihilist niciun moldovan, decât prietenul meu personal Zamfir Arbore, care pe atuncea se numia Zamfir Rally. Dar şi pe acela îl scăpă de pedeapsă Costache Moruzi.

Cred că este de folos să descriu aicea amănunţit eliberarea lui Zamfir Arbore din cea mai grozavă din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

temniţele ruseşti, pentru a învedera cititorului că dacă doctorul Brodeschi a putut fi luat din sufrageria lui unde prânzia cu familia, pentru a fi dus tocmai în fundul minelor din Siberia fără judecată, numai sub forma zisă administrativnim poreadcom, un favorit al împaratului poate scoate din fundul cazematelor de sub Neva pe cel mai primejdios criminal, pentru a'l dărui unui prieten, precum i-ai dărui un căţeluş de preţ sau o armă de vânătoare.

Pe când dar Costache Moruzi era la otel, i se anunţă o doamnă din Basarabia, care de cum intră i se aruncă la picioare plângând cu hohote şi zicându'i : „Kneazule, scapă pe Zamfir, singurul meu copil ! “

O ridică îndată se înţelege şi întrebând'o cine este şi în ce primejdie se află copilul ei, îi zise : „Sunt madame Rally ; copilul meu Zamfir era student „la universitate. Se vede că s'o fi înhăitat cu nişte răi de aceia care se zic nighilişti, că l'a luat poliţia „şi l'a închis aicea în cetatea Petro-Pavlovsk ! Dar nu „e vinovat, kneazule ! Iţi jur că nu e vinovat copilul ! „N'a împlinit nici 20 de ani? Ce rău ar fi putut să facă o minte de copil ? ! “.

— „Dacă'i aşa, aşteaptă-mă aici cucoană şi ai puţină răbdare de voi întârzia. Iţi făgăduiesc să fac tot ce'mi va sta în putinţă pentruca să'ţi readuc băiatul; chiar acum plec“. „Se sui în caretă şi se duse deadreptul la comtele Petru Şuvalof cu care era bun prieten. Acesta era şeful jandarmilor şi a secţiei a 3-a de poliţie Era atât de puternic în Rusia, că după cum am mai spus, era supranumit Petru III-lea.

De cum intră pe uşă îi zise : „Conte am venit „să'ţi cer şi eu o graţie“.

— „Insfârşit, sări contele apucându'i cu bucurie amândouă mâinele ! Bine că a sunat şi ceasul acesta ! Spune'mi repede ce doreşti şi precum spun franţuzii, îţi jur pe onoarea mea de Şuvalof că dacă'i cu putinţă, e lucru făcut, iar de nu se poate, se va face“.

— „Nu te lega aşa de tare conte ! “

— „Ba mă simt şi legat şi nu am decât un sin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gur cuvânt. De altfel nu duc grijă, D-ta nu poți cere lucruri nedrepte".

— „Atunci... liberează îndată pe tânărul Zamfir Rally din Basarabia, pe care'l ții închis în cetate".

— „Zamfir Rally, sări comtele speriat? Cel mai primejdios și înfocat revoluționar ? ".

— „Un copil de 19 ani d-le comte ! De așa grozăvenie să se cutremure Rosia ? Nu mai sta la gânduri conte. Dămi'l iute, că'l așteaptă măsa ca să'l tragă de urechie, iar eu îl iau pe chezășia mea. Am parola contelui Șuvalof și D-ta conte ai parola prințului Moruzi ! "

— „Atunci nu mat am ce zice și ți'l dau chiar acuma, făcu Șuvalof așezându-se la biurou și poftindu'l pe Moruzi pe un fotoliu alăturea ; apoi sunând clopoțelul zise ofițerului de jandarmi care se și ivi în prag : „Ia o troică și goană pânăla cazematele dela Petro-Pavlosk. Iată ordinul de liberare al făptuitorului politic Zamfir Rally din Basarabia, zis și Arbore. Ai 45 de minute ca să fii cu dânsul în cabinetul acesta. Pleacă !

Și în adevăr nici nu trecuse timpul hotărât că spaima poliției rusești își făcu intrarea. Dar în ce hal, Doamne sfinte! Mic, slab, pipernicit, cu părul blond acoperindu'i obrajii și cu desăvârșire îndobitocit. „De așa lucru strașnic le era groază oamenilor D-tale, d-le comte, întrebă Moruzi ? Il iau cu atât mai puțină grijă sub chezășia mea, căci în halul în care l'au adus, nu cred să mai aibă zile multe.

Il luă dar de subsiori, îl băgă în caretă și după ce porniră vru să'i facă o dojană zdravănă, dar biata jertfă nici nu'l auzia. Era într'o atonie desăvârșită. „Rally! Zamfir Rally, îi zbieră la urechie bietul Moruzi speriat! Știi unde te duc acuma, îl întrebă scuturându'l cu putere ? La mama, te duc la mama !"

— „A ! făcu bietul băiat. Mama ? Moldovenește ?.. Aud moldovonește !.. Unde sunt?.. Undc'i mama ? „Iată că am ajuns la Mama și luându'l iar de subsiori : coboară din trăsură urcăte pe scările acestea și vei vedea pe mama.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vă închipuiți, dragi cititori, ce fu întâlnirea dintre mamă și fiu! Cât a trăit Moruzi, nu a putut'o povesti cu genele uscate. Atât pot spune, că abia reîntremat, tânărul revoluționar trecu granița pe ascuns, fără a se mai gândi în ce încurcătură de onoare îl lăsa pe nobilul său chezeș. Dar nici Moruzi, nici Mavrocosta nu erau oameni care să se căiască vreodată de binele pe care'l făceau, chiar atuncea când se puneau de bună voie în gura tunului!

Dacă Dvorianstva rămăsese oarecum mulțumită de izbânda delegaților ei la Petesburg, nu tot așa era cu țaranii. Spuneau că împaratul li dăduse tot pământul Basarabiei și că boerii îi amăgiră și pe dânșii și pe împarat. Asemenea vorbe le luau mai mult din gura străinilor și a târgoveților care nu aveau dreptul la nici o falcie. Ei însă ziceau că opt disiatine de pământ ar fi deajuns ele de cap de gospodar; dar când li se vor ridica copii, tot din acele opt disiatine să se hrănească și ei? Cu vremea or ajunge să nu mai aibă nici opt prăjini!

„Sst! Tăceți bre, li spuneau ispravnicii și ingi-„nerii hotarnici ca să'i liniștească și să isprăviască da-„ravera mai iute și fără bucluc! Luați acum cât vi „se dă și nu mai faceți gură, că vă ajunge deocam-„dată. Bine că s'o făcut dâră prin barbă! E aproape „de mintea omului că împaratul care s'o gândit la voi „cu bunătate, dăruindu-vă ce n'ați gândit, n'o să lese „nici pe copiii voștri, la vreme, să moară de foame. „Au boerii, slava Domnului, destul pământ să le tot „împărțească la neam din neamul vostru și tot să le „rămâe!".

Așa le grăiau ispravnicii, stanovoii [1]) și inginerii hotarnici, pravovezi, sau tehnologi cu toții, ieșiți proaspeți din universitățile rusești!

Deodată, toată oștirea Basarabiei primi poruncă să se așeze în lagăr sub zidurile Benderului, unde avea să fie trecută în revistă de către însuși M. S. Țarul! Suveranul va locui trei zile chiar înlăuntrul ce-

---

Stanovoi; suprefect.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăţei unde vor fi găzduiţi şi misiunea turcească, trimisă să'l salute din partea Sultanului Abdul Aziz, şi ministrul de externe Costaforu, din partea Prinţului Carol I-i a României.

Costache Moruzi să nu stea binişor pe saltea în cabinetul lui dela Dănuţeni ? ! Nu! Să arăte numai de cât Ţarului, frumoasa şi mândra ţărănime Moldovană, iar această ţărănime să aibă bucuria să'şi vadă mândrul împarat !

—„Astâmpără-te Costache dragă, îl sfătuia Beizadea Alecu. Nu'i bine ce vrei tu să faci. Lasă'i pe-ai noştri în umbră. Vorba lor ; nici pe dracul să nu'l vezi, nici cruce să nu'ţi faci ! Ştiu că ai să înjghebi o serbare măreaţă şi strălucită. Nu mă îndoesc că Ţarul va rămânea încântat! Mi-e teamă însă că panslaviştii lui să nu ne întoarcă bucuria în scârbă !“'

—„Aşaa ! Ce mai vorbă ! Apoi tocmai vreau să'l câştig pe Ţar de pavăză împotriva Panslavizmului. Incredinţându-se de trăinicia, puterea de viaţă, de credinţă neclintită a poporului nostru, îşi va face un punct de onoare a'l pastra aşa cum l'a primit dela tatăl şi dela unchiul său Alexandru I. O să vezi Alecule că vom dobândi visul întregei mele vieţi, pentru această nenorocită provincie, adică : şcoli şi universitate în limba ei, o largă autonomie şi poate chiar polcuri moldoveneşti !“.

—„Să te audă Dumnezeu, ofta Cc. Alecu ! Numai să nu perdem şi ce mai avem, adică: limba prin biserici“!

Incepu a curge la Bender ţărănimea cu miile ! Răzăşi, răzăşiţe, mazili, coborâtorii arcaşilor lui Lăpuşneanu şi Ştefan Vodă, în mândrile lor porturi !

„Quelle belle race que la votre [1]). Prince Moruzi“ făcu Alexandru al II-lea în limba franceză, pe când se plimba dinnăuntrul horei ce se încinsese în cinstea lui ! „Quel magnifique peuple [2]) !“ Apoi oprindu-se înnaintea unei mândreţe de flăcău, înnalt, voinic, spă-

1) Ce frumos neam este a D-tale Principe Moruzi.

2) Ce măreţ popor !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tos dar cu mijlocul tras ca prin inel, cu ochii mari, focoşi, cu faţa ca bujorul şi cu pletele negre căzându'i pe umere, împaratul voi să intre în vorbă cu el. „Niznai po Ruski înalţate împarate", făcu viteazul, privindu'l ţintă în ochi cu mândrie! Imparatul se încruntă puţin, dar nu'şi perdu răbdarea. Făcu vreo alte câteva încercări la fel şi primi acelaşi răspuns. Cum? strigă el suparat, nimene din voi nu ştie rusește?

Se desprinse un mazil din mahalalele Kişinăului şi i se puse în faţă.

—„Să le spui oamenilor, zise împaratul răstit, că „vrau să înveţe toţi negreşit rusește. Am să vă trimit „dascali. Limba rusească, este limba mea. Cine n'o „ştie nu mă poate nici cunoaşte, nici iubi şi nici eu „pe dânsul".

Vezi Costache ce-ai făcut, şopti Beizadea Alecu? De acum să ne aţinem cu toţii la mare bucurie!

Las, c'o să'i treacă, făcu Moruzi. O să dregem borşul.

Lă'i drege tu, cumnate; dar mi-i c'o să'l mâncăm de acuma cu pâine neagră de secară, în dorul mămăligei!

După plecarea împaratului, cumnaţii amândoi se înnapoiară la moşiile lor.

Intr'o zi când Beizadea Alecu împreună cu nevastă-sa, venise să'şi vadă cumnaţii la Dănuţeni, se porni o ploae de vară, caldă, maşcată şi deasă de părea o adevarată ruptură de nori! Cu toate că nu erau decât ceasurile două d. a. se făcuse aproape întuneric. Fulgerii brazdau necontenit cerul, luminând din clipă în clipă, în fel de fel de chipuri şi feţe, nourii groşi, vineţi, fumurii şi arămii câteodată, şi atât de joşi, în cât păreau că luneca pe coama acoperemântului de şindrilă, zguduit de bubuitul tunetelor, care se perindau întruna. Aleea de trandafiri care despărţia grădina în două, dela poartă şi până la scară, era numai o apă! Dar nu ţinu mult. Veniţi dinspre Moldova, nourii treceau iute peste casă şi grădină, împinşi de vânt înspre câmpia dela deal şi pădurea depărtată, tot mai subţiri, mai luminoşi şi rotogolindu-se prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

văzduh ca fumul! Până ce străbătură razele de soare prefăcând iarba pajiștelor și frunzele umede de pe copacii parcului, într'un strălucitor și uriaș smaragd! Picăturile de ploae tot mai rare, ridicau stropi nenumărați pe luciul apei din băltoaicele adunate. Apoi încetară și ele: cerul se limpezi; soarele apăru din nou în slavă proaspătă, aruncând milioane de briliante și rubine, pe florile grădinei!... In departare, —cu uu capăt pe podgoriile Iașului și celalalt, dincolo de pădurea Buzduganei — se ridică falnic, un măreț curcubeu!

In tot timpul furtunei, întreaga familie șezuse pe una din cele patru laturi ale galeriei care înconjoară casa, adăpostită de zidul ei, de largul streșin și de vița sălbatică amestecată cu stânjâniță acățătoare. Pe când se răcoreau mai bine de arșița de peste zi, în mirosul florilor, a ierbei și a frunzelor ude încă de ploaie, văzură ieșând de sub o aleie umbroasă a parcului.... pe cine ?.... Pe Cucoana Profirița Keșcu și pe Duduia Natalia, încotoșmanate în șaluri; iar în urma lor, trei țărani purtau în brațe: pe Mimi, pe Marieta și pe mica Bebe, încotoșmanați și ei de nu li se vedeau decât ochișorii.... dar râsul argintiu li se auzise de departe!

„Ce'i asta ?!“ „Ce-ați pățit“, strigară cumnații amândoi speriați, și băgându-se în glod până la glezne ca să le iasă mai iute înainte! Unul o ridică pe Cc. Profirița de subsuori, celalalt o înșfăcă pe Duduia în brațe și amândoi alergară să le puie la uscat pe galerie.

„Ce să fie ?!“ spunea Cc. Profirița râzând cu poftă. „Venim de la Stânca. La Sculeni am luat cai de poștă. In timpul ploaei, vezitii ruși au rătăcit drumul, și aici nu departe de poartă, ne-am înglodat într'o râpă mocirloasă. Văzând că în loc să ne scoată, vezeteii ruși ne înfundau și mai rău, am strigat niște oameni care veneau dela câmp, i-am încarcat frumos cu cei trei mai mici din moștenitorii mei, iar eu mi-am luat Duduia de mână și iată-mă! Iaca toată pațania“.

Lucru de nimic după capul D-tale Cumnată, făcu Moruzi! Știi că puteați să pieriți cu toții? Ticăloșii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de vizitii v'au vârât tocmai în râpa de la gura Băileștilor, care, deși totdeauna uscată, cu o ploaie repede ca asta, se preface în puhoi și înecă regulat jumătate din grădinele satului! Bine, eu vă știam în Elveția. De ce nu mi-ați scris saracul de mine să vă fi trimis poștalionii la Sculeni ?!

Până primiai scrisorea și trimiteai poștalionii, iată că am venit cu poșta Imparatului mai iute, scapați din groaznică primejdie, buni, teferi, sănătoși deși cam uzi, nu'i vorbă!

Aide ! Duceți-vă degrabă de vă uscați. Eu merg să vă pescuiesc trăsura și bulendrele de nu le vor fi luat apa ; apoi către un vataf : Neculai ! Ia degrabă frânghii, tânjale, doi drugi, două perechi de boi, argații, grădinarii și surugii și alergați cu toții, aici aproape la gura Băileștilor. Mă veți găsi acolo.

Când se dezbrăcă Cc. Profirița, surorile ei văzură cu durere că slăbise foarte mult și avea pete roșii pe umerii obrajilor. Pe cât înainte era încredințată că ar fi oftigoasă, acum răspingea cu înverșunare gândul acesta. Spunea că climele calde o fac să slăbească, că numai frigul îi prieste, și că se simțește mai sănătoasă și mai voinică decât oricând. Adevărul era că nu'și făcea nici o iluzie și că venea să se jertfească copiilor ei, pe care nu voia să'i lese să se înstrăineze.

Vara aceea, și până la culesul viilor, fu o adevărată sărbătoare și la Dănuțeni și la Buzdugana. Copii zglobii umpleau amândouă casele cu veselia și râsâtele lor! Ce mai partide de Crochet pe aleia cea mare de trandafiri ! Ce mai preumblări pe câmp, fie pe jos, calare sau cu trăsurile! Până și o representație teatrală dată de copii de ziua onomastică a mamei lor, în fundul unei păduri de stejar, întrun teatru a căror pereți și până și cortina — care se desfăcea în două — erau numai din frunzări, împodobiți cu snopi de grâu și ghirlande de flori de câmp. Trecu însă și timpul acesta de fericire, lăsând în inimele celora ce mai trăiesc și astăzi, o scumpă și duioasă amintire. Cc. Profirița plecă la Odessa, luând cu dânsa veselia și fericirea a două case boierești!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar să vedem acum, ce viață duceau la Manta, Prințul Andrei și Principesa Olga Pavlovna. D-nii luase obiceiul să înmulțească, în fiecare an, neamul Mavrocosta cu câte un mic Marcopulo. Dacă micul Pavluşa seamănă cu tatăl său, micuța Maria aducea mult cu bunicul ei Kir Panaiti, iar micul Aliuşa sau Alecu, nu semănă deocamdată decât cu un boțișor de carne. Venise și M-elle Wanda ca să cultive chiar din fașe sentimentele și spiritul copiilor, după calapodul ce'l întrebuințase și cu mamița lor.

In agricultură însă, Prințul Andrei, nu era tot așa de rodnic. Nu ara prea adânc, ca să are mai mult. Fiind vecinic învitați la Galați, nici nu semăna tocmai la vreme. Tot din pricina asta, punea la secere după ce se scuturaseră grăunțele din spic, de nu scotea nici plata secerei. Dar ce are face! Trăgea o boronitură cu rariță prin mirişte și ar fi secerat de sigur la anul, de nu dădea peste o iarnă goală și peste un an secetos. Apoi avu parte de o serie de ani răi așa că vestitul capital de exploatație — 40000 de carboave — se topise tot tot și nu plătise un ban din cele trei câștiuri ce le datora D-ței Ruxandei, care dealtfel, nici nu'i pomenea de dânsele.

Toată nădejdea ar fi fost la lada cu bani a casei Adhelfi-Marcopulo de or fi mai fost. Dar frații lui Kir Panaitti nu încuviințaseră căsătoria princiară a nepoatei lor pe care o meniseră contelui Aristidi, ca împreună cu dânsul să croiască un alt rând de Adhelfi Marcopulo di Marco Polo. Așa că trimiseră „formos zuvaericalia pentru nunta di Olimpiada", dar la sfârșitul anului stricaseră tovărășia cu Panait.

Acela, de și era de obârșie shiotică, fiind mai țâfnos decât un Eptanisiot [1]), își trimise în scris frații sto Dhiavolo [2]), care se grăbiră și ei să'l trimeată is ton calon [3])! Kir Panaitti își urmă afacerile înainte cu mai mare îndrăzneală sub firma: Marea casă de ex-

---

1) Eptanisiot: locuitor din cele șapte insule foaste sub stăpânirea Engleză și unde și hamalii sunt cavaleri, de nu chiar conți.

2) Sto diavolo—la dracu.

3) Is ton Calon—la bine. Efenism ce însoamnă cam: du-te învârtit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

port din Marea Meagră, Panait Marcopulo și Fiica, Capital nominal 30.000.000 ruble! Afacerile lui erau însă atât de întinse că nu ar fi putut distrage nici cinci copeici din capitalul nominal și nici efectiv. Abea de'și putea îngădui neaparatele avgolemono și brizola, lăsându-se și de cataif!

Chiar în împrejurări fericite e bine ca între barbat și femee să fie cineva mai în vârstă. care să tocească asperitățile de caracter și să împace prin ceva oțet, micele neînțelegeri ce se pot ivi între soți. De aceia o și lasat Dumnezeu pe soacre. Fiind însă că pe adevarata soacră o rechiemase el de mult întru împărăția cerească, o trimisese să vede pe M-lle Wanda, ca s'o înlocuiască. Și ce bine o mai înlocuia Doamne! De se văita bietul soț că nu are de unde îndeplini vreo toană de-a Principesei Olga, baba ofta din baierile inimei spunând: „Sermana mea copilă! Acestea sunt oare visurile pe care le făuream pentru tine?! Tu, o zina mea regală, să te aliez cu un simplu prinț ca să trăești în sarăcie, mai rău ca o burgheză! Dar cu frumusețea ta divină, educația perfectă ce ți-am dat'o, sentimentele tale nobile și inima-ți de aur, abia ai fi fost la locul tău pe un tron Impărătesc! Tu pe care cel mai măreț Palat te-ar fi adăpostit cu drag, să trăești într'o cocioabă, nici macar de marmoră și scumpii tăi copilași să se tăvălească goi și desculți în bataia soarelui, pe vrafurile de nisip din mijlocul curții!!“.

Da bine M-lle Wanda, răspundea Andrei, nu D-ta îi trimiți să se joace dezbracați în nisipul din curte de s'au înegrit ca dracii? Pretinzi că e cel mai igienic și mai nou sistem Englezesc! Ori poate n'au ce purta? Slava Domnului că numai lor nu le lipsește nimica și nici Olgăi, nici D-tale! Vă aduc pește de mare, vânaturi și vinuri străine de la Suré din Galați. Vă primbl cât pot, și aș face și mai mult saracul de mine ca să fiți mulțumite. Nu mă vedeți cât muncesc? Ce sunt eu devină că anii sunt răi și nu scot nimica de pe munca câmpului? Socoți că nu mă doare să lăs cea mai mică dorință a nevestei mele neândeplinită? Dar dacă nu'i, de unde să fac?!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Dovadă de nepriceperea D-tale Prințule! Un om cu numele D-tale și cu creșterea elegantă și distinsă ce ai primit'o, nu trebuia să se înjosească să 'l facă pe posesorul! Agricultura nu'i de D ta și nu pricepi nimica la dânsa. De te afli astăzi în lipsă, vina este a D-tale pentrucă nu ai vrut să'ți asculți tovarășa vieții! Ba ai avut curajul s'o brutalizezi sărăcuța, ca să ne bagi în satul acesta! Cu un milion o sută și opt mii de carboave, aveai de unde cumpara în Rosia și zece sate ca Mauta, să trăești într'un oras mare și ca un adevarat Prinț, nu ca un ordinar vataf de câmp: Și toate acestea, pentruca să îmbogățești pe fiul Domniței Ruxandra, care nu'ți e nici mamă! Ești frate admirabil și mărinimos Prințule, dar soț și părinte vitreg"!

„Dar ce? făcea Andrei? Cu ce l'am îmbogățit mă rog? Stau pe moșia lor și nu li'am plătit până acum nici un ban. Ai văzut oare că mi s'a cerut ceva? Sunt om cinstit și am să le plătesc până la cel din urmă ban, că doar seria de ani răi n'o să ție cât lumea! Asemenea și D-tale M-elle o să'ți plătesc tot ce'ți datorez, fii fără grijă!"

„Eu nu'ți cer nimica pentru mine. Economiile unei vieți întregi de muncă le-am încredințat onoarei D-tale Prințule și nu duc nici o grijă. Știu că ai să mi le dai câud te vei înlesni, ca să le plasez mai avantajos. Mie, un pat de scânduri și o bucată de pâine neagră mi-ajung, odată că'i împărtășesc cu scumpa mea Olguță și dragii ei copilași, care după mine vor moșteni puținul ce'l voi fi strâns păn'atuncea. Spuneam numai că îngerul acesta de blândețâ și de frumusețâ nu merită să fie atât de crud amăgit!!".

Ba voi m'ați amăgit cu toții, tună deodată Andrei înfuriat! Unde sunt acele cinci milioane de ruble care după condicele lui Marcopulo trebue să fie astăzi cinsprezece milioane?! Unde'i măcar dobinda lor sau chiar jumătate, ca să ies din încurcătură și să cumpăr majoratul lui Pavluaș?!

Unde sunt moștenirile unchilor de la Londra, Marsilia și dracu mai știe unde?".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Dragă Andrei, făcu Olga Pavlovna cu blândeţe şi ridicând ochii săi mari spre tavan cu resemnarea martirului, nu te supara pe iubita mea Wanda. Ştii foarte bine că unchii mei m'au desmoştenit pentru că te-am luat pe tine. Şi poate că au avut dreptate. De'l luam pe vărul meu contele Aristide, aşi fi fost de sigur mai fericită şi tot aşa şi tu dacă te însurai cu frumoasa Principesă de neam armenesc! Cât despre zestrea mea şi averea Tatii, ele aparţin copiilor noştri şi datoria mea de mamă mă sileşte a mă da schingiuită, bătută şi tăiată în bucăţi înainte de a te lasa să te atingi de ele. Fă ce vrei cu mine, insultă-mă ca odineoară, brutalizează-mă cum ai făcut la Odessa bătându'mi din picior, dar asta nu o vei capata niciodată dela mine "!

Astfel de certuri se întâmplau de mai multe ori pe lună, iar în timp de linişte Wanda şi dulcea martiră îl încredinţau încetul cu încetul că viaţa de ţară nu este pentru dânsul ; că e pacat să închidă sub oboroc atâta lumină şi deşteptăciune; că locul lui ar fi în diplomaţie!

De-ar voi numai să asculte, Olga Pavlovna s'ar însărcina să'i găsească un loc de ataşat supranumerar la vreo ambasadă şi în doi, trei ani să'l facă să ajungă departe!

Pentru ajungerea unui astfel de scop sigur că s'ar atinge de o parte din dobânzile zestrei ; dar pentru agricultură, n'are D-neii parale. Când veni vremea câştiului Andrei se duse singur la Buzdugana şi negăsind pe tatăl său, se rugă de Domniţa să'l mai păsuiască şi anul acesta, care fusese mai rău şi de cât anul trecut. „Ştiu dragul meu, făcu buna femeie. Tu nu numai că nu'mi datorezi nimica, dar îţi dau moşia înainte, fără nici o plată până la vrâstnicia lui Titi. Nu te deznădăjdui copile. Aşa este agricultura. După ani răi, vin şi ani buni, care ne despăgubesc cu prisosinţă. Voi stărui pe lângă tatăl tău să te ajute şi el cu ceva parale. Nu te aştepta însă la mare lucru, că anul a fost prost şi la noi, aşa că suntem foarte strâmtoraţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe când vorbea Domnița, Andrei primi telegramă prin ștafetă din Sculeni. Era dela Cahul și în cuprinsul următor: „pleacă îndată Odesa — Intâmplat Tatei groaznică nenorocire—Olga". El arătă telegrama domniței și plecă chiar în seara aceia, rămânând să se reîntoarcă după ce va cunoaște în ce constă nenorocirea. La Kișinău trase deadreptul la gară, fără să se întâlnească cu tatăl său, care era acolo. In vagon, cumpără ziarele și ceti în Odeskii Vestnic, cu litera de un cot: *Marea casă de export Marcopulo și Fiică a încetat plățile; astăzi a depus bilanțul, declarându-se în stare de faliment!* Când sosi la socru-său, îl găsi trântit pe o canapea, cu părul vâlvoi și bocindu-se: „Oh Alimonon, Alimonon! Andronachi mu! Fos-mu! M'a afanisit'o i fratelli-mu! Ehasa ta penda[1]) Sintemo Molfuzi!!".

„Mă rog socrule, îl întrebă Andrei cu sânge rece dacă lichidăm tot ce este a D-tale și a Olguței putem plăti toate datoriile, până la un ban?"

„Neske Andronachi-mu. Platimo tot. Ba dacă vindi casa asta si villa dela Lanzeroni[2]) ramune ținți zeți mila rublia si pote si mai multo".

„Atunci las că'i bine. Vindem tot și plecăm la Cospoli. Eu intru în slujbă la ambasada noastră de acolo, și D-tale îți găsim vreun loc la o bancă".

„Ma noi, i caimeni, cu țe ramuni?.

Cu cinstea socrule, răspunse Andrei zâmbind cu curaj!

Formos, formos Andronache. Ma cu ținste... si fați cheto Pilafi? Pilafi di ținsti n'am văzuto!

„Pilaful se face cu muncă socrule și slava Domnului, nu suntem ologi sau orbi, nici D-ta nici eu!"

„Aferim Andronache mu! Să trăesti Dimiata! Ești un Polikari! Ai dato la mini corazi! Iasa ca fați o Panaioti alta miliunia, daca dei Dumniazeo la Dumnialui zilia!".

Până în primăvară toți creditorii erau plătiți fără nici un scăzământ, palatul dela Odessa și villa de la Langeron găsiseră mușterii buni, care dădură preț

1) Ehasa ta panda—le-am perdut pe toate.
2) Lanogern, unde sunt băile de mare și vilele de vară, lângă oraș.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mare pe ele; cai de călărie, trăsurile, postalionii, uneltele și vitele precum și parte din mobilele de la Manta fură vândute pe jumatate de preț; familia se așeză într'o frumoasă căsuță din cartierul european —Pera—de unde te bucurai de una din cele mai frumoase priveliști pe Bosfor și Cornul de Aur, iar pentru a aștepta un viitor mai frumos, socrul și ginerile aveau înaintea lor cam vreo sută de mii de carboave și poate mai mult.

Numai atunci se putu vedea în toată deplinătatea ei vrednicia Principesei Olga Pavlovna! Nici nu trecură trei ani, că era podoaba balurilor tuturor ambasadelor; cea mai frumoasă, cea mai elegantă, și cea mai fină și deșteaptă din toate diplomatele. Bijuterii avea de peste o sută de mii de lei de la socru și de la toți unchii ei, dăruite cu prilejul nunței sale. Tatăl său, prin înrâurirea ei, era acum directorul băncei Otomane cu leafă mare. Andrei, prin meritele sale trecuse examenul diplomatic la Petesburg și era de acum atașat efectiv la ambasada rusească din Constantinopoli, iar după alți trei ani, căpata un post într'o comisiune internațională în Africa unde reprezenta imperiul rusesc cu leafa de 75.000 de lei pe an și un an gratificație la fiecare cinci ani! Aceste toate, nu o împedecară pe Principesă, să'și înmulțească familia cu alte două vlăstare care nu mai semanau nici a Moldoveni, nici a Greci, ci a „Rusi cat aflo [1])“, cum spunea Kir Panait. Ce mai poate vernopodanstva și patriotismul!.

CAP. XX.

Suferințele lui Titi.

Am aratat cu ce idei se întorsese Titi din Paris, în iarna anului 1869-70. Pentru ca să'și dea cititorul seamă de starea lui sufletească și de suferințele morale prin care a trecut, până să se hotărască a'și calca pe inimă, părăsind casa părintească, cu toate dra-

1) Rusi cat-aflo ruși adevarați.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gostele sale cele mai sfinte, suntem siliți a ne reîntoarce iar către anul acela. Tot atuncea se puseseră în practică alte trei reforme în Basarabia: Reforma judiciară, alta administrativă, adică instituirea Zemstvou-lui și scoaterea din biserică a cărților moldovenești.

Prin reforma judiciară, se înființaseră atâtea judecătorii de pace într'un județ, câte ocoale administrative erau. Judecătorii aceia erau aleși de către adunarea județiană, despre care vom vorbi mai la vale, dintre pravovezi, [1]) dar și din cei fără nici un studiu juridic, dacă întruneau unanimitatea voturilor.

De țin bine minte, aceștia judecau până la suma de trei sute de ruble și numai în prima instanță.

Iar în a doua, care era și ultimă instanță, judeca la reședința județului Siezdul, sau adunarea judecătorilor de pace, alcătuit din toți judecătorii de ocoale din județ, revizuind, schimbând, anulând sau întărind sentințele date de către unul din colegii lor, care'și aștepta liniștit să'i vie rândul de a revizui, schimba, anula sau întări sentințele date de colegii lui. In amândouă instanțele, interogatoriile se luau în rușește prin mijlocul unui talmaci jurat, iar hotărârile se redactau și se rosteau tot pe rușește, de către judecător și secretarul lui. Bine înțeles că în asemenea întocmiri, oricine știa ceti și vorbi rușește, chiar de nu știa scri, dacă putea întruni unanimitatea de voturi, era ales Miravoi Sudia [2]), sau Mirăuță sfredeiac, dupăcum îi porecliseră îndată țăranii. Și cine putea fi ales mai cu ușurință, decât un proprietar de moșie, numai să fi fost Dvorianin? [3]) Apoi, fiindcă într'un ocol erau numai sate și cel mult un orășel, în care abie încăpea Stanovoiul, (adică suprefectul) cu oamenii lui, judecătoria se așaza la 20—40 de verste mai departe, chiar pe moșia și în casa judecătorului, care mai primea pentru asta și chirie de la județ. Dealtfel împricinatului îi venea destul de bine: că dacă de la satul lui, nu făcea decât 60—70 de vârste până la Sta-

2) Judecătorii de pace: Mirovii Sudii.
1) Pravovezi: juriști.
3) Sobroina: Adunarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

novoi, ca să'şi scoată vreo dovadă, nu mai avea de calcat decât 20, mult 40, ca să'şi lege iapa de gardu lui Mirăuţâ. Si nu toată lumea şade aşa de departe. Se nimereau sate aşezate tocmai între Stanovoi şi Mirăuţâ. Acelea huzureau de bine. Să te tot judici toată ziua de drag să mai asuzi cea iapă! De la Mirăuţâ ştiai bine că te întorceai acasă cu dreptatea şi hârtia în sân, de nu se întâmpla să te mai amâe Mirăuţă de vreo patru cinci ori, numai de dragul a te vedea mai des pe la dânsul. Să mai întâmpla că potrivnicul tău venea cu un plocon mai gras şi capăta el dreptatea. Atunci şi mai lesne: mai făceai vr'un drum ceva mai lunguţ până la *Siezdul* unde se adună Mirăuţii şi nu mai aveai nici o grijă; că corb la corb nu scoate ochii niciodată. Aşa că te întorceai plată la vatră, tuns, ras şi lăut ca de Paşti!

In oraşe nu era aşa! Mirovii Sudii erau Pravovezi cu toţii. Feciori de popă trecuţi prin *Univiersitnet* ca oaea prin ciulini; oameni învăţaţi straşnic, cu idei umanitare, socialiste şi cum îi mai frumos! Şi drepţi, lucru mare frate! De se obrăznicia vreo mojică de slugă şă'şi cinstească stăpânul cu un retevei de corn după ceafă, o osândea fără nici o milă la trei carboave straf! Şi era şi drept, că nu lovise sluga pe stăpân, ci reteveiul de corn; iar lucru neînsufleţit, pepedeapsă nu are. Când însă mâna stăpânului se încălcea în chica slugoiului obraznic, nu plătea nici un straf; cel mult de se pedepsea la maximul de închisoare. Şi asta, tot cu dreptate era: că stăpânul în loc de a întrebuinţa lucru neînsufleţit, bătuse şi chicuise pe mojic din tot sufletul lui şi cu toată palma, lucru aspru pedepsit în Rosia, unde bataia este oprită cu străşnicie. De asta ori din altă pricină, fapt este că judecăţile erau de zece ori mai numeroase întrun singur oraş, decât în toate satele şi orăşelele unui întreg judeţ. Ştiţi D-voastră, când le are omul toate la îndemână, îi mai vine şi a zburda! Să mai arăt câtă bucurie Mirovii Sudii aduceau ţăranilor şi târgoveţilor, cred că nu'i nevoe. Destul că era şi acesta un mijloc de a face să pătrundă mai adâncă frumoasa limbă ru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sească în toate păturile. Şi cred că aşa s'o fi şi întâmplat. Pot încredința chiar eu, că nu a fost nici un împricinat care să nu auză limba rusească ; dar dacă o fi şi priceput'o, de asta întrebați pe alții, căci eu nu răspund.

Să trecem acum la instituirea Zemstvului.

Era un fel de parlament sau *Self government*, sau după cum se pronunța mai adesa, de către tinerii universitari : Zielif gâviârnâmient, iar rusește i se zicea Zemstvo.

Tot în două ipostase şi Zemstvo, ca şi reforma judiciară, măcar că nu avea de revizuit hotărâri, unde nu avea nici de judecat. Erau însă câte un parlament în fiecare județ şi altul provincial, tocmai la Kişnău. In cel de județ se trimeteau deputați, aleşi de către cele trei trepte sociale, adică Dvorianii, Târgoveții şi Țaranii, în acelaş număr ; iar deputații județieni, trimeteau şi ei un număr egal de Dvoreni, de Tîrgoveți şi de Țărani să'i represinte la sobrania Provincială. Ei purtau falnic titlul de *glasnii*, adică cu glas, din care pricină, neştiutorii ar fi putut încheia că cei de la sobrania județiană sunt muți, nefiind glasnii.

In fiecare an, guvernatorul Basarabiei arata Sobraniei Zemstvului Provincial suma hotărâtă cu care provincia trebuia să contribue la budgetul general a Imperiului. Aceasta împărțea suma cerută pe numărul de județe, după puterea lor, la care mai adăoga cheltuelile strict necesare Provincii, precum : soşelele provinciale, administrație, justiție, şcoli secundare şi primare, lefile şi chiria localurilor justiții de pace, ale administrației, a spitalelor şi altele care'mi scapă

Sobrania Zemstvului județian, alegea pe judecătorii de ocol, vedea de soşelele județiene, de şcolile sătești, într'un cuvânt de toate cheltuelele cerute de o bună, luminată şi modestă administrație. De văzut, vedea ea biata Sobranie, dar fiindcă aşa lucru frumos nu'i chip de făcut, fără să te atingi nici de portofelu boierului, nici de punga târgoveţului, nici de chimirul țaranului, soşelele județiene şi provinciale tot drumuri bătute rămâneau, precum şi celelalte îmbu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nătăţiri, se amânau toate din budget în budget, până la anul binecuvântat, când mănosul pământ a Basarabiei va da 14 kile mari la falcie, pe când Indiile şi America toată împreună nici nu'şi vor scoate nici sămânţa. Asta nu vrea să zică că birurile nu creşteau din an în an. Că deh! Bir să nu crească, aţi mai văzut Dumneavoastră ? !

Ba creşteau saracele, de mai să le ajungă şi pe ale noastre de aicea! Dar odată că îndestulai cu ele toate nevoile Impărăţiei, lefile şi chiriile slujbaşilor, ce mai rămânea, de nu voiai să goleşti cu totul şi portofel şi pungă şi chimir ?!

De răul acesta însă nu puteau fi învinuiţi făuritorii Zemstvului. Din potrivă. Legea aceasta era, nu numai liberală, dar şi patriotică: era ca un fel de vezicant, menit să mişte sângele Basarabiei adormite. E netăgăduit că toate parlamentele acestea, aveau să deie naştere la lupte de interese, la râvne, la patimi şi la fel de fel de sentimente, unele mai frumoase, altele mai urâte; dar care toate, nu se pot arăta decât prin viu grai.

Şi fiindcă limba în acele adunări era obligator cea rusească, iată că toţi moldovenii cu mic cu mare, vor fi siliţi s'o înveţe ca să'şi poată apăra interesele. Ce se întâmplă însă la început ? Că ce o fi acum nu ştiu. Boierii se sfătuiau pe şoptite cum le venea lor mai bine, aşa că auzeai moldoveneşte, franţuzeşte, greceşte şi chiar armeneşte, şi numai de se scula vreunul să vorbească, o lua pe ruseşte, dar de votat,... pe ruseşte votau cu toţii ! La rândul lor, târgoveţii vorbiau ori ca la cianii tractir, de erau caţapi[1]), ori cu accent moldovenesc, grecesc sau armenesc. Cât despre ţarani—care veniseră cu drag la început, socotind că se vor sfătui frăţeşte cu negustorii şi boerii —când văzură că nu'i întreabă nimene în limba lor! „Da haide acasă oameni buni, ziseră ei unul altuia. Ce să mai prighim cum se sfădesc aiştia pe rusceşte, pe când nouă ni se scutură pâinea pi dealuri?“

1) Caţapi : lipoveni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mi s'a spus însă că deatuncea, reprezentanții țărănimii în Sobraniile Basarabiei, seamănă leit cu deputații colegiului al 3-lea țărănesc de la noi! Parcă puțini din parlamentarii noștri au venit cu loltca de peste Dunăre, sau de peste Mare cu bamporia?

Insfârșit, a treia reformă nu veni prin Ukaz Impărătesc, ci prin dar duhovnicesc. Blândul și smeritul Arhiepiscop Antonie, săvârșindu-se din viață, veni la scaunul Arhiepiscopal, panslavistul Arhiepiscop Pavel. Acesta—fie din patriotizm, fie îndemnat de Katcof și Pobiedonosef—pentru a ridica un zid puternic împotriva uneltirilor papistașe a Moldovenilor de peste Prut,—înlocui prin cărți slavone, toate cărțile moldovenești, în toate bisericele și hotărî preoților din eparhia sa, sub pedeapsa ridicărei darului, să nu facă nici o slujbă și să nu rostească nici o rugăciune, decât în limba slavonă.

Nu s'a putut ști niciodată dacă Preasfinția sa, om luminat, cu idei înaintate și ultra moderne, luase această înțeleaptă măsură pentru a'i rusifica pe moldoveni, ori pentru a'i departa de biserica lui Dumnezeu și de dragostea ce o avuseră până atunci pentru Impărat, lăsându'i fără apărare în prada ideilor răsvrătitoare ale Nihiliștilor.

Titi, le vedea toate acestea, le judeca, le pricepea în tot adevărul lor neînaurat și suferea mult. Și firea și simțirile, și judecata, și mai ales inima, îl chemau peste Prut; dar tot atâta își iubea părinții și Basarabia; pe cei dintâi din dragostea firească, pe cealaltă pentru frumusețea și nenorocirea ei! De suferea mult că nu'i era dat să trăiască în țara unde se născuse, în limba și obiceiurile celor cu el de-o fire și de un sânge, simțirile lui de fiu, precum și dragostea pentru Românii lui de dincoace de râu, loviți în limba și moravurile strămoșești și meniți a se pierde în neam străin, îl ținea legat de vatră. Nu că'și făcea închipuiri deșarte că va putea face ceva ca să'și scape țaranii, dar tot i se prileja să șteargă câte o lacrimă, să dosească vreun recrut sau vreun osândit fără vină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De nu putea nimic alta pentru dânșii, cel puțin știa că nu uneltește cu alții împotriva lor.

Dar ce se făcu bietu băiat, când îi spuse tatăl său într'o zi: „Viața de trântor pe care o duci în casa mea, trebue să se sfârșească odată și ar trebui să te rușinez singur de dânsa. Să fii veșnic vataful meu de câmp și contabil, dacă pe tine te mulțumește, să știi că pe mine nu. Știi rusește mai bine decât mine, de ce nu vrai să vorbești? Cetești și ești în stare să judeci foarte drept literatura lor, mare lucru ar fi pentru tine să te deprinzi să și scrii corect? Apoi este neaparat să cunoști macar superficial și legile rusești ca să poți să ne aperi interesele, să poți intra în zemstvul de la Bălți, să fii ales judecător de pace în ocolul nostru. Ți-oi clădi o casă anume pentru asta chiar aicea în sat, așa că tot împreună vom fi".

„Cu bucurie a'și primi să fiu de folos țărei mele dragă tată, de am fi amândoi peste Prut, dar aici, niciodată! Intrând în slujba Zemstvului, ar trebui să lucrez la rusificarea celor cu noi de un sânge. Asta ceri D-ta de la mine?".

Asta ți'o cer băete pentrucă asta este și datoria noastră. Uiți jurământul pe care l'am făcut Rosiei și pentru tine. Uiți legătura de recunoștință ce ne leagă de Imparat!"

„Nu este jurământ nici legătură care poate sili pe un om să lucreze împotriva neamului său. De ma îngădui să rămân ca mainainte, lângă D-ta și mama, îți jur pe onoare că nu voi lucra niciodată împotriva Rosii și a Impăratului, dar nici pentru îndeplinirea scopurilor lor. Atât și nimic mai mult. De nu se poate goniți-mă din fața voastră! Voi pleca în lume, oropsit de D-tră și lipsit de tot ce am iubit în viață. Voi suferi, dar din mine Rus nu vei face niciodată Tată, ți'o jur! Nu că de dragul D-tale n'așI dori-o poate, dar nu pot! Nu este în firea mea! Simt că i'aș trada la primul prilej. Ai vrea oare așa rușine?!".

Din acea zi, numai fu de trăit pentru bietul Titi în casa părintească. Oricând deschidea gura, i se dovedea cât era de necugetat, de prost și de rău! In

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

literatură, în istorie, în muzică, sau în politică, ori ce păreri şi-ar fi dat, căderau tavanurile de proaste, ignorante şi necugetate ce erau ! In agricultură şi administraţia moşiei era acelaşi lucru şi Beizadea zbiera la dânsul în faţa ţăranilor şi a vătăjilor. Nici contabilitate nu era în stare să o ţie, căci Kneazul dădea uneori şi pe drum bani deadreptul muncitorilor, fără ştirea lui Titi ca să'i poată trece prin condici, şi când la răfuială omul aratat cinstit că primise mai mult decât era trecut în partida lui, cine decât Titi era vinovatul? Le suferea el toate cu răbdare, dar două lucruri erau pentru el mai dureroase. Intăi, nu era zi lasată de Dumnezeu, în care Kneazu şi Domniţa vorbind între dânşii de lumea de peste Prut, să n'o arăte ca culmea murdăriei, a imoralităţii şi a ticăloşiei fie în societate, în justiţie, sau în armată! Il căinau, pe Prinţul Carol că se dezonora în astfel de ţărăcând nu'l învinuiau de unelta germaniei sau a Vaticanului. Apoi alta şi mai crudă : era deajuns ca să ţie parte vreunui ţaran ca să'l vază pe Tatăl său, totdeauna atât de drept şi de darnic cu oamenii, înjosându-se până la nedreptate şi uneori bătându'l pe Român cu însuşi mâna lui. Aşa că'l ocoleau acuma până şi dragii lui săteni. Şi toate acestea, numai ca să'l desguste pe bietul tânăr şi întrun moment de plictiseală ori desperare, să'şi calce pe inimă şi să facă voia părinţilor. Uneori îi venea şi lui să se creadă tâmpit şi netrebnic, gata a se vârî şi în slujba dracului, numai să scape de ocară, dar îşi revenea iute îi fire privind pe ţarani: ei cât sufăr de la streini, îşi spunea el în gând, şi eu să nu pot rabda atâta de la părinţii mei?!

Buna Cc Profiriţă căreia sora-sa Ruxanda îi dezvălia în fie care scrisoare durerile şi deznădejdiile ei de mamă, îi scrise întro'zi să'i trimeată, de iarnă, nepotul la Odesa, că doar petrecând vesel în mijlocul societăţii ruseşti, îşi va face în ea prieteni, o va cunoaşte mai bine şi cu încetul se va îndupleca a face voia atât de cuminte a părinţilor.,, Nu, nu, sări la început Beizadea Alecu, Asta trebue să ţie gata vreo

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

armeancă sau grecoaică milionară! Spune'i că foarte'i mulțumesc, dar că pe Titi nu'l dau decât după o Rusc̆ă numai în piele de toval, s'o miroase de o poștă, și să'l învețe a grăi rusește! Se domoli însă și își dădu învoirea.

Avuse d-neii grijă să'i scrie și lui Titi să vie să petreacă iarna în casa ei. „Anul acesta avem o foarte bună trupă franceză la teatru Maria; vei auzi concerte bune. O să avem și pe Ristori marea tragediană a Italiei, pe marele violonist Sivori și poate și alte celebrități. La baluri și prin societatea mare vei merge numai cât vei voi, că știu că nu'ți prea place, și nimeni nu va încerca să te silească. In asemenea întocmiri plăcute, vei putea cunoaște și judeca pe Ruși, mai în cunoștință de cauză, și osândi o țară mare, după mintea și conștiința ta, cu toată nepărtinirea și nu după tristele specimene ce le vei fi întâlnit în iubita ta Basarabie, unde se pripășesc numai Rușii care nu mai pot încăpea în Rosia!“ Titi, primi cu bucurie și plecă chiar a douazi de Sf-tu Dumitru. Cu buna lui mătușică și verișorii lui, se duceau în fiecare Marți la teatru Maria, unde aveau loje, iar peste săptămână Titi avea fotoliu lui de orchestră. După teatru veneau două trei persoane la ciai și se discuta teatru și literatură până târziu. In salonul mătușicăi sale întâlnea multe dame și d-re frumoase, elegante, dar se minuna cât erau de seci, ușuratice și pospăiate. Nu găsea ce să le spună, că de încercai să le vorbești teatru sau literatură, le plictiseai; iar cât despre muzică, îți emiteau niște păreri patriotice, cam în felul celora care le-am arătat în celalalt capitol. De, cum fuseseră îmbrăcate la balul curții în iarna trecută la Petersburg, ce rochie vor purta la balul dvorenstvei și cât de mult au jucat la balul lui Grigore Marasly, nu le puteai scoate!

Tinerii cavaleri, aveau talentul de a vorbi cu ele de aceleași lucruri atrăgătoare cu ceasurile, încât nu se deosebeau de dânsele decât prin toalete. Apoi glumele lor erau deobștie câte un calambur auzit de la vre'un actor francez, poftorit până la apelpisire, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

hârîitura și schimonisiturile lui, mai bine sau mai rău imitate.

Barbații mai în vîrstă, înnalți magistrați și generali, cînd nu jucau cărțile, bând ceai cu rom, vorbeau despre norocul lor la cărți, isprăvile lor în slujbă, câștigurile dobândite și la cărți și la slujbă și beau rom cu ceai! Câte un impricinat venit la Odesa pentru un proces mare, nu se sfia să zică în gura mare, celor mai mari magistrați, că procesul lui, deși nedrept, nu poate să'l piardă, pentrucă se bucură de protecția principesei Dolkorukova, metresa Imparatului Alexandru II. Lăudăroși găsești oriunde, dar fapt este că acesta și-a câștigat procesul pe care singur îl recunoștea ca nedrept!

Din toată societatea asta, doi tineri se distingeau și prin spirit și prin cultura lor aleasă. Amândoi erau din acelaș neam: prinții Cantacuzini, prin urmare cu sânge românesc în ei, înrudiți chiar de departe cu fratele lui Titi.

Cel dintăi era nepot după mamă a marelui Speranschi vestit istoric, fost ministrul școalelor cât a trăit, reformatorul învățământului în Rosia și mort de mai bine de cinci zeci de ani. Ca răsplată se dăduse nepotului său o catedră la universitatea din Odesa, de cum ieșise absolvent dela cea din Moscova, unde aveau loc acuma și mari serbări jubiliare în cinstea nemuritorului Speranski.

Titi se legase intim cu tânărul Cantacuzino. Intr'o zi, ducându-se să'l vadă, găsi salonul plin de musafiri.

„Felicitează-mă scumpe prietene, făcu principele Cantacuzino, întâmpinându'l cu amândouă mâinele întinse. Cu prilejul comemorărei ilustrului meu bunic, Majestatea Sa Imperială mi-a îngăduit ca pe lângă titlul meu de priuț Cantacuzino, să mai adaog și acela de conte Speranski".

„Eu nu te felicit de loc pentru asta iubite, îi răspunse Titi, pentrucă te-ași micșura".

„Cum? Pentru ce? făcură toți uluiți".

„Foarte firesc Domnilor. Când cineva are cinstea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de a se numi principe Cantacuzin și poartă armele împăraților Țarigradului, nu are pentruce râvni la un titlu de conte împărătesc.

Celalalalt principe Cantacuzin avea atunci gradul de maior, dar era unul din cei mai distinși și mai învățați ofițeri de stat major al armatei, și ca dovadă, nu trecură nici 10 ani, că era general de divizie și ministru de rezbel al Bulgariei, sub nemuritorul domnitor Alexandru I de Battemberg.

Și acesta se împrietenise mult cu Titi. Intr'o noapte de bal, se retraseră amândoi într'un salonaș mai dosnic, pentrucă nici unuia nu'i plăcea nici dânsul, nici cărțile și stăteau la sfat împreună. Veni vorba de complexul de măsuri ce se luase pentru rusificarea Basarabiei. Titi arătă cât de crude, de nesăbuite și de zadarnice erau măsurile acestea ; că nu se poate stârpi o limbă și nici un neam.

„Și cu toate acestea le vom stârpi, zise tânărul maior cu desăvârșită încredere".

„Cu ce prințule ? întrebă Titi cam ironic. Uitați că sunt peste $1^1/_2$ milioane de suflete".

„Cu ce îi vom stârpi ? Cu asta răspunse militaru lovind cu palma peste tocul săbiei".

„Dar sunt un milion cinci sute de mii de barbați, femei, tineri, bătrâni, babe și copii ! !".

„A ce'i cu asta întrebă ofițerul cu liniște ? Nouă, elemente neslave nu ne trebuesc între slavi ; ori ele se vor slavisa de bunăvoe, ori vor peri".

„Adică, sistemul întrebuințat de Americani, împotriva Peilor Roșii ?"

„Ba ceva mai mult ; că din Peile Roșii au mai rămas încă".

„Bun. Da parcă mai sunt vreo cinci milioane de aceiași limbă peste Prut. Cu ei ce facem ?"

„Ceia ce vom fi făcut cu Basarabenii, răspunse Cantacuzino, cu sânge rece. Le va veni rândul îndată ce vom fi luat Țarigradul, adică mult mai curând de cât ai putea crede. Franța e nimicită pe veci, Germania e obosită, Anglia este un chit de care nu se poate teme vulturul cu două capete. Planurile amă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nunțite le avem gata și punerea lor în practică nu mai poate fi amânată mai mult decât cinci șase ani [1]).

„Dar cu vreo alte 3 milioane de Români care locuesc peste Carpați, cum rămâne ? O vrea oare Austria să ni'i deie spre slavizare ?“.

„De vrut, bine înțeles că n'o să vrea de bună voe, dar îi vom lua cu puterea armelor“.

Vorba mareșalului Paschevici către Neculai Pavlovici : Drumul spre Țarigrad, trece prin Viena“.

„Atunci, dragă Maiorule, ia să facem o mică socoteală: $1\,^1/_2 + 5 + 3 = 9\,^1/_2$ de milioane de Români la care trebue adăugat 5 milioane de Unguri, ceva Sași și alte câteva milioane de Austriaci, Satirieni, Carintieni, Tirolezi....

„Nu întrerupse Cantacuzino! Toată nemțimea asta o dăm împaratului Wilhelm, ca să ne apere de pe la spate“.

„Fie, dar tot rămân $9\,^1/_2 + 5 = 14\,^1/_2$ milioane neslavi. Credeți că vom putea ca să'i tratăm după sistemul American ?.

„Eu n'am vorbit de nici un sistem, ci de sabie. Noi n'avem timp să întrabuințăm nici *apa de foc* [2]), nici demoralizarea. Intrebuințăm mijloace mai drastice- Ce cântăresc $14\,^1/_2$ milioane față cu 120 ?!“.

„Știi ce principe Cantacuzino, făcu Titi, scos din răbdări ? Familiile noastre au fost prietene și aliate între dânsele de mai multe veacuri. In puterea acestei prietenii seculare, te rog să nu te superi dacăți voi observa, că de am rămas uimit când vărul D-tale a primit să'și zică graf Speranski, nu m'așI fi așteptat nici odată să găsesc în mândrul ofițer luminat ce sunteți, sentimente de mongol !“.

„Departe de a mă supara, eu mă fălesc cu mongolii. Ei au zguduit Europa întreagă !“.

„Foarte adevărat Principe...., dar n'au mongolizat decât pe ruși, răspunse Titi sculându-se ca să se în-

---

1) Convorniroa aceasta avu loc în palatul lui Marasly din Odesa, în iarna anului 70—71.

2) Peile-Roșiĭ, numesc rachiul apa de foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toarcă acasă; aşa că *prietenia secularâ* se cam răci din sara aceia.

Singurele lui plăceri mai dulci erau preumblările ce le făcea cu verişorul lui Mimi, şi cu verişoarele, apoi lungele lui convorbiri cu scumpa lui mătuşă seara adunaţi cu toţii în salonul cam întunecos sub marele portret a răposatului său unchi Cc. Petrache Keşcu.

De hatârul Cc. Profiriţei, luase un student universitar cu care învăţă legile ruseşti, două ceasuri în fiecare zi. Dar erau unele atât de protivnice tuturor cunoştinţelor şi ideilor despre dreptate, ce avusese până atunci, că sărea indignat de pe scaun: Nestatornicia lucrului judecat, mijlocul legal de a'şi înstrăina averea moştenită, în paguba nu numai a moştenitorilor, dar şi a creditorilor, putinţa pentru un tată de a închide pe fiul său major, părinte şi el de familie, în vreo mănăstire, vreme îndelungată, dar mai ales osândirea prevenitului politic de către puterea administrativă fără judecată şi sequestrarea averei osânditului în folosul statului, lăsându'i familia peritoare de foame, îi păreau nişte adevărate monstruozităţi.

In iarna aceasta, ceti mult ruseşte şi despre Rosia, căci biblioteca lui Petrache Keşcu era bogată. In ea se afla întreaga istorie a lui Karamzin. Apoi se mai ducea la biblioteca publică, din strada Ecaterina şi la Universitate, pline de documente şi scrieri istorice despre obârşiile slavilor dinainte de năvălirea Mongolilor, începutul Knejiilor şi a dvorenilor, ţarismul în timpul Hanilor Ordei de Aur şi după încetarea ei, timpul Streliţilor şi nimicirea lor de către Petru cel Mare, spoiala însfârşit de civilizaţie' întinsă rânduri-rânduri asupra barbarici, dela acel mare împarat şi până astăzi. Nicăeri nu le poţi găsi acelea mai bine şi mai lămurite decât în bibliotecile ruseşti, numai să stii să le cauţi şi să le cântăreşti. Vezi atunci ce patriarhală, blândă şi liberă a fost rasa aceasta de pescari, de vânători şi de negustori şi în loc să se îmbunătăţească şi mai mult la lumina civilizaţiei, cum din pricina asupririlor unor străini, pe care îi chiemaseră să o apere de barbari, apoi cucerită şi schingiuită de către

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însuși acei barbari ajunși învingători, s'a confundat în întuneric si a pierdut, odată cu libertatea, și simțurile și pornirile cele frumoase și înțelepte, luând dela cuceritori numai barbaria, cruzimea, imoralitatea și toate relele, la care au venit în urmă să se adaoge și viciile cele scârboase ale unei civilizații falșe și nepricepută de dânsa!

Cinstei, bunătății, înțelepciunei și bunului simț a slavului străvechi, curățeniei moravurilor sale, i-a luat locul: necinstea, cruzimea, tâmpenia șirată a barbarilor cuceritori și smerenia ipocrită, care când își găsește mijlocul de a izbucni în furie, sparie o lume prin cinismul, destrabalarea și varvara grosolănie, moștenită dintratâtea veacuri de sclăvie!

Ori cu câtă simpatie ai începe studiul istoriei acestui neam—nu istoria oficială, nici aceia scrisă de străini, sub înrăurirea oficialității, dar cea extrasă din documentele și scrierile istoricilor contimporani ale acelor vremi,—e cu neputință să ajungi la capăt fără groază și scârbă. Nimic mai firesc dar, ca tineretul rus, aflându'și trecutul, să fi ajuns la născocirea acelui cuvânt cu rădăcină latinească: *Nihilism* și care în mintea lui însamnă mai mult tagădă:

Tăgăduește orbul colorile, surdul tăgăduește sunetele, descreeratul logica, egoistul dragostea aproapelui și nici un duh omenesc nu'și poate închipui ceia ce n'o simțit niciodată. In religie, filozofie, artă, precum în toate ramurile sufletești sau ale gândirei, dacă simțul lăuntric corespunzător e tocit, lipsește din moși strămoși, în zadar vei încerca să le pricepi cu mintea și nepricepându-le deci, le vei tăgădui!

Nu ființează astăzi popor civilizat care sa nu aibă socialiștii lui, după felul și asamanarea neamului. Popoarele nordice au socialismul național, speculativ și rece; cele de Miază-zi mai focoase ajung până la anarhism; numai Rușii au Nihiliștii lor, adică tăgăduitorii a ori-ce formă socială, ca nomazii coborâți peste dânșii, din tapșanele munților Altai!

Cu asemenea vederi se întoarsă Titi pela Mai în Buzdugana tot așa de panslavist și filo-Rus cum ple-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

case, încă mai persecutat și mai oropsit de către părinții săi, și mulți ani avea să mai ducă viața asta.

In toamnă veni deodată vestea, că Cc. Profiriţa se îmbolnăvise foarte greu, fiind chiar în primejdie. Beizadea Aiecu, domnița Ruxandra și Titi alergară îndată la Odesa, unde găsiră pe beizadea Costache și domnița Catinca. La două, trei zile sosi și bătrâna cocoană Marghiolița Roznovanu. Se făcu un consult de doctori și un sfat de familie, la care luară parte și tutorii. Se hotărî ca cum se va putea mai degrabă, bolnava să fie trimisă în Italia sau în Elveţia ; iar că copiii să o urmeze. Domnița Catinca fu însărcinată s'o însoțească si să nu o părăsească înainte de a o vedea așazată, și întremată puțin de ostenelile drumului. Drum de fier, era acum slava Domnului și legat de drumurile de fier austriace. Ii se pregăti un vagon special pentru dânsa și copii, se trimise un curier inainte ca să pregătească sosirile și otelurile, având a se opri cât de des și cât de mult, pe la toate orașele mari ce se vor întâlni în cale. Toate se regulară foarte frumos și foarte cuminte. Un singur lucru lipsea : consimțimântul bolnavei.

Fu foarte greu și trebui autoritatea mamei sale rugămintele surorilor și cumnaților, dar mai ales stăruințele copiilor, care fuseseră puși la cale să se plângă că s'au săturat de Odesa, că li-e dor de străinătate și că o rog ca să'i ducă iarna asta să se mai răsfețe la soare. De boală, nici nu voia să audă : „ Da nu vedeți că n'am nimica ? spunea ea supărată. „Ori poate mă credeți oftigoasă și voi ? Socoteam că trebue numai de cât să ajungă cineva doctor la Odesa, pentruca să susție asemenea prostii ! Tușesc puțin pentrucă am răcit ; îmi vine câteodată sânge pe batistă ; dar câte lighene de sânge n'am vărsat când eram fată și n'am mai oftigit. Uitați-vă la copiii mei : copii de oftigoasă sunt ei? Asud noaptea pentrucă e prea cald în odaie, și cum să nu slăbesc dacă mă țineți în pat ? Cu toate acestea, dacă Catinca vine cu noi, consimt să plec, dar numai de hatârul ei și a copiilor, că eu n'am nevoie de așa lucru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Insfârşit sosi şi ziua plecărei. La gară, Titi nu mai înceta cu glumele, de o făcea să râdă şi pe bolnava. După ce o sărută pe dânsa, pe domniţa Catinca, pe dragul lui Mimi şi verişoarele sale, când după al 3-lea clopot se coborî pe peron şi văzu trenul punându-se încet în mişcare, numai putu răbda, îl podidiră lacrimele şi între suspine zise: Adio mătuşica mea bună şi iubită! Adio că simt că deacuma n'o să te mai văd!

CAPITOLUL XXI

Voluntarii Ruşi din rezbelul Turco-Sârb

Jalea ce o simţise Titi şi lăcrămile ce le varsase pe peronul gărei de la Odesa, fuseseră, se vede, de tristă prevestire. Abie se înapoiase de vreo câteva luni de zile domniţa Catinca, de lângă sora ei, pe care o lăsase bine întremată şi voiasă ca totdeauna, că primi o telegramă de la dânsa, prin care era rechiemată grabnic la Geneva. Plecă chiar în ziua accia, dar nu avu mângâierea s'o mai găsească pe Cc. Profiriţa în viaţă. Ingerul acela de frumuseţe, de bunătate şi de înţelepciune se dusese să'şi regăsească adevăratul ei soţ, în înţelepciune, bunătate şi frumuseţe. Dacă fuseseră în viaţă o singură inimă, şi un singur cuget în două fiinţe, dacă voinţa lui i-a fost ei lege cât au trăit împreună, tot lege i'a rămas şi în văduvie jertfindu'şi sanatatea şi apoi viaţa pentruca să nu iasă din cuvântul şi voinţa lui. Dar făcu şi mai mult: văzând că pleacă înainte de a'şi fi îndepliuit însărcinarea, o chemă pe sora ei mai mare şi îi lăsă înscris sarcina de a o înlocui pe lângă bieţii orfani, judecând'o cu drept cuvânt, ca singura în stare să'i crească în ideile şi după voinţa părintelui lor. Aşa că închise ochii cu credinţa că şi'a făcut datoria de a respecta voinţa soţului ei iubit, nu numai în viaţă fiind dar şi după moarte! Atâta cerere făcu numai pentru dânsa: să fie îngropată la Odesa, alăturea de barbat.

Indată după înmormântare, se adună sfatul epit-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ropilor, care încredință pe orfani mătușii lor, după dorința reposatei, și Domnița Catinca îi luă la Dănuțeni, pregătindu-se a jertfi nepoților ei liniștea, casa și odihna barbatului, petrecând tot anul la Odesa și numai câte-va luni de vară la Dănuțeni, din care trebui să mai scadă două luni de zile de cură, la Franzensbad. Casele din Polițeiscaia ulița, nu mai erau acum destul de încăpătoare, pentrucă Domnița Catinca ar fi trebuit să se mute în apartamentul răposatei, ceia ce i s'ar fi părut o pângărire. Epitropii închiriară dar un frumos apartament cu vederea la mare, în casele Marasly de pe Bulevard și iarna asta 1874-75 trecu cam otova, din pricina doliului, care nu îngăduia nici teatru, nici petreceri, iar pe la sfârșitul lunei lui Mai, plecară iar cu toții la Dănuțeni.

Nu trecuse nici o lună de la sosirea lor la țară, când se pomeniră cu cuconu Lăscăruș fiul lui Costin Catargiu, unchiul de văr al copiilor Keșcu și unchi de soră a prințului Milan Obrenovici.

- Acesta îl luă pe beizadea Costache la o parte și âi spuse: „Sunt însărcinat din partea domnitorului principatului sârbesc, să mijlocesc pe lângă D-ta o întrevedere între dânsul și nepoată noastră Natalia. I'a văzut portretul la mama lui, și ar vrea s'o ia în căsătorie. O mai avut o întâlnire cu fiica cea mai mare a lui beizadea Grigore, dar pe lângă că i'a părut cam zvăpăiată pentru o viitoare suverană, împărtășește din nenorocire prejudecățile Sârbilor, asupra societății române și chiar de nu le-ar avea, ar întimpina ceva greutăți față de opinia publică din țara lui. Natalia e cu totul în alte întocmiri; cu toate că n'are nici pic de sânge slavonesc, pentru public este de naționalitate rusească, a fost crescută în Rosia, în obiceiurile rusești; apoi Milan are cea mai mare venerație pentru Domnița Catinca, de altfel cum o avem cu toții în familia noastră. Așa că din partea lui este hotărât s'o ceară, dacă se vor conveni". Dragă Lăscăruș răspunse Moruz, de ar fi Natalia fiica mea, nu a'și da-o lui Milan, Doamne ferește; nu că nu aș avea cea mai bună părere despre tânărul acesta frumos și energic. De n'ar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi Domnitorul Sârbilor i-aşi da-o cu amândouă mâinele Dar am, de mult, părerea mea făcută asupra coroanei Sârbeşti: sunt acolo două dinastii care se alungă din spiţă în spiţă când nu se întreucid sau cumpără ucigaşi, ca să nu deie de suparare. Fiind însă că am auzit'o pe reposata mea cumnată vorbind de o înţelegere ce o avusese cândva cu sora D-tali Maria, mama lui Milan, nu mă socot în drept de a mă opune la ceiace poate o fi scris de Dumnezeu în istoria viitorului. Aşa că în principiu suntem de acord, mai cu seamă că cunosc pe Natalia de copilă, şi sunt încredinţat că ori ce'i păstrează viitorul va şti să fie la înălţime. Dar înţelegi dragul meu că sunt dator să veghez asupra reputaţiei nepoatei mele: eu nu sunt beizadea Grigori, să'mi scot nepoata la iarmaroc, şi apoi să aud vorbe. De cumva nu s'ar conveni, fata ar fi compromisă şi chiar logodiţi fiind, s'ar putea naşte intrigi, râvne şi cine mai ştie ce, care ar compromite-o şi mai rău. Iată dar singurul chip de a întocmi lucrurile, cu demnitate şi fără primejdie pentru nimene: Catinca trece în fie care an pe la Viena, ca să'şi facă cura de 6 săptămâni la Franzensbad. De data asta va lua cu dânsa şi pe Natalia; sora D-tali Maria, aflând din Fremdemblat sosirea nevestei mele la Viena, se va duce, ca veche şi bună prietenă s'o vadă la otel împreună cu fiul ei Milan. Cu prilejul acesta tinerii se vor vedea. De nu se vor conveni, Catinca şi Natalia îşi vor urma drumul adouazi, şi nimenea nu va putea bănui nimica. De se vor conveni însă, pretind sine qua non, ca cererea oficială să se facă chiar adouazi, iar în termen de opt zile, să aibă loc chiar la Viena logodna religioasă, cu jumătate de cununie; astfel că numai un divorţ să'i poată despărţi".

Aşa să şi petrecură lucrurile şi în ziua în care împlinise şaisprezece ani, frumoasa copilă a cucoanei Profiriţa, se urca pe tronul Serbiei, în uralele poporului şi bubuitul tunurilor, trase din străvechea şi glorioasa cetate a Belgradului!

Încă din ziua logodnei sale la Viena, prinţul Milan prinsi veste de izbucnirea marei rescoale din Bosnia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și Herțegovina. Era primul tablou a marei drame care trebuia să ne aducă și nouă neatârnarea. Nu trecu anul și Serbia declară război Turciei. In Rusia, entuziasmul era de nedescris! Generali, ca Fadeief, Cernaief și alții ; coloneli ca eroul Raievski, ofițeri din garda imperială și din armată își sfaramau carierele, părăsind comăndele lor de timp de pace, pentru a alerga spre câmpul de luptă. Natalia bine primită de poporul Sârb, era mai populară încă în Rusia, decât în Serbia. Dame din cea mai înaltă societate din Petersburg și Moscova, porneau spre Belgrad, unde se înrolau ca simple ambulanciere. Din inițiativă privată se făceau chete în toată Rusia și se strângeau bani pentru arme, muniții, cai și pansamente.

Am văzut oameni bătrâni părăsindu'și familiile ca să meargă la moarte pentru neam și ortodoxie, între alții un Isaula [1]) de 70 de ani, încă atât de verde, că apuca de urechi cogemite cal neînvățat și'l trântea la pământ pentru ca să'i puc frául. Și să nu vă mirați de această minune, vrednică de mitologicul Heracle. E un meșteșug căzăcesc, care nu cere cine știe ce putere și pe care'l învațasem și eu în tinerețe: dar totuși nu l'aș încerca astăzi că nu am decât 62 de ani. Nu era tren să nu aducă la gara frontieră 30—40 de ofițeri cu soldații lor, care erau găzduiți parte la Dănuțeni și parte la Buzdugana, până li se făceau formalitățile de trecere peste graniță.

In România, opinia publică simpatiza cu Sârbii, presimțând viitorul: guvernul de și silit a pastra cel puțin neutralitatea față de Suzeranul țării, încuraja pe sub mână pe funcționarii săi de la graniță ca să închidă ochii. Treceau transit cu destinația Cladova prin Turnu-Severin, trenuri întregi de arme și muniținni, sub denumirea de pansamente, medicamente și obiecte de chirurgie ale crucei roșii rusești. Vagoane încarcate cu grâu aveau între saci, câte două mitralieze sau un tun Krupp, cu chesonul lui. Urmau aceiași cale, trenuri speciale cu escadroane întregi de cai, a

1) Isaula Căpitan de cazaci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căror călăreți se ziceau ori geambași care se duc să'si vânză cai în Ungaria, ori vizitii pentru ambulanțele crucei roșii. Drept recunoștință, falnicii și dișteptii voluntari, râdeau pe socoteala proștilor de vameși români, care credeau cele mai gogonate minciuni și nu vedeau nimica. Moldovan cap de bou mă rog!

Și vitejii voluntari care se duceau cântând să moară pe pământ străin, cât își iubeau ei matușca lor Rosiia! De focul ei, își alinau durerea cu vodca ocișcinnaia [1]), de nu se mai dezbătau nici în fața Turcului păgân.

Sârbii de bucurie mare că'i vedeau între dânșii, traduceau în limba lor zicătoarea românească: „Apără-mă Doamne de prieteni...!“ și huzureau de bine între iataganul Turcului din fața lor și Knutul voluntarului de la spate!

Deh! Oricât de sârb ai fi... nici Knutul nu'i lucru tocmai plăcut, nici chiar pe spinare sârbească!... Adevărat că iataganul e și mai și, că'ți tac și capul de pe umeri, când nu te schilodește!...“ „Na pred!“ strigau pe slavonește mândrii voluntari! ceia ce însemna: înainte! „Na trah“ zbierau pe sârbește bieții oameni ca din gură de șarpe! Ceia ce însamnă: „fugiți călcâi!“ Și tot așa mereu, unia cu „Na pred!“ alții cu „Na trah!“ se pomeniră cu toții,—în loc de a lua Stambulul, după cum le fusese tocmeala de la început—că își turtesc nasurile de zidurile Belgradului, pe când Turcii, mai—mai să'i ajungă din urmă!

Pașa turcesc își pregătia acum cazanele și frigarele cu care să'și gătească un pilaf gustos și un azimchebap, tocmai în conacul lui Milan, când i se anunță de la avant-posturi, că niște ghiauri ce par mai mult a ciobotari nemțești și din care unul flutură un steag alb, cere voie să sărute picioarele luminăției sale.

Haide bacalum, făcu pașa, lepădându'și papucii! Ghelsân! Adică, să vie!

Când colo, fusese o neînțelegere; căci în loc de ciubotari, văzu intrând pe trimisul extraordinar a M.

1) Rachiu național rusesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S. împaratul-rege Francisc Iosef I-i, care departe de a râvni la cinstea de a'i săruta picioarele, venise să'l roage din partea Augustului său Stăpân, să'şi mute cazanele şi frigarele dincolo de Aleximaţi şi Zaicear, de nu doreşte să i le răstoarne armata Cezaro-Crăiască ce sta concentrată la graniţă şi gata de harţă.

Turcul ceru timp să'şi întrebe stăpânul şi după ce aşternu situaţia într'o lungă telegramă, adăogă la urmă: „Ne iapalâm Padişah Efendi?“ Adică: „ce facem?“ Se întâmplă însă ca până să ajungă telegrama la Ildiz, Europa îşi bagase nasul în bucătăria Sultanului; aşa că Înnălţimea Sa îngrijată să nu i se strice şi celelalte bucate, mult mai scumpe, se lasă de a mai gusta pilaf sârbesc, şi telegrafie Paşei: *Sârb-pilaf, Azim—da—chebap, başca istemes!—Cioc calabalâc!—Ghel ciabuc Stambul—da epsi askerlîc marafet ber a ber! Abdul Hamid Padişah!* Adică cum s'ar zice pe româneşte: Lehamete de pilaf sîrbesc şi de Azim-chebap. Prea mare bucluc. Vino grabnic la Stambul cu toată ostăşimea ta împreună. Abdul Hamid, sultan.

Işallah! făcu paşa mulţumit că scapase de bucluc şi nu mai avea să se ieie la bataie şi cu alt soi de ghiauri!

„Bog da proste“, făcură si bieţii Sârbi, când se văzură scapaţi de iataganul din faţă! Dar când se mai văzură scapaţi şi de Knutul de la spate, bucuria lor nu mai cunoscu margeni!!

Acestea însă nu se obţinură aşa de uşor. Trebui tânărului Domnitor mult tact şi multă diplomaţie, pentru ca să'i convingă pe vitejii voluntari să lese luarea Ţarigradului pe altă dată şi să se reîntoarcă frumuşel la vetrele lor. In lipsă de Ţarigrad, ei ar fi luat cu plăcere şi Belgradu pe seama tătucului lor, Ţarul, de nu erau şoacâţele acelea de Nemţi, care manevrau chiar sub ochii lor dincolo de Sava şi gaspadin imperatorskii consul [1]) care'i sfătui să se astâmpere.

Părăsiră dar—cete, cete—câmpul de glorie valoroşii eroi, cu câte o Ţacovă [2]) la chiotoare. cu o

1) Domnul consul împărătresc al Rosii.
2) Tacova: primul ordin sîrbesc înfiinţat chiar atuncea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

manta cazonă, o bonetă militară sârbească pe cap, ceva bani de buzunar și de băutură. Unia se întorceau răniți ori schilodiți rău, saracii ; alții numai contuzionați, iar cei mai mulți „confuzionați“ — ca să traduc adliteram, calamburul răutăcios, stârnit de panslaviștii care avuseră cumințenia de a rămâne acasă la căldură—când îi văzură înapoindu-se cu așa ispravă !

. . . . . .

După căsătoria principesei Natalia, copii Keșcu ramași ca mai înainte sub îngrijirea mătușei lor, petrecură încă o iarnă la Odesa. Mimi, fiind cel mai mare din ei, era și cel mai serios. Cu firea sa cavalerească ca a lui tătăsău, și cu inima bună și mare, moștenită de la mama lui, își putea da bine seamă de jertfa ce li-o făcea domnița Catinca, părăsindu'și casa și obiceiurile pentru a veni să le fie dadacă și de asta își iubea mătușa foarte mult. Surorile lui însă erau încă aproape copile, și pentru niște copii, viața la Odesa e departe de a fi plăcută.

De altfel, ca în toate orașele rusești, ulița e posomorâtă și parcă văzduhul chiar îți apasă pieptul. Rar de întâlnești o față zâmbitoare, ci numai barbe stufoase pe mutre încruntate. Cel mai vesel trecător, parcă vine deadreptul de la o înmormântare, sau de la vreun parastas.

Iarna încotoșmanați în niște blăni uriașe și în cap cu niște căciuloaie flocoase, abia le sticlesc ochii după câlții barbei și ale blanei lipite în același sloi de ghiață și'și lepăiesc picioarele în niște șoșoni rusești, cât niște donițe.

Vara le flutură pe dânșii niște haine de dril, sau alpaca, în care plutesc în voie, purtând pe cap când șapca prusiană de pânză, când o panama lasată pe ceafă și a căror borduri largi și ridicate in sus le fac o aureolă, de parcă ar fi niște sfinți scapați de pe vre-o icoană lipovenească, mai ales din pricina barbelor.

Ofițerimea, e tot așa de bine încotoșmanată iar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

na; iar vara se îmbracă de bucatar în exercițiul funcțiunei, căci până și săbiile fiind în cea mai mare parte cu tocul de piele, se deosebesc numai prin lungime de cuțitele pentru tocat carnea sau tăiat pui.

In iarna asta nu era de cât teatru rusesc și fetițele crescute mai mult în străinătate, în limbele franceză și engleză, nu prea făceau haz de el. Apoi mai era și o pedică: repertoriul. In afară de câteva piese istorice acele streine erau așa de delicat traduse, în cât glumele cu două înțelesuri se prefăceau în adevărate grosolănii în stare de a înroși până și fața unui cavaler-guard din garda Imperială!

Mica Bebé era abea de 12 ani. Cu firea ei blândă supusă și veselă, nu știa ce'i plictiseala și își iubea și ea mătușa care o îndumnezeia. Găsise chiar în casa în care locuia, o prietenă de vârsta ei, d-ra Nella de Gravais, fiica unei Bălăceanu, măritată după un înnalt magistrat. Mama acestei fetițe, fusese în strânse legături de prietenie cu Cc. Profirița Keșcu. Micuțele erau nedespărțite și decum scapau de la lecții, se jucau împreună până ce osteneau și atunci, ascunse după o perdea, numai încetau ceasuri întregi cu ciripitul și chihotele lor.

Marieta însă, era prea mare pentru a se amesteca între ele și prea tânără pentru a eși în societate.

Așa că se plictisea de moarte. Cu cât era însă de iute și de curioasă, toanele ei nu țineau mult și atuncea era cu atât mai bună și mai drăgălașă. Domnița, în inima ei, o iubea poate mai mult de cât pe ceilați, că o vedea mai tristă și suferindă; se ferea însă de a i-o arata aceasta și rău a făcut, căci a deșteptat în sufletul copilei gelozia și credința că e mai puțin iubită de cât fratele și surorile sale.

Când veniră ca de obicei pe vară la Dănuțeni copilele se duceau cu guvernanta lor, cu săptămânele la bunica lor, Cc. Marghiolița Rozuovanu, sau la Iași, sau la Stânca, și li se dădeau odăile unde locuise mama lor, înnainte de a se mărita. Duminica se închinau în paraclisul în care li se cununaseră părinții. Apoi era altă lume, altă veselie decât la Odesa sau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la Dânuțeni. Nimic dar mai firesc, ca să dorească să rămână în casa bunicei lor și în orașul unde la fiecare pas, calcau pe urmele scumpei și neprețuitei lor mame.

Așa se și întâmplă. Marietta și Bebé rămaseră cu bătrâna lor guvernantă sub îngrijirea bunicei lor, menite amândouă a se mărita în paraclisul roznovănesc, după doi vrednici Români, coborâtori dintr'unul din cele mai mari neamuri ale țării,

Se vede că sufletele bunilor și mărinimoșilor lor părinți, după ce se vor fi scuturat de țărâna pătimașă de dincoace, or fi judecat împărăția rusească, după dreptatea cea de dincolo și vor fi cerut, Celui de sus, să li se reântoarcă odrasla, în neam de boier moldovan. Căci vai! Când drăgutele fetițe se cununară în paraclisul de la Iași, numele lui Keșcu, numai dăinuia nici în Rosia, nici în Basarabia, și iată pentru ce :

Domnița Catinca retrăgându-se din epitropia nepoților săi, epitropii hotărâră să ia pentru Mimi un profesor Rus, să rezilieze contractul cu casele de pe Bulvard și să'i așeze pe amândoi în etajul de jos a caselor părintești, sub îngrijirea credincioșilor Ivan și Cati, fostul camardiner a lui Cc. Petrache, însurat după o slujnică a Cc. Profiriței; iar privigherea o va avea bunul prinț Jean Manuk bey, acela din epitropi care locuia la Odesa. Vara, însă, Mimi cu profesorul lui se stabilea ca în trecut la Dănuțeni, mergând din când în când să'și vadă surorile și bunica la Stâncă. Nu prea avea timp să le cerceteze prea des, ocupat cu trecerea voluntarilor spre Serbia, care'l sărbătoriau ca frate a Nataliei. Ba unia îl furară într'o bună dimineață ca să'l ducă cu ei pe câmpul de luptă, de nu l'a putut prinde beizadea Costache, decât tocmai la Turnu Severin, în clipa când era gata să treacă Dunărea la Cladova!

Tot din pricina Nataliei, foarte populară atunci în toată Rosia și mai cu samă la Odesa, unde trăise și era cunoscută de toți, dar mai ales prin frumusețea și drăgălășia ei personală, bunul și inimosul Mimi, era nu numai primit, dar răsfățat de întreaga socie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tate Odesană. Deşi copil de 17—18 ani, nu era bal sau petrecere la care să nu fie stăruitor poftit şi fiind că moştenise dela tată-său, patima dansului, decum intra întrun salon, începea cu primul vals, şi o ducea toată noaptea fără a scapa un dans, isprăvind cu ultima mazurcă, care în Rosia, înlocueşte cotilionul, având poate şi mai multe figuri.

La unul din acele baluri, fiecă era prea cald în salon, fie că era indispus demainainte, fu apucat de o sete atât de mare, că după fiecare dans, lua câte o îngheţată ca să se răcorească. Reîntors acasă la ziuă, fu apucat de friguri şi de nişte călduri îngrozitoare. Doctorul Şohrştein chiemat îndată, diagnostică o peritonită acută. Se telegrafiă grabnic şi la Dănuţeni şi la Iaşi, dar din pricina viscolilor îngrozitoare, care opreau trenurile între Iaşi şi Kişinău, din toate rudele numai Moruzeştii putură răzbi cu sania până unde era linia slobodă, iar Titi Mavrocosta, din întâmplare se afla la Odesa.

Il găsiră culcat în pătişorul său, de care erau legate nişte cercuri de lemn pentru a susţinea plapoma, că nu putea suferi nimic pe burtă, decât compresele de ghiaţă care i se schimbau necontenit ziua şi noaptea. In câteva zile frumosul tânăr se făcuse un adevărat schelet. Bietu Şohrştein, chiemase pe toţi colegii lui din oraş, care deciseră să aşeze bolnavul în salonul cel mare, sub marele portret a Cc. Profiriţa, pe care bietul copil nu'l slăbea din ochi. Profesorul sta neclintit şi neadormit lângă patul elevului său, schimbând compresele şi dând doctoriile prescrise cu ceasornicul în mână. De câte ori se adunau doctorii, adică de mai multe ori pe zi, era de faţă şi prinţul Manuk bey.

I se rupea inima lui Titi Mavrocosta, când îşi amintea de zilele fericite care le petrecuse în salonul acela lângă răposata sa mătuşă, şi cei patru îngeraşi care se încălzeau la sânul ei!

Ea, dormia somnul veşnic, aicea, nu departe, la cimitir; Duduia aşezată in slavă pe un tron, dar cât de departe! Celelalte două la Iaşi.... nu departe....dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în neputință de a pătrunde prin troiene de zapadă! Iar el Mimi, nădejdea și viitorul unui nume curat și străvechi, părăsind lumea asta la vrâsta de 17 ani, la începutul... nu !... în zorii vieții, a fericirei și de sigur a strălucirei ! Pianul acesta pe care Cc. Proferița obișnuia să le cânte arii de dans, pentruca să'i facă să danseze când erau copii, mut acuma, sta închis și copleșit de lighene cu ghiață, de cârpe pentru comprese și de o spițerie întreagă de sticlute!

Cu toate stăruințele și munca ce o depuneau, văzând că starea bolnavului se tot înrăutățește, bieții doctori cerură să se aducă vestitul profesor Piragof, cel mai mare patolog din Rosia, și o reputație europeană. Indată Manuk bey luă măsurile de cuviință și trimise o telegramă eminentului învățat. Cer de la D-voastră iubiți cetitori, să vă descriu vizita pe care a făcut'o, pentruca să vă puteți da seamă câtă șarlatanie și fățarnică grosolonie poate încăpea în sufletul unui mare savant rusesc :

Marele învățat nu ajunsese numai la glorie, ci și la o avere mare de tot; primise titlul de Tainâi Sovietnic [1]) și vai de acela care vorbind cu dânsul, ar fi îndrăznit să'i zică altfel decât „Innalt Excelența Voastră". Sătul de glorie se retrase din toate slujbile ce le avea și hotărâ să se devoteze *în mod gratuit* bolnavilor saraci. Își construi un frumos spital pe una din moșiile sale și se stabili lângă el. Dar de se devota numai saracilor, cum rămâneau oare bolnavii bogați ? Avea el dreptul să'i lipsească de luminile lui? Ii va căuta și pe ei tot în mod gratuit, făcându'i însă să contribuie la vindecarea bolnavilor saraci.

Spre acest sfârșit, nu erau primiți în spitalul lui, decât oameni bine dovediți că sunt fără mijloace ; consultațiuni gratuite nu dădea decât celora care făceau Spitalului o danie de la 100 ruble în sus. Dania celuia care'l chiema în alt oraș sau localitate începea de la 500 de ruble în sus și trebuia reînnoită din trei

1) Consilier secret.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în trei zile, pentru a despăgubi spitalul de lipsa strălucitului său șef.

Cred că pentru dânsul destul era jertfa că'și părăsea iubiții lui saraci, și destul dar făcea bogaților cu luminele sale, ca să i se mai pretindă a mai cheltui pe drum și la Otel. Cine dar, avea nevoie să'l chieme trebuia să'i puie la dispoziție un tren special, un apartament cu un salon de consultație la primul otel — căci mulți bolnavi cu prilejul sosirei sale în oraș veneau să consulte pe înalt Excelența sa, plătind vizita de la 50 ruble în sus—și masa la restaurantul Otelului, pentru el, secretarul său, slugile și oricâte persoane ar binevoi să poftească la masă! Cred că nu'i scump, dar poate nici ieftin. Dar ceva lucru mai filantropic, vi s'o întâmplat cumva să întâlniți?.

Când se primi vestea că Pirogof va sosi la ceasul 9 după amiază, fața bolnavului se lumină de bucurie și de nădejde. El care petrecea zile fără să scoată o vorbă de obosit ce era, li spuse doctorilor care tocmai se aflau adunați. „De acuma, domnilor, sunt scapat! D-stră l'ați ucis pe bietu Tata și'mi puseră'ți se vede, gând rău și mie. Cât despre biata mamă, de câteori o îngrijați, trebuea să fugă peste cinci hotare, pentru ca să se întremeze! O să vedeți deseară că o să căpătați de la marele nostru Pirogof: câte o pereche de urechi lungi de nu veți putea trece sub ușa asta, cât e de 'naltă!" Și toată ziua nu mai vorbi de cât de marele Piragof!

De la șapte ceasuri, îl goni pe bietul Sohrstein la gară întru întâmpinarea trenului special care sosea la 9 fără un sfert. De la opt, începură a sosi toți doctorii care'l căutaseră pe Mimi.

De față mai erau domnița Catinca, doamna de Gravais, prințul Manuk bey, Costache Moruzi, Titi Mavrocosta, profesorul rus și încă doi tineri prieteni de a lui Mimi.

Când se auzi huruitul așteptatei trăsuri intrând sub gang, ochii tuturor se ațintiră spre ușă, dar în privirea bolnavului era atâta bucurie, nădejde și dor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de viață, cum ar fi trebuit să aibă rudele lui Lazăr, la intrarea Domnului nostru Iisus Christos.

Și apăru în prag o matahală lungă, încotoșmanată într'o bogată blană de vulpe albastră cu căciula la fel, trasă pe ochi. Toată lumea se sculă în picioare, ca pentru împarat.

Mojicul însă nici nu catadicsi să se descopere, macar că în fața lui vedea două doamne respectabile, din societatea înnaltă, ci apropiindu-se cam la doi trei pași de patul bolnavului, îi aruncă o privire și cu o voce groasă, tare și obraznică, le spuse celor de față :

„De ce m'ați mai deranjat pentru acest cadavru!?

Apoi făcu la stânga'mprejur, și fără a saluta pe nimene, ieși pe unde intrase. Ce'i mai păsea? Avea casă și masă, timp de trei zile și tren special la dispoziție! In mișcarea cea de stânga'mprejur pe care o făcuse desfăcându-i-se blana la piept, se putu zări că înnalt Ecc. Ia nu uitase să'și atârne de piept nici o placă, nici o cruciuliță. pentru a'și face reclamă prin gări și coridoarele otelului.

Sărmanul Mimi, după atâta nădejde, auzind cuvintele calăului său, a și leșinat îndată ; și nu s'o mai trezit, decât pentru a intra în agonie. Iar agonia aceasta ținu aproape două zile, atât fu de groaznică lupta între moartea neîndurată și acest suflet dornic de viață, setos de trai !

Și se duse, luminosul și blândul înger, curat, neprihănit, așa cum venise în lume. Se duse lângă acele suflete, a căror voie o împlinise până la urmă ! Iar trupul lui frumos și gingaș, odihnește acum în pace între mama lui iubită și scumpul lui tată, în cavou Keșculeștilor, din cimitirul de la Odesa !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XXII

Titi se reîntoarce în patrie

Cred că e vremea acuma să ne reintoarcem la familia Mavrocosta, pe care am pierdut'o din vedere cam de mult.

Lupta surdă dintre Titi și părinții săi, se făcea tot mai aprigă, cu toate că ascunsă : adică ei întrebuințând toate mijloacele de descurajare și umilire, pe când el le îndură pe toate cu adevărată supunere și dragoste de fiu, opunând însă la toate neclintita putere de inerție și o statornicie de neînvins, singurele arme de care putea dispune fără să calce respectul ce'l datora părinților ; și lupta aceasta, am văzut'o prelungindu-se dela 1869, când s'a reîntors din Paris și până după resbelul Turco-Sărb. adică în iarna 1876—1877.

Domnița Ruxandra, era desperată de încăpățînarea-băiatului ; punea toate surorile, cumnații și rudele să'l cetească pe Titi, spunându'i câte în lună și în soare, despre biata lui Moldovă, așa că nu avea numai să se lupte cu părinții, dar și cu toată lumea asta. Mai grea însă era lupta împotriva lui însuși; că își iubea mult părinții și își da bine seamă de marea durere ce o pricinuia tatei și mamei. Da! S'ar fi făcut grec. Franțuz, Italian, și ar fi ramas chiar Rus, până la moarte, dar cu întocmirea să nu vadă rus în ochi să nu audă rusește și mai ales să nu'i fi cunoscut pe Ruși, cum, din păcate îi cunoștea. Precum domnița Ruxandra își invinuia țara, că'i răpisă inima singurului ei copil, tot așa copilul ei ura pe Ruși, care îi răpeau ferecirea, înstrăinând de dânsul inima părinților și făcându'i nesufurit traiul în casa părintească !

Dacă nici din dragoste pentru buna lui mătușă. nu se putuse deprinde la Odesa, nici cu Rușii nici cu Rosia, ce era acum, când cu prilejul rezbelului Turco-Sărb, Rosia întreagă venise să'l găsească tocmai la Buzdugana !

In casă, cu tot odogaciul și chilimbarul lui beizadea Alecu, numai mirosea deeât a toval; numai auzeai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât Șto-s și Kak-s ; toate samovarele fierbiau ziua și noaptea în clocote de scădea și Prutul. după cum pretindea Niculai Sufragiul. Mai multe slugi din Iași fusesără înlocuite prin Ruși și poate că și bătrânul Vasile Bucataru, și-ar fi pierdut slujba, de n'ar fi avut grija, mai înainte, să învețe a găti bucate rusești.

Și pacostea toată, tot pe capul lui bietul Titi saracu :

De cum se lumina de ziuă, trebuia să plece cu cei sosiți din ajun la Ungenii-Ruși, să le vizeze pașpoartele, să le schimbe banii, să le ia biletele, să se înțeleagă cu vama Română, să telegrafieze la Iași după un tren special, când erau mai numeroși, să'i așeze pe toți în vagoane, unia duși pe brațe de camarazii lor, de beți ce erau; apoi să alerge în goana calului la Unghenii Ruși, ca să primească un alt transport venit din Rosia, și să'l ducă parte la Dănuțeni și parte la Buzdugana. Acolo erau două mese: Kneazu și Domnița o prezidau pe ceadintăi, la care luau loc ofițerii superiori și se servea bucate franțuzești : masa tinerilor—adică vorba vine, că printre căpitani, locotenenți, praporscici și corneți, dai și de unele căzături, tocmai din vremea lui Niculai Pavlovici—era prezidată de Titi și la ea te îndulceai cu borș de sfecle, dres cu smântână, cu casa de hrișcă[1]), pirog[2]), friptură la tavă, vodka ociscennaia, vin pus în sticlă de 15—30 de ani și câte bunătăți toate !

Nu'i era lui Titi de bucate, una că nu era gustăreț și știm că era deprins cu bucătărie rusească; dar fiind acasă la dânsul, trebuia negreșit să fie amabil cu oaspeții toți, să vorbească cu ei rușește, să le sufere toate mojiciile și disprețul care'l aratau României și Moldovenilor de peste Prut.

Apoi trebuia să'i culce și să vegheze ca să nu le lipsească nimica ; șase țarani din sat, nu făceau altceva toată noaptea, decât să le văcsuiască cizmele și să le curețe uniformele pe care biata Lenuță și cu o cusutoreasă, adusă anume de la Iași, le cârpeau pe unde erau rupte și le întăreau nasturii.

---

1. Casa=un fel de pilaf național rusesc, făcut din crupe de hrișcă,
2. Pirog=plăcintă cu tocătură de carne și de ouă răscoapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu cei treji mai era cum era, că le mai puneai patru cinci gărăfi de vin sub perine, le beau frumușel pe toate, și numai cereau altele peste noapte. Cu cei mai rău afumați era însă mai greu, că le veneau fel de fel de toane. De pildă: un locotenent colonel, mișcat de primirea ce i-o făcuse însuși unchiul marei Natalii, se simți nevrednic, el smeritul, a se culca în așternut de olandă, cu perine și plapome de matasă, care or fi servit poate și Prea Luminatei Princese, așa că luă nestrămutata hotărâre să se culce în lada în care se punea rezerva de lemne pentru fiecare sobă și unde nu ar fi încăput nici pe jumătate. Numai după ce Titi ii jură pe onoare că acest așternut nu fusese niciodată întrebuințat de marea Natalie, consimți să se odihnească în el.

Adevărat, că la întoarcerea lor din rezbel, cei mai cu inimă, cei răniți și cei contuzionați, se rușinară a se mai arata, nici la Danuțeni nici pe la Buzdugana așa că cei doi unchi a marei Natalii, avură parte numai de plevușca confuzionată, iar Titi de mai multă liniște!

Dar nu ținu mult nici asta, că începuse concentrarea acelei armate, care, după spusele maiorului Cantacuzin, avea de acum cinci ani, gata toate planurile pentru luarea și păstrarea Constantinopolului. In mai puțin de o iarnă întreagă seși adunaseră optzeci de mii de oameni gata a cuceri laurii victoriei! Cu atâta mulțime de oaste, era prea deajuns ca să'i alunge pe Turci din Europa și la nevoie să ție în frâu și năzuințele Austro-Ungariei. Cât despre așa zisa armată română, nici nu putea fi vorbă: două polcuri de cazaci, erau prea deajuns ca s'o împrăștie.

Apoi mai era de ținut în seamă și lucrul următor: De ce se declara acest rezbel? Nu pentru a scoate pe creștini de sub jugul Turcilor? Nu pentru biruința Crucei asupra semilunei? Popoarele sârbe și române erau pravoslavnice și sufereau cu greu de a se afla sub suzeranitate păgânească. Așa că de s'ar fi încumetat cumva guvernele lor a se pune din partea Turcului păgân, sau a Neamțului papistaș, s'ar fi răsculat mulțimele și le-ar fi spulberat în 24 de ceasuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In asemenea întocmiri, acei optzeci de mii de oameni cu toate că destui de numeroşi, prin ei înşuşi, nu vor fi în realitate, decât sâmburile, sau mai bine zis cadrele unei mari armate creştine; căci toată suflarea Moldovenească, Muntenească, Sârbească şi Bulgărească, va alerga cu înflăcărare să lupte sub vulturul cu două capete.

Infrângerea Sârbilor, fusese amar resimţită la Moscova, iar întervenirea la timp a Austro-Ungariei şi mai amar resimţită la Petersburg. Era, netăgăduit, cea mai mare lovitură ce se putea da înrâurirei ruseşti în Orient. Cum, scriau ziarele panslaviste? „După ce i-am îmboldit făţiş, prin arme, bani, ofiţeri şi oameni, pe bieţii fraţii noştrii Sârbi să'şi proclame neatârnarea, punând pe capul lui Milan, coroana regelui Duşan, să vie Austria, duşmana şi concurenta noastră în Orient, să'i scape de sub iataganul Turcului? Ce ajutor le-am dat noi Sârbilor? Pe Fadeief şi pe marele Cernaief, care s'au lasat amândoi bătuţi de către un Turc fără ştiinţă de carte? Nu câteva sute din toate bracurile armatei noastre, trebuiau trimise în în Serbia, sub nume de voluntari, ci două corpuri de armată trebuiau debarcate la Varna şi Burgaz, până să le urmeze întreaga noastră armată!“ Astfel îndrăznia să scrie şi să se rostească presa şi opinia publică rusească lucru nemaipomenit până atunci şisunt martor eu personal, că acest război a fost impus de opinia publică chiar împotriva voinţii Ţarului. Zic că mă pun martor, căci în ziua când s'a cetit în faţa lui şi a întregei armate manifestul de declararea rezbelului, pe tapşanul mare din faţa Kişinăului, l'am văzut şi auzit pe împarat, izbucnind în plâns!

Apoi Turcii de crau mulţumiţi pe deoparte că'i bătuseră aşa de lesne pe Sârbi, erau foarte umiliţi pe dealta, că fuseseră siliţi să se retragă, fără nici un folos material. Ca să'şi răzbune, se puseră dar cu tot dinadinsul a tăia la căpăţini bulgăreşti, cum Bulgarii avuseseră până atunci obiceiul să'şi taie numai căpăţinele de varză de prin grădinăriile lor.

Ba unii başibuzuci, mai belalii, înconjurau frumu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şel câte un sat sau vreun orăşel, plin tot cu ciorbagii de aceia cu căciuli cât dimirlia, şalvari şi papuci calcaţi, îi dau foc din toate părţile, împuşcând pe tot ce voia să fugă. Ţipau ei bieţii Bulgari, dar mai tare ţipa opinia publică rusească. Că deh! Aţi văzut chiar D-tră aicea, că s'a născut abia în anul lui Hristos 1875-76. deci împlinise abia anul la 1876-77, adică tocmai când plodul ţipă mai tare!

Din ţipetele şi urletele îmbinate a Bulgarilor încă nepârjoliţi, şi ale tinerii opinii publice ruseşti, se stârni mârâitul mai puternic a opiniei publice europene, a cărei presă, majoră cam de mult, nu intra nici odată în joc, de cât de la o anumită sumă de bani în sus. „Asemenea barbarii, mârâia presa europei, pot periclita siguranţa imperiului otomau, atât de necesar intereselor economice a europei; capitalurile lumei civilizate vor uita drumul spre Stambul; acţiunile otomane vor scădea la burse şi europa va fi silită atunci să'şi apere interesele cu armele în mână, ceia ce va aduce ca urmare dezmembrarea imperiului.“ Ce'ţi mai e şi cu civilizaţia! Ţipetele acute ale Rosiei barbare se sprijineau pe libertatea asupriţilor, pe umanitate şi pe sfânta cruce a lui Hristos; pe când din mârâitul civilizat al Europei nu puteai deslusi de cât argumente economice şi financiare!

Sultanul, nu se prea tulbura nici de argumentele presei ruseşti, nici de acelea ale presei civilizate, cunoscându-le cât erau de sincere amândouă. Găsind însă că toate ţipetele acestea, nu numai că le scoate, bieţilor turci nume rău, dar îi mai tulbura şi lui, liniştea chefului, hotărî să'i ia în zeflemea pe toţi ghiaurii, arătând europei, că e tot atât de civilizat ca dânsa şi mai civilizat mult de cât Alexandr' Vtoroi. Porunci dar lui Midhat-Paşa să proclame constituţia turcească; din nebăgare de seamă însă, uită să mai porunccască şi başibuzucilor să mai slăbească pe bulgari din dragoste.

Apoi, în puterea tratatului de Paris, după care principatele Moldo-Valahiei făceau parte integrantă din imperiul otoman, Midhat-Paşa pofti guvernul princiar,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să adaoge pe firmele vămilor dela toate granițele sale, cuvintele: *Imperiul otoman*, și totodată să'i trimeată, pe lângă haraciul întârziat, și ceva deputați aleși anume pentru a reprezenta acele două provincii în parlamentul imperial.

Parcă România saraca, n'ar fi avut două camere mari cât niște biserici, una la universitatea de pe Bulvard și alta pe dealul Mitropolici, ticsite amândouă numai cu deputați de soi! Ca ce să mai exportăm și aiurea, își zise guvernul și răspunse telegrafic:

Burda, deputat-lar berechet! Bașca istemes. Vermegem! Meremet Ghiumurgi-lar Olmaz. Boia ioc! Adică cum s'ar zice creștinește: „Aici avem deputați destui. Mai mulți nu trebue. Nu trimetem. Meremetisirea vămilor cu neputință; n'avem boia!

Gingășiile aceste otomane, avură darul să întărească și mai mult dragostea vasalilor către suzeranul lor. Conservatorii, atunci în opoziție, ar fi ținut cu dragă inimă și pentru cruce, dar și pentru Sultan ca să nu li se strice huzurul boeresc și să nu deie iar prilej de bejănie. Liberalii, fiind la putere, ar fi dat și ei bucuroși cu tifla și în sfânta cruce și în suzeran de nu s'ar fi temut de bejănie ca și conservatorii. Așa în cât, nici în timpul răscoalelor țărănești din 1907, marele noastre partide de guvernământ nu au fost mai unite întru acelaș gând și într'acelaș frică. Și unii și alții ar fi fost gata să jertfească țării pe cei câțiva mii de flăcăi voinici înscriși în controalele armatei lui Cuza, că pe ei nici capul nu era să'i doară că dor nici unul nu se lasase amestecat în prostime. Erau toți ori trecuți de vârstă, ori singur fiu la mamă văduvă. Dor nu puteai aduna atâta flăcăime cu arcanu și dacă dai ordin de mobilizare, parcă erau ei proști să se ducă de bună voie la moarte ori să'i schilodească? Ba or să sară zidurile căzărmilor și acei adunați. Ș'apoi cât timp le-a trebuit Rușilor ca să aune 80000 de miide moscali de prinși cu războiul? Numai tânărul nostru Domnitor avea alte păreri. Avu încredere în vrednicia poporului său, și dând ordinul de mobilizare avu bucuria sufletească a vedea adunați sub steagurile sale într'o singură săptămână 40,000

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ostași și nici un dezertor țaran! Dar ce să vă mai povestesc lucruri pe care le cunoașteți cu toții, uneia pentru că le'ați văzut, alția pentru că le-ați auzit de la parinții sau bunicii voștri?! Fapt este, că din ziua proclamării independenții noastre, nu au mai fost nici conservatori, nici liberali, nici singuri fii la mame văduve, ci numai Români vrednici, care și-au făcut cu toții datoria cu prisosință!

Să vă vorbesc mai bine despre ceia ce gândeau frații noștri de peste Prut, lucru pe care nu ați avut de unde să'l aflați.

Credința obștească a panslaviștilor care speculau asupra viitorului, înainte chiar de prima lovitură de tun, era că: precum ființa acuma un Novoroșiiskii Krai alcătuit din mai multe gubernii și cu un gheneral-gubernator la Odesa, asemenea se va alcătui din guberniile Basarabia, Moldova, Valahia și Oltenia un *Dunaiskii Krai*, [1]) cu gubernatori la Kișinău, Iași și Craiova și cu un gheneral gubernator în București. Serbia și Bulgaria de dincoace de Balcani vor alcătui un Za-Dunaiski-Krai [2]) cu reședința la Belgrad sau la Târnova, apoi un Za-Balcanskii Krai [3]) cu reședința la Filipopol și în sfârșit un Vostocinoi Krai [4]) cu reședința în Țarigrad, alcătuit din celelalte provincii ale Turciei Europene. La Țarigrad va ocârmui marele duce Nicolai Nicolaievici, fratele țarului, de la marea Egee până la Nistru, în calitate de vice-împarat al orientului. Iar țarii după ce se vor încorona mai întâi în Kremlin se vor duce să se încoroneze la Țarigrad, ca Țar al Rusici și Imparatul Orientului. Acum, că acestea ar fi fost și năzuințele macar, dacă nu chiar scopul Țarului și a guvernului său, nu o pot spune; dar fapt este, că astfel se grăia în public, discutându-se chiar, asupra persoanelor viitorilor ghenerali-gubernatori. Tineretul luminat al Basarabiei, așa cum îl cunoaștem bine de acum, copleșit de măreția acestui

1) Dumaiskii-Krai—Krăia Dunării
2) Za-Dumaiskii-Krai—Krăia de peste Dunăre.
3) Za-Balcanskii-Krai –Krăia de peste Balcani
4) Vostocinoi-Krai—Krăia Orientului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plan, pe care'l privea ca și îndeplinit, se bucura oarecum, că își va putea întinde interesele și peste Prut, unde va putea găsi o curte de apel mai în apropiere de cât la Odesa și va putea lucra în mai mare, la rusificarea neamului său, lucru care de acum se impunea nemijlocit, față de noile întocmiri.

Țaranii pruteni, nu vedeau de cât ușurința cu care vor putea trece Prutul fără pașaport și tamojnă [1]) precum auziseră de la bătrâni, că mai fusese odinioară. Cât despre cei de mai înăuntru, le era tot una, unde știau bine că de cinovnicii lor tot n'or să scape.

Prințul Andrei care după cum știm capatase un post strălucit în Africa, văzând că dispune de o leafă mare, că Olga Pavlovna sufere de clima africană și jânduiește la frumoasa climă de la Petersburg, pe care nu o cunoștea, apoi că copii cresc mărișori fără ași cunoaște Patria, dar maicuseamă, înrâurirea ce o avuse diplomația soției sale, întru capatarea frumosului post de astăzi, hotărâ să'și așeze familia în capitală, iar el să se jertfească pentru ai lui, rămânând stingher și înstrăinat.

Olga Pavlovna încântată, îi făgădui să pândească o ocazie de ai obținea înaintare în rang și în decorații și să trăiască numai din cei 75000 de franci gratificații pe care să i le trimeată neatinși cum îi primește, adică odată la cinci ani și că va știe să'i speculeze astfel, încât te miri de nu va pune și ceva la oparte. Și în adevăr! Frumoasa fiică a lui Marcopulo știu atât de bine să speculeze suma aceasta atât de neînsemnată, încât ea și cu cinci copii, ținea casă deschisă, cai și trăsură cu luna, și mai cumpără și două vile în împrejurimile Petersburgului, pe care le închiria tot anul, pe când barbatul ei, cu 75000 de franci pe an mai făcea și datorii.

După ce își așeză femeea și copii în capitală, prințul Andrei reîntorcându'se la post, se abătu și pe la Buzdugana, tocmai în toiul rezboiului Ruso-Româno-Turc, pe când generalul Șilderșulder, suferea prima

1) Tamojna—Vamă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înfrângere la Plevna, iar generalul Scobelef o a doua înfrângere și mai sângeroasă,

Ca bun panslavist ce era Kneazul Andrei ca toți colegii lui din diplomația rusească, de altfel—nu se sfia să'l critice până și pe Țar, care, în adevărat Holștein—Gothorp, numise numai Nemți în capul tuturor corpurilor de armată, și încredințase statul major general la doi Poloneji: pan Niepocoicinski și pan Levitzki ! Apoi- greșală și mai mare, lăsă să'i stea în flanc un corp de 40000 de Români cu tunuri Krup și arme bune, dar a cărui valoare era necunoscută, dacă nu chiar nulă, unde oastea aceasta nu văzuse focul niciodată. In asemenea întocmiri ori se va împrăștia ca vrăbiile la prima lovitură de tun, ori se va pune cu Turcii în contra noastră. Ce prostie! Și era așa de lesne să'l întrebuințezi cu folos dar cu totul în alt chip. Adică : încorporând câte o companie românească în fie care batalion rusesc, câte un escadron de cavalerie la fie care polc de Cazaci ; iar cu tunurile să se fi făcut ca cu flotila românească de pe Dunăre. Astfel întrebuințându'i numai ca simplă carne de tun, am fi împărțit cu dărnicie, toate primejdiile și nevoile cu dânșii, dar numai atât ; pe când așa vor avea și ei partea lor de glorie, ba vor pretinde poate și recunoștință ; vreun bacșâș teritorial peste Dunăre, dacă nu chiar peste Prut. Astfel gândia și grăia prințul Andrei Alexandrovici Mavrocosta !

Când însă îi mai văzu pe Ruși, dând Domnitorului nostru, comanda supremă asupra armatei împresurătoare a Plevnei, mănia sa nu mai cunoscu margeni.

„Ce mișelie ! Ce rușine pentru noi Rușii! Am ajuns mulțămită casei Holștein Gothorp, deopotrivă cu toți Maldavanii, și sub comandă nemțească ! Să ne vărsăm sângele nostru curat de ruși pravoslavnici, după cheremul și poruncile lui her Carol von Hohențolern ?!

Lasă Andrei, îi spunea Titi, ca să'l mângâi, că tu n'o să verși nimica; dor ceva cerneală diplomatică de ți se va prileji și asta. Apoi dacă ți-ar veni așa o toană să te vâri-printre iataganc, ori cât te-ar sparge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de rău Turcii cu ele, tot de sânge rusăsc n'or să poată da, ci numai de sânge spurcat de „Maldavan cap de bou!“

Gluma aceasta, cam prea aspră poate, avu darul să'l înfurie cumplit pe prințul Andrei, mai ales că fusese spusă la o petrecere între mai mulți tineri panslaviști basarabeni:

„Rușine să'ți fie Titi, strigă el lui frate său, ești nerecunoscător către împărăția rusească, în care te hrănești, și fără milă și mărinimia căreia am fi murit cu toții de foame la colțul vreunei străzi! Nesocotești nu numai voința tatălui nostru, dar și jurământul de credință, pe care l'a depus în numele nostru. Eu nu mă uit la sângele meu, care aparține Imparatului și Rosiei, până la ultima picătură, ci la legea recunocută în ori ce țară că copii urmează naționalitatea părinților lor! Atâta îmi ajunge ca să mă simt tot așa de rus ca oricare. Să știți domnilor cu toții, că mi-e rușine să am un asemenea frate!“ Și, sculându-se dela masă părăsi petrecerea, trântind ușa cu putere.

„Lasă Kneaziule [1]) îi spuseră tinerii basarabeni lui Titi, dupa plecarea lui Andrei.

Nu are dreptate Andrei Alexandrovici, zău așa! Noi de grăit, grăim ca dânsul pentru că averile noastre îs dincoace, dar maicusamă pentrucă e greu ca cineva să părăsească țârâna în care sunt îngropați strămoșii. Iar dacă am vorbi precum simțim, ar trebui să fugim în altă țară, ca să nu ne pomenim tocmai la Sibir!

„Vă mărturisim că ne-am fi bucurat de-ar fi izbutit Rușii să alipiască de noi pe frații noștrii de peste Prut; dar cu bucuria ce ar resimți-o mortul—dacă morții mai pot resimți bucurie— când i se aduce alăturea de groapa lui, trupul unui frate mult iubit si decare a fost despărțit vreme îndelungată! Dumneata însă ești în alte întocmiri de cât noi: strămoșii îți sunt îngropați dincolo, nu aicea. Știm noi bine că în Rosia nu vei rămânea decât dor cât va trăi Kneazul cel bă-

1) Kniaziule, caracteristic Basarabenilor, când pronunță cuvinte rusești. terminându-se cu i scurt, ca de pildă Kniazĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trân; îți vei lua atunci averea și vei trece peste Prut. Dar să nu crezi niciodată, că inimele noastre nu sunt cu dumneata. Să nu socoți că nu ne mândrim în adâncul sufletelor noastre, de chipul strălucit cum luptă frații noștrii români peste Dunăre. O mână de oameni, care de atâtea veacuri n'au mai intrat în foc, să scape din primejdie, vechea și nebiruita noastră armie, asta nu'i lucru puțin, nu. De-ar fi Alexandr Vtoroi și om de stat, nu numai împarat, în loc de ale lua Românilor Budgeacul, după cum se svonește, ne-ar alipi și pe noi de România; căci așa zisa pată dela 1854. au ters'o bieții soldați români cu sângele lor. Atunci uniți cu toții, am alcătui un scut puternic pentru Rosia un stavilar de vreo șapte milioane de suflete, care ar apara până la ultima lor picătură de sânge, grănițele împărăției rusești!

„Adevărat făcu Țiti oftând, din nenorocire Alexandr Nicolaievici Vtoroi, este numai împărat. Chiar pricepându-le pe acestea care le spuneți, de s'ar încumeta, să le înfăptuiască, nu l'ar lasa doamne ferește panslaviștii D-voastră.

Așa este făcu unul din tineri: panslaviștii sunt niște nebuni ahtiați dupa mărirea Rusiei, privind numai în sus, cu gândul de a rusi luna, soarele și stelele toate din cer, fără ca să vadă prapastia pe care li-o sapă pe tăcutele sub picioarele lor, drăguții de nighiliști.

. . . . . .

Bine 'nțeles că, înainte de a pleca la post, bunul Andrei nu pregetă să'l pârască pe Țiti lui tată-său, arătâdu'i, că cu ideile ce le propovăduește în gura mare, ar putea să se nenorocească pe dânsul și să compromită întreaga familie. Bine ar fi, zicea, el să se depărteze Țiti de aice, macar până la sfârșitul războiului; îi propuse chiar lui frate său, să'l ia cu dânsul în Africa, dar acesta nu se învoi.

Ca un făcut însă, Țiti avu o ceartă cu un ofițer rus, pe care îl și provocă la duel. Din nedibăcia martorilor, beizade Alecu, află la timp și împiedică duelul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prin înrăurirea lui trimise pe ofițer la corp, iar pe Titi tocmai în Italia, unde chiar dorea de mult să meargă. Ii dădu cheltuelile de drum și îi făcu o rentă lunară de 250 carboave, (cam lei 650).

In ajunul plecărei sale, după ce Kneazul și Domnița se retraseră spre odihnă, Titi eși să se primble prin grădină și se așeză pe banca de pe vârful unei movili, de unde se vedeau toate împrejurimile. Era liniștea desăvârșită a nopților de țară, când luna plină din August, revarsă o aboreală tainică și nedeslușită asupra depărtărilor ; când tăcerea nu este tulburată, de cât de orăcăitul departat al broaștelor din lac, ce pare a ținea isonul acelei melodii tot atât de tainică și nedeslușită, pe care și-o cântă sufletul îndurerat, în ceasurile amare ale despărțirii ! Lângă dânsul, prin earba întunecată de umbra unui cireș stufos, scânteiau blândele lumini ale licuricilor, pe când sus din cerul înstelat, se desprindea câte o steluță, căzând dincolo de văzul omenesc, grăbindu-se parcă, a se perde în noianul vremilor trecute.

Privea cu jale locurile acestea, pe care nu era poate să le mai vadă niciodată, și care îi erau acuma atât de dragi, tocmai din pricina suferințelor îndurate pe ele. Se gândea la scumpa lui mamă, la tatăl său iubit, și la durerea lor, când va fi ridicat între el și dânșii acea stavilă care nu se va mai putea înlătura niciodată !... Căci era hotărît cum se va fi isprăvit războiul, și se vor mai liniști lucrurile, să se reîntoarcă în adevărata lui patrie, lepădându-se de supușenia rusească, faptă care îi va ridica dreptul de a mai calca pământul Basarabiei.

„Și nu se poate altfel își zicea el oftând. Eată șapte ani de când mă lupt pentru a le obține consimțimântul, și astăzi sunt mai îndârjiți și mai neînduplecați ca niciodată. Nu voi obținea așaceva de la dânșii, precum nici ei nu vor izbuti să mă rusească. Să le aștept oare moartea, cum mă învățau tinerii Dvoreni de mai dăunezi ? ! O, ar fi grozav ! Mai bine acum cât sunt tânăr, să'mi croiesc singur viitorul ; voi avea macar meritul dezinteresării. Cu ajutorul lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumnezeu voi face mai lesne o carieră acolo, decât aicea ; pentrucă voi munci cu dragoste în limba și pentru neamul meu. De'mi va fi dat însă să nu'mi pot agonisi nici pânca zilnică, ei bine voi muri de foame, dar cu conștiința împăcată că n'am râvnit la moartea celor ce m'au născut".

„Netăgăduit că în întocmirile de astăzi nu mai pot sta nici o clipă în casa părintească ; dar ce viață am să duc!.. Numai gândindu-mă mă îngrozesc ! Nu țin eu minte ce grea mi-a fost viața de student ? Viața de birt și de cafenele, este pentru mine un chin, deprins cum sunt cu viața de casă și de familie. Să zic că mă voi însura și îmi voi făuri și casă și familie? Nici asta n'o pot spune, pentrucă nici nu pot pricepe căsătoria fără dragoste ; iar dragostea, mi-am dat'o toată și nu știu să iubesc de două ori!. Crescut de mic copil alături cea de Ilenuța ea mi-a intrat în suflet și în inimă, așa că n'aș putea iubi altă femee. Zadarnic am încercat să mă apropii de alte fete de sama mea ; dar unde să găsesc frăgezimea, bunătatea, curățenia de suflet și mai ales înălțimea de sentimente, care izvorăsc firește din sufletul acestei fete, născută din vrednicii și mândrii răzeși moldoveni!. Ne iubim de când ne cunoaștem ; dar niciodată n'a eșit din gurile noastre taina ce cu atâta greu amândoi o ascundem. Cum am să pot trăi fără dânsa ? Când mă gândesc la jertfa asta de pe urmă. parcă'mi piere tot curajul. Să'i propun să fugă cu mine, și la prima biserică ortodoxă ce am întâlni-o în străinătate să ne cununăm? Nu. Pentrucă știu mai dinainte ce o să'mi răspundă. Sunt fată de răzăș cinstit; părinții tăi m'au luat când am rămas orfană și m'au crescut mai presus de treapta mea. Nu le voi răsplăti binele acesta și dragostea pe care mi-au arătat'o până astăzi, zdrobindule planurile ce le făuresc poate pentru fericirea ta".

„Și bine mai judecat Titi, căci astfel ți-aș fi răspuns", făcu deodată Elenuța, răsărind palidă și tremurândă de sub umbra cireșului! „Eram aicea înainte de tine, scumpul meu, și am auzit tot ce spuneai; căci în durerea ta cea mare îți rosteai cu glas gândurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în neștire. O Titi, și eu te iubesc și te-am iubit de când eram copilă mică, înainte chiar să sară ca să te muște, cânele cel grozav de la Ciripcău! Te iubesc cum nu cred să poată iubi mai mult o ființă omenească. Dar ce vrei! Soarta și datoria ne dispart pentru vecie. Poate că voi muri de dorul tău Titi: dar în ceasul cel de pe urmă, cu făclia de ceară în mână, gândirea, mea cea de pe urmă, cea de pe urmă a mea suflare, va fi pentru tine, Titi, numai pentru tine"!

Și amândoi căzură pe acciaș bancă, dar departe unul de altul, tremurând din tot trupul și neîndrăznind macar a se privi în ochi, printre șiroaele de lăcrimi ce le udau obrajii.

„Of scumpă, scumpa mea Ilenuță, oftă încet Titi, după ce lăcrimile varsate îl mai răcoriră puțin! Crudă ne mai ieste soarta. Un cuvânt numai de ai zice, și am fi atât de fericiți că și îngerii din cer ar râvni la fericirea noastră".

„Nu Titi, răspunse Ilenuța cu hotărâre, să ne iubim cum neam iubit și ne iubim acuma: cinstit, curat. fără a îngreuia, prin o faptă rea, durerea părinților tăi. Este dincolo de cerul ista albastru și de stelele care strălucesc acolo sus, o ființă mare, bună, îndurătoare, blândă și dreaptă, la care nu poți ajunge, de cât prin curățenia neprihănită a sufletului. Ea e atot puternică, milostivă și numai ea poate schimba întocmirile lumești, așa că aceea ce ni se pare cu neputință astăzi, să ni se pară mâine lesne, bine și firesc. O voi ruga-o atât de fierbinte că în bunătatea și dreptatea ei cea mare, se va îndura de noi și ne va uni... dacă nu pe lumea asta, dar poate în albăstrimele și luminele cele de sus și pentru veșnicie! Eată, dragă Titi, parcă simt că'mi vine o credință și o putere pe care nu le aveam adineaore; parcă văd până și în piedica pe care o întimpinăm noi astăzi, un bine la care nu ne gândeam nici tu, nici eu. Pleci mâine, nu'i așa?"

„Chiar mâine dimineață".

„Ei, bine. nu crezi că'i nevoe ca după plecarea ta, să rămâe aicea o ființă care să se lupte pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tine, în potriva dușmanilor pe care îi lași în urmă ?“

Știu de cine vrei să vorbești; dar aicea n'ai dreptate. Andrei și cu mine, ne-am dat de mult cuvântul de onoare, ca orice hotărâre ar lua părinții noștrii, în potriva vreunuia din noi, fățiș să nu le ieșim din voe, cât vor trăi ; dar să împărțim frățește moștenirea lor ba chiar ei fiind în viață, să nu primim niciunul, un ban mai mult decât celălalt“.

„ Da, știu, zise Ilenuța. Tocmala asta a'ți făcut'o tocmai pe când bunul tău frățior, își amenința se părintele cu darea în judecată; Că te vei ține de cuvânt, de asta sunt bine încredințată, dar că el va urma la fel, mă îndoesc. E bine deci ca în lipsa ta să fie cineva, care de nu va putea să se lupte chiar fățiș pentru tine, cel puțin să te vestească la timp, de toate uneltirile lui. Unde să'ți scriu ?“

„Nici eu nu știu în ce parte voi apuca. Cum mă voi stabili undeva, îți voi scri“.

Ba mie să nu'mi scrii aice, ci la satul Ciripcău, din județul Sorocii, la nașul meu, părintele Turcatcă, care'mi va trimete scrisorile tale. Nu trebue să bănuiască nimene că ne scrim“.

După aceste cuvinte, Ilenuța se sculă de pe bancă luă capul lui Titi în mâinele sale, și pironindu'și privirile în ochii lui, îi spuse : „Pleacă de acum scumpul meu iubit. Pleacă mândru și hotărât pe calea ce ți-a croit'o soarta ! Increde-te în tine și în dreptatea Celui de sus, Rugăciunile noastre curate, suferințele îndurate cu smerenie și vrednicie, îl vor îndupleca poate să aducă lucrurile spre fericirea noastră. Nu știu ce presimțire îmi spune, că de vom rămânea vrednici de mila lui, va suna și pentru noi ceasul fericirii. Oriunde te vei duce, oriunde te vei afla, gândul și iubirea mea te vor urma pretutindeni ; iar de va fi să nu nemai revedem voi muri cu numele tău pe buze. Dar și atunci iubite, va fi sufletul meu, lângă tine neclintit, până ce sufletele noastre amândouă vor fi unite pentru vecinicie, în slava lui Dumnezeu“.

Și alipindu'și buzele de ale lui Titi, îi dădu întregul suflet, într'o sărutare mai dulce și mai senină decât albastrul cer, mai curată decât roua dimineței,

Muzeul Digital al Romanului Romanesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care uda acuma carba întunecată de lângă cireșul cel stufos și stângia blândele lumini ale licuricilor..... Apoi... dispăru în desișul parcului, ca o ciută, ca un vis, sau ca una din acele stele căzătoare a nopților de August!

. . . . . .

Chiar adouazi plecă bietul Titi în străinătate, unde stătu vreo doi ani de zile; iar îndată după proclamarea regatului, se întoarse deadreptul la București, unde făcu și cererea către consiliul de miniștrii pentru recunoașterea calității sale de cetățean Român, lepădându-se chiar din momentul acela. de orice protecție, titluri și distincții onorifice, de care s'ar fi bucurat în țară străină.

Lucrul acesta se află îndată la Buzdugana. Beizade Alecu adună un sfat de mai multe rude, și bine încredințați cu toții că băeatul nu era în stare să'și câștige traiul prin munca lui, i se retrase pensia de 250 carboave, de care se bucurase până atuncea.

Era grea lovitura; căci nefiind încă recunoscut ca cetățean Român, nu putea ocupa nici o slujbă de ale statului. Titi însă nu se dădu învins. Bucurându-se de simpatia generală, ce o stârnise fapta lui, i se găsi și lui deocamdată, niște slujbe mici, și chiar înjositoare pentru dânsul, pe la unele instituții financiare sau de credit, unde pe vremea aceia erau primiți în slujbe și străinii. După mai bine de un an de suferințe și mizerii de tot felul, avu însfârșit bucuria să'și vadă visul cu ochii. Era Român, funcționar superior în țara lui, plătit destul de bine, cu drept la pensie, și prin urmare cu viitor asigurat. Atunci Kneazul Alecu, care de la început se opusese propunerii rudelor sale de a retrage pensia fiului său, și nu o primise de cât ca o vremelnică încercare, i-o restitui toată din ziua în care i-o oprise.

Dacă Titi ar fi cunoscut mai bine legile și obiceiurile rusești, s'ar fi îndreptat deadreptul către Țar, cerându'i voie să se reîntoarcă în neam; aceste cereri se refuză foarte rar. Când i se spuse aceasta de către un prieten, nici nu vroi să creadă, mirosind vre-o cursă; apoi să făcuse cererea la consiliul nostru de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miniștri și ceeace ar fi părut un act de supunere și de încredere în dreptatea Țarului, ar fi părut acum o obrăznicie, prin faptul că fiind supus rusesc, se îndreptase cu cererea sa către un stat străin, fără a cere încuviințarea Imparatului și aștepta hotărârea lui. Această necuviință ar fi trecut desigur nebagată în samă. Dovadă, că la început guvernul împărătesc nu luă nici o măsură împotriva lui Titi, căci ce pagubă putea fi pentru împărăția rusească, lipsa unui fecior de bani gata și cine era să'și bată capul să'l denunțe pentru o lipsă de formă.

Prințul Andrei însă, ca fiu iubitor cum află de nelegiuita faptă a lui Titi, obținu un congediu peste rând, și alergă tocmai din Africa la Buzdugana, să aline durerea lui Beizadea Alecu, invederînd prin această frumoasă faptă, deosebirea de sentimente dintre cei doi frați, care unul își părăsește tatăl său bătrân, calcă în picioare jurământul pe care acel tată îl făcuse pentru dânsul, se leapădă de o datorie de recunoștință, față de Rosia și compromite întreaga familie în ochii Țarului; pe când celalt își lasă baltă toate interesele sale și vine să aducă părintelui său îndurerat, prinosul lui de dragoste și de mângâiere..... dor va pune mâna pe Buzdugana toată, după moartea bătrânului.

Oare el să'și fi denunțat fratele, iar veni poate în gând să întrebe vre-un cetitor cu firea mai bănuitoare?

Vai de mine! Cum se poate cetitorule să'ți vie așa gând rău! Nu, nu, nici el nici buna lui nevastă nu erau în stare să se gândească la o faptă atât de neagră. Maicusamă drăguța Olga Pavlovna, care jertfise dragostea ei de soție, dragostei sale de mamă, crescându'și cei cinci copii ai ei la Petersburg, în dragoste de neam rusesesc, în iubire și respect față de bunicii lor și în râvnă înfocată pentru Buzdugana.

Frumoasa și simțitoarea femeie, fu adânc lovită de purtarea nevrednică a cumnatului... pe care îl iubia atât de tare! Durerea ei era atât de vie, în cât uneori nu'și putea stăpâni plânsul față de persoanele cele mai influente. Apoi când suferi așa de grozav, se poate să nu'ți destăinuești durerea prietenei tale celei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai bune, care la rândul ei o destăinuește alteia ; și din prietenă în prietenă. ajunge taina tocmai la urechea Inaltei Sale Excelențe, generalul aghiotant șeful Jandarmilor și *a secției a III-a de poluție ?* Bine înțeles că Inalt Excelența Sa, suparată că un netrebnic Maldavan, îndrăznise să facă să lăcrămeze doi ochi atât de frumoși, porunci cu strășnicie la toate granițele imperiului, să se respingă intrarea fostului Kneaz Constantin Alexandrovici Mavrocosta ; iar de se va prinde cumva înlăuntrul imperiului, să se trimeată deadreptul la *Sibir, administrativnim poriadcom*, spre colonizare, ca unul ce se lepadase de credința ce o datora Majestății sale imperiale. In urmă se făcură și celelalte formalități, prin care i se ridicară toate drepturile civile în Rosia și, bine înțeles, *dreptul de moștenire.*

Vezi dar bănuitorule cititor, că bănuiala ți-a fost nedreaptă. Nu nobilul prinț Andrei era omul să'și denunțe frățiorul ; iar cât despre Kniaghina Olga Pavlovna, când află ce măsuri barbare se luaseră contra scumpul ei cumnățel, nu se știe la ce grozăvie nu ar fi adus'o disperarea, de nu s'ar fi mângâiat cu gândul că mult visata Buzdugana va rămânea cu timpul, întreagă și neștirbită, în stăpânirea celor cinci frățiori Mavrocosta, coborâtori, din parte femeiască, a strălucitei familii Marcopulo di Marco Paoli !

CAP. XXII

Titi se însoară

Tratatul de Berlin care tăiase pe multă vreme —dacă nu pe veșnicie—năzuințele rusești din tratatul dela San Stefano, dar mai ales chipul strălucit cu care se arătase tânăra armată Română, stârni în potriva noastră ura și savistia bunilor noștri aliați. La intrarea trupelor noastre victorioase în București, un general Rus văzând pe poarta triumfală inscripțiunile victoriilor noastre, nu să mai putu stăpâni și spuse în plină tribună oficială:

„Da bine dacă D-voastră le-ați luat pe toate, noi ce-am mai luat?“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Basarabia, Generale“, îi răspunse o frumoasa cuconiță pufnindu'i de râs în nas.

Faptul de a ciunti trei județe din teritoriul unui popor, care nu pregetase a'și pune în cumpănă chiar ființa lui de stat pentru a'ți scapa onoarea armelor, și aceasta fără nici o fereală, încrezându-se numai în mărinimia ta, era pentru toate popoarele creștine din Orient, o tristă învederare a cavalerismului Țarului Liberator. Apoi nemulțumindu-te numai cu atâta, să mai lipsești acest popor la conferința de la Berlin, de puternicul tău sprijin de Țar Pravoslavnic pentru a'l apara la rândul tău de umilitoarele întocmiri ce i se impuneau pentru recunoașterea neatârnării sale, era o faptă de josnică și mișeleasca răzbunare, cu atât mai scârboasă, că te înjosea la rândul de unealtă, a marei finanțe israelite, pentru îngenunchiarea unui popor de o lege cu tine! Aceste două greșeli a diplomației rusești, a cărui victimă căzuse numai latina Românie, deși de ordin cu totul moral, fu resimțită viu și de celelalte trei stătișoare slave, care începură a înțelege, cu cine aveau deafacc, cine le erau liberatorii și în ce scop fuseseră eliberate de sub jugul Turcilor. Apoi fiindcă o greșală aduce totdeauna alta și mai mare, lunecând pe acest povârniș, încurând diplomația vestită a urmașilor lui Neserlod și a lui Gorciacoff ajunse și la crime: detronarea eroului de la Slivnița prințul Alexandru de Battemberg și zguduitorul măcel de la conacul din Belgrad, sub ochii reprezentantului Rusici Ciarikof, astăzi ambasadorul țarului la Constantinopol, și mâni poate ministru de externe și mare cancelar! Știut este, mă rog, că atuncea când te simți atât de vinovat față de cineva, nu'i poți erta lesne de de a fi avut atâta multă dreptate. De acolo și ura panslaviștilor, nu numai în potriva noastră, dar și a celor trei state slave, pentru liberarea cărora, unia varsaseră atâta sânge iar alții atâta cerneală, dupăcum le fusese breasla de militari, sau gazetari. România neatârnată, era acum recunoscută de regat, de către toate statele lumei. Brigăzile sale care adineaore se alcătuia din patru batalioane ca oricare regiment ru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sesc, numărau acum şase batalioane; iar cele patru divizii ajunseseră corpuri de armată, egale la număr cu corpurile de armată ruseşti; din patru, erau acum douăsprezece regimente de artilerie şi pe lângă cavaleriile de corpuri de armată, mai era o divizie independentă mobilizată gata la prima chiemare. Această oştire bine organizată şi cu ofiţeri de valoare, se rezema, nu numai pe rezerve puternice, dar şi pe un lanţ întreg de întăriri, în stare să oprească în loc o armată întreit şi împătrit mai mare. Apoi stima şi prietenia pe care ea ştiuse să şi le atragă, îi dădeau siguranţa că, la caz de rezbel, nu va intra singură în luptă., Tânăra Bulgarie, calcase pe urmele României, făurindu'şi o armată puternică, dar care, până astăzi, n'a dat alte probe de panslavism, de cât strălucitele sale victorii împotriva Sârbilor.

Cât despre sârbi, de când cu knutul voluntarilor, într'un „Na trah" o duseseră bieţii oameni, căci tot cu „Na trah" cuceriseră Sofia la Slivniţa! Aşa că mai mult jânduiau a pace, decât a „Na pred". Apoi la drept vorbind, întâmplarea de la Konac i-a adus într'o nedumerită uluială; căci văzând acum pe oamenii cinstiţi înfundând puşcăriile, când nu sunt omorâţi chiar în localul prefecturii de poliţie, iar pe un ucigaş îmbrăcându-se în mantia şi coroana lui Duşan, nu mai ştiu saracii bieţii oameni ce să creadă şi ce să mai dorească.

Aşa stând lucrurile, era bine dovedit pentru panslavişti, care acum stăpâneau Rusia, că Românii, Bulgarii şi Sârbii sunt cu toţii nişte popoare de nemernici şi de nerecunoscători, faţă de fraţii şi coreligionarii Ruşi, care de două veacuri îşi varsă sângele cel mai curat pentru eliberarea lor şi care abia scapaţi de cruzimele Turcilor, pentru *o nălucă de neatârnare*, nu se ruşinează a se pune împotriva binefăcătorilor lor, ajutând pe Nemţi în drang-ul lor nach Osten [1]), împotriva slavismului, împotriva credinţei lor strămoşeşti.

„Asemenea nemernici, nu mai sunt vrednici să facă parte din marele Imperiu Slav Răsăritean, visat de marele nostru Imparat Petru cel Mare, să'i lăsăm

1) Drang nach Osten—ghies spre răsărit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prada lăcomiei Nemţeşti; aceasta să le fie pedeapsa! Când istoviţi şi săraciţi, copii sau nepoţii lor îşi vor aminti că sunt slavi, atunci îi vom ierta ca pe fiul cel rătăcit din Evanghelie. Ceia ce ne trebueşte înainte de toate, este să ne facem loc la marea liberă. Parcă nu sunt alte mări mai libere decât Bosforul? De pildă marea galbenă!" Gândul acesta de stăpânire rusească pe marea Galbenă, odată pătruns în treptele diriguitoare, diplomaţia Imperială, care suferise o atât de mare înfrângere cu tratatul ei de la San Stefano, şi care jurase să se răzbune prin o strălucitoare izbândă, fu de data aceasta mai pre sus de străvechea ei faimă:

Pentru a râdica la o aşa de mare depărtare, flota şi armata Imperială la rangul întâi pe marea Galbenă, trebuia un număr şi mai mare de bumaşte ruseşti şi de carboave. Carboavele se roseseră cam rău, cu prilejul ultimului rezbel din Balcani, iar bumaştele ajunseseră într'un hal fără de hal. Dar lucru şi mai slut: marea finanţă europeană, se făcuse cam tare de ureche şi când auzea de un nou împrumut rusesc, se făcea că n'aude, ori schimba subiectul convirbirei. Drum deschis la mare liberă trebuia negreşit. Cum să'l poţi deschide fără parale? Şi să nu socotiţi că era vorba de vreo sută două de milioane ci de miliarde, ca să aibă şi cinovnicii de unde fura.

Atunci dibacii diplomaţi ruşi, folosindu-se de frica ce le intrase bieţilor Franţuji în oase, decând primiseră în gazdă ceva ulani nemţeşti, scornira geniala *dublă alianţă!* Câtă bucurie pe bieţii Franţuji că scăpaseră de frica Neamţului! Ce mai bielşug pe Ruşii noştri, care nici nu voiau să mai ştie de bumaşte şi cumparau, până şi zarzavatu, numai cu poli Imperiali! De atunci, nu mai duc Ruşii grijă de nimic! Cum le trebue un sutar, două... de milioane, trimit un amiral cu câţiva ofiţeri de marină să ia Parisul; franţuştele îi primesc cu braţele deschise; iar bursa pariziană, acoperă împrumutul rusesc de mai multe ori! Când e nevoie de miliarde, chiar Ţarul, mândrul autocrat al tuturor Ruşilor, găseşte o deosebită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plăcere să vie chiar la Paris, ca să strângă mâna frânghierului care prezidează destinele republicei Franceze. In bucuria lui, poporul Francez mai aruncă un pod pe Seina și îi dă numele Augustului său oaspete. Așa că deacum și până 'n veac, orice Franțuz de orice vrâstă și de orice treaptă, îl va calca în picioare cu mândrie, iar bursa acopere noul împrumut rusesc, încă de mai multe ori!

Ce mai Transiberian! Ce mai Vladivostock, Dalmy și Port-Artur! Ce de-a mai corăghii și vapoare! Ce mai întăriri și fortărețe, fără ca să'i coste pe Ruși nici 25 de copeici!! Mai râzi de'ți dă mâna de diplomația rusească!!! Și când te mai gândești că poporul francez se proclamă fără sfială: *poporul cel mai înțelept din lume*!!

Dacă ast-fel cugeta și făptuia conștiința publică în toată Rusia, neatârnarea, regalitatea și propășirile de tot soiul a tânărului stat Român, lăsau cu totul o altă întipărire în sufletele și conștiința Moldovenilor Basarabeni.

Ei care până atunci își priviseră falnicul lor nume ca o ocară; dulcea lor limbă ca cea mai incultă și barbară; mândra lor obârșie latină ca o scornitură mincinoasă; [1]) pe țăranii lor ca pe niște nemernici și fricoși; iar pe frații lor de peste Prut, ca pe niște lepădați de lege și hulitor de cele sfinte, se simțeau mândrii acum că acești țarani fricoși de dincoace sau de dincolo de Prut fuseseră recunoscuți de viteji, chiar în rândurile lșau alăturea de neînvinsa armie rusească, fie sub șapca cu cozoroc, fie sub căciula cu pana de curcan. Cu jând priveau și la libertățile constituționale de peste Prut, la universitățile ce se ridicau acolo, (alecăror diplome erau recunoscute cu cinste în străinătate), la școalile militare superioare de aplicație și război. Mulți din ei, gustau acum cu plăcere capo d'operile unui Alexandri sau Eminescu.

Astfel se schimbase mentalitatea sferelor culte din Basarabia, sau mai bine zis, mentalitatea *ascunsă*, căci a-

1) După istoricii Ruși, avem acciaș obârșie ca Rutenii: nu suntem decât coborătorii fugarilor și a făcătorilor de rele din țările vecine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceia care se rostea era tot a panslavismului, menită a mai dăinui încă, câtă vreme va dăinui pe acolo și stăpânirea rusească. Cât despre țărănime, ea vorbea mai deschis: Avusese prilejul, trecând Prutul cu carele pentru trebuințele oastei, să se încredințeze că povestea cu catolicizarea celora de dincolo, e numai o spurcată minciună. „Tot ca noi se crucesc și cei de dincolo, spuneau ei: tot un port și aceleași obiceiuri, și aici și acolo. Tot o mămăligă mâncăm cu toții, tot cu tărâță ne umplem borșul; iar sfecla o lăsăm porcilor și Rușilor. Tot într'un grai ne înțelegem cu toții. Apoi ia întră în Sfintele Mitropolii din Iași și București! Mai samănă cu soborul din Kișinău sau cu cel din Ades? [1]) Prin sate găsești unele mănăstiri [2]) mai mari, mai bogate și zidite din piatră, alte biserici mai sărăcăcioase și zidite în cărămidă; iar altele sarace de tot, de lemn și acoperite cu stuf; dar în toate înțelegi ce cetește popa, că slujește pe moldovenește. De aceia când se întâmplă vreo duminică sau sărbătoare, ne lăsam podvoadele [3]) în paza cazacilor și ne duceam cu drag să ascultăm sfânta slujbă. Și rânduială la dânșii bre oameni buni, nu ca la noi!"

Acolo trebui să te supui, că n'ai încotro. De te pui de pricină cu un vardist — cum zic ei gorodovoiului — sar zece două zeci, vin jandarmi cu sutele și oștire cu miile și de cap tot nu'ți poți face! Pe când la noi și ispravnicu saracu, rămâne bun chelfănit de ai noștrii!! Și ce mai *șușăle chietruite* pe acolo de mergi ca în palmă, nu ca la noi pe *poștovoi tract* [4]) pietruit numai din praful secetei, sau glodul ploilor, până la butucul roții și croit între două șanțuri, cât hindichiul [5]) numai bun ca să'ți frângă capătul dela osie! De le am avea și noi pe toate câte le au ei ecolo, nu am mai jăli banii ghirului,

1) Ades—Odesa
2) Țaranui Moldovan numește mănăstire biserica zidită din piatră
3) Podvoade— transporturi
4) Postavoi fract —drumul poștei.
5) Hindichiu—șănțuleț.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum fac D-lor. Adevărat că plătesc dări ceva mai mult ca noi, dar înscimb câte înlesniri! Până și *tiligraf* pe la toate volostile [1]) ca la Uiezdni gorod [2]) sau stanțiile [3])unde se oprește poiezdul [4]) Ce ți-e bun că plătești bir mai puțin și nu'ți dă nimica în schimb! De bine de rău. când stau ei la vreo judecată, tot au macar parte de grai, ca să se apere, pe când noi, saracii, stăm la sud [5]) ca vițelu la poartă nouă, și te poți duce la gros cu mâinele în șold, fără ca să știi pentru ce vinovăție".

Și Beizadea Alecu fusese silit să'și schimbe multe din părerile sale din trecut! „Bre! bre! bre! făcea el câteodată dus pe gânduri! Ce minte sănătoasă și-ar fi putut închipui vreodată, că aceste două țărișoare de raiale turcești, râvnite cu atâta jând de o Impărăție puternică ca Rosia, sarace, vârâte până în gât în datorii, vor putea ajunge să se uneasca și se alcătuiască un regat destul de puternic, recunoscut de lumea întreagă?! Poftim mă rog ce a ieșit din borșarii lui Mihalache Sturdza, Grigore Ghica și Vogoride! Rădea lumea când poznașul de Cuza îi îmbracase franțuzește și se juca cu dânșii de-a soldații. Până și leneșul și nebunul de Titi, trăește din munca lui funcționar al unui stat neatârnat. Nici vorbă de acum de raià turcească; pe când eu tot viernopodanâi am ramas, ceia ce este cam totuna, după spusele răposatului meu prieten Dumitrache Rusu! Le văd cu ochii toate acestea și totuși parcă nu le pot crede.

Din partea ei, Domnița Ruxandra se încăpățina împotriva obștestei păreri a lumei civilizate și nu voia să recunoască, noul stat Român. Biata femee se găsea vinovată față de soțul ei iubit, de a'i fi dat un copil atât de nevrednic și nelegiuit!" Eu sunt vinovată spunea ea plângând: Da! vinovată în fața lui Alecu și Andrei! Trebuca să am curajul de a mă des-

1) Volosti—comuna.
2) Viezdin gorod—reședința de județ,
3) Stanție—Stație,
4) Poiezd—tren
5) Sud— judecătorie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părți de Titi când era mititel! Să'l fi pus într'o scoală din Petersburg cum face noră-mea Olga cu copii ei. Să mă fi dus eu acolo să'l văd, dar să nu'l fi adus nici macar în Basarabia, decât după ce s'ar fi făcut om în toata firea. Vezi'l pe Andrei. ce frumoasă carieră a ştiut să'şi facă singur! Cu cât respect a primit sarcina ce o luase tatăl său, în numele lui! Cu câtă dragoste vine din fundul Africei, să ne mângâe de durerea ce ne o face fratele său! Câtă deosebire între fiul meu vitreg şi adevăratul meu copil. Titi nu m'a iubit niciodată, nici pe mine, nici pe tatăl său, de l'a lăsat inima să ne lovească aşa de grozav la bătrâneţe; iar Dumnezeu mă pedepseşte pentru visurile trufaşe pe care le făuream pentru copilul meu!

Şi în adevăr că bunul şi mărinimosul Andrei, ajunsese singura mângâere a bieţilor bătrâni.

Nu pregeta a cere congedii, în care timp înlocuitorul lui vremelnic, lucra cu meşteşug ca să'l înlocuiască definitiv, compromiţându'l în faţa şefilor săi. El însă nu vedea nimica şi chiar de pricepea gândul subalternului său, se săturase de Africa şi o ştiea pe Olga Pavlovna destul de puternică pentru a'i găsi alt post mai aproape sau chiar a'l menţine în Africa cât va trăi bătrânul. Atunci, s'ar fi lasat cu drag de ori ce slujbă, căci Buzdugana administrată de dânsul, ar produce înzecit.

Când se afla lângă bătrâni, nu ştia cum să se poarte mai drăgăstos şi mai plăcut cu dânşii, distrându'i cu glumele sale, cu povestirile lui din Africa şi cu felurite anecdote întâmplate sau neîntâmplate lui în călătorie. Nu suferea însă să se rostească nici măcar numele lui Titi înaintea lui, De venea, din întâmplare, vorba despre bietul oropsit, faţa lui Andrei se întuneca îndată şi arăta cea mai cumplită durere: „Vă rog, dragii mei. făcea el oftând, să schimbăm vorba. De ce să ne reînprospătăm durerile? Of! Cât de mult şi adânc l'am iubit eu pe copilul acesta! In el pusesem toate râvnele şi faima viitoare, a numelui de Mavrocosta. Şi eu şi biata Olga, eram hotărâţi să ne folosim de câtă înrâurire am capatat într'o viaţă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de muncă și de jertfe, ca să înlăturăm orice spin din calea lui, presurând'o numai cu flori, de-ar fi vrut să îmbrățișeze vre-o carieră ; ridicându'l cu mult mai presus decât pe noi, ținându-mă totdauna în umbră pentru a învedera mai bine meritele fratelui meu mai mic. Da. Asta ne era hotărârea, pornită nu numai din dragoste pentru dânsul, dar și ca o datorie de recunoștință față de sfânta femeie, la sinul căreia am găsit îngrijirile și dragostea mamei ce-am perdut'o din copilărie ! Ei bine astăzi Titi este mort în inima mea ! Și aceasta, nu din pricina crimei de stat pe care a săvârșit'o cu bună știință și a căror urmări se vor resfrânge asupra noastră a tuturor, asupra carierei mele și asupra viitorului copiilor mei nevinovați—că știți ce înseamnă în Rosia a fi ruda unui criminal de stat ! — I-aș fi iertat poate și asta în ceiace mă privește pe mine, dar lacrimele ce vi le văd vărsând în ascuns, se prefac în inima mea în atâtea picături de fiere aducându'mi uneori în suflet dorința de răzbunare.... până la crimă ! Nu, numai am frate !"

Toate rudele Cc. Roxandrei și ale lui Beizadea, mai mult de milă și pentruca să'i mângâie, dezaprobau pe Titi. Nici Cc. Marghiolița Roznovanu nu'l aproba ; dar bună și evlavioasă cum era, li spunea că asta o fost poate voința lui Dumnezeu, pe care creștinul trebue s'o primească fără cârtire. Asupra faptului împlinit nu se mai putea reveni și acum datoria lor ca părinți este să'l ierte pe Titi.

Singura ființă care mai îndrăznia să ție partea absentului, era numai Elenuța. In poziția smerită în care se afla—adică între slugi și stăpâni—nu putea face mare lucru ; dar pe nesimțite și cu multă dibăcie, tot izbutea uneori, să dea de gol vreo minciună sau vreo uneltire de-a lui Andrei. Acesta, simțea că are un dușman în casă, dar nu'și putea da seamă bine cine să fie.

Până'ntr'o zi, plimbându-se prin parc, văzu pe vătăjălul dela volosti, strecurând Lenuței o scrisoare. Fata, care înțelesese că scrisoarea era dela Titi, rupse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plicul și începu să cetească cu lăcomie, când auzi pașii lui Andrei pe prundișul aleei.

De unde'i scrisoarea asta D-ră ? întrebă el.

Dela Ciripcău Cconașule. Uite pe plic, pecetea poștei dela Soroca.

Și cine'ți scrie dela Ciripcău? Ia să văd?

Nașu meu, părintele Tureatcă.

Dă'mi scrisoarea, să văd ce'ți scrie părintele Tureatcă?

Ce treabă ai D-ta să știi ce'mi scrie nașu-meu?

Să'mi dai scrisoarea îndată obraznico, că eu sunt stăpân aicea!

Daa? Eu credeam păn'acum că'i Kneazu. Ți-a și dat Buzdugana? Nu știam. Dar chiar așa să fie, află mata Cconașule că de ești stăpân, eu nu sunt sluga Dumnitale precum n'am fost nici a Kneazului și scrisoarea nu ți-o dau, pentrucă m'ai făcut obraznică.

Atunci, ți-o voi lua-o cu sila, răspunse Andrei cu ciudă, făcând un pas spre fată! Lenuța însă nu'i mai dădu timp să facă un al doilea și cât ai clipi din ochi rupse scrisoarea în mii de bucățele, care zburară ca fluturii împrăstiindu-se de vânt,prin frunzișul parcului.

Prințul Andrei, care știa cât țineau bătrânii la țaranca asta și văzând că o rătăcit cararea, bufni de râs, zicând Ilenuței că a vrut să glumească, pentruca s'o sparie.

Apoi încercă s'o câștige din partea lui, arătându'i că Titi era pierdut pentru totdeauna; că el o să fie singurul moștenitor a Buzduganei; că interesul ei este de a ținea cu dânsul, iar nu cu Titi; că el o va fericí, cum nici nu se așteaptă, dacă îi va ține parte pe lângă D-ța și scoțând o hârtie de 500 de ruble, voi să i-o pue în mână. „Deh Cconașule. făcu șireata țărăncuță, parcă stând la îndoială! Acum că am înțeles gândul matale, se schimbă treaba. Eu sunt fată săracă și cinci sute de carboave, e lucru mare pentru mine; dar ține'ți hârtia deocamdată. Diseară, ori mâine dimineață, am să'i spun Domniței tot ce mi'ai propus mata și dacă mi-o da voie, voi primi cu bucurie bogatul matale dar".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din ziua aceia, lupta se dădu pe față: clevetiri, minciuni și curse cât poftești! glume veninoase la masă și în fața lumei, despre un pretins cinovnic de la poșta din Soroca cu care întreținea corespondențe amoroase; ba cu un vameș dela Unghenii Români cu care se avea bine și îi aducea bomboane dela Iași; ba că din economiile sale, cumparase popii dela Ciripcău, un plug cu șase boi și două iepe de căruță, și câte și câte altele.

Kneazu și Domnița, care o cunoșteau bine pe fată, râdeau, crezând că așa o cicălește pe Elenuța după meteahna lui.

Insfărșit, văzând că nu izbutește la nimic, nici în așa chip, apoi că congediul i se împlinește peste câteva zile, nevoind cu nici un preț, să lese la Buzdugana un dușman atât de primejdios, se hotărî a pune piciorul în prag chiar în ceasul plecărei sale.

Pe când Vasile Surugiu trăsese la scară și slugile așezau gemandanele prințului Andrei în trăsură, începu a coborî treptele, petrecut de toți, sărutând mâna părinților care'l binecuvântau. Apoi oprindu-se în fața Elenuței, îi spuse cu ironie: „Fii veselă D-ră. că ți-ai atins scopul; m'ai elungat însfărșit din casa părintească! Da scumpii mei părinți! Astăzi plec de sub streșinul vostru pentru totdeauna. Eram hotărât să nu vă spun nimica, pentruca să nu vă întristez; dar văzând'o pe D-neii că mai are nerușinarea să se mai arăte înaintea mea și în ceasul plecării mele, nu m'am putut spăpâni. Aflați dar că a avut îndrăzneala să'mi arunce în față o insultă, pe care un gentilom, un Mavrocosta, nu o poate îndura, pretinzând că eu vă învrăjbesc în contra fratelui meu pentruca să mă folosesc de partea lui de moștenire!

Nu'i adevărat strigă Beizadea Alecu după o clipă de tăcere datorită uluelei ce produsesără asupra tuturor cuvintele lui Andrei! Din potrivă! Tu numai bine vorbești despre fratele tău, și ai suferit de purtarea lui cât și noi!

Ba erai gata să'ți jertfești și cariera, pentruca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i-o faci pe a lui mai strălucită adaose Domnița Ruxanda. Ce mârșavă și proastă scornitură!

Știu și eu că e scornitură, zise Andrei urcându-se în trăsură și așezându-se pe perne cât mai tihnit; dar dumneaei pretinde altfel și mi-a spus'o în față. Deci nu mai este loc pentru noi doi sub streșinul D-tale tată. Alege între mine și răzășoaica asta șireată. Când vei avea nevoie de mine, voi alerga întotdeauna ca întrecut și de unde mă voi afla; dar câtă vreme va fi ea aicea, mă voi adăposti într'o casă din sat și pragul tău nu'l voi mai calca! Adio scumpii mei! O singură și de pe urmă vorbă: nu vă cer s'o dați afară; dar feriți-vă bine de năpârca asta, să nu vă muște cum a izbutit să mă muște și pe mine. Haide, mișcă Vasile.

Hii de'ntindeți la greu tare
Ca minciuna fetei mare
Ai hiii, hai!

Zbieră Vasile Surugiu, pocnind din harapnic și lăsând pe urmele trăsurei golul și durerea în inimele tuturor!

Biata fată rămăsese buimăcită de nerușinata minciună a lui Andrei, gata să leșine sarmana nevinovată, de rușinea ce o pătise în fața slugilor. Până să'și revie în fire, Kneazul și Domnița reîntraseră în odăile lor!

Lovitura era mișelească. dar dată cu meșteșug. Față în față cu Andrei, ar fi putut poate să dovedească cum că el, voise s'o cumpere cu 500 de carboave pentru ca să'l ajute să'și înavrăjbească părinții împotriva lui Titi; dar în lipsa clevetitorului cine ar fi crezut'o? Toți ar fi învinuit'o că nu s'a aparat la vreme.

Chiar în ziua aceia, Kneazu îi trimese prin Cc. Catinca cămărășița documentele casei din Soroca și a răzășiei sale de lângă acest orășel, mai adăogând și 1000 de carboave ca dar din partea lui și a Domniței. Iar a doua zi de dimineață fu pornită la nașul ei din Ciripcău, părintele Tureatcă, fără a i se îngădui macar să sărute o ultimă dată, mânile binefăcătorilor ei.

Cum ajunse se în sat, le scrise pentruca să se dez-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vinovățească și să'i mulțumească de toate binefacerile ce le primise de la dânșii. Aștepta mult, dar, neprimind nici un răspuns, își vându și casă și pământ, își scoase un pașaport și trecând Prutul la Sculeni, luă trenul la Iași și nu se mai opri decât la Galați. Scopul ei era să intre într'o mănăstire, dar știind că Titi era cu slujba în Dobrogea, alesese eparhia Dunărei de jos ca să fie mai aproape de dânsul; nu cu gândul de a'l întâlni, dar ca să aibă macar mângâerea de a'l ști mai puțin departe și de a capata știri despre dânsul din când în când.

La Episcopie cercetându-se actele sale i se spuse că nu se poate călugări înainte de vrâsta de 45 de ani; iar dacă voiește, îi va rândui P. S. S. o mănăstire, unde se va putea așaza și trăi în pace ca soră până ce va împlini vrâsta, de a se călugări. Elenuța primi cu bucurie și fu rânduită la mănăstiera Cilicului din Dobrogea, unde își cumpără o așazare bună, după starea ei.

Titi la rândul lui, nemai primind nici o știre din partea ei, trimise un om sigur, să cerceteze despre dânsa și la Buzdugana și la Ciripcău. La Buzdugana atâta o putut afla că o dăduse Kneazu afară: unia ziceau că se măritase după un cinovnic de la Soroca, alții că o furase un vameș de peste Prut, așa că toți știau câteceva și nimene nu știa nimica. La Ciripcău găsi știri mai proaspete și mai adevărate: fusese decurând pe acolo își vânduse averea toată și plecase peste graniță, dar nimene nu știa unde; ori dacă știa, nu voia să spuie. Bietu Titi era desperat!

Care nu le fu la amândoi bucuria și tulburarea când se întâlniră față'n față la hramul mănăstirei Cilic! Și iată cum se întâmplă aceasta:

Titi venise acolo împreună cu prefectul de Tulcea, mai mult de petrecere. După slujba bisericească, slujită de însuși episcopul Partenie, venit în ajun dela Galați, după masa oficială la care luase și el parte în arhondaric, tânărul nostru se retrase într'o chilie, ce i se pusese la dispoziție. Se întinse pe un divan, cu gândul ca să se odihnească, căci plecase din Tulcea de cu noapte, ca să poată ajunge dimineața la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

monastire. Dar unde fu chip să doarmă în chilioara asta strâmtă, cu o singură fereastră, prin care razele de soare treceau ca niște limbi de foc!

Se sculă dar, trecu prin curtea plină de poporul ce se ospata în mijlocul prafului, o luă la dreapta bisericii, sări peste o pârleză și dădu însfârșit de umbra și răcoarea pădurii. Dar nici acolo nu era pas de odihnă; căci oridince parte te-ai fi întors, te-ai fi crezut pe un câmp de rezbel, îndată după încetarea luptei; așa erau lungite trupuri de lipoveni morți... beți în toate părțile! Aceasta însă chiar la marginea pădurei: mai la vale cârduri, cârduri de familii, și de călugărițe, se ospătau pe iarbă verde, la trunchiul vreunui copac. Râsete, cântece de lume și pavo-ga-de-le, câte poftești.

„Nici aicea chip să mă odihnesc făcu Titi, înfundându-se mereu la deal, în adâncimea codrului. Trecu coama dealului și coborându-se pe povârnișul celălalt dădu însfârșit de un ștejar bătrân, la răspintia a două cărăruse, cu niște mușchi molatic la rădăcina lui, și ferit de orice zgomot. Își scoase haina de pe dânsul și se toloni cu nesaț pe mușchiul verde, în cântecele păsărilor și în răcoarea codrului.

Era prea trudit și prea înferbântat ca să poată adormi îndată; așa că răsturnat pe spate, scăldându-și privirile în verdeață visa cu ochii deschiși la dorul inimei sale, la acea copilă pe care o îndrăgise din cea mai fragedă copilăric, și pe care o iubea acum și mai tare, decând o perduse poate pentru totdeauna.

O revedea copilă mică la Ciripcău, lucrând la căscioara și gospodăria din fundul râpei, la lanul cel cu popușoi tomnatici singura moșie care îi va mai fi dat s'o aibă pe lumea asta. Cum și-a primejduit ea viața pentru dânsul, ca să'l scape de dulăul cel grozav; cât nu suferise ca de la slugi, în lipsa lui. Apoi reîntâlnirea lor la Buzdugana, înainte de plecarea lui la Paris. Cât o iubise el în tăcere, colo, departe în străinătate. Ultima lor dispărțire, în neuitata acea noapte de August! Cât o mai căutase el în zadar... și somnul care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

'l stăpânise cu încetul, amesteca realitatea cu visul... I se părea acum, că omul acela pe care'l trimesese în căutarea ei, se apleca spre dânsul să'i spuie că a găsit'o pe duduia Elenuța, că se află chiar aici la mănăstire, și parcă o vedea venind spre dânsul, cântând acea doină a răzeșilor din Basarabia, pe care o deprinseseră amândoi la Ciripcău.

Deschise ochii... lângă dânsul nu era nimene, dar dinspre vârful dealului se auzea din ce în ce mai tare și mai deslușit, trista doină, prin care Basarabeanul, își cântă jalea, blestemând pe acei care l'au răzlețit de neam.

Și glasul care o cânta era acum glasul Elenuții, și era atât de aproape că i se deslușiau și cuvintele:

Dorul meu de l'aș cânta,
Dealurile-ar răsuna!
De la muchie pân în vale.
S'ar umplea toate de jale!
Și i-ași zice codrului,
Să'și lepede frunza lui;
Grâului să nu'ncolțească,
Pomului să nu rodească!
Viei să nu deie vin,
Numai să scăp de străin!

Visez, se întrebă Tiți, frecându'și ochii; dădu să se scoale, dar n'avu timp, și ramase în genunchi cu brațele întinse; căci în aceiași clipă, i se ivi în față venind pe potecă, chiar lângă el, Elenuța! Elenuța lui. îmbracată așa precum o lasase la Buzdugana, căci abia sosită în mănăstire, nu se îmbracase încă de soră.

Copleșită și ea de oboseala zilei și de străinătatea locului, se înfundase în adâncimea codrului bătrân, aruncându'i odată cu dorul inimei sale, și acea doină de pe locurile ei, pe care o cântase de atâtea ori iubitului.

Două strigăte de o supraomenească fericire le porni din inimă. Și amândoi într'o îmbrățișare se găsiră înlănțuiți pentru toată viața!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce'şi spuseră între ei, în acele clipe de fericire, după atâtea suferinţi, ce dulce lăcrămi, după atâtea şiroae de lacrimi amare, nicio pană nu le va putea descri vreodată !

Atâta pot spune numai că toate piedicele fură degrabă înlăturate, şi că în termenii legali, în biserica Sf-tului Nicolai, din Galaţi, pe o frumoasă zi de toamnă, fostul Kneaz Constantin Alexandrovici Mavrocosta, deveni, prin legiuita sa căsătorie, cu Ileana Dragan, nepotul lui moş Sandu din Ciripcău !

CAP. XXIV

Moartea lui beizadea Alecu.

Anul 1883, fusese un an foarte îmbielşugat în Basarabia. Beizadea Alecu avusese recoltă bună şi se apucase acum, pe lângă Buzdugana, să mai ia alte două moşii mari în posesie ! Todireştii şi Pârliţii. Şi, parcă avea s'o nimerească minunat, că în primavara anului 1884, pâinele sale de toamnă, ieşiseră de toată frumuseţea din iarnă. Ca niciodată, sămănase la rapiţă şi grâu, cu miile de fălci şi acum semăna la in în cătimi mari de tot, lăsând păpuşoiul şi productele mai ieftin ca sacara, orzul şi ovăsul, în al doilea rând. Parcă ar fi vrut să se îmbogăţească deodată.

„Da ce'i Alecule, îl dojănea Moruz ? Te-ai apucat să joci ştosul ca în tinereţe ?

„Ce sunt nebuniile aceste pe capul tău ? Asta'i agricultură de om cuminte ? Şi tocmai acum, când ai şi tu nevoie de linişte mai multă ? Suntem bătrâni cumnate ! Nu te vezi ?“.

„Ce să fac Costache dragă ! Acestea sunt urmările isprăvilor lui d-nu Titi ! Nemai putându'i lasa Buzdugana, pe care'i o pregăteam cu atâta drag după mine, nu'l pot lasa peritor de foame şi trebue să muncesc din greu la bătrâneţe. Cât este încă tânăr, o duce el bine cu ce câştigă şi renta care o are de la mine. Dar mai pe urmă ce se face ? Ş'apoi mai poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avea și copii cu țărăncuța lui. Pui de răzeși fără răzășie, cine o văzut? De mi-o ajuta D-zeu, îi voi cumpara și lui o hliză de moșie, în țara în care și-a ales'o, și îi voi asigura, prin diata [1]) mea, o parte din venitul Buzduganei. Tu pleci acuma la Petersburg nu este așa?".

„Da. Plec zilele acestea; dar pe la sfârșitul lui Aprilie trebuie negreșit ca să fiu îndărăpt".

„Te rog atuncea să cercetezi, ce'i cu Olga și cum este văzut Andrei la minister? S'o răspândit pe aicea niște zvonuri urâte în privința lor. Li-am scris și eu și Ruxandra; dar răspunsurile lor încurcate mă cam pun în bănueli. Olga ne scrie despre toate, afară de celea ce o întrebăm. Andrei desminte acele zvonuri dar zice că e obosit și desgustat de a trăi stingher, la capătul lumii și ar vrea să se retragă pe vreo doi trei ani din slujbă ca să se odihnească".

Am auzit și eu fel de fel de vorbe, dragă Alecule; dar tu nu știi cum e lumea? Nu pot să fie de cât niște scornituri, niște fleacuri! Cu toate acestea voi cerceta și'ți voi scri, pentruca să te liniștesc.

„Nu vrau să'mi scrii ca să mă liniștești, ci dimpotrivă îți cer cuvântul tău de onoare că nu'mi vei ascunde nimica, orice vei afla".

Ți'l dau cu atât mai bine, că de mainainte sunt încredințat că nu sunt toate decât niște născociri! Celea ce se pun în spinare bieților copii, nu se potrivesc nici cu caracterul lui Andrei, nici cu a Olgăi. O fi având și ea metehne, dar numai despre cinstea ei ca soție nu se poate zice nimica. Și când? Tocmai acum la patru zeci de ani? Nu vezi că sunt fleacuri?!"

„Asta'mi zic și eu. Cât despre Andrei se înțelege și mai lesne: ceiace mi-a scris mie despre dorința lui de a se retrage, o fi zis'o și la alții care tot adăogând câteceva la vorbele sale, l'au și dat afară!"

„Așa trebue să fie; dar fi pe pace dragul meu. De o fi ceva cât de mic în defavoarea lor, îți scriu îndată amănunțit; de nu primești nimica de la mine, va însemna că nu se pot învinui cu nimica".

---

1) Diata—Testament.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După cum era hotărât, peste două trei zile Beizadea Costache plecă la Petersburg.

. . . . . .

Trecu luna lui Aprilie toată fără ca Beizadea Alecu să primească nici o ştire neliniştitoare. Ba din potrivă: Costache Moruz se înapoiase din Petersburg şi luaţi cu treburile, amândoi cumnaţii. nu găsiseră încă timp ca să se întâlnească, ceiace dovedea cu prisosinţă că nu era nici o umbră de adevăr în toate scorniturile acelea răutăcioase.

De când luase acele două moşii în posesie, Beizadea Alecu ducea o viaţă cât se poate de obositoare şi de nehigienică pentru vrâsta lui: Cum se lumina de ziuă—cu o dulceaţă şi cu o cafea neagră—pornea la una din moşii, de unde nu se întorcea, decât deamiază. Dejuna iute, mânca lacom şi mult—ca omul flămând, mă rog—se culca cu stomahul încarcat, dormea un ceas, două şi iar în trăsură, până seara la 8—9, când se punea la masă şi îndată se culca, dormind greu, până adouazi în zori.

Introzi, când fusese mai obosit şi mai flămând ca de obicei şi mâncase mai mult şi mai lacom, pe când isprăvea dejunul, se pomeni cu Beizadea Costache, însoţit de doctorul Ciurea dela Iaşi.

„Bravo doctore, făcu el cu bucurie! Tot aşa să ne vedem! Ca nişte buni prieteni, nu ca doctor şi client!"

„Aşa am venit şi eu Beizadea, răspunse bunul doctor. Chiemat de un proprietar din judeţul Bălţi, la reintoarcere, m'am abătut pe la Dănuţeni—tot ca prieten, mă rog—şi găsind pe Beizadea Costache gata să vie să vă vadă, m'am aninat şi eu de căruţă....şi iată-mă oaspete nepoftit".

„Dar foarte mult dorit, deşi suntem sănătoşi tun cu toţii, făcu Cc. Ruxandra".

Trecură dar cu toţii în cerdac să'şi beie cafelele şi pe urmă, pe când Domniţa Ruxanda sta de vorbă cu doctorul, beizadelele amândouă intrară în cabinetul de lucru a cărui uşă, precum ştim, da pe cerdac.

„Ei dragă Costache, făcu beizadea Alecu, acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că suntem singuri, spune'mi ce ai descoperit la Petersburg? Știi că am cuvântul tău de onoare să nu'mi ascunzi nimica. Faptul însă că nu mi-ai scris, mă liniștește. Apoi de era ceva, n'ai fi stat atâtea zile la Dănuțeni, fără ca să mă vestești".

Deh, scumpul meu, făcu Moruz foarte duios și îngrijit! Nu ți-am scris, pentrucă aceia-ce aveam de spus nu'mi trecea prin condei. Am socotit mai cuminte să fiu față, când le vei afla. De când am venit, am poroncit poate de zece ori să'mi puie caii ca să viu să te văd, și când mă suiam în trăsură, apucam într'altă parte, îmi lipsea curajul. Pregătește-te dar, iubite, a primi cea mai grozavă lovitură pentru niște oameni ca noi crescuți în cultul onoarei".

„Pentru Dumnezeu Costache! Ce spui?! Onoarea! Onoarea mea este în joc?!"

„Nu onoarea ta personală, dragă Alecule. Știi că așa ceva nu se poate; dar onoarea numelui."

„Dar asta'i tot una!"

„Ba nicidecum; purtarea unui mișel, nu poate necinsti o familie!"

„O Costache, Costache! Pentruca tu să'mi vorbești mie astfel de Andrei, pe care știu că l-ai iubit mult trebue să fie ceva îngrozitor! Așa dar zvonurile acelea erau întemeiate?

Poate sunt mincinoase; adevărul însă este și mai crud. Cât o să'ți fie de mare dezamăgirea ca părinte, dacă pe mine, care sunt numai unchiul nenorocitului acela, m'a zdrobit! Iată situația pe care am găsit'o la Petersburg:

„La sosirea mea, scandalul zilei era o provocare la duel întâmplată în plin bal a curții, între doi tineri din cele mai mari familii a împărăției. Unul foarte bogat era logodit cu o princesă coborâtoare din neamul lui Ruric. Logodna se strică chiar din sara aceia. Fata rămânea compromisă. Împăratul împiedecă duelul, trimețând pe adversari, care erau ofițeri în gardă, să'și ispășească pacatele în niște garnizoane departe, tocmai la marginea împărăției. Apoi, încredințându-se că scandalul fusese pus la cale de către Olga, pentru a împedica o căsătorie între acea domnișoară și amantul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care o întreținea pe dânsa, dădu ordin să nu mai apară la curte, până la noi dispoziții".

„Ah.! ce rușine grozavă! Și nemernicul de Andrei n'a divorțat încă? Ori n'a aflat".

„Așa am socotit și eu". Voiam să'i scriu ca să'l pun în cunoștință. După tine cine era mai în cădere s'o facă aceasta și să'i arăte calea datoriei? Un om poate fi înșelat oricând. Atârnă însă de la purtarea lui ca să fie și dezonorat. Cu o cucoană de vrâsta Olgăi, de va ști să se poarte energic, rușinea și ridicolul o vor privi pe dânsa, fără să'l atingă întru nimic. Am socotit însă mai cuminte să cercetez mai întâi cum este notat la minister și în urmă, mi-a perit pofta de a'i mai scri!"

„Situația lui în Africa, nu se mai poate îngădui de către minister. S'a făcut nesuferit de toți colegii lui, reprezentanții celorlalte puteri, care abia de'l mai salută Cu toată leafa lui cea mare, e plin de datorii peste urechi. Se zice că joacă cărțile, perzând ori câștigând sume colosale. Se mai spune că câștigă, numai când joacă cu împricinații pe care are să'i judece".

„Nu este adevărat! Asta nu! Copilul meu nu poate să fie un hoț și asta este hoție!"

„Nici eu nu cred asta. Și nici la minister nu s'au putut găsi probe hotărâtoare". „Nu vor să'l destituc, din respect pentru noi amândoi; dar i s'a cerut demisia, pe care a și înaintat'o. Ii vor da o compensație onorifică, pentruca să se ascundă adevărul".

„Costache, dragul meu prieten, spune! Numai este ceva, făcu bietul bătrân înfrigurat și tremurând din tot trupul? Eu parcă presimt ceva și mai grozav".

„Sărmanul meu Alecu! Presimțirile tale nu te înșală. Pregătește-te dar, la cea depeurmă și mai strașnică lovitură! Ți-am zis că eram hotărât să'i scriu și că peurmă, mă lăsasem de acest gând. Iată pentruce. Până atunci, din câte le aflasem, nimic nu mă îndrituia a crede că Andrei ar ști ceva despre purtarea soției sale. Dar vai! De la începutul carierei sale, la ambasada din Constantinopol, era poreclit de colegii săi: *le mari complaisant*, adică soțul îngăduitor! Postul acela frumos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din Africa îl dobândise în urma unui scandal, aproape public, întâmplat între Olga și nevasta Ambasadorului care amenința să plece la Petersburg, pentruca să ceară voe de la țar să divorțeze! Fură niște târgueli ca la bâlci, între Olga și Andrei deopartę și de alta ambasadorul silit să'i depărteze pentru a'și scapa poziția diplomatică care ar fi fost nimicită în urma unui astfel de scandal. Nici copilul cel din urmă nu'i a lui și D-lui mai are nerușinarea să facă glume în societate despre asemanarea copiilor cu părinții. Așa că vezi lămurit, dragul meu, cum că nu e dezonorat de astăzi, ci viața și cariera lui toată, este o dezonoare. Alecule! Ce'ți este? Vino'ți în fire, strigă Beizadea Costache îngrozit!"

Și în adevăr era de ce să se îngrozească: biata jertfă, sculată în picioare, roș—vânăt la față, cu ochii însângerați și privirea perdută, bolborosia cuvinte greu de înțeles: Humneheule! Ilostache u știu ce am! u mai pot hrăi!..... bab..... bob..... bab..... și odată se prăbuși în brațele cumnatului său!

„Ciurea! Ciurea! aleargă repede! Ceia ce prevăzusem se întâmplă! Doctorul și intră pe ușă urmat în fugă de Domnița Ruxanda. „Nu vă speriați Domniță! E o mică congeștie. Știu că aveți ventuze încasă, aduceți-le toate degrabă, cu un lighian și mașina de scarificat. Ghiață, ghiață cât de multă să'i punem comprese la inimă și pe cap!" Ajutat de slugi, îl dezbracară și'l așezară în pat, unde reveni cu încetul în simțiri, în urma energicului tratament a lui Ciurea. Brațul stâng era paralizat și jumătate de limbă!

„Ce crezi doctore, întrebă Moruzi, e scapat de rândul ista?"

„Negreșit că'i scapat. Sunt altele mai grave la dânsul: boala de ficat și diabetul. „Un al doilea și al treilea atac îi pot veni după șapte ani, ca după șapte zile sau șapte ceasuri; dar poate scapa din toate, cum o scapat de aista".

„Eu, doctore, sunt foarte îngrijat și ar fi bine să mai rămânem câteva zile lângă dânsul. „Durerea care l'a doborât, este amorțită acum prin violența crizei, dar îi va reveni, odată cu amintirile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și atunci,.... mă tem să nu'l doboare și mai strașnic,,.

„In privința asta D-ta și Domnițele amândouă, sunteți mai buni doctori ca mine. Așezați-vă aicea pe mai multe săptămâni. Prin dragoste și mare tact, faceți'l să se deprindă încet, încet, cu noua sa durere. In caz de criză, faceți ce m'ați văzut făcând. Ventuze scarificate și ghiață la inimă și la cap. Nu este alt leac în pripă.

Să urmeze foarte strict doctoriile și regimul prescris de mine. Atacul a fost foarte puternic; dar am bună nădejde că nu se va reînoi așa de curând. Multă liniște sufletească și trupească. Intrebuințarea limbei o va recapata degrabă, iar mai târziu, poate și a brațului, cu desăvârșire amorțit până acuma!"

„Bine, eu și cu Catinca ne și mutăm aicea și vom sta cât a fi trebuință; dar d-ta Doctore, n'ai putea să mai rămâi?"

„De aș judeca prezența mea folositoare, vă sunt prea devotat ca să nu rămân chiar nepoftit. Dar cum se arată lucrurile, nu este nevoie, pecând la Iași, lipsa mea este mult mai simțită".

Plecă dar bunul Ciurea, lăsându'și bolnavul sub paza și îngrijirea Domnițelor precum și a lui Beizadea Alecu, care pe lângă moșia Dănuțeni, mai avea să îngrijiască și de Buzdugana, Todirești și Pârliții,

Toată ziua și-o petrecea bolnavul, pe ceardacul adumbrit, de arșița soarelui, pe lângă plantele agățătoare și de niște storuri mari de pânză vargată roș cu alb. Își urma regimul cu sfințenie; lua doctoriile la ceas și punea pe rând, când pe cumnată-sa, când pe nevastă, să'i cetească vreun roman vesel, numai ca să nu'l apuce gândurile. Iar înspre asfințit și până seara târziu bucuria lui cea mare era să i se ridice storurile și să' și scalde privirile dincolo de apa Prutului, peste șes, până pe podgoriile Ieșene; apoi tot mai la dreapta, să i se lămurească mănăstirea Socolei, umbrită de dealurile albastre dinspre Repedea, pe când strălucitoare de raze apăreau Galata, Cetățuia, Frumoasa, cele patru turnuri metropolitane, părând atâtea globuri de lumină în mijlocul unui râu de foc, resfrângerea asfințitului de soare, asupra acoperișurilor orașului Dom-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nesc! Şi încetul cu încetul, dogoreala acestei armonii a galbenului înfocat, se selbezea mereu, trecând pe nesimţite prin toate adumbririle mijlocii ale armoniei albului argintiu a razelor lunare, strălucind şi ele sub bolta înstelată a cerului albastru-întunecos a Moldovei! Sorbea cu firea lui toată de Moldovan, priveleştea aceasta care'i fusese leagăn şi de care nu se putuse lipsi în toată viaţa lui zbuciumată.

Şi lacrimi de duioşie îi scăldau obrajii, sclipind ca diamantele pe faţa'i luminată de o rază de lună. Lacrimi dulci, alinătoare, care îi răcorcau sufletul, înnecând amintirea durerosului prezent sub valurile frumosului, dulcelui şi blândului trecut.

Intr'o sărbătoare, domniţele văzându'l mai bine se duseră la biserică, lăsând bolnavul sub îngrijirea Cucoanei Catinca cămărăşiţa, pe când Beizadea Costache făcea socoteli în cabinetul de alăturea.

Cucoana Catinca Ulea, era o băbuşcă scundă, slăbuţă, veselă şi glumeaţă, a cărei glume aveau darul să'l înveselească în totdeauna pe Mavrocosta. Dupăce glumi cât glumi cu dânsa, simţindu-se obosit, îi spuse să tacă şi căzu pe gânduri.

Soarele de dimineaţă, proaspăt încă, dar care începea să dogorească, în zadar încerca să pătrundă prin groasele storuri, întrandafirind numai frumosul lui obraz, ras cu îngrijire, mustecioara lui albă ca zăpada, dar micuţă şi subţire ca a unui tânăr de două zeci de ani O subţire rază de lumină izbutise totuşi a se furişa şi se juca acum pe bărbia sa rotundă şi netedă, pe când ochii lui mari şi înţelepţi sub sprincenile cărunte, dar bine arcuite şi fruntea sa înaltă, stau ascunşi sub o dungă de umbră mai întunecată, din pricina unuia din stâlpii cerdacului. Mirezmele de trandafiri, stânjinițe[1]) şi râuruscă[2]) îl învăluiau de pretutindene. O mesuţă pe care erau: o carte deschisă, o linguriţă de masă, un şip cu doctorii şi un ceasornic-pendulă de călătorie, sta la îndămână lângă scaunul leagăn, în care se odihnea Mavrocosta, cu capul sprijinit de perne. Ceva mai departe, bătrâna Cc. Catinca, şezând respectuos pe marginea unui scaun, stătea cu ochii ţintă la cea-

1) Stânjăniţă: clematite.
2) Viţă sălbatică.

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sornic, să nu cumva să scape cu un minut ceasul doctorici! Domnea o liniște, una din acele tăceri de la țară, netulburată decât de bâzâitul vreunui bondar.

Și în liniștea accia îmbalsamată de vară, întreaga lui viață de 74 de ani, i se perinda pe dinaintea ochilor săi deschiși, în niște vedenii atât de lămurite, de parcă le trăia acuma:

Intemnițarea lor la castelul Iedi-Cule [1]) din Țarigrad, împreună cu Moruzeștii — de unde chiar îi porneau amintirile;—fuga lor de acolo și reîntoarcerea în țară; copilăria lui, iarna la Galați și vara la moșia părintească; jocurile, ghidușiile și șotiile pe care le făcea împreună cu Alecu Cuza; goanele năstrușnice de frica mamei, care îi urmărea cu papucu în mână, gata să'i croiască. Pe urmă, viața lui de student în Germania, țesută de amoruri și dueluri; dorul lui de țară, reîntoarcerea lui; prietenia sa cu Costache Negri, Alexandri, Cogălniceanu și tot tineretul bonjurist; frumoasele idealuri de dragoste de țară; încercarea lui caraghioasă de aș libera pe cei cinci mii de țigani —dar de botez dela bunicu-său, împreună cu moșia Făurei—și pentrucare faptă filantropică, fusese silit să fugă de țiganii lui, care umblau să'l lege burduf și să'l aducă peșcheș lui tată-său, socotindu'l drept nebun! Apoi, întâia lui căsătorie, impusă de părinți; moartea tinerii sale soții, odată cu nașterea lui Andrei; înstrăinarea copilului, luat de mătușa sa, fosta lui cumnată; văduvia și întâlnirea sa cu Ruxandra Sturdza; duetele ce le cântau împreună și din care le porni amorul; cererea în căsătorie și cununia lor, stăruințele Ruxandrei de a relua copilul în casă și opunerea lui.

„Aceasta a fost prima mea greșală, șopti el în neștire! O iubeam mult pe Ruxandra; dar nu'i cunoșteam încă bine toată bunătatea și înălțimea de suflet. M'am temut—când va avea copii—să nu'i devie lui Andrei o mamă vitregă, ca atâtea altele. Ce greșală amară! Crescut sub streșinul părintesc, învăluit de

1) Castelul cu șapte Turle, unde se închideau osândiții politici.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dragostea Ruxandrei, care i-ar fi dezvoltat inima, n'ar fi ajuns ce este astăzi! Instrăinat de mic, începu, bietul copil, a se deprinde şi a iubi mijlocul în care crescuse, necunoscând un altul. L'am zmult de ocolo la vrâsta de 19 ani, şi bine am făcut, căci nu puteam îngădui să se piardă întrun neam cu totul străin firii sale, religii sale, şi care a fost duşmanul celora cu dânsul de un nume şi de o lege.

„Din nenorocire, împrejurările politice a zbuciumatei mele vieţi, mă siliră a'l aduce în alt neam, tot atât de străin firii sale, cu mult mai prejos în civilizaţie decât poporul în care crescuse până atuncea. Era firesc dar, să se dezrădăcineze din sufletul şi din mintea lui, toate însuşirile bune şi pornirile frumoase a poporului francez, pentruca să'i rămâe numai cele rele şi josnice, fără ca să primească în schimb însuşirele blânde şi crudace ale Slavilor, ci însuşindu'şi numai lăcomia, şiretenia barbară şi necinstea, hultuite de mongolii asiatici, în sângele rusesc! Dragoste de neam, de părinţi, de streşin şi de obiceiuri de unde le-ar fi putut lua sărmanul, crescut departe de părinţi şi de streşin, în obiceiuri străine, până la 19 ani? Iar de acolo silit să'şi prefacă obiceiurile trăind până astăzi tot pe locuri străine! Dorul streşinului—firesc oricărui om—se schimbă la dânsul în lăcomia, în patima, în monomania moştenirei! Ani de zile, a râvnit cu vrednica sa soţie la moartea lui Marcopulo şi a unui sat întreg de grecotei bogaţi. Acum mi-aşteaptă moartea cu nerăbdare, arătându-ne dragoste faţarnică şi mie şi Ruxandrei, din interes şi bucurându-se de fapta nesăbuită a lui Titi, care'l face singurul nostru moştenitor. Cât despre soţia lui, nici voesc să'mi amintesc de dânsa, că mi se urcă sângele în faţă, de ruşine! Dar aicea mă simt vinovat. Nu trebuia să'l las pe Andrei să se însoare din lăcomie de bani, sau cel puţin să'l fi silit pe grec, să le asigure altfel acele cinci milioane, pe când avea de unde! Vinovat! Vinovat! Din ce parte privesc, nu văd decât un vinovat: pe mine păcătosul, esclămă bietul batrân cu glas tare!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi, după obiceiul lui de a vorbi singur când era muncit de gânduri, reluă:

„Dar cu Ruxandra, cum m'am purtat? Primul ei născut l'a pierdut și era și ea să'și piardă viața numai din dragoste pentru mine, urmându'mi fuga în toiul iernii. Frumoasă faptă din partea ei, dar egoistă din parte'mi. Nu trebuia s'o las să făptuiască așa nebunie. Putea veni în urmă, cu careta și în alte întocmiri.... Apoi, când am fost surghiunit de Omer-Pașa și mi se confiscase toată averea.... Din sacul de Hrisoave ce mi'l dăduse soacră-mea când m'am însurat, i am scos patru moșii mari și întinse cam de vreo patru ori toate cât aiasta. Bine am făcut. Dar nu mi-am îndeplinit cu asta decât datoria de soț. Ce am făcut însă cu moșiile? Le-am vândut una după alta, ca să hrănesc procesul cu Buzdugana; așa că astăzi, ea numai are nici o falcie de pământ, pe când eu stăpânesc patru mii. Când voi închide ochii, va rămânea numai cu partea ei de văduvă, adică a patra parte dintr'o moșie, care, toată nu alcătuește nici $^1/_4$ din moșiile ei.

„O! Dar asta nu se poate, mai ales acuma când cunosc apucăturile lui Andrei! Chiar mâine voi chema un avocat din Kișinău și voi face actele prin care i-am vândut Ruxadrei Buzdugana.

„O doamne! Cât mă simt de greșit și față de dânsa! Cât am făcut'o să sufere în dragostea ei de soție, prin purtările mele de om frumos și necumpatat! Și niciodată o vorbă, o părere de rău! Trebuia uneori să bag eu de samă că n'avea ce purta: „Lasă Alecule, făcea ea, lasă mai pe urmă, acum avem altele de făcut". Ei bine! Cu toată viața mea strengărească, cu toate nenumăratele mele amoruri, aici în fața lui Dumnezeu pot mărturisi, că n'am iubit cu adevărat decât pe dânsa. Ea a fost singura partașă a bucuriilor și a durerilor mele! In clipele mele de furie grozavă, când mă uram pe mine, pe dânsa și lumea întreagă, când duhul cel rău mă stăpânea, gata să mă ducă și la crimă, privirea ei smerită și bună se îndrepta spre mine cu atâta dragoste, milă și durere, încât mă scapa de mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însumi ; mi se ducea mânia și iarăși simțeam că reintră în mine îngerul cel bun, căința, nădejdea, credința în Dumnezeu, și atuncea... o atuncea, o iubeam mai mult decât este dat omului a iubi o femee !!

„Din ea s'a născut singurul copil care a moștenit partea cea mai bună din sufletul meu".

„Născut și crescut în dragoste curată și sinceră de părinți, în limba și obiceiurile neamului său firesc, între țăranii de la Putna, de la Prut, sau de pe malul Răutului, unii și aceiași cu toții, ca pământul care îi hrănește și codrii care îi umbresc, cum să nu să simte parte nedeslipită dintraceste toate, cum mă simțesc și eu ?! Nici dacă'l trimeteam de mic în școlile rusești, nu i-aș fi putut schimba firea. L'am trimis la Paris. Cu cine era să se împrietenească acolo ? Cu Franțuzii care îi erau străini ? Cu Rușii cosmopoliți de acolo, a căror limbă o vorbea prost și a căror obiceiuri îi erau tot atât de străine ca ale Fraților ? Deci era firesc să'l ducă sufletul către acei cu dânsul de o fire, de un sânge și de o limbă ; să împărtășască iubirea lor de țară și idealurile lor de o Românie mare și neatârnată. De aceia mi-a venit de acolo visând realipirea Bucovinei, deocamdată, cum visam, la vrâsta lui, unirea Munteniei cu Moldova.

„Cum ar fi putut împărtăși neîncrederea și prevederile mele asupra viitorului neamului nostru, când le vedea—aproape de când a deschis ochii—desmințite zi cu zi, fapt cu fapt ? Țara lui, a căreia peire o prooroceam mereu, se unea, se întărea tot mai mult, iar când a văzut'o neatârnată și la rând cu o Belgie sau o Olandă, și-a luat inima în dinți și s'a reîntors în neam ! De ne-ar fi iubit ca frate-său, de dragul Buzduganci, o făcea el aceasta?..."

Decâtva timp, domnițele se reîntorseseră dela biserică și beizadea Costache, auzind vorbă pe cerdac ieșise din cabinet. Nimene nu îndrăznia să'l întrerupă pe bolnav, ci stătiau cu toții înlemniți și'i ascultau cuvintele. Deodată, glasul lui se făcu mai puternic și mai lămurit, fața i se învineți și ochii i se însângerară ; se sculă de pe scaunul leagăn, și îndreptându-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre storuri începu ale ridica în sus pe când își urma vorbele:

„Și la urma urmii, ce o făcut bietu Titi decât ceiace e dator să facă orice om care se simte și e vrednic de acest nume? Și-a iubit țara mai mult decât familia și împotriva interesului lui material? Bine a făcut! Dar mie, care'mi este țara acuma? Aceea căreia am jurat credință într'un moment de furie? Ori țara strămoșilor, țara firii mele, însuși țara lui Titi?! Care este aceea pe care am iubit'o și o voi iubi-o până la moarte, Rosia? Dar m'am putut oare suferi vreodată întrânsa? De aș fi putut să mă deprind în ea, la ce mărire n'aș fi ajuns astăzi cu înțelepciunea și vrednicia mea?! Dar nici în Basarabia n'am putut trăi. Singura rea faptă din viața mea, a fost când am vândut moșiile Ruxandrei; dar numai pentruca să mă așez aicea, lângă Prut, în Buzdugana. Să aud clopotele Iașului, sunând în tăcerea nopții Sfânta Inviere a lui Hristos! Să mă bucur ziua de strălucirea soarelui Moldovei, aruncând luminoasele sale raze asupra sutelor de clopotnițe a vechiului oraș de Scaun. Să văd hojma înaintea ochilor, străvechea Cetățuie, de la care pornea alaiul celor doi strămoși ai mei, când se duceau să se miruească la Sf-tu Niculai Domnesc! Să sorb în mine, văzduhul de peste apă, care nu știe de hotar, de vămi și de Imparat!"

Apoi ridicând storul cel mare din mijloc și învăluit de strălucirea soarelui de amează: „Vino! Ah vino aer îmbalsamat al țării mele, de'mi spală toate întinările lumești! Vino soare strălucitor a Moldovei de'mi luminează sufletul curățit acuma, ducându'l pe razele tale, până'n raiul unde se odihnesc iubitorii de neam!!"

...Mai întinse mâinile înainte ca pentru o ultimă binecuvântare... mai făcu câțiva pași împleticindu-se... și veni să cadă în brațele lui Beizadea Costache.

Era mort!

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

INCHIERE

După înmormântare—la care numai bietul Tit nu mai putu fi de față, intrarea în Rosia fiindu'i in terzisă—Domnița Ruxandra îmbolnăvindu-se grav, lăsă conducerea moșiei pe mâinele lui Andrei și se așăză pe vre-o câțiva ani la Odesa. Apoi asigurându'și averea personală în moșia Buzdugana, simțindu-se prea străină și prea singură între Ruși, se retrase la Titi, singurul ei copil, singura dragoste ce'i mai rămăsese în lume. Se stabili dar cu totul lângă el în acea țară pe care o urâse și o despreţuise atâția ani, dar pe care se deprindea acum încetul cu încetul s'o preţuiască, s'o cinstească și s'o iubească din toată inima.

Trăia blânda și smerita bătrână în acel mic orășel de suprefectură de pe malul mării, înconjurată de dragostea fiului său și a Elenuței, care o slujia cu dragostea unei fiice adevărate și cu umilința unei slugi; neîngăduind nimănui să puie mâna pe dânsa pentruca s'o îmbrace sau s'o culce. Toate le primea Domnița numai din mâna ei. Așa trăi ea, fericită cât putea fi fără Beizadea Alecu, bună, blândă, binefăcătoare, iubită de întreaga accastă populație—atât de împestrițată ca în orice port de mare—dar mai cu seamă de copii și împărțindu'și tot venitul, numai în binefaceri. Iar zece ani după moartea soțului ei iubit, se stinse și ea într'o noapte de iarnă, cu zâmbetul pe buze și dupăce își binecuvântase fiul!

. . . . . .

Doriți poate să știți ce s'au făcut prințul Andrei și Kniaghi-

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nea Olga Pavlovna? Iată; Văzând că curtea noului Imparat, rămânea statornică în hotărârea luată demai dinainte de a nu o mai pofti la baluri, se hotărî și ea s'o pedepsească strașnic, lipsind'o pentru totdeauna de farmecele spiritului său ales, de manierele sale distinse de *grande dame*, dar mai ales de niște nuri, care începeau a se sfiroji cam rău, cu toate dresurile, pomezile, și cold-cremurile întrebuințate de dânsa, cu stăruința disperării. Se retrase dar la castelul ei *Buzduganofca*, trăind din amitirile unui strălucit și vesel trecut.

Ilustrul ei soț și tovarăș, pentru serviciile aduse diplomației rusești în Africa, primi un rang cu atât mai înalt, cât era și de onorific; cu întocmirea însă, de a nu se prezenta niciodată la slujbă. Așa că veni și el să se așeze lângă scumpa lui soție, dedându-se cu totul agriculturei. Inainte însă, nu uită să'și amaneteze Buzdugana la o bancă a statului, în primul rang și aproape de două ori cât făcea ea toată; ceea ce uită însă cu totul, fu să'și plătească datoriile, în care scop i se acordase acest împrumut. Apoi, vesel că știuse atât de bine să'și înșele creditorii, huzuri de bine pe cerdacul părintesc, în halatul și papucii lui Beizadea Alecu, cu șapca diplomatică așezată pe cap, la o parte, bufnind câteodată de râs și exclamând: „Ei acuma, aș fi curios să știu ce'mi vor mai putea lua onorabilii mei creditori!“

Dar Românul are o vorbă: că D-zeu nu bate cu ciomagul!

După ce înșălă pe Titi, cum își înșalase creditorii lăsând pe fratele său aproape peritor de foame, muri el cu adevărat de foame, în mijlocul bucatelor, gătite de un vestit bucatar rus, fiind apucat de ftizia laringxului, care îi nimicise gâtlejul!

Moșia fu vândută îndată de către bancă și cumparată în mare parte de vecini; dor un trup de vre-o 900 de fălci rămase cu numele de Buzdugana, și fu dăruită de către unul din cumpărători, la o mănăstire. Satul din valea Grozeasca s'o spart și el, risipindu-se locuitorii prin satele vecine. Numai vre-o douăzeci de gospodari se mutară pe pământul mănăstiresc, așezându-se însă mult mai aproape de Prut, pe drumul ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duce, de la Valea Mare, la Dănuțeni. Zadarnic ai mai căuta vre-o piatră, sau vre-o cărămidă din frumoasa curte de odinioară! Creditorii neîndestulați, le-au daramat, vânzând materialul, încât deatuncea și până acum, s'o fi întelenit și locul. Nici o amintire din atâtea frumusețí, bucurii și suferinți! Nici o urmă!

Ba poate vi s'ar prileji să întâlniți pe vre-o uliță dosnică ale Odesei, vre-o băbușcă scundă, bătrână, negricioasă, cu bărbia în talpă de sanie și pleoapele negre, din pricina abuzului de cozmeticuri. Intoarceți-vă atunci capetele cu milă, înaintea jalnicilor rămășițe, aceleia ce a fost Strălucitoarea Principesă Olga Pavlovna Mavrocosta, născută contesă de Marco Paoli. Trăește singură acuma, din neînsemnata pensioară ce i-o fac cei patru copii a ei, înstrăinați cu totul și pierduți în neam rusesc.

. . . . . .

Bine, da cu Basarabia noastră cum rămâne? Că dor nu de dragul principesei Olga am scris această carte! Să se fi perdut și ea în neam rusesc, ca nepoții lui Beizadea Alecu?

De! Parcă așa ar fi la prima vedere; căci a'i putea-o cutriera toată cu trenul, fără a da decât de șăpci rusești, acoperind perciuni jidovești și de înjurături muscălești, acoperite de harhalaia dulce a jargonului! Din orice parte însă te-ai uita pe fereastra vagonului tot de sate ca ale noastre vei da, tot de biserici cu o singură turlă pentru clopote, tot tabere de care cu boi și căruțe țărănești, tot de cămăși, brâe și ițari, tot de Români de-ai noștrii, prășind sau secerând lanurile; căci mai sunt încă, în această Basarabie pe care o credeți atât de rusită, cam peste vre'o două milioane de Moldoveni, grăindu'și graiul, păstrându'și limba, datinele și obiceiurile, și cătându'și liniștit de treabă înainte. Vorbesc ei și rusește, nu'i vorbă, dar tot după învățătura dascalului *nevoe*, iar nicicum după acea primită în școlile sătești care tot goale rămân.

Se duce flăcăul Moldovan să'și facă datoria și la oaste. Ba și-o face chiar pedeplin și cu vitejie; dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum se întoarce la vatră, își leapădă rusâtul, odată cu șapca și cu mundirul.

Țaranul decând a trecut ca pohonț pe la noi, nu ne mai crede nici papistași, nici nemțiți, dovadă că'și îndreaptă cu încredere jalbele, împotriva administrației sf-tului Spiridon, chiar deadreptul către M. S. Regele.

Până și preoțimea, pe care eu o lăsasem atât de panslavistă, o văd acuma că are gazeta ei scrisă în limba veche a Moldovei, așa cum se tipărea la noi în anul 1841.

Intre cinovnici, și chiar în magistratură cunosc Români, care departe de a se lepada de obârșia lor, își iubesc neamul ca și mine, sunt în curent cu literatura noastră și au tendințe pur naționaliste.

Printre dvorenii stăpânitori de moșii, ca și în celelalte trepte sociale, veți găsi de sigur și buni și răi: Sunt pintre ei și Moldoveni neaoși, care nu catadicsesc să grăiască Moldovenește cu țaranii și caută să'i rusească prin toate mijloacele; dar nu sunt toți așa. Ba mai mult, aflu că tocmai pe malurile Nistrului, se găsesc câte un dvorian sau o dvoriancă, slavi din moși strămoși, care ne-au învațat limba și literatura, vorbesc cu țaranii lor moldovenește, sunt admiratori înfocați al artei noaste în industriile caznice, și caută a înființa școli pe moșiile lor, adeverind zicătoarea noastră: tata rus, mama rus, a Ivan Moldovan!

Fapt este că afară de un neînsemnat număr, toată suflarea românească din Basarabia, nu'și mai tăgăduește obârșia. Unde sunt vremile, pe când nepoții giubelaților boeri de la 1854, se îmbracau de vară lipovenește și'ți spuneau cu rușine: Ia Ruskii, Moldavskoi Proishojdenii [1]) Acuma zic: Ia Ruskii Podann, adică sunt supus rusesc: ori de este unul din ei constituționalist înfocat: Ruskii Grajdanin adică cetățean rusesc.

In toate treptele aratate mai sus, sunt și rusiți, precum sunt și ruși filo-români; rusiții aceștia se pot lesne împărți în două categorii deosebite:

---

1) Moldovskoi Proihojdenii—adică de obârșie Moldovenească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Categoria I: *Adevaraţii Ruşi:* ca de pildă vestitul mareşal şi deputat în Duma, Teodor Krupenski, care din atavism poate, s'a lepadat de obârşia sa moldovenească, precum strămoşii lui, aşezându-se din Lehia în Moldova, tocmai în vremea lui Vasile Lupu, se lepadaseră nu numai de neamul polon, dar şi de legea catoiică, trecând la ortodoxie Apoi vine colegul său în Duma, o Kirios Sinadinos *adevarat rus* şi acela, pentruca Tata la Dumnialui a venito in Vasaravia, tocmai di la insula Hios.

Să mai adăogăm câţiva Armeni, ciraci de a răposatului prinţ Manuk-bey, câţiva Bulgari, legaţi de Matuşca Roseia mai mult din pricina averei, decât din recunoştinţă; gubernatoru ; câţiva cinovnici, şi garnizoana. Aceştia toţi, merg cu înviersunarea până şi a tăgădui fiinţa celor 2 milioane de Moldoveni Basarabeni. după cum se dovedeşte din cuvintele celor doi adevaraţi ruşi de mai sus, rostite în sesiunea trecută a Dumei.

Categoria a 2-a. In ea încap, fără multă înghesuială, toţi semiculţii, declasaţii, ariviştii şi aferişti de tot soiul, scapaţi din şcoli şi universităţi, cum a dat Dumnezeu sau Iehova; îmbâcşiţi de internaţionalizm, de nihilism, dar cu o oarecare adumbreală atavică, de panslavism.

Aceştia doresc autonomia tuturor popoarelor, federalizate în viitoarea **Marea Republică Panslavă**; fiecare popor având parlament şi legiuiri deosebite ;— ori chiar pot să n'aibă legiuiri deloc, numai parlament să fie — în care s'ar putea alege mai lesne decât în Duma din Petersburg. Las că le-ar veni mai aproape, dar şi-ar putea rosti genialele lor discursuri, fără multă gramatică, în cea mai aleasă limbă *Esperanto*, proclamată de îndată, în marea republică, ca limbă obligatoare în şcoli, în presă, literatură, artă şi elocvenţă.

Apoi mai ştii cum te paşte norocul? Vreun corifeu de-al lor, mai bine înzestrat, ar putea să ajungă şi supremul preşedinte a federaţiei, huzurind atunci de bine la Palatul de Iarnă sau la Kremlin, în halatul şi papucii lui Neculai Vtoroi !

ROMÂNIA Cluj Bibliotec
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu aceste două categorii se va face jubileul de o sută de ani de stăpânire rusească, ce se pregăteşte la Ismail, pentru vara anuiui 1912. Ele numai se vor înbulzi mai mult în jurul Ţarului : cea dintâia, cu jândul de a capata foloase personale, cinuri şi decoraţii; cealaltă cu jând tot atât de altruist, de a'l ridica pe Ţar tocmai sus pe sferele senine, unde numai sunt nici lacrimi, nici dureri, prin nobilul şi vitejescul mijloc,.. a vreunei bombe de dinamită ! Celelalte trepte sociale ale Basarabiei, vor fi poate şi ele faţă ; dar mânate de haidăi, ca acele turme nenumarate care făceau bogăţia Basarabiei de acum o sută de ani ! Atunci privind ele peste Dunărea lată, vor râvni poate pentru ţara lor, soarta acelor ţărmuri Dobrogene, pustiite de Turci acum trei zeci şi patru de ani, şi astăzi, binelocuite, bogate, înfloritoare, făcând parte dintr'un Regat liber, desinestătător şi European!

Timp de 210 ani, Germana Elzaţă a stat sub ocârmuirea franceză, fără a'şi perde nici limba, nici portul, nici moravurile şi obiceiurile. Capatase chiar simpatie pentru cuceritorii ei, pentru cuvântul că fraţii ei Germani, zăceau încă sub regimul feodalităţii, pe când ea se bucura de drepturile omului proclamate de prima republică Franceză. S'a luptat dar cu vitejia şi încăpăţinarea germană, împotriva fraţilor ei Germani, sub steagurile republicane şi sub acvilele imperiale, hărăzind Franţii nişte conducători de oaste, ca un Kleber, un Hoche, un Exselmans şi atâţia alţii. Amintiri de glorii şi de suferinţi împărtăşite, înrudiri multiple avură loc între cuceritori şi cuceriţi; tot legături ce nu avură loc niciodată între Ruşi şi Basarabeni ; limba însă, limba germană, moravurile şi obiceiurile germane, rămaseră neclintite, ca o solie nepricepută şi totuşi prevestitoare a zilei de mâine. Nici când sosi ziua aceea de realipire către neam, solia sfântă nu fu pricepută şi Elsacienii se luptară în potriva fraţilor lor de sânge pentru apararea rudelor lor prin alianţă, dar venetici la vetrele lor şi pentru Franţia care'i cucerise! Iar astăzi, după patru zeci de ani numai de oblăduire germană, Elzacienii au redevenit germani

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin limbă, port și fire, gata să apere patria Germană, cu acelaș vitejie și încăpățînare! Pentrucă sângele apă nu se face și că nu am dreptul să'mi aleg părintele și neamul după placul meu. Oricâtă dragoste aș putea avea pentru cel ce m'a răpit, decâteori i-aș zice tată, aș minți, de câteori m'aș lupta pentru dânsul împotriva celuia care m'a zămislit, aș putea deveni paricid.

Dar să revenim la Basarabia noastră, trup din trupul Moldovei.

In 1812, prin tratatul de la București ni-au răpit'o fără nici un drept, fără luptă, nici varsare de sânge, alipind'o de marele Imperiu Rusesc.

Să vedem ce era Basarabia pe atuncea?

Partea dinspre miază noapte, precum și cea dinspre miază-zi până la Dunăre, alcătuiau pe atuncea două pustiuri mari, denumite: cea dintăi „Raiaua Hotinului", cealaltă „Bugeacul", precum pustiu rămăsese până maidăunăzi, Baraganul nostru din jurul Brăilei. Numai trapezul a cărui bază este Prutul, de la Noua-Șuliță, până la Dunăre, iar laturea de sus, apa Nistrului, cam de la Otachi până la Bender, era locuit; parte de către clacașii întinselor moșii boierești sau mănăstirești, iar parte de către răzășî și mazili, urmașii lipcanilor seimenilor, calarașilor și arcașilor lui Ștefan Vodă și a lui Vasile Lupu, prefăcuți însă pe vremurile de restriște și umiliri, în pașnici plugari sau păstori de vite. In asemenea întocmiri, nu cred că la închiderea Prutului, populația Moldovenească din întreaga Basarabia, cu sate și orașe, să se fi urcat la mai mult de două, trei sute de mii. [1]) Indată însă după deschiderea graniței de la Nistru, orașele se umplură de negustori velicoruși, lipoveni, leși și ovrei, desființând cu totul negustorimea și breslele moldovenești. Raiaua Hotinului se locui cu sate Rutene, menite să slavizeze pe Moldoveni, pecând se întâmplă cu totul altfel; iar Bugeacul fu locuit în parte mai mică, cu coloniști Germani și Cazaci, precum și cu Bulgari fugiți de peste Dunăre.

Insfârșit procesul de deznaționalizare vi l'am ară-

1) Unii autori o evaluează numai la 90.000; dar probabil că nu socotesc în acest număr, pe boeri, pe arendași, negustori, vechili, meșteșugari, calfe, slugi etc. numărând numai pe țaranii gospodari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tat în toate fazele lui, mai mult sau mai puţin, odioase, dăinuind până şi în ziua de astăzi şi a cărei ultim simptom a fost caraghioasa afirmare, aruncată în plină Dumă, decătră *adevaraţii Ruşi*: Teodor Krupenski şi Victor Sinadinos!

Să vedem acum ce este Basarabia în anul 1912, adică după 100 de ani de cotropire şi de opinteli de tot soiul pentru a o rusifica:

După statistica statului major rusesc pentru recrutarea în Basarabia şi pe care am consultat'o la D-nu Zamfir Arbore acasă, în Bucureşti, la anul 1905, elementul românesc se urca la două milioane de suflete, cu toate că mulţi Români au fost amăgiţi de guvern, să se aşeze în Caucazia, la Taşkent, pe malurile Amurului şi tocmai până şi în Manciuria.

Netăgăduit că cei trecuţi în acea statistică, îşi păstraseră limba, moravurile şi obiceiurile, şi că vorbeau prost ruseşte sau de loc; căci altfel ar fi greu de înţeles ca statul major, să treacă nişte Ruşi neaoşi, în rubrica Moldovenilor, numai dintr'o pornire de filoromânizm îndrăcit.

Este de însemnat apoi, că din cei patru, ori cinci sute de mii de români de la 1812, boierii adevăraţi moldoveni, au dispărut în mare parte, vânzându'şi sau arendându'şi moşiile şi reîntorcându-se peste Prut. Din negustorii moldoveni, nici urmă n'a mai ramas; dar să zicem că s'au prefăcut în posesori, sau chiar uniia în proprietari de moşii; şi totuşi statul major rusesc este silit să recunoască, cum că din $^1/_4$ de milion de Moldoveni, pe care l'au găsit Ruşii la 1812, numărul lor la 1905 era de opt ori mai mare.

Ce închiere trageţi dvoastră, iubiţi cetitori, din toate câte vi le-am înşirat în această carte, acum când cunoaşteţi Basarabia ca şi mine?

Fostau oare aceleaşi afinităţi de simpatii între Slavii şi Latinii de peste Prut, ca între Germani şi Gallo-Romani?

Erau Moldovenii Basarabieni în întocmiri de cultură şi de libertate sub oblăduirea rusească, mai superioare, decât fraţii lor din Moldova şi apoi din Regatul Român?

Fost-au între Ruşi şi Basarabieni legături de familie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atât de numeroase ca între poporul Francez şi cel german din Elzaţia.

Francejii se făleau cu Elzaţienii lor, pecând Basarabienii erau siliţi să se rușineze de neamul lor Românesc, pentru a putea trăi între ale lor; iar, cei lipsiţi de mijloace, pentru a'şi putea agonisi pâinea lor zilnică prin slujbe fără însămnătate. In 100 de ani, fost-a macar un singur gubernator Basarabian?

Dar nici unitate de credinţă, nu poate exista, nu numai între Basarabieni şi Ruşi, dar nici între Ruşi şi celelalte biserici Ortodoxe, cât timp vor avea pe un mirean, însurat, Ţarul tuturor Ruşilor, ca *Preşedintele Sinodului Rusesc!*

Iată de ce toate sforţările de a *slaviza* poporul Basarabian, au rămas şi vor rămânea pururea zadarnice.

Se uită un mare adevăr istoric, un pricipiu etnologic, bine dovedit şi recunoscut ca elementar de toată omenirea cultă: *niciodată un neam mai vechi în lumină şi civilizaţie, nu se poate contopi şi pierde într'un neam barbar, chiar atunci când din împrejurări şi-ar fi pierdut acele însuşiri, păstrându-şi numai limba.* Una din numeroasele probe ce ni le dă trecutul lumei, este chiar istoria Ruşilor, cuceriţi de către Mongoli; *fiindcă cuceritorii erau mai barbari decât cuceriţii, ei s'au pierdut, în mare parte, în neam rusesc şi apoi au dispărut cu totul*, lăsând ceva urme atavice în fiziologia şi mentalitatea rusească. De aceea se deosebesc şi astăzi Ruşii, de celelalte popoare slave, rămase libere de invazia acelor barbari.

Oricât de mic a fost numărul Latinilor din Basarabia şi de mare numărul de Slavi, oricât de amărâtă le-a fost viaţa lor de cuceriţi, departe de a se nimici, s'au împătrit şi niciodată nu se vor putea slaviza. Dinpotrivă, ei vor latiniza pe slavi. Dovadă Rutenii din raiaua Hotinului!

Mai treacă peste mândrii noştri Moldoveni din Basarabia, şi câte au mai trecut peste dânşii în 100 de ani, că tot Moldoveni vor rămânea. Vorba lor, mă rog:

Apa curge, pietrele rămân!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932